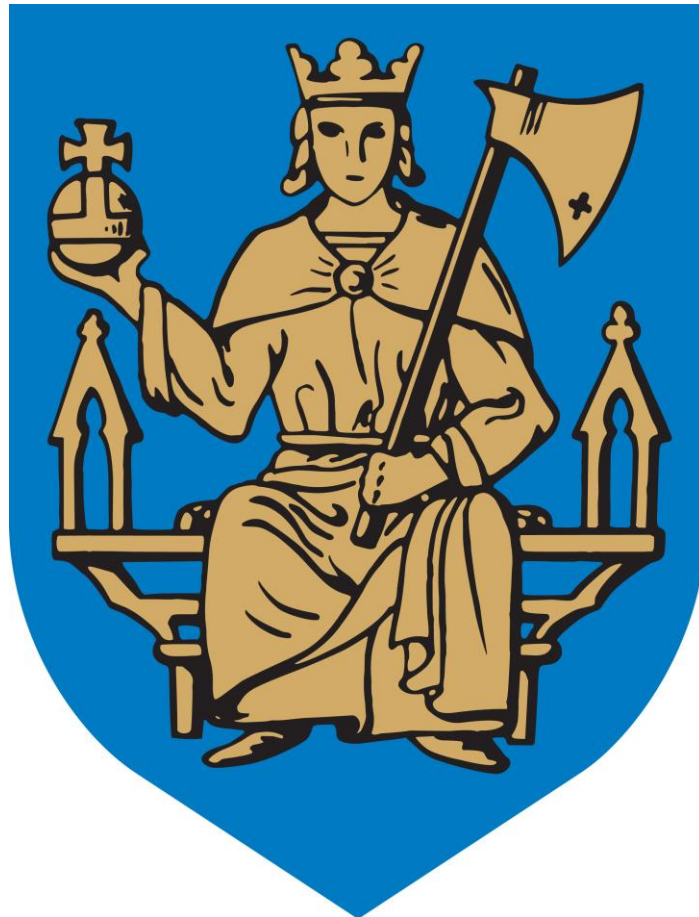

Byggnadsordning för Jomala kommun

Antagen av kommunfullmäktige den x månad 2022 § xx

Innehållsförteckning

1	TILLÄMPNINGSOMRÅDE OCH MYNDIGHETER	
1.1	Tillämpningsområde	3
1.2	Byggnadstillsynsmyndighet	3
2	BYGGLOVSBESTÄMMELSER	
2.1	Befrielse från tillståndsplikt	3
2.2	Bygglovs- eller anmälningsskyldighet för ekonomi- och förrådsbyggnader	3
2.3	Föreskrifter om förfarandet	3
3	PLACERING AV BYGGNADER OCH ANLÄGGNINGAR OCH MILJÖANPASSNING	
3.1	Avståndbestämmelser	4
3.1.1	Avstånd till grannes mark eller byggnad	4
3.1.2	Avstånd till väg	4
3.1.3	Höjd över medelvattenstånd	4
3.2	Anpassning av byggnader till den bebyggda miljön och landskapet	5
3.3	Miljövård och tillsyn över miljön	5
3.4	Inhägnad	6
3.5	Gårdsområden/gårdsplaner	6
3.5.1	Dränering av byggplats	6
3.5.2	Byggnads- och gårdsplans höjdläge	7
3.5.3	Trafikregleringar	7
3.6	Överskridning av tomtgränsen	8
3.7	Reklamanordning, skylt, mast, markis på byggnad	9
3.8	Adressangivelse	9
3.9	Särskilda bestämmelser om byggnadsrätt på detaljplaneområden	10
4	BYGGANDE UTANFÖR DETALJPLANEOMRÅDE	
4.1	Fastighet med byggrätt	10
4.2	Tomt	11
4.3	Tomtens byggnadsrätt	11
5	PLACERING AV VINDKRAFTVERK	12
6	OMRÅDEN I BEHOV AV PLANLÄGGNING	13
7	VATTENFÖRSÖRJNING	
7.1	Tillgång till hushållsvatten	13
7.2	Avledning och behandling av avloppsvatten	13
7.3	Värmesystem samt olje- och andra kemikaliecisterner	14
8	BYGGANDE PÅ OMRÅDEN MED SÄRSKILDA MARKANVÄNDNINGSOCH BYGGBEGRÄNSNINGAR	
8.1	Förorenade markområden	14
8.2	Bullerområden och inverkan på byggprojekt	14
9	BESTÄMMELSER SOM GÄLLER BYGGNADSARBETEN	
9.1	Bevarandet av natur och omgivning under byggtiden	14
9.2	Byggarbetsplatsens arrangemang	14
9.3	Utnyttjande av gatuområde eller annat allmänt område vid byggprojekt	15
9.4	Rivning av byggnad eller del av byggnad	15
10	AVVIKELSE FRÅN FÖRESKRIFTERNA OCH IKRAFTTRÄDANDE	
10.1	Avvikelse från föreskrifterna	15
10.2	Ikraftträdande	15

1 TILLÄMPNINGSSOMRÅDE OCH MYNDIGHETER

1.1 Tillämpningsområde

I Jomala kommun ska, utöver vad som stadgas i plan- och bygglagen för landskapet Åland (ÅFS 2008:102) ("PBL") och plan- och byggförordningen för landskapet Åland (ÅFS 2008:107) ("PBF") samt övrig tillämplig lagstiftning, iakttas vad som föreskrivs i denna byggnadsordning om inte något annat bestäms i generalplan, detaljplan, Ålands byggbestämmelsesamling (ÅFS 2015:5) ("ÅBBS") eller senare gällande motsvarande, lag, förordning och bestämmelser.

1.2 Byggnadstillsynsmyndighet

Som kommunens byggnadstillsynsmyndighet fungerar kommunens byggnämnd under vilken kommunens byggnadsinspektör lyder.

Byggnämndens beslutsrätt kan med stöd av 14 § 4 mom. PBL överföras till byggnadsinspektören.

2 BYGGLOVSBESTÄMMELSER

2.1 Gällande bygglovspliktiga ärenden se PBL.

2.2 Gällande anmälningsärenden se PBL.

2.3 Befrielse från tillståndsplikt (ingen bygglovsansökan eller anmälan behöver lämnas till byggnämnden).

På detaljplanerat område får, om inte något annat bestäms i detaljplanen, följande byggnader och konstruktioner med nedan angivna förtydliganden uppföras utan bygglov eller anmälan:

- *Friliggande komplementbyggnader med en sammanlagd våningsyta om högst 10 m² och med en taknockshöjd om högst 3 m som till sin helhet inryms inom tomtens bygggruta. Saknas bygggruta får friliggande komplementbyggnader, endast med grannens samtycke, placeras närmare än 5 m från tomtgräns.*
- *Skärmtak med en största byggnadsarea om 12 m² anslutet till bostadshuset,*
- *Mur, staket eller plank med en höjd om högst 1,8 m för att ordna skyddad uteplats i direkt anslutning till bostadshuset och med en placering om minst 5 m från tomtgräns.*

Utanför detaljplanerat område:

- *Friliggande komplementbyggnader med en sammanlagd våningsyta om högst 15 m² och med en taknockshöjd om högst 3 m under förutsättning att byggnaden tillsammans med andra komplementbyggnader som har uppförts på tomten inte får en större våningsyta än 25 m².*
- *Skärmtak anslutet till huset med en största byggnadsarea om 15 m².*
- *Glasa in en uteplats under skärmtak.*

3 PLACERING AV BYGGNADER OCH ANLÄGGNINGAR OCH MILJÖANPASSNING

3.1 Avståndsbestämmelser

3.1.1 Avstånd till grannes mark eller byggnad

På ett detaljplanerat område ska en byggnads avstånd vara minst 4 m från tomtgränsen om inte annat anges i planen.

Utanför ett detaljplaneområde ska byggnad placeras på minst 5 m avstånd från tomtgränsen eller minst 10 m från grannes byggnad. En byggnad som är mer än 10 m hög ska dock placeras minst lika långt från grannes byggnad som byggnaden är hög (PBF). Med grannes samtycke kan byggnad placeras närmare tomtgränsen.

Båthus får dock utan samtycke placeras närmare grannes byggnad inom ett båthamnsområde om detta följer det lokala traditionella byggsättet.

Ett häststall, en ladugård, annat djurstall eller en gödselstad ska placeras tillräckligt långt från grannfastighetens gräns så att olägenhet undviks. Det minsta avståndet utgör dock alltid 50 m från grannfastighets gräns. Med grannes samtycke kan däremot dylik byggnad placeras närmare grannfastighetens gräns.

3.1.2 Avstånd till väg

Då nybyggnad uppförs invid landsväg nr.1, 2 eller 3 ska avståndet från vägens mitt vara minst 40 m. Byggnämnden kan, när särskilda skäl föreligger, bevilja undantag från kravet så länge bestämmelserna i landskapslagen om allmänna vägar (ÅFS 1957:23) eller senare gällande motsvarande lagstiftning beaktas.

En byggnad får inte placeras närmare än 20 m från en allmän landsväg räknat från körbanans mittlinje eller på vägens frisisiktsområde.

Ej heller får byggnad placeras närmare än 12 m från en kommunalväg räknat från körbanans mittlinje om kommunens tekniska chef inte medgett undantag för en placering närmare vägområdet.

Byggnad får ej placeras närmare en enskild väg än 10 m från körbanans mittlinje räknat. Detta gäller om inte närområdets befintliga bebyggelsemönster och struktur motiverar en närmare placering.

Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte byggande på ett detaljplaneområde.

3.1.3 Höjd över medelvattenstånd

Vad gäller bostadshus och andra byggnader avsedda för boende samt ladugård, häststall eller andra djurstall får inte första våningsplanet placeras lägre än 2,30 m över medelvattenståndet om inte särskilda åtgärder vidtas för att hindra vatten att tränga in i byggnaden eller dess tekniska anordningar. En strandbastubyggnad om högst 15 m², båthus, sjöbodas och härmed jämförbara komplementbyggnader får dock placeras på en lägre nivå över medelvattenståndet, förutsatt att byggnadens konstruktioner är sådana att bestående skada ej förorsakas av tillfällig översvämning.

3.2 Anpassning av byggnader till den bebyggda miljön och landskapet

Byggnation placeras på tomten så att landskapets naturenlighet och landskapsbilden bevaras så bra som möjligt.

På åkermark, som har betydelse för landskapet, ska byggandet i mån av möjlighet placeras i anslutning till befintliga gårdsområden och skogsdungar.

Vid byggandet ska i mån av möjlighet tomtens naturenlighet bevaras och för växtligheten värdefulla randzoner, betydande skönhetsvärden i naturen samt speciella naturobjekt såsom flyttblock, vackra träd, naturängar osv. sparas. Vid byggande och placering av byggnader och konstruktioner ska även skyddade naturtyper och fornlämningar aktas och bevaras.

Tomten ska anknytas till det omgivande landskapet med lämpliga planteringar. De delar av gårdsområdet som skadats under byggarbetena eller som annars förfular miljön ska genom planteringar och andra arrangemang sättas i vederbörligt skick. Planteringar och gårdsarrangemangen ska framgå av situationsplanen eller vid behov redovisas i en separat planteringsplan.

3.3 Miljövård och tillsyn över miljön

En byggnad och dess omgivning ska hållas i sådant skick att den uppfyller sanitära krav, krav på säkerhet och användbarhet samt inte leder till miljöolägenheter eller avsevärt förfular omgivningen.

Tomten och byggnaderna ska användas i överensstämmelse med bygglovet och hållas i ett sådant skick som deras användningsändamål och den omgivande markanvändningen förutsätter. Planteringarna får inte begränsa sikten så att trafiksäkerheten riskeras.

Uteförråd, sopgårdar samt sopinsamlings- och komposteringskärl som väsentligt påverkar miljön ska avskärmas med planteringar eller en inhägnad.

Avfallskärl och byggnader för avfall ska placeras på ett avstånd för bästa framkomlighet och för att undvika brandfara. Föreskrifter om avfallshantering och brandsäkerhet ska följas.

Klotter på byggnader, plank, murar och andra konstruktioner ska av ägaren eller innehavaren avlägsnas så snabbt som möjligt.

Tillfälliga skydds- och båtuppställningskonstruktioner eller liknande får inte till storlek eller utseende vara oskäligt störande för grannarna eller annars förfula miljön. På tomter som anvisats endast för boende är utomhusförvaring av avregistrerade fordon för en längre tid än 6 månader förbjudet.

Byggnämnden eller av denna utsedda syneförrättare eller tjänsteman övervakar tomternas, byggplatsernas och byggnadernas ordning och skick genom att förrätta syner som kan göras när behov föreligger och vid särskilt bestämda tidpunkter.

3.4 Inhägnad

Inhägnad i tomtgränsen med en höjd om högst 1,5 m får uppföras såvida byggnämnden av särskilda skäl inte förbjuder det.

Om inhägnad högre än 1,5 m placeras närmare tomtgränsen än 5 m ska grannen höras innan bygglov beviljas.

Byggnämnden kan då förhållandena det påkallar det ålägga ägare eller innehavare av tomt att inhägna tomt, varvid myndigheten fastställer höjd, art och läge för den inhägnad som ska uppföras. Inhägnad kan utgöras av staket, mur, häck eller liknande.

Inhägnad ska utföras stadigt och så att den passar in i omgivningen. Inhägnad ska uppföras, placeras och underhållas så att den därigenom inte åsamkar fara för trafiken genom att sikten begränsas. Inhägnad mot väg eller annat allmänt område ska i sin helhet uppföras på tomtens sida om gränsen och underhållas av tomtägaren eller tomtinnehavaren.

Vardera tomtens- eller byggplatsens innehavare är skyldig att med hälften var delta i byggandet, anläggandet och underhållet av en inhägnad mellan två tomter eller byggplatser. Detta gäller om det inte föreligger särskilda skäl för att fördela skyldigheten på annat sätt. Om grannarna inte kan överenskomma om saken avgörs fördelningsgrunderna av byggnämnden.

3.5 Gårdsområden/gårdsplaner

3.5.1 Dränering av byggplats

En byggplats ska täckdikas tillräckligt djupt. Dagvatten ska avledas så att vattnet inte vållar olägenhet utanför fastighetens gränser. Dag- och dräneringsvatten får inte avledas till avloppssystemet.

Om vattenflödet på tomten förändras ska dag- och dräneringsvattnet avledas så att förändringarna inte medför olägenhet för användningen av tomten eller de intilliggande områdena.

En plan för avledning av yt- och dräneringsvatten ska vid behov fogas till ansökan om bygglov.

Dag- och dräneringsvatten ska avledas till regnvattensystemet. Om detta inte är möjligt ska vattnet ledas bort från byggnader och ledas till befintliga diken eller den omgivande terrängen ifall samtycke getts av områdets ägare.

Jomala kommuns strategi för dagvattenhantering antagen av kommunstyrelsen gäller.

På bostadsområden:

1. Gator

Dagvattnet leds via dränering i gatan och öppna diken till dagvattenbrunnar och vidare till den naturliga avrinningen.

2. Parkområden

Naturlig avrinning och via gatornas dräneringssystem.

3. Tomter

Husdräneringar leds till det kommunala dagvattensystemet. Vatten från takytor leds ut på egen tomtmark, vilken anpassas för ändamålet med grusdiken eller stenkistor o.d. som bromsar upp avrinningen. I övrigt upptar tomtmarken vattnet till mättnadsnivån.

På arbetsplats-, handels- och industriområden:

1. Gator

Dagvattnet leds via dränering i gatan och öppna diken till dagvattenbrunnar och vidare till den naturliga avrinningen.

2. Parkområden

Naturlig avrinning och via gatornas dräneringssystem.

3. Tomter

Husdräneringar leds till det kommunala dagvattensystemet. Vatten från takytor leds ut på egen tomtmark, vilken anpassas för ändamålet med grusdiken eller stenkistor o.d. som bromsar upp avrinningen. På tomten får 50 % av ytan hårdgöras (takytan på byggnader medräknad). I övrigt ska genomsläpplig yta anläggas (så som grus, betonghålstén eller motsvarande). Vid överskridning av 50 % hårdgjord yta måste för den överskridande delen magasin anläggas, vilka rymmer vattenmängden från 5 timmars nederbörd enligt 10 års regn i Finland utgörande 21 mm/timme. Flödet ur magasinet ska reduceras med 50 % (regnar det 40 m³/h släpper magasinet 20 m³/h).

3.5.2 Byggnads och gårdsplans höjdläge

En byggnads höjdläge ska anpassas till omgivningens höjder samt till gatans höjd och till kommunalteknikens höjdlägen. När en byggnads grundläggningsdjup och lägsta golvnivå bestäms ska avloppsnätets uppdämningshöjd, grund- och svämvattennivån samt möjligheterna att dränera grunden iaktas. Sockelhöjden ska i medeltal vara minst 0,4 m från omgivande markyta om inte annat anges i detaljplan eller risk för fuktskador på annat sätt kan undvikas.

Gårdsplanens höjdläge ska anpassas till omgivningens höjdlägen. I samband med en nybyggnad och tillbyggnad ska gårdsplanen planeras och anläggas så att dagvattenflödet över tomt- och byggplatsens gränser till grannen inte ökar.

Vid tomtgräns ska man eftersträva samma marknivå som granne. Om förutsättningarna så kräver, för undvikande av sprängning av berg eller motsvarande, kan skillnader i marknivå tillåtas med grannes skriftliga tillstånd. En nivåskillnad om 0,5 m anses vara godtagbar. Nivåskillnader tomter emellan kan anläggas med hjälp av stödmur. Branta slänter får inte förekomma mellan tomter. En slänt som är brantare än 1:2 (27°) räknas som en brant slänt.

I samband med bygglov ska tomtens höjder och vid behov grundundersökningar samt en plan för gårdens anläggande presenteras. Gårdsplanens höjdläge ska bibehållas huvudsakligen i enlighet med de ritningar som fastställts i samband med bygglov och får inte väsentligt ändras utan byggnämndens tillstånd.

Byggnämnden eller byggnadsinspektören kan kräva att sökanden ska se till att den planerade byggnadens hörnpunkter och önskat höjdläge utmärks i terrängen innan bygglov beviljas.

3.5.3 Trafikregleringar

En tomt ska ha endast en körbar infart från gata eller allmän väg om byggnämnden inte av särskilda skäl godkänner fler infarter. Infart ska uppfylla kraven på räddningsväg

och ska vara placerad så att den inte föranleder olägenhet för trafiken på gata eller allmän väg. Räddningsvägen till tomt och trafiklederna för utrycknings- och servicefordon ska hållas i framkomligt skick året runt. På småhusområden där brandsläcknings- och räddningsuppdrag kan utföras från gata kan kraven på infart och räddningsväg på tomt lindras.

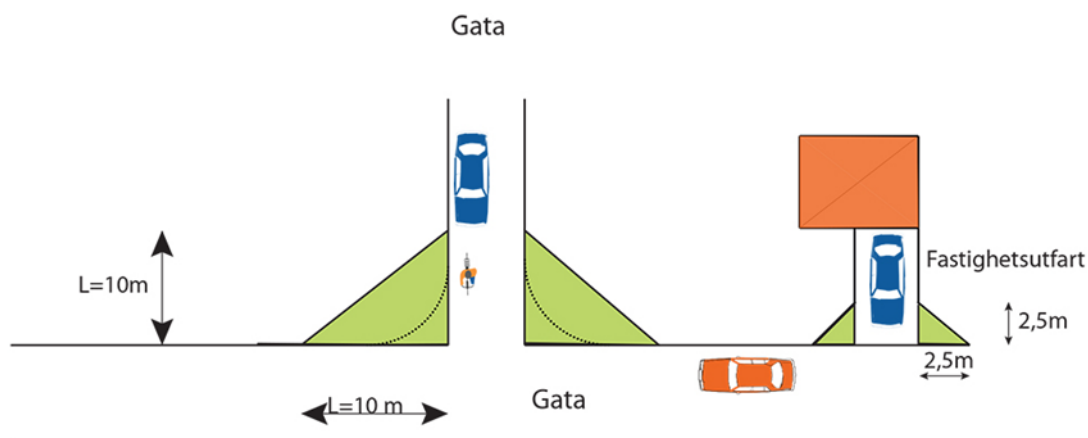
Brand- och räddningsväsendet ska ha fri passage med lyftanordning till alla bostäder i byggnader med tre eller flera våningar. Sådana räddningsvägar ska markeras och hållas farbara under alla tider på dygnet året runt.

Infart till gårdsplan ska ha en bredd om minst 3 m och högst 6 m samt en fri höjd om minst 2,7 m. Infarten ska även vara planerad så att dagvatten inte leds ut på gata. Dikesrör vid infart ska minst ha en diameter om 300 mm.

Anmälan till byggnämnden ska göras före väsentlig ändring av infart till tomt eller andra trafikregleringar på tomt görs.

En tomt som är avsedd för bostadsbyggnader får inte användas till långvarig parkering eller förvaring av buss, kombinationsfordon eller fler än två lastbilar. Byggnämnden kan bevilja tillstånd till dylik parkering efter att grannarna har blivit hörda.

Vid korsningar måste fri sikt förekomma. Staket, häckar och soptunnor m.m. på en höjd över 1,0 m får inte förekomma i korsningsområdet. Undantag gäller endast trafikskyltar. Definition på korsningsområde enligt figur nedan:

3.6 Överskridning av tomtgränsen

Byggnämnden kan godkänna att följande byggnadsdelar får sträcka sig över tomtens gräns mot gata eller annat allmänt område enligt följande:

- 1) grundplatta under jordytan till ett avstånd av högst 0,5 m och om plattan är djupare än 1,5 m till ett avstånd av högst 1,0 m;
- 2) trappsteg till ett avstånd av högst 0,4 m och en del av sockel samt port- och dörromfattning till ett avstånd av högst 0,2 m;
- 3) ljusbrunn, bränsleintag, reservutgångar från skyddsrum samt liknande underjordiska konstruktioner eller annat sådant schakt, som är täckt i höjd med det omgivande planet, till ett avstånd av högst 1,2 m;
- 4) burspråk, skärmtak, taksprång, balkonger eller motsvarande byggnadsdelar ovanför marken får sträcka sig 0,5 m över tomtens gräns; och

- 5) ett skärmtak över huvudentrén till en offentlig byggnad, affärsbyggnad eller motsvarande byggnad får av särskilda skäl sträcka sig ännu längre ut mot ett gatuområde om detta inte medför olägenhet för användningen av gatan.

Överskridningarna får inte störa användning och underhåll av gata, cykelbana, gångbana eller det allmänna området. Den fria höjden mellan gatuplanet och byggnadsdelens undersida ska vara minst 3 m vid gångbana/cykelbana och vid körbana minst 4,2 m.

Överskridning av byggruta på tomt

Har tomt fastställd byggruta kan port- och dörromfattningar, sockeldelar, grundkonstruktioner, trappor, nedfarter, ljusbrunnar, bränsleintag, reservutgångar, skorstenar, ventilationsanordningar och övriga sådana byggnadsdelar på tomten sträcka sig ut över angiven byggruta på egen tomt i enlighet med byggnadsnämndens prövning dock med högst 2 m. Utan grannes samtycke får dylika byggnadsdelar inte sträcka sig närmare grannes tomt än 2 m om inte annat angetts i antagen detaljplan.

3.7 Reklamanordning, skylt, mast, markis på byggnad

Vid montering av försäljnings-, reklam- eller annan liknande anordning såsom skylt, skyltskåp samt belysningsanordning och mast ska beaktas följande:

- 1) att sådan anordning får skjuta ut högst 1 m ytterom fasadytan;
- 2) att anordningen fästs stadigt;
- 3) att anordning inte medför olägenhet för fotgängare, trafiken samt gatuunderhållet och inte heller är märkbart störande; och
- 4) att anordningens form, färg och konstruktion lämpar sig på byggnaden och passar in i gaturummet och omgivningen samt ansluter sig till närliggande verksamhet.

Vad ovan föreskrivits gäller inte gatunamnsskyltar, trafikmärken och övriga skyltar av allmänt behov samt tillfälliga skyltar på byggarbetsplatser.

Markis får sättas på fasad såvida dess form, färg och konstruktion lämpar sig på byggnaden och i omgivningen. Utöver gatumark eller annat allmänt område, får markis inte sträcka sig närmare för fordonstrafik reserverat område än 0,5 m. Markis får inte heller störa eller utgöra fara för fotgängare eller cyklister på gångbana och ska i regel ha en fri höjd över gång- eller cykelbana om 3 m.

Om placering av från byggnad fristående reklamskylt utanför detaljplanerat område stadgas i i landskapslagen om naturvård (ÅFS 1998:82).

3.8 Adressangivelse

Ägaren eller innehavaren av en bebyggd tomt är skyldig att sätta upp ett adressnummer enligt det av kommunen fastställda numreringsystemet. Adressnumret ska vara tydligt och synas från gata och trafikleder. På hörnhus ska adressnumret sättas upp mot vardera gatan. Om samma fastighet har flera bostadshus mot samma gata ska adressnumret sättas upp på varje hus.

Om en byggnad inte ligger invid en gata eller någon annan trafikled eller i omedelbar närhet av sådan, ska byggnadens adressnummerskylt eller motsvarande information sättas upp i början av den körväg som leder till byggnaden.

Om det finns fler än ett trapphus i en byggnad ska trapphusen markeras med bokstäver. Varje lägenhet i byggnaden ska ges ett löpande nummer med början från den nedersta våningen i A-trappan. Lägenheterna i ett radhus kan markeras även med bokstäver. Källarutrymmen eller vindsskrubbar ska förses med samma nummer som den motsvarande lägenheten.

I den nedersta våningen i ett trapphus ska det på en synlig och vid behov upplyst plats finnas en skylt med efternamn eller firmanamn på lägenheternas eller utrymmenas innehavare. I ett hus med flera lägenheter ska det på en synlig plats finnas en skylt som visar fastighetsskötarens eller disponentens lägenhet eller kontaktuppgifter.

Kommunen kan fatta beslut om att adressnummerskylten ska vara upplyst inom ett visst område.

3.9 Särskilda bestämmelser om byggrätt på detaljplaneområden

Förutom de friliggande komplementbyggnader och skärmtak varom stadgas i PBL får mindre ouppvärmade inglasade utrymmen såsom verandor, balkonger och terrasser i anslutning till byggnad byggas utöver tomtens tillåtna våningsyta. Varma och halvvarma inglasade utrymmen - vilka används för affärs-, kontors-, bostads- eller motsvarande ändamål - får inte byggas utöver tomtens tillåtna våningsyta.

Om inte annat anges i detaljplan får carport och skärmtak byggas utanför angiven byggruta på tomt. Konstruktionen får inte, utan grannens samtycke, placeras närmare grannes gräns än 4 m.

Över den i detaljplanen föreskrivna byggnads- och takhöjden får enkla torn, gavlar, fönster, ventilations- och skorstenspipor, skyddsräcken samt andra liknande byggnadsdelar uppföras om de passar in i den bebyggda miljön och dess placering inte i betydande mån inverkar på omgivande bebyggelse.

Sophus och återvinningsstationer med en areal om högst 20 m² för uppsamling och sortering av avfall får vid flerbostadshus byggas utöver byggrätten om de placeras och i övrigt utförs enligt bestämmelserna i detaljplanen eller denna byggnadsordning. Återvinningsstationer för fler än 20 bostäder får ha en areal om högst 25 m². En station för fler än 50 bostäder eller för annan byggnadsanvändning kan efter byggnämndens prövning vara större.

4 BYGGANDE PÅ ICKE PLANERAT OMRÅDE

4.1 Fastighet med byggrätt, våningsyta som får byggas.

En fastighet på icke planerat område har en byggrätt om fastigheten är minst 10 000 m². Är fastigheten mindre krävs särskilda förutsättningar för en byggrätt. Utöver detta gäller övriga krav i PBL, PBF och denna byggnadsordning. Denna bestämmelse gäller dock inte för strandfastigheter som styckats till självständiga fastigheter senast den 31 december 2021.

4.2 Tomt

Kravet på minimistorlek (2000 m²) hos byggnadsplats utanför detaljplanerat område definieras i PBL om inte något annat följer av en antagen plan.

Byggnämnden kan av synnerliga skäl bevilja avvikelse från kravet på minimistorlek vid nybyggnad, om tomten kan anslutas till allmänt vatten- och avloppsledningsnät, eller att avloppsvattnet kan renas helt på den egna tomten.

Tomt som gränsar till strand ska ha en strandlinje med en längd om minst 40 meter för att få bebyggas om inte särskilda skäl motiverar annat

Byggnämnden kan bevilja bygglov för bostads- eller fritidshus på strandtomt oberoende av kravet på minimistorlek, om byggnadsplatsen redan är bebyggd med ett bostads- eller fritidshus och lovet gäller ersättande av befintligt bostads- eller fritidshus. Detsamma gäller tillbyggnad av bostadshus- eller fritidshus.

Obebyggda holmar och skär utan fast vägförbindelse oberoende av storlek, får endast bebyggas för fritidsboende. Holmens terräng ska dessutom väl lämpa sig för bebyggelse.

På fastighet under 2 ha får inte placeras ett häststall eller motsvarande djurstall eller en manege om inte annat anges i detaljplan.

Om ett häststall eller motsvarande djurstall eller en manege används för näringsutövning och kommersiell ridning ska fastighetens areal vara minst 4 ha. Dessa byggnader ska uppföras på ett tillräckligt avstånd från bostadshus på grannfastighet.

4.3 Tomtens byggrätt

Tomtens sammanlagda byggrätt utanför detaljplaneområde är enligt PBF högst 15 % av tomtens areal.

På en tomt utanför ett detaljplanerat område får en huvudbyggnad med högst två lägenheter i två våningar uppföras. Förutom huvudbyggnaden får på en tomt som är större än 7 000 m² även byggas en sidobostad om högst 90 m² eller en gäststuga om 30 m² ifall det är en fritidstomt. Sidobostaden eller gäststugan får uppföras som en separat byggnad i samma husgrupp kring samma gårdstun som huvudbyggnaden. Sidobyggnaden eller gäststugan ska kunna utnyttja samma väganlutning och tekniska system så som vattenledning, avloppsbehandling, jordvärmebrunnar eller liknande. Huvudbyggnaden och sidobostaden eller gäststugan bildar en tomthelhet som inte genom lantmåteriförrättning får avskiljas till separata fastigheter.

Förutom huvudbyggnaden får finnas behövliga komplementbyggnader. I komplementbyggnader får inrymmas förvarings-, ekonomi- och arbetsutrymmen i anslutning till tomtens eller områdets användningsändamål. Inom jordbrukslägenhets brukscentrum får om särskilda skäl föreligger uppföras fler än en bostadsbyggnad.

Oberoende av vad i 2 mom. stadgas får nybyggnad uppföras utan att på tomten befintlig gammal byggnad rivs om den har sådant historiskt eller miljömässigt värde att den bör bevaras. Därvid ska nybyggnaden anpassas till befintliga byggnader.

På samma registerfastighet kan finnas flera byggnadstomter. Antalet byggnadstomter på fastigheten kan framgå av gällande generalplan eller av kommunen separat fastställda beräkningsgrunder för fastighetsvis byggnadsrätt utanför antagna planeområden.

Utan hinder av bestämmelserna ovan kan byggnämnden bevilja lov att i anslutning till en gårdsbruksenhets driftscentrum som används för jordbruk eller i anslutning till en fiskelägenhet uppföra behövliga produktions- och ekonomibyggnader som är behövliga för jordbruk och fiske.

Vid byggande på strandområden ska byggnadens höjdläge, utformning, fasadmaterial och färgsättning särskilt beaktas. Strandzonens trädbestånd och växtlighet ska huvudsakligen bevaras i naturenligt tillstånd. Andra än bastu-, båthus- och sjöbodsbyggnaders avstånd från strandlinjen vid medelvattenståndet ska vara minst 30 m om inte terräng- och miljöförhållandena tillåter en placering närmare strand. Båthus och sjöbod tillåts endast i anslutning till i samma by belägen jordbruks- eller bostadslägenhet, där sådan byggnad med beaktande av strandlinjens helhetsbild passar in i omgivningen. Båthus bör placeras i grupper i anslutning till befintliga hamnar där det historiskt funnits bryggor och båthus.

Tillstånd om att få uppföra en bastu om högst 15 m² eller ett lusthus om högst 10 m² närmare strandlinjen än 30 meter kan beviljas om byggnämnden anser tomten lämplig.

5 PLACERING AV VINDKRAFTVERK

Utöver vad som i PBL stadgas om bygglov för vindkraftverk ska följande bestämmelser följas:

För beviljandet av bygglov för vindkraftverk krävs skriftligt samtycke från ägare av grannfastighet i följande fall:

- 1) om ljudtrycket från vindkraftsanläggningen beräknas överstiga 40 dB(A) invid bostads- och fritidshus eller annan byggnad avsedd för övernattnings som befinner sig på grannes mark;
- 2) om avståndet från vindkraftsanläggningen till bostads- och fritidshus eller annan byggnad avsedd för övernattnings som befinner sig på grannes mark är mindre än 400 m;
- 3) om avståndet från vindkraftsanläggningen till bostads- och fritidshus eller annan byggnad avsedd för övernattnings som befinner sig på grannes mark är mindre än 7 gånger vindkraftverkets vingdiameter;
- 4) om avståndet från vindkraftsanläggningen till en annan uppvärmd byggnad än ovannämnda, som befinner sig på grannes mark är mindre än 200 m; eller
- 5) om avståndet från vindkraftsanläggningen till grannfastighet är mindre än 100 m.

Om vindkraftsanläggningen har reserverats i en tillräckligt omfattande antagen general- eller detaljplan och reserveringen baserar sig på tillräckliga miljökonsekvensbedömningar, kan bygglov för vindkraftsanläggningen beviljas på basen av PBL oberoende av det ovan bestämda.

För vindkraftverk för produktion och distribution av mera el än 5 MW ska det ansökas om miljötillstånd och kraftverk för produktion av minst 500 kW ska miljögranskas.

6 OMRÅDEN I BEHOV AV PLANLÄGGNING

Sådana områden i behov av planläggning som avses i 10 § PBL ska anges i kommunöversikten. Grunderna för avgränsningen av områdena framgår av beskrivningen. Motiveringarna ligger som bakgrundsmaterial för prövningen av de

särskilda förutsättningar för bygglov som anges i 74 § PBL utöver vad som annars föreskrivs i PBL, PBF och denna byggnadsordning om förutsättningarna för beviljandet av bygglov.

Om en tomt inom ett ovannämnt område har anvisats i en antagen delgeneralplan såsom stadgas i 21§ 2 mom. PBL kan bygglov dock beviljas oberoende av det ovan bestämda med stöd av 10 § 4 mom. PBL.

7 VATTENFÖRSÖRJNING

7.1 Tillgång till hushållsvatten

Tomt för bostadshus ska lösning med allmän vattenledning göras om detta är möjligt. Om anslutning till vattenledningsnät inte är möjligt ska det utredas att på tomten finns tillgång till vatten som uppfyller uppställda kvalitetskrav på hushållsvatten. Vid ansökan om bygglov ska vid behov bifogas en utredning över vattenanskaffningen.

7.2 Avledning och behandling av avloppsvatten

Om en byggnad med vattenanslutning inte kan anslutas till allmän avloppsledning ska en plan utarbetas av en sakkunnig inom branschen som utvisar hur avloppsvattnet omhändertas. Planen ska ingå i ansökan om att anlägga enskilt avlopp.

Om en reningsanläggning, som uppfyller de i gällande bestämmelser uppställda kraven på reningsnivå, inte byggs ska byggnadens toalettavlopp uppsamlas i en sluten tank. Tvätt- och diskavlopp kan efter slamavskiljning behandlas i en markfilterbädd och ledas ut i dike på egen tomt eller infiltreras i marken om markförhållandena och närliggande bebyggelse och vattenbrunnar detta medger.

På holmar utan fast vägförbindelse är installering av vattentoalett i bostad inte tillåtet ifall ett kemiskt-biologiskt reningsverk, som uppfyller de i gällande bestämmelser uppställda kraven på reningsnivå, inte byggs.

Avloppsvatten från en fastighet som inte har anslutningsskyldighet till allmänt avlopp ska ledas och behandlas enligt bestämmelser i miljö-, avfalls- och hälsoskyddslagstiftning samt enligt de bestämmelser som givits med stöd av dem.

7.3 Värmesystem samt olje- och andra kemikaliecisterner

Bergvärmebrunnar, sjöslingor, olje- och bränslecisterner eller andra kemikaliecisterner för miljöfarliga ämnen ska placeras i enlighet med i landskapet gällande bestämmelser.

8 BYGGANDE PÅ OMRÅDEN MED SÄRSKILDA MARKANVÄNDNINGS- OCH BYGGBEGRÄNSNINGAR

8.1 Förorenade markområden

Om marken på tomten eller det närliggande området är förorenad eller befaras vara förorenad ska marken undersökas och vid behov saneras före byggandet. Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM) ska underrättas om det förorenade området och om planerade eller utförda saneringsåtgärder. Till bygglovsansökan ska

bifogas en utredning av utförda markundersökningar och en eventuell marksaneringsplan.

8.2 Bullerområden och inverkan på byggprojekt

De olägenheter som buller medför ska minimeras genom placeringen av byggnaden och vistelseområden samt genom bullerdämpande konstruktionslösningar.

Vid byggande på områden där det förekommer trafikbuller eller annat speciellt buller som överstiger 40 dB(A) ska byggnadens konstruktionslösningar vara sådana att riktvärdena inomhus inte överstiger 35 dB(A) dagtid och 30 dB(A) nattetid. Genom placering av byggnader, plank och vistelseområden på tomten ska man sträva till att riktvärdena för buller utomhus på gårdens vistelseområden inte överstiger 40 dB(A).

9 BESTÄMMELSER SOM GÄLLER BYGGNADSARBETEN

9.1 Bevarandet av natur och omgivning under byggtiden

Enskilda träd och trädbestånd som är värdefulla för landskapet samt för naturmiljön viktiga tomtområden ska skyddas omsorgsfullt med stängsel och/eller andra tillfälliga skyddskonstruktioner. Byggnadstillsynsmyndigheten kan i lovsbeslutet eller byggnadsinspektören under tillsynen av byggarbetet kräva att specifika skyddsåtgärder vidtas och vid behov ska en skyddsplan för byggområdet uppgöras.

9.2 Byggarbetsplatsens arrangemang

En byggarbetsplats ska vid behov avstängas från omgivningen på ett tryggt och ändamålsenligt sätt genom inhägnad eller liknande. Byggarbetsplatsens omgivning ska hållas i snyggt skick och gata samt vägområdet framför ska hållas i användbart skick för trafiken och särskilt för fotgängarna.

Byggmateriel ska under uppbevaring på arbetsplatsen skyddas väl från regn, snö och fukt. Detta gäller även öppna konstruktioner innan de skyddats med tak- eller andra konstruktioner.

I samband med grävnings- och sprängningsarbeten ska nödvändiga åtgärder vidtas för att områdets grundvattennivå inte sjunker eller att närliggande byggnader eller andra konstruktioner tar skada.

9.3 Utnyttjande av gatuområde eller annat allmänt område vid byggprojekt

Om det är nödvändigt att använda en del av ett gatu- eller vägområde eller annat allmänt område för byggarbetsplatsen ska tillstånd sökas av tekniska förvaltningen. Byggnadsinspektören ska också meddelas härom. För rätten att använda gatu- eller annat allmänt område tillfälligt för byggarbeten kan tas en avgift som bestäms i en fastställd taxa.

Om grävning eller sprängning måste utföras på ett gatuområde eller annat allmänt område ska en anhållan om schaktningstillstånd inlämnas. Schaktningstillståndet beviljas av tekniska förvaltningen som också bestämmer villkoren för hur åtgärden ska utföras och villkoren för områdets återställning. Innan åtgärden påbörjas ska läget för alla befintliga ledningar och kablar inom åtgärdsområdet utredas.

9.4 Rivning av byggnad eller del av byggnad

Om villkoren för och förfarandet vid rivning samt om rivningsanmälan stadgas i PBL

Byggnämnden kan i samband med behandlingen av en rivningsanmälan för en byggnad eller för en del av byggnad, kräva att sökanden inlämnar en sakkunnigutredning över byggnadens historiska eller arkitektoniska värde samt en tillräcklig utredning om byggnadens skick.

En redovisning av hanteringen av bygg- och rivningsavfall ska inlämnas i samband med anmälan. Bygg- och rivningsavfall ska återvinnas så långt det är möjligt och hanteringen ska följa bestämmelserna i landskapsförordningen (ÅFS 2018:90) om avfall eller senare gällande motsvarande lagstiftning.

10 AVVIKELSE FRÅN FÖRESKRIFTERNA OCH IKRAFTTRÄDANDE

10.1 Avvikelse från föreskrifterna

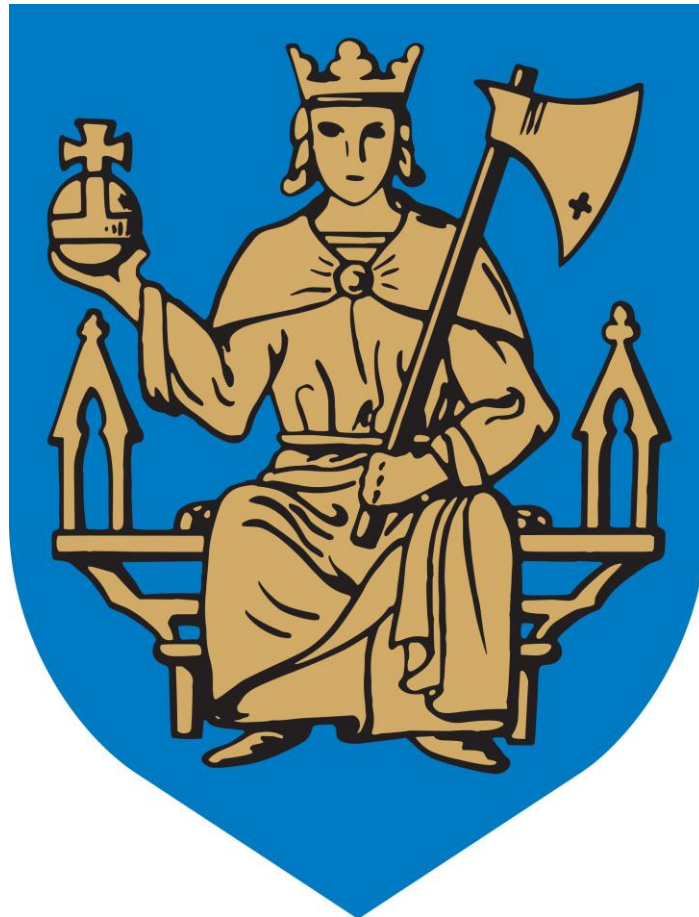
Byggnämnden kan av särskilda skäl bevilja avvikelser från föreskrifterna i denna byggnadsordning om detta inte medför att syftet med bestämmelserna väsentligt åsidosätts. Beslut ska motiveras.

10.2 Ikraftträdande

Denna byggnadsordning är antagen av kommunfullmäktige i Jomala kommun den x månad 2022 § xx.

Byggnadsordningen träder i kraft den x månad 2022 och samtidigt upphävs tidigare gällande byggnadsordning som antogs av kommunfullmäktige i Jomala den 18 mars 1986 § xx.

Byggnadsordning för Jomala kommun

Antagen av kommunfullmäktige den x månad 2022 § xx

Innehållsförteckning

1	TILLÄMPNINGSSOMRÅDE OCH MYNDIGHETER	
1.1	Tillämpningsområde	3
1.2	Byggnadstillsynsmyndighet	3
2	BYGGLOVSBESTÄMMELSER	
2.1	Befrielse från tillståndsplikt	3
2.2	Bygglovs- eller anmälningsskyldighet för ekonomi- och förrådsbyggnader	3
2.3	Föreskrifter om förfarandet	3
3	PLACERING AV BYGGNADER OCH ANLÄGGNINGAR OCH MILJÖANPASSNING	
3.1	Avståndbestämmelser	4
3.1.1	Avstånd till grannes mark eller byggnad	4
3.1.2	Avstånd till väg	4
3.1.3	Höjd över medelvattenstånd	4
3.2	Anpassning av byggnader till den bebyggda miljön och landskapet	5
3.3	Miljövård och tillsyn över miljön	5
3.4	Inhägnad	6
3.5	Gårdsområden/gårdsplaner	6
3.5.1	Dränering av byggplats	6
3.5.2	Byggnads- och gårdsplans höjdläge	7
3.5.3	Trafikregleringar	7
3.6	Överskridning av tomtgränsen	8
3.7	Reklamanordning, skylt, mast, markis på byggnad	9
3.8	Adressangivelse	9
3.9	Särskilda bestämmelser om byggnadsrätt på detaljplaneområden	10
4	BYGGANDE UTANFÖR DETALJPLANEOMRÅDE	
4.1	Fastighet med byggrätt	10
4.2	Tomt	11
4.3	Tomtens byggnadsrätt	11
5	PLACERING AV VINDKRAFTVERK	12
6	OMRÅDEN I BEHOV AV PLANLÄGGNING	13
7	VATTENFÖRSÖRJNING	
7.1	Tillgång till hushållsvatten	13
7.2	Avledning och behandling av avloppsvatten	13
7.3	Värmesystem samt olje- och andra kemikaliecisterner	14
8	BYGGANDE PÅ OMRÅDEN MED SÄRSKILDA MARKANVÄNDNINGSOCH BYGGBEGRÄNSNINGAR	
8.1	Förorenade markområden	14
8.2	Bullerområden och inverkan på byggprojekt	14
9	BESTÄMMELSER SOM GÄLLER BYGGNADSARBETEN	
9.1	Bevarandet av natur och omgivning under byggtiden	14
9.2	Byggarbetsplatsens arrangemang	14
9.3	Utnyttjande av gatuområde eller annat allmänt område vid byggprojekt	15
9.4	Rivning av byggnad eller del av byggnad	15
10	AVVIKELSE FRÅN FÖRESKRIFTERNA OCH IKRAFTTRÄDANDE	
10.1	Avvikelse från föreskrifterna	15
10.2	Ikraftträdande	15

1 TILLÄMPNINGSSOMRÅDE OCH MYNDIGHETER

1.1 Tillämpningsområde

I Jomala kommun ska, utöver vad som stadgas i plan- och bygglagen för landskapet Åland (ÅFS 2008:102) ("PBL") och plan- och byggförordningen för landskapet Åland (ÅFS 2008:107) ("PBF") samt övrig tillämplig lagstiftning, iakttas vad som föreskrivs i denna byggnadsordning om inte något annat bestäms i generalplan, detaljplan, Ålands byggbestämmelsesamling (ÅFS 2015:5) ("ÅBBS") eller senare gällande motsvarande, lag, förordning och bestämmelser.

1.2 Byggnadstillsynsmyndighet

Som kommunens byggnadstillsynsmyndighet fungerar kommunens byggnämnd under vilken kommunens byggnadsinspektör lyder.

Byggnämndens beslutsrätt kan med stöd av 14 § 4 mom. PBL överföras till byggnadsinspektören.

2 BYGGLOVSBESTÄMMELSER

2.1 Gällande bygglovspliktiga ärenden se PBL.

2.2 Gällande anmälningsärenden se PBL.

2.3 Befrielse från tillståndsplikt (ingen bygglovsansökan eller anmälan behöver lämnas till byggnämnden).

På detaljplanerat område får, om inte något annat bestäms i detaljplanen, följande byggnader och konstruktioner med nedan angivna förtydliganden uppföras utan bygglov eller anmälan:

- Friliggande komplementbyggnader med en sammanlagd våningsyta om högst 10 m² och med en taknockshöjd om högst 3 m som till sin helhet inryms inom tomtens bygggruta. Saknas bygggruta får friliggande komplementbyggnader, endast med grannens samtycke, placeras närmare än 5 m från tomtgräns.
- Skärmtak med en största byggnadsarea om 12 m² anslutet till bostadshuset,
- Mur, staket eller plank med en höjd om högst 1,8 m för att ordna skyddad uteplats i direkt anslutning till bostadshuset och med en placering om minst 5 m från tomtgräns.

Utanför detaljplanerat område:

- Friliggande komplementbyggnader med en sammanlagd våningsyta om högst 15 m² och med en taknockshöjd om högst 3 m under förutsättning att byggnaden tillsammans med andra komplementbyggnader som har uppförts på tomten inte får en större våningsyta än 25 m².
- Skärmtak anslutet till huset med en största byggnadsarea om 15 m².
- Glasa in en uteplats under skärmtak.

3 PLACERING AV BYGGNADER OCH ANLÄGGNINGAR OCH MILJÖANPASSNING

3.1 Avståndsbestämmelser

3.1.1 Avstånd till grannes mark eller byggnad

På ett detaljplanerat område ska en byggnads avstånd vara minst 4 m från tomtgränsen om inte annat anges i planen.

Utanför ett detaljplaneområde ska byggnad placeras på minst 5 m avstånd från tomtgränsen eller minst 10 m från grannes byggnad. En byggnad som är mer än 10 m hög ska dock placeras minst lika långt från grannes byggnad som byggnaden är hög (PBF). Med grannes samtycke kan byggnad placeras närmare tomtgränsen.

Båthus får dock utan samtycke placeras närmare grannes byggnad inom ett båthamnsområde om detta följer det lokala traditionella byggsättet.

Ett häststall, en ladugård, annat djurstall eller en gödselstad ska placeras tillräckligt långt från grannfastighetens gräns så att olägenhet undviks. Det minsta avståndet utgör dock alltid 50 m från grannfastighets gräns. Med grannes samtycke kan däremot dylik byggnad placeras närmare grannfastighetens gräns.

3.1.2 Avstånd till väg

Då nybyggnad uppförs invid landsväg nr.1, 2 eller 3 ska avståndet från vägens mitt vara minst 40 m. Byggnämnden kan, när särskilda skäl föreligger, bevilja undantag från kravet så länge bestämmelserna i landskapslagen om allmänna vägar (ÅFS 1957:23) eller senare gällande motsvarande lagstiftning beaktas.

En byggnad får inte placeras närmare än 20 m från en allmän landsväg räknat från körbanans mittlinje eller på vägens frisisiktsområde.

Ej heller får byggnad placeras närmare än 12 m från en kommunalväg räknat från körbanans mittlinje om kommunens tekniska chef inte medgett undantag för en placering närmare vägområdet.

Byggnad får ej placeras närmare en enskild väg än 10 m från körbanans mittlinje räknat. Detta gäller om inte närområdets befintliga bebyggelsemönster och struktur motiverar en närmare placering.

Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte byggande på ett detaljplaneområde.

3.1.3 Höjd över medelvattenstånd

Vad gäller bostadshus och andra byggnader avsedda för boende samt ladugård, häststall eller andra djurstall får inte första våningsplanet placeras lägre än 2,30 m över medelvattenståndet om inte särskilda åtgärder vidtas för att hindra vatten att tränga in i byggnaden eller dess tekniska anordningar. En strandbastubyggnad om högst 15 m², båthus, sjöbodas och härmed jämförbara komplementbyggnader får dock placeras på en lägre nivå över medelvattenståndet, förutsatt att byggnadens konstruktioner är sådana att bestående skada ej förorsakas av tillfällig översvämning.

3.2 Anpassning av byggnader till den bebyggda miljön och landskapet

Byggnation placeras på tomten så att landskapets naturenlighet och landskapsbilden bevaras så bra som möjligt (tillägg).

På åkermark, som har betydelse för landskapet, ska byggandet i mån av möjlighet placeras i anslutning till befintliga gårdsområden och skogsdungar.

Vid byggandet ska i mån av möjlighet tomtens naturenlighet bevaras och för växtligheten värdefulla randzoner, betydande skönhetsvärden i naturen samt speciella naturobjekt såsom flyttblock, vackra träd, naturrängar osv. sparas. Vid byggande och placering av byggnader och konstruktioner ska även skyddade naturtyper och fornlämningar aktas och bevaras.

Tomten ska anknytas till det omgivande landskapet med lämpliga planteringar. De delar av gårdsområdet som skadats under byggarbetena eller som annars förfular miljön ska genom planteringar och andra arrangemang sättas i vederbörligt skick. Planteringar och gårdsarrangemangen ska framgå av situationsplanen eller vid behov redovisas i en separat planteringsplan.

3.3 Miljövård och tillsyn över miljön

En byggnad och dess omgivning ska hållas i sådant skick att den uppfyller sanitära krav, krav på säkerhet och användbarhet samt inte leder till miljöolägenheter eller avsevärt förfular omgivningen.

Tomten och byggnaderna ska användas i överensstämmelse med bygglovet och hållas i ett sådant skick som deras användningsändamål och den omgivande markanvändningen förutsätter. Planteringarna får inte begränsa sikten så att trafiksäkerheten riskeras.

Uteförråd, sopgårdar samt sopinsamlings- och komposteringskärl som väsentligt påverkar miljön ska avskärmas med planteringar eller en inhägnad.

Avfallskärl och byggnader för avfall ska placeras på ett avstånd för bästa framkomlighet och för att undvika brandfara. Föreskrifter om avfallshantering och brandsäkerhet ska följas.

Klotter på byggnader, plank, murar och andra konstruktioner ska av ägaren eller innehavaren avlägsnas så snabbt som möjligt.

Tillfälliga skydds- och båtuppställningskonstruktioner eller liknande får inte till storlek eller utseende vara oskäligt störande för grannarna eller annars förfula miljön. På tomter som anvisats endast för boende är utomhusförvaring av avregistrerade fordon för en längre tid än 6 månader förbjudet.

Byggnämnden eller av denna utsedda syneförrättare eller tjänsteman övervakar tomternas, byggplatsernas och byggnadernas ordning och skick genom att förrätta syner som kan göras när behov föreligger och vid särskilt bestämda tidpunkter.

3.4 Inhägnad

Inhägnad i tomtgränsen med en höjd om högst 1,5 m får uppföras såvida byggnämnden av särskilda skäl inte förbjuder det.

Om inhägnad högre än 1,5 m placeras närmare tomtgränsen än 5 m ska grannen höras innan bygglov beviljas.

Byggnämnden kan då förhållandena det påkallar det ålägga ägare eller innehavare av tomt att inhägna tomt, varvid myndigheten fastställer höjd, art och läge för den inhägnad som ska uppföras. Inhägnad kan utgöras av staket, mur, häck eller liknande.

Inhägnad ska utföras stadigt och så att den passar in i omgivningen. Inhägnad ska uppföras, placeras och underhållas så att den därigenom inte åsamkar fara för trafiken genom att sikten begränsas. Inhägnad mot väg eller annat allmänt område ska i sin helhet uppföras på tomtens sida om gränsen och underhållas av tomtägaren eller tomtinnehavaren.

Vardera tomtens- eller byggplatsens innehavare är skyldig att med hälften var delta i byggandet, anläggandet och underhållet av en inhägnad mellan två tomter eller byggplatser. Detta gäller om det inte föreligger särskilda skäl för att fördela skyldigheten på annat sätt. Om grannarna inte kan överenskomma om saken avgörs fördelningsgrunderna av byggnämnden.

3.5 Gårdsområden/gårdsplaner

3.5.1 Dränering av byggplats

En byggplats ska täckdikas tillräckligt djupt. Dagvatten ska avledas så att vattnet inte vållar olägenhet utanför fastighetens gränser. Dag- och dräneringsvatten får inte avledas till avloppssystemet.

Om vattenflödet på tomten förändras ska dag- och dräneringsvattnet avledas så att förändringarna inte medför olägenhet för användningen av tomten eller de intilliggande områdena.

En plan för avledning av yt- och dräneringsvatten ska vid behov fogas till ansökan om bygglov.

Dag- och dräneringsvatten ska avledas till regnvattensystemet. Om detta inte är möjligt ska vattnet ledas bort från byggnader och ledas till befintliga diken eller den omgivande terrängen ifall samtycke getts av områdets ägare.

Jomala kommuns strategi för dagvattenhantering antagen av kommunstyrelsen gäller.

Text utgår: (På planerade områden är det Jomala kommuns strategi för dagvattenhantering antagen av kommunstyrelsen den 10 maj 2010 §164 som gäller).

På bostadsområden:

1. Gator

Dagvattnet leds via dränering i gatan och öppna diken till dagvattenbrunnar och vidare till den naturliga avrinningen.

2. Parkområden

Naturlig avrinning och via gatornas dräneringssystem.

3. Tomter

Husdräneringar leds till det kommunala dagvattensystemet. Vatten från takytor leds ut på egen tomtmark, vilken anpassas för ändamålet med grusdiken eller stenkistor o.d. som bromsar upp avrinningen. I övrigt upptar tomtmarken vattnet till mättnadsnivån.

På arbetsplats-, handels- och industriområden:

1. Gator

Dagvattnet leds via dränering i gatan och öppna diken till dagvattenbrunnar och vidare till den naturliga avrinningen.

2. Parkområden

Naturlig avrinning och via gatornas dräneringssystem.

3. Tomter

Husdräneringar leds till det kommunala dagvattensystemet. Vatten från takytor leds ut på egen tomtmark, vilken anpassas för ändamålet med grusdiken eller stenkistor o.d. som bromsar upp avrinningen. På tomten får 50 % av ytan hårdgöras (takytan på byggnader medräknad). I övrigt ska genomsläpplig yta anläggas (så som grus, betonghålstén eller motsvarande). Vid överskridning av 50 % hårdgjord yta måste för den överskridande delen magasin anläggas, vilka rymmer vattenmängden från 5 timmars nederbörd enligt 10 års regn i Finland utgörande 21 mm/timme. Flödet ur magasinet ska reduceras med 50 % (regnar det 40 m³/h släpper magasinet 20 m³/h).

3.5.2 Byggnads och gårdsplans höjdläge

En byggnads höjdläge ska anpassas till omgivningens höjder samt till gatans höjd och till kommunalteknikens höjdlägen. När en byggnads grundläggningsdjup och lägsta golvnivå bestäms ska avloppsnätets uppdämningshöjd, grund- och svämvattennivån samt möjligheterna att dränera grunden iaktas. Sockelhöjden ska i medeltal vara minst 0,4 m från omgivande markyta om inte annat anges i detaljplan eller risk för fuktskador på annat sätt kan undvikas.

Gårdsplanens höjdläge ska anpassas till omgivningens höjdlägen. I samband med en nybyggnad och tillbyggnad ska gårdsplanen planeras och anläggas så att dagvattenflödet över tomt- och byggplatsens gränser till grannen inte ökar.

Vid tomtgräns ska man eftersträva samma marknivå som granne. Om förutsättningarna så kräver, för undvikande av sprängning av berg eller motsvarande, kan skillnader i marknivå tillåtas med grannes skriftliga tillstånd. En nivåskillnad om 0,5 m anses vara godtagbar. Nivåskillnader tomter emellan kan anläggas med hjälp av stödmur. Branta slänter får inte förekomma mellan tomter. En slänt som är brantare än 1:2 (27°) räknas som en brant slänt.

I samband med bygglov ska tomtens höjder och vid behov grundundersökningar samt en plan för gårdens anläggande presenteras. Gårdsplanens höjdläge ska bibehållas huvudsakligen i enlighet med de ritningar som fastställts i samband med bygglov och får inte väsentligt ändras utan byggnämndens tillstånd.

Byggnämnden eller byggnadsinspektören kan kräva att sökanden ska se till att den planerade byggnadens hörnpunkter och önskat höjdläge utmärks i terrängen innan bygglov beviljas.

3.5.3 Trafikregleringar

En tomt ska ha endast en körbar infart från gata eller allmän väg om byggnämnden inte av särskilda skäl godkänner fler infarter. Infart ska uppfylla kraven på räddningsväg

och ska vara placerad så att den inte föranleder olägenhet för trafiken på gata eller allmän väg. Räddningsvägen till tomt och trafiklederna för utrycknings- och servicefordon ska hållas i framkomligt skick året runt. På småhusområden där brandsläcknings- och räddningsuppdrag kan utföras från gata kan kraven på infart och räddningsväg på tomt lindras.

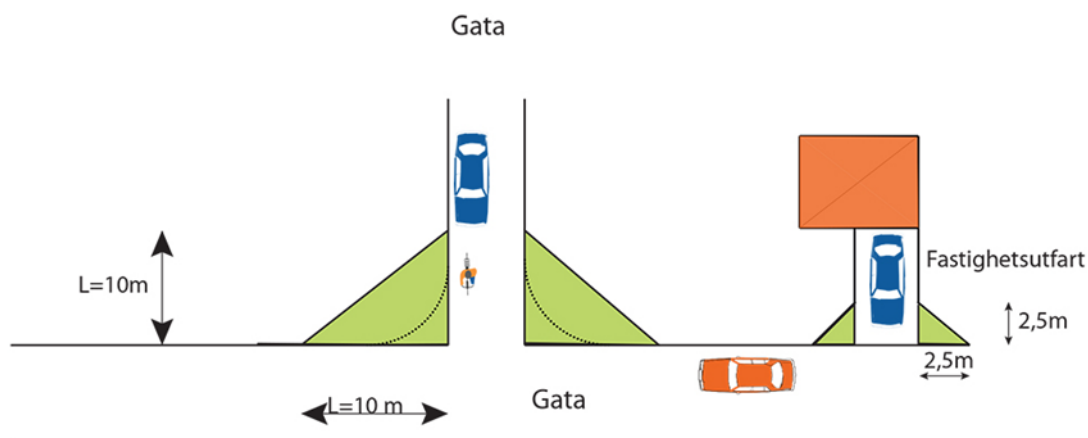
Brand- och räddningsväsendet ska ha fri passage med lyftanordning till alla bostäder i byggnader med tre eller flera våningar. Sådana räddningsvägar ska markeras och hållas farbara under alla tider på dygnet året runt.

Infart till gårdsplan ska ha en bredd om minst 3 m och högst 6 m samt en fri höjd om minst 2,7 m. Infarten ska även vara planerad så att dagvatten inte leds ut på gata. Dikesrör vid infart ska minst ha en diameter om 300 mm.

Anmälan till byggnämnden ska göras före väsentlig ändring av infart till tomt eller andra trafikregleringar på tomt görs.

En tomt som är avsedd för bostadsbyggnader får inte användas till långvarig parkering eller förvaring av buss, kombinationsfordon eller fler än två lastbilar. Byggnämnden kan bevilja tillstånd till dylik parkering efter att grannarna har blivit hörda.

Vid korsningar måste fri sikt förekomma. Staket, häckar och soptunnor m.m. på en höjd över 1,0 m får inte förekomma i korsningsområdet. Undantag gäller endast trafikskyltar. Definition på korsningsområde enligt figur nedan:

3.6 Överskridning av tomtgränsen

Byggnämnden kan godkänna att följande byggnadsdelar får sträcka sig över tomtens gräns mot gata eller annat allmänt område enligt följande:

- 1) grundplatta under jordytan till ett avstånd av högst 0,5 m och om plattan är djupare än 1,5 m till ett avstånd av högst 1,0 m;
- 2) trappsteg till ett avstånd av högst 0,4 m och en del av sockel samt port- och dörromfattning till ett avstånd av högst 0,2 m;
- 3) ljusbrunn, bränsleintag, reservutgångar från skyddsrum samt liknande underjordiska konstruktioner eller annat sådant schakt, som är täckt i höjd med det omgivande planet, till ett avstånd av högst 1,2 m;
- 4) burspråk, skärmtak, taksprång, balkonger eller motsvarande byggnadsdelar ovanför marken får sträcka sig 0,5 m över tomtens gräns; och

- 5) ett skärmtak över huvudentrén till en offentlig byggnad, affärsbyggnad eller motsvarande byggnad får av särskilda skäl sträcka sig ännu längre ut mot ett gatuområde om detta inte medför olägenhet för användningen av gatan.

Överskridningarna får inte störa användning och underhåll av gata, cykelbana, gångbana eller det allmänna området. Den fria höjden mellan gatuplanet och byggnadsdelens undersida ska vara minst 3 m vid gångbana/cykelbana och vid körbana minst 4,2 m.

Överskridning av byggruta (tid. byggnadsområde) på tomt

Har tomt fastställd byggruta (tid. byggnadsområde) kan port- och dörromfattningar, sockeldelar, grundkonstruktioner, trappor, nedfarter, ljusbrunnar, bränsleintag, reservutgångar, skorstenar, ventilationsanordningar och övriga sådana byggnadsdelar på tomten sträcka sig ut över angiven byggruta på egen tomt i enlighet med byggnadsnämndens prövning dock med högst 2 m. Utan grannes samtycke får dylika byggnadsdelar inte sträcka sig närmare grannes tomt än 2 m om inte annat angetts i antagen detaljplan. (Det man hänvisar till i ”synpunkter gällande byggnadsordningen” ska regleras i en detaljplan inte i här)

3.7 Reklamanordning, skylt, mast, markis på byggnad

Vid montering av försäljnings-, reklam- eller annan liknande anordning såsom skylt, skyltskåp samt belysningsanordning och mast ska beaktas följande:

- 1) att sådan anordning får skjuta ut högst 1 m ytterom fasadytan;
- 2) att anordningen fästs stadigt;
- 3) att anordning inte medför olägenhet för fotgängare, trafiken samt gatuunderhållet och inte heller är märkbart störande; och
- 4) att anordningens form, färg och konstruktion lämpar sig på byggnaden och passar in i gaturummet och omgivningen samt ansluter sig till närliggande verksamhet.

Vad ovan föreskrivits gäller inte gatunamnsskyltar, trafikmärken och övriga skyltar av allmänt behov samt tillfälliga skyltar på byggarbetsplatser.

Markis får sättas på fasad såvida dess form, färg och konstruktion lämpar sig på byggnaden och i omgivningen. Utöver gatumark eller annat allmänt område, får markis inte sträcka sig närmare för fordonstrafik reserverat område än 0,5 m. Markis får inte heller störa eller utgöra fara för fotgängare eller cyklister på gångbana och ska i regel ha en frihöjd över gång- eller cykelbana om 3 m.

Om placering av från byggnad fristående reklamskylt utanför detaljplanerat område stadgas i i landskapslagen om naturvård (ÅFS 1998:82).

3.8 Adressangivelse

Ägaren eller innehavaren av en bebyggd tomt är skyldig att sätta upp ett adressnummer enligt det av kommunen fastställda numreringsystemet. Adressnumret ska vara tydligt och synas från gata och trafikleder. På hörnhus ska adressnumret sättas upp mot vardera gatan. Om samma fastighet har flera bostadshus mot samma gata ska adressnumret sättas upp på varje hus.

Om en byggnad inte ligger invid en gata eller någon annan trafikled eller i omedelbar närhet av sådan, ska byggnadens adressnummerskylt eller motsvarande information sättas upp i början av den körväg som leder till byggnaden.

Om det finns fler än ett trapphus i en byggnad ska trapphusen markeras med bokstäver. Varje lägenhet i byggnaden ska ges ett löpande nummer med början från den nedersta våningen i A-trappan. Lägenheterna i ett radhus kan markeras även med bokstäver. Källarutrymmen eller vindsskrubbar ska förses med samma nummer som den motsvarande lägenheten.

I den nedersta våningen i ett trapphus ska det på en synlig och vid behov upplyst plats finnas en skylt med efternamn eller firmanamn på lägenheternas eller utrymmenas innehavare. I ett hus med flera lägenheter ska det på en synlig plats finnas en skylt som visar fastighetsskötarens eller disponentens lägenhet eller kontaktuppgifter.

Kommunen kan fatta beslut om att adressnummerskylten ska vara upplyst inom ett visst område.

3.9 Särskilda bestämmelser om byggrätt på detaljplaneområden

Förutom de friliggande komplementbyggnader och skärmtak varom stadgas i PBL får mindre ouppvärmade inglasade utrymmen såsom verandor, balkonger och terrasser i anslutning till byggnad byggas utöver tomtens tillåtna våningsyta. Varma och halvvarma inglasade utrymmen - vilka används för affärs-, kontors-, bostads- eller motsvarande ändamål - får inte byggas utöver tomtens tillåtna våningsyta.

Text utgår: (Källarutrymmen får byggas, förutom inom byggnadsområdet, under gårdsplanens naturliga markhöjd där byggandet inte är förbjudet i detaljplanen.

Om inte annat anges i detaljplan får carport och skärmtak byggas utanför angiven byggruta på tomt. Konstruktionen får inte, utan grannens samtycke, placeras närmare grannes gräns än 4 m).

Över den i detaljplanen föreskrivna byggnads- och takhöjden får enkla torn, gavlar, fönster, ventilations- och skorstenspipor, skyddsräcken samt andra liknande byggnadsdelar uppföras om de passar in i den bebyggda miljön och dess placering inte i betydande mån inverkar på omgivande bebyggelse.

Sophus och återvinningsstationer med en areal om högst 20 m² för uppsamling och sortering av avfall får vid flerbostadshus byggas utöver byggrätten om de placeras och i övrigt utförs enligt bestämmelserna i detaljplanen eller denna byggnadsordning. Återvinningsstationer för fler än 20 bostäder får ha en areal om högst 25 m². En station för fler än 50 bostäder eller för annan byggnadsanvändning kan efter byggnämndens prövning vara större.

4 BYGGANDE PÅ ICKE PLANERAT OMRÅDE

4.1 Fastighet med byggrätt, våningsyta som får byggas.

En fastighet på icke planerat område har en byggrätt om fastigheten är minst 10 000 m². Är fastigheten mindre krävs särskilda förutsättningar för en byggrätt. Utöver detta gäller övriga krav i PBL, PBF och denna byggnadsordning. Denna bestämmelse gäller dock inte för strandfastigheter som styckats till självständiga fastigheter senast den 31 december 2021.

(tid. En fastighet på icke planerat område har i Jomala kommun byggrätt om fastigheten är minst 7 000 m². Utöver detta gäller övriga krav i PBL, PBF och denna byggnadsordning. Denna bestämmelse gäller dock inte för fastigheter som styckats till självständiga fastigheter senast den 31 december 2018).

4.2 Tomt

Kravet på minimistorlek (2000 m²) hos byggnadsplats utanför detaljplanerat område definieras i PBL om inte något annat följer av en antagen plan.

Byggnämnden kan av synnerliga skäl bevilja avvikelse från kravet på minimistorlek vid nybyggnad, om tomten kan anslutas till allmänt vatten- och avloppsledningsnät, eller att avloppsvattnet kan renas helt på den egna tomten.

Tomt som gränsar till strand ska ha en strandlinje med en längd om minst 40 meter för att få bebyggas om inte särskilda skäl motiverar annat. (I ”synpunkter gällande byggnadsordningen” vill man ta bort längden men med respekt för likabehandling bör den vara kvar samt att byggnämnden kan bevilja avvikelse om särskilda skäl föreligger).

Byggnämnden kan bevilja bygglov för bostads- eller fritidshus på strandtomt oberoende av kravet på minimistorlek, om byggnadsplatsen redan är bebyggd med ett bostads- eller fritidshus och lovet gäller ersättande av befintligt bostads- eller fritidshus. Detsamma gäller tillbyggnad av bostadshus- eller fritidshus.

Obebyggda holmar och skär utan fast vägförbindelse oberoende av storlek, får endast bebyggas för fritidsboende. Holmens terräng ska dessutom väl lämpa sig för bebyggelse. (tid. Obebyggda holmar och skär ska lämnas obebyggda oberoende av storlek om inte holmens terräng för särskilt väl lämpar sig för bebyggelse).

På fastighet under 2 ha får inte placeras ett häststall eller motsvarande djurstall eller en manege om inte annat anges i detaljplan.

Om ett häststall eller motsvarande djurstall eller en manege används för näringsutövning och kommersiell ridning ska fastighetens areal vara minst 4 ha. Dessa byggnader ska uppföras på ett tillräckligt avstånd från bostadshus på grannfastighet.

4.3 Tomtens byggrätt

Tomtens sammanlagda byggrätt utanför detaljplaneområde är enligt PBF högst 15 % av tomtens areal.

På en tomt utanför ett detaljplanerat område får en huvudbyggnad med högst två lägenheter i två våningar uppföras. Förutom huvudbyggnaden får på en tomt som är större än 7 000 m² även byggas en sidobostad om högst 90 m² eller en gäststuga om 30 m² ifall det är en fritidstomt. Sidobostaden eller gäststugan får uppföras som en separat byggnad i samma husgrupp kring samma gårdstun som huvudbyggnaden. Sidobyggnaden eller gäststugan ska kunna utnyttja samma väkanslutning och tekniska system så som vattenledning, avloppsbehandling, jordvärmebrunnar eller liknande. Huvudbyggnaden och sidobostaden eller gäststugan bildar en tomthelhet som inte genom lantmäteriförrättning får avskiljas till separata fastigheter.

Förutom huvudbyggnaden får finnas behövliga komplementbyggnader. I komplementbyggnader får inrymmas förvarings-, ekonomi- och arbetsutrymmen i anslutning till tomtens eller områdets användningsändamål. Inom jordbrukslägenhets brukscentrum får om särskilda skäl föreligger uppföras fler än en bostadsbyggnad.

Oberoende av vad i 2 mom. stadgas får nybyggnad uppföras utan att på tomten befintlig gammal byggnad rivs om den har sådant historiskt eller miljömässigt värde att den bör bevaras. Därvid ska nybyggnaden anpassas till befintliga byggnader.

På samma registerfastighet kan finnas flera byggnadstomter. Antalet byggnadstomter på fastigheten kan framgå av gällande generalplan eller av kommunen separat fastställda beräkningsgrunder för fastighetsvis byggnadsrätt utanför antagna planeområden.

Utan hinder av bestämmelserna ovan kan byggnämnden bevilja lov att i anslutning till en gårdsbruksenhets driftscentrum som används för jordbruk eller i anslutning till en fiskelägenhet uppföra behövliga produktions- och ekonomibyggnader som är behövliga för jordbruk och fiske.

Vid byggande på strandområden ska byggnadens höjdläge, utformning, fasadmateriell och färgsättning särskilt beaktas. Strandzonens trädbestånd och växtlighet ska huvudsakligen bevaras i naturenligt tillstånd. Andra än bastu-, båthus- och sjöbodsbyggnaders avstånd från strandlinjen vid medelvattenståndet ska vara minst 30 m om inte terräng- och miljöförhållandena tillåter en placering närmare strand. Båthus och sjöbod tillåts endast i anslutning till i samma by belägen jordbruks- eller bostadslägenhet, där sådan byggnad med beaktande av strandlinjens helhetsbild passar in i omgivningen. Båthus bör placeras i grupper i anslutning till befintliga hamnar där det historiskt funnits bryggor och båthus.

Tillstånd om att få uppföra en bastu om högst 15 m² eller ett lusthus om högst 10 m² närmare strandlinjen än 30 meter kan beviljas om byggnämnden anser tomten lämplig.

5 PLACERING AV VINDKRAFTVERK

Utöver vad som i PBL stadgas om bygglov för vindkraftverk ska följande bestämmelser följas:

För beviljandet av bygglov för vindkraftverk krävs skriftligt samtycke från ägare av grannfastighet i följande fall:

- 1) om ljudtrycket från vindkraftsanläggningen beräknas överstiga 40 dB(A) invid bostads- och fritidshus eller annan byggnad avsedd för övernattnings som befinner sig på grannes mark;
- 2) om avståndet från vindkraftsanläggningen till bostads- och fritidshus eller annan byggnad avsedd för övernattnings som befinner sig på grannes mark är mindre än 400 m;
- 3) om avståndet från vindkraftsanläggningen till bostads- och fritidshus eller annan byggnad avsedd för övernattnings som befinner sig på grannes mark är mindre än 7 gånger vindkraftverkets vingdiameter;
- 4) om avståndet från vindkraftsanläggningen till en annan uppvärmd byggnad än ovannämnda, som befinner sig på grannes mark är mindre än 200 m; eller
- 5) om avståndet från vindkraftsanläggningen till grannfastighet är mindre än 100 m.

Om vindkraftsanläggningen har reserverats i en tillräckligt omfattande antagen general- eller detaljplan och reserveringen baserar sig på tillräckliga miljökonsekvensbedömningar, kan bygglov för vindkraftsanläggningen beviljas på basen av PBL oberoende av det ovan bestämda.

För vindkraftverk för produktion och distribution av mera el än 5 MW ska det ansökas om miljötillstånd och kraftverk för produktion av minst 500 kW ska miljögranskas.

6 OMRÅDEN I BEHOV AV PLANLÄGGNING

Sådana områden i behov av planläggning som avses i 10 § PBL ska anges i kommunöversikten. Grunderna för avgränsningen av områdena framgår av beskrivningen. Motiveringarna ligger som bakgrundsmaterial för prövningen av de särskilda förutsättningar för bygglov som anges i 74 § PBL utöver vad som annars föreskrivs i PBL, PBF och denna byggnadsordning om förutsättningarna för beviljandet av bygglov.

Om en tomt inom ett ovannämnt område har anvisats i en antagen delgeneralplan såsom stadgas i 21 § 2 mom. PBL kan bygglov dock beviljas oberoende av det ovan bestämda med stöd av 10 § 4 mom. PBL.

7 VATTENFÖRSÖRJNING

7.1 Tillgång till hushållsvatten

Tomt för bostadshus ska lösning med allmän vattenledning göras om detta är möjligt.

Om anslutning till vattenledningsnät inte är möjligt ska det utredas att på tomten finns tillgång till vatten som uppfyller uppställda kvalitetskrav på hushållsvatten. Vid ansökan om bygglov ska vid behov bifogas en utredning över vattenanskaffningen.

Text utgår: En borrhunn som borrar djupare än 60 m förutsätter miljögranskning enligt landskapsförordningen om miljöskydd (ÅFS 2008:130).

7.2 Avledning och behandling av avloppsvatten

Text utgår: Bostads- och fritidsbyggnad ska om möjligt anslutas till allmänt avlopp. Tekniska förvaltningen kan ålägga byggherre eller tomtägare att ansluta och bekosta avlopp samt en eventuellt behövlig pump och pumpbrunn från byggnaden till ett allmänt avlopp om förbindelsepunkten finns inom ett avstånd om 100 m.

Om en byggnad med vattenanslutning inte kan anslutas till allmän avloppsledning ska en plan utarbetas av en sakkunnig inom branschen som utvisar hur avloppsvattnet omhändertas. Planen ska ingå i ansökan om att anlägga enskilt avlopp.

Om en reningsanläggning, som uppfyller de i gällande bestämmelser uppställda kraven på reningsnivå, inte byggs ska byggnadens toalettavlopp uppsamlas i en sluten tank. Tvätt- och diskavlopp kan efter slamavskiljning behandlas i en markfilterbädd och ledas ut i dike på egen tomt eller infiltreras i marken om markförhållandena och närliggande bebyggelse och vattenbrunnar detta medger.

På holmar utan fast vägförbindelse är installering av vattentoalett i bostad inte tillåtet ifall ett kemiskt-biologiskt reningsverk, som uppfyller de i gällande bestämmelser uppställda kraven på reningsnivå, inte byggs.

Avloppsvatten från en fastighet som inte har anslutningsskyldighet till allmänt avlopp ska ledas och behandlas enligt bestämmelser i miljö-, avfalls- och hälsoskyddslagstiftning samt enligt de bestämmelser som givits med stöd av dem.

7.3 Värmesystem samt olje- och andra kemikaliecisterner

Text utgår: Om en bergvärmebrunn anläggs eller sjöslingor utläggs i vattendrag för värmepump ska ansökan lämnas till Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM).

Värmebrunn får ej heller placeras närmre än 20 m från befintlig värmebrunn.

Bergvärmebrunnar, sjöslingor, olje- och bränslecisterner eller andra kemikaliecisterner för miljöfarliga ämnen ska placeras i enlighet med i landskapet gällande bestämmelser.

8 BYGGANDE PÅ OMRÅDEN MED SÄRSKILDA MARKANVÄNDNINGS- OCH BYGGBEGRÄNSNINGAR

8.1 Förorenade markområden

Om marken på tomten eller det närliggande området är förorenad eller befaras vara förorenad ska marken undersökas och vid behov saneras före byggandet. Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet (ÅMHM) ska underrättas om det förorenade området och om planerade eller utförda saneringsåtgärder. Till bygglovsansökan ska bifogas en utredning av utförda markundersökningar och en eventuell marksaneringsplan.

8.2 Bullerområden och inverkan på byggprojekt

De olägenheter som buller medför ska minimeras genom placeringen av byggnaden och vistelseområden samt genom bullerdämpande konstruktionslösningar.

Vid byggande på områden där det förekommer trafikbuller eller annat speciellt buller som överstiger 40 dB(A) ska byggnadens konstruktionslösningar vara sådana att riktvärdena inomhus inte överstiger 35 dB(A) dagtid och 30 dB(A) nattetid. Genom placering av byggnader, plank och vistelseområden på tomten ska man sträva till att riktvärdena för buller utomhus på gårdens vistelseområden inte överstiger 40 dB(A).

9 BESTÄMMELSER SOM GÄLLER BYGGNADSARBETEN

9.1 Bevarandet av natur och omgivning under byggtiden

Enskilda träd och trädbestånd som är värdefulla för landskapet samt för naturmiljön viktiga tomtområden ska skyddas omsorgsfullt med stängsel och/eller andra tillfälliga skyddskonstruktioner. Byggnadstillsynsmyndigheten kan i lovsbeslutet eller byggnadsinspektören under tillsynen av byggarbetet kräva att specifika skyddsåtgärder vidtas och vid behov ska en skyddsplan för byggområdet uppgöras.

9.2 Byggarbetsplatsens arrangemang

En byggarbetsplats ska vid behov avstängas från omgivningen på ett tryggt och ändamålsenligt sätt genom inhägnad eller liknande. Byggarbetsplatsens omgivning ska

hållas i snyggt skick och gata samt vägområdet framför ska hållas i användbart skick för trafiken och särskilt för fotgängarna.

Byggmaterial ska under uppbevaring på arbetsplatsen skyddas väl från regn, snö och fukt. Detta gäller även öppna konstruktioner innan de skyddats med tak- eller andra konstruktioner.

I samband med grävnings- och sprängningsarbeten ska nödvändiga åtgärder vidtas för att områdets grundvattennivå inte sjunker eller att närliggande byggnader eller andra konstruktioner tar skada.

9.3 Utnyttjande av gatuområde eller annat allmänt område vid byggprojekt

Om det är nödvändigt att använda en del av ett gatu- eller vägområde eller annat allmänt område för byggarbetsplatsen ska tillstånd sökas av tekniska förvaltningen. Byggnadsinspektören ska också meddelas härom. För rätten att använda gatu- eller annat allmänt område tillfälligt för byggarbeten kan tas en avgift som bestäms i en fastställd taxa.

Om grävning eller sprängning måste utföras på ett gatuområde eller annat allmänt område ska en anhållan om schaktningstillstånd inlämnas. Schaktningstillståndet beviljas av tekniska förvaltningen som också bestämmer villkoren för hur åtgärden ska utföras och villkoren för områdets återställning. Innan åtgärden påbörjas ska läget för alla befintliga ledningar och kablar inom åtgärdsområdet utredas.

9.4 Rivning av byggnad eller del av byggnad

Om villkoren för och förfarandet vid rivning samt om rivningsanmälan stadgas i PBL

Byggnämnden kan i samband med behandlingen av en rivningsanmälan för en byggnad eller för en del av byggnad, kräva att sökanden inlämnar en sakkunnigutredning över byggnadens historiska eller arkitektoniska värde samt en tillräcklig utredning om byggnadens skick. ("synpunkter gällande byggnadsordningen" vilka handlingar mm. som ska inlämnas finns reglerat i PBF)

En redovisning av hanteringen av bygg- och rivningsavfall ska inlämnas i samband med anmälan. Bygg- och rivningsavfall ska återvinnas så långt det är möjligt och hanteringen ska följa bestämmelserna i landskapsförordningen (ÅFS 2018:90) om avfall eller senare gällande motsvarande lagstiftning.

10 AVVIKELSE FRÅN FÖRESKRIFTERNA OCH IKRAFTTRÄDANDE

10.1 Avvikelse från föreskrifterna

Byggnämnden kan av särskilda skäl bevilja avvikelser från föreskrifterna i denna byggnadsordning om detta inte medför att syftet med bestämmelserna väsentligt åsidosätts. **Beslut ska motiveras.**

10.2 Ikraftträdande

Denna byggnadsordning är antagen av kommunfullmäktige i Jomala kommun den x månad 2021 § xx.

Byggnadsordningen träder i kraft den x månad 2022 och samtidigt upphävs tidigare gällande byggnadsordning som antogs av kommunfullmäktige i Jomala den 18 mars 1986 § xx.

Fritidsförvaltningens utredning och förslag till nya kriterier och policy samt beräkningsgrunder för föreningarnas medlems- och verksamhetsbidrag i Jomala kommun

1. Uppdrag:

Fritidsförvaltningen fick i uppdrag att se över kriterier och policy samt beräkningsgrunder för medlems- och verksamhetsbidrag i Jomala kommun i början av 2022 för att göra bidragsförfarandet enklare och tydligare. Stödet för de redan verksamma föreningarna, med Jomala IK som största förening, ska ligga kvar på nuvarande nivå. Nya föreningar ska behandlas jämlikt och tilldelas likvärdiga stöd för sin verksamhet. För att en förening ska erhålla stöd ska den vara registrerad i Jomala och föreningens verksamhet ska i huvudsak utövas inom Jomala kommuns gränser. Stödet ska betalas per aktiv medlem bosatt i Jomala kommun. Det nya regelverket ska vara klart under första kvartalet 2022 och tas i bruk fr.o.m. halvårsskiftet 2022, vilket ska beaktas då medlen för första halvåret fördelas.

2. Analys av dagens principer:

Fritidschefen har studerat kommunens nuvarande "Principer för fritidsförvaltningens verksamhetsbidrag och övriga bidrag" i Jomala kommun, antagna av kommunstyrelsen i Jomala den 12 februari 2018 § 32. Dagens principer är välskrivna men är svårtolkade när det gäller framför allt beräkningsgrunder för bidragen.

3. Förslag till nya principer:

Kommunens nuvarande "Principer för fritidsförvaltningens verksamhetsbidrag och övriga bidrag" i Jomala kommun är till textdelen omfattande och bra, men fritidsförvaltningen har valt att skriva om textdelen och komprimera den och döpt om dokumentet till "Principer för fritidsförvaltningens medlems- och verksamhetsbidrag" (se bilaga 1).

Det är framför allt medlems- och verksamhetsbidraget beräkningsgrund som bör ändras och förtydligas. Förslaget är att det baseras på antalet medlemmar bosatta i Jomala (medlemsbidraget) och antalet aktiva barn- och ungdomar (7-20 år) bosatta i Jomala (verksamhetsbidraget).

Bidragen är baserat på en summa per Jomala-medlem i föreningen (medlemsbidrag) och baserat en summa per aktiva barn och ungdomar bosatta i Jomala kommun (verksamhetsbidrag).

Fritidschefen har utgått från kommunfullmäktiges beslut från 14.12.2021, det vill säga " Stödet för de redan verksamma föreningarna, med Jomala IK som största förening, ska ligga kvar på nuvarande nivå. Nya föreningar ska behandlas jämlikt och tilldelas likvärdiga stöd för sin verksamhet."

Jomala IK har de senaste åren fått cirka 67% av ansökt bidrag, för 2022 har föreningen beviljats 73% av ansökt bidrag. Bakgrunden är att Jomala IK de senaste två åren ansökt om mindre bidrag från kommunen på grund av pandemins effekter på verksamheten.

Jomala IK ansökte om 178 950 euro. Bidragssumman för Jomala IK för 2022 är beräknad till 130 550 euro, varav 65 275 euro är beviljat för perioden 1.1.-30.6.2022.

Medlemsbidrag:

Antal medlemmar bosatta i Jomala kommun	455 personer
Medlemsbidrag 100 euro/medlem bosatt i Jomala kommun	
Beviljat medlemsbidrag	45 500 euro

Verksamhetsbidrag:

Antal aktiva (7-20 år) bosatta i Jomala kommun	243 personer
Verksamhetsbidrag 350 euro/medlem bosatt i Jomala kommun	
Beviljat verksamhetsbidrag	85 050 euro

TOTALT BIDRAG 130 550 euro

FBC Åland (innebandy) ansökte om 7 500 euro och har beviljats 300 euro för perioden 1.1-30.6.2022. Eftersom föreningen bildades 1.3.2021 har fritidsförvaltningen preliminärt beviljat dem totalt 750 euro för tio månader, inte på årsbasis.

Medlemsbidrag:

Antal medlemmar bosatta i Jomala kommun	9 personer
Medlemsbidrag 100 euro/medlem bosatt i Jomala kommun	
Beviljat medlemsbidrag	900 euro

Verksamhetsbidrag:

Antal aktiva (7-20 år) bosatta i Jomala kommun	0 personer
Verksamhetsbidrag 350 euro/medlem bosatt i Jomala kommun	
Beviljat verksamhetsbidrag	0 euro

TOTALT BIDRAG 900 euro

Gymnastic Åland har ansökt om 15 000 euro. Dock oklart när föreningen byter hemort från Mariehamn till Jomala och när verksamheten i den nya gymnastikhallen inleds.

Medlemsbidrag:

Antal medlemmar bosatta i Jomala kommun	210 personer
Medlemsbidrag 100 euro/medlem bosatt i Jomala kommun	
Beviljat medlemsbidrag	21 000 euro

Verksamhetsbidrag:

Antal aktiva (7-20 år) bosatta i Jomala kommun	149 personer
Verksamhetsbidrag 350 euro/medlem bosatt i Jomala kommun	
Beviljat verksamhetsbidrag	52 150 euro

TOTALT BIDRAG 73 150 euro*

*Baserat på 12 månader

Summan för medlemsbidrag 2022 är 100 euro per medlem bosatt i Jomala medan kommunens verksamhetsbidrag på 350 euro per aktiva barn och ungdomar 7-20 år.
Bidragssumman för medlems- och verksamhetsbidrag fastställs årligen baserat kommunfullmäktiges beviljade medel för idrottsverksamhet.

Inför 2023 innebär det att medlems- och verksamhetsbidraget bör höjas med 69 600 euro, baserat på de inlämnade siffror föreningarna inlämnat 15 augusti 2021. Det betyder att verksamhetsbidraget för idrottsföreningar skulle höjas från 135 000 euro till 204 600 euro.

För 2022 är det i budgeten beviljat 135 000 euro i medlems- och verksamhetsbidrag. Under perioden 1.1-30.6.2022 utbetalas sammanlagt 65 575 euro, varav det finns 69 425 euro kvar att fördela för tiden 1.7-31.12.2022.

För ungdoms- och allmännyttiga föreningar har kommunfullmäktige beviljat 16 500 euro för 2022 och fördelningen är redan gjord för hela 2022.

Summan för medlemsbidrag baserat på 2022 skulle vara 20 euro per medlem bosatt i Jomala medan kommunens verksamhetsbidrag är på 70 euro per aktiva barn och ungdomar 7-20 år.
Bidragssumman för medlems- och verksamhetsbidrag fastställs årligen baserat kommunfullmäktiges beviljade medel för idrottsverksamhet.

Ålands 4H distrikt har ansökt om 12 000 euro för 2022.

Medlemsbidrag:

Antal medlemmar bosatta i Jomala kommun	102 personer
Medlemsbidrag 20 euro/medlem bosatt i Jomala kommun	
Beviljat medlemsbidrag	2 040 euro

Verksamhetsbidrag:

Antal aktiva (7-20 år) bosatta i Jomala kommun	85 personer
Verksamhetsbidrag 70 euro/medlem bosatt i Jomala kommun	
Beviljat verksamhetsbidrag	5 950 euro

TOTALT BIDRAG 7 990 euro

Notera! För 2022 är beviljat 8 000 euro, det vill säga i princip samma summa.

Hembygdens vänner har ansökt om 9 000 euro för 2022.

Medlemsbidrag:

Antal medlemmar bosatta i Jomala kommun	157 personer
Medlemsbidrag 20 euro/medlem bosatt i Jomala kommun	
Beviljat medlemsbidrag	3 140 euro

Verksamhetsbidrag:

Antal aktiva (7-20 år) bosatta i Jomala kommun	48 personer
Verksamhetsbidrag 70 euro/medlem bosatt i Jomala kommun	
Beviljat verksamhetsbidrag	3 360 euro

TOTALT BIDRAG 6 500 euro

Notera! För 2022 är beviljat 7 500 euro, det vill säga en sänkning på 1 000 euro jämfört med beviljat bidrag för 2022.

Folkhälsans har beviljats 1 000 euro för sina två simskolor.

4. Studerat andra kommuner & Ålands idrott:

Fritidschefen har studerat principer och tillämpningsgrunder för föreningsbidrag som gäller i de åländska kommunerna Finström och Mariehamn samt finländska kommunen St Karins och rikssvenska Örebro. Därtill har fritidschefen fört diskussioner med Ålands idrotts sportchef Annica Sjölund, eftersom Ålands idrott under 2020-2021 genomfört en förändring av Paf-bidragssystemet för de åländska föreningarna.

Noterat i samband med detta är att de flesta system har en maxgräns gällande det totala bidraget per moment och per förening, det vill säga via politiska beslut.

Mariehamn tillämpar "kommungränsen" för fördelning av bidrag medan varken Finström, St Karins eller Örebro tar det i beaktande.

I exempelvis St Karins är maxbeloppet per förening 30 000 euro från kommunen. Resterande del finansieras genom egna cuper, lägerverksamhet, spelaravgifter och sponsorer samt olika former av insamlingar och försäljning av olika produkter.

5. Alternativt förslag 1 till nya principer i Jomala kommun

Ett annat alternativt förslag är att Jomala kommun kunde följa Ålands idrotts upplägg för bidrag när det gäller åldersindelning, benämningar och inlämningsdatum för ansökan. Det skulle underlätta för föreningarna. På sikt ska Ålands idrott digitalisera sitt system och det kunde Jomala kommun dra nytta av när det gäller redovisning från föreningarna.

Det betyder att Jomala kommun skulle införa följande upplägg (bilaga 2, mer detaljerad text):

Basstöd (tidigare medlemsstöd)

Basstödet är ett generellt stöd för att stödja verkställandet av basverksamhet inom medlemsorganisationens idrott(er) och upprätthållande av demokratisk ordning. Det avgränsas inte till särskilda verksamheter utan kan nyttjas för de ändamål som organisationen själv anser viktigast för att fullgöra sina uppdrag, till exempel administrativa kostnader. Denna form av stöd kräver lägst grad av redovisning.

Aktivitetsstöd (tidigare verksamhetsstöd)

Aktivitetsstödet för barn och ungdom är ett riktat stöd till en viss eller till flera angivna verksamheter som föreningen bedriver. Barn och ungdom är prioriterat framom vuxenidrott. Det är mer styrning i användandet av aktivitetsstöd än för basstöd, och högre krav på redovisning.

Följande åldersindelning skulle införas i Jomala kommuns principer, det vill säga samma som Ålands idrott har:

Barn:	7-12 år
Ungdom:	13-25 år
Vuxna:	26 år och äldre

Födelseåret avgör åldern.

Prioriteringen av dessa åldersgrupper skulle vara enligt följande:

Ungdom:	13-25 år (ex. 70%)
Barn:	7-12 år (ex 20%)
Vuxna:	26 år och äldre (ex 10%)

Se exempel på hur bas- och aktivitetsbidraget skulle räknas ut, källa Ålands idrott (bilaga 3).

2. Alternativt förslag 2 till nya principer i Jomala kommun

Ett andra alternativ, förutom Ålands Idrotts, i utredningen kunde se ut som följer:

Medlemsbidrag

Medlemsbidraget är en form av administrationsbidrag för bokföring, bokslut, kanslifunktioner etc och har ett fast årligt belopp baserat på antalet föreningsmedlemmar bosatta i Jomala kommun.

1-50 medlemmar = 500 euro
51-150 medlemmar = 750 euro (FBC Åland)
151-250 medlemmar = 1000 euro
251 medlemmar eller mer = 1500 euro (Jomala IK & Gymnastic Åland)

Medlemsbidraget fördelas från det totala belopp som kommunfullmäktige beviljat för fritidsverksamhet till idrottsföreningar. Resterande del fördelas via verksamhetsbidraget.

Kommentar: Att rekrytera nya medlemmar skulle inte "löna sig" i detta system, jämfört med liggande förslag. Baserat på alternativ 2 skulle medlemsbidraget vara totalt 3 750 euro. Medlemsbidraget tas bort från det beviljade beloppet från kommunfullmäktige för 2021, 135 000 euro minus 3 750 euro. Det betyder att 131 250 euro fördelas i verksamhetsbidraget.

Verksamhetsbidraget

Verksamhetsbidraget är ett riktat stöd till en viss eller till flera angivna verksamheter som föreningen bedriver. Barn och ungdom är prioriterat framom vuxenidrott.

Följande åldersindelning skulle införas i Jomala kommuns principer, det vill säga samma som Ålands idrott har:

Barn:	7-12 år
Ungdom:	13-20 år
Vuxna:	21 år och äldre

Födelseåret avgör åldern.

Prioriteringen av dessa åldersgrupper skulle vara enligt följande:

Ungdom:	13-20 år
Barn:	7-12 år
Vuxna:	21 år och äldre

Exempel baserat på Jomala IK:s uppgifter per 31 december 2021, baserat på aktiva medlemmar.

Verksamhetsbidrag:

Verksamhetsbidrag xxx euro/medlem bosatt i Jomala kommun

Ungdom:	13-20 år	111 x 600 euro/medlem	66 600 euro
Barn:	7-12 år	114 x 400 euro/medlem	45 600 euro
Vuxna:	21 år och äldre	164 x 100 euro/medlem	16 400 euro
TOTALT BIDRAG			128 600 euro

Kommentar: Syftet skulle vara att få en fördelning baserat på kostnader för respektive åldersgrupp i verksamheten. Ungdom är dyrast, tränar flera gånger i veckan och spelar/tävlrar utanför Ålands gränser. Barn är förhållandevis förmånlig, tränar kanske en till två gånger per vecka och spelar/tävlrar främst på Åland. Vuxna, ett litet bidrag för att även stödja de aktiva vuxnas fritidsverksamhet, som de facto kan finansiera en större del av sin fritidsverksamhet på egen hand och som även kan få in sponsorer.

Jomala den 4.3.2022

Krille Mattsson
Fritidschef

Bilagor:

Principer för fritidsförvaltningens medlems- och verksamhetsbidrag (bilaga 1)

Bas- och aktivitetsbidraget mer i detalj (bilaga 2)

Exempel på hur bas- och aktivitetsbidraget räknas ut (bilaga 3)

Principer för fritidsförvaltningens medlems- och verksamhetsbidrag

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Jomala kommuns bidrag för fritidsverksamhet
2. Allmänna förutsättningar för beviljande av medlems- och verksamhetsbidrag
 - 2.1 Medlemsbidrag
 - 2.2 Verksamhetsbidrag
 - 2.3 Medlem ideellt samfund – grundprincip
 - 2.4 Ansökan om bidrag
 - 2.5 Utbetalning av bidrag
3. Indragning av bidrag
4. Nyregistrering av bidragsberättigat samfund
5. Värdegrundande bestämmelser

Bilagor

- Bilaga 1, Ansökan om medlemsbidrag
- Bilaga 2, Ansökan om verksamhetsbidrag

1. Jomala kommuns bidrag för fritidsverksamhet

Fritidsförvaltningen har ansvar för fritidsverksamhet i Jomala kommun. Jomala kommun vill genom sitt samlade stöd till samfund skapa en god grund för ett starkt och självständigt föreningsliv. Olika ideella samfund bidrar till samhällsutveckling och många unika värden. Kommunen har medlems- och verksamhetsbidrag, som i första hand ska gynna fritidsverksamhet som vänder sig till barn och ungdomar i åldern 7-20 år.

2. Allmänna förutsättningar för beviljande av bidrag

Samfund måste vara registrerade med Jomala kommun som hemkommun. De samfund som blir bidragsberättigade blir registrerade i fritidsförvaltningens föreningsregister. Registrerad bidragsberättigat samfund erbjuds:

- Möjlighet att hyra lokaler, anläggningar till subventionerad taxa.
- Möjlighet att söka bidrag från Jomala kommun, fritidsförvaltningen.

Det grundläggande kravet är att samfunden måste vara ideella och allmännyttiga utan vinstintressen.

Samfundet ska ha sin huvudsakliga verksamhet i Jomala. Samfundet ska ha godkända stadgar och en vald styrelse vid ansökningstidens utgång. Samfundets syfte och innehåll får inte strida mot grundläggande demokratiska värderingar.

Allmännyttiga takorganisationer och förbund som även är registrerade föreningar är inte bidragsberättigade. Bidrag beviljas inte till fackföreningar, företagarföreningar, religiösa sammanslutningar, politiska partier och företag samt privatpersoner. I de fall det finns olika mening om en verksamhet är berättigad till bidrag eller inte avgör fritidsförvaltningen självständigt vilka verksamheter som kvalificerar sig för bidrag.

Bidragens storlek är beroende av budgeterade medel och av antalet godkända bidragsansökningar.

2.1 Medlemsbidrag

Huvuduppgift för medlemsbidraget är att stödja bildande av samfund samt bidra till att skapa stabila grundförutsättningar för medlemmarna och ledarna att driva och utveckla ideella samfund. Stödet ska stimulera samfunden att tydligt engagera sig för barn och unga mellan 7 och 20 år. Fritidsförvaltningen vill att samfund aktivt arbetar med att söka upp, värva och engagera medlemmar i bidragsberättigad ålder.

Medlemsbidraget baseras på en viss summa per år för medlem bosatt i Jomala kommun. Summan fastslås efter att fritidsförvaltningen erhållit den totala ekonomiska ramen av kommunfullmäktige.

För beviljande av medlemsbidrag ska en förening ha minst 10 betalande medlemmar. Medlemsavgiften ska betalas per person till föreningen. Medlemsavgiften får inte ingå i någon annan avgift, exempelvis spelaravgift.

2.2 Verksamhetsbidrag

Bidraget inom denna grupp har till uppgift att stöda regelbunden gruppverksamhet, som samfund bedriver baserat på mål och syfte angivet i samfundets stadgar.

Gruppen ska bestå av minst fem deltagare. Gruppen ska ha minst tio sammankomster under året. Varje grupp ska vara ledarledd.

Det handlar om den verksamhet som utan någon annans inblandning attraherar människor att engagera sig som medlemmar i samfundet samt delta i samfundets verksamheter och aktiviteter.

Verksamhetsbidraget baseras på en viss summa per år för medlem i åldern 7-20 år bosatt i Jomala kommun. Summan fastslås efter att fritidsförvaltningen erhållit den totala ekonomiska ramen av kommunfullmäktige.

2.3 Medlem ideellt samfund – grundprincip

Som medlem räknar fritidsförvaltningen fysisk person:

- Som är folkbokförd i Jomala kommun och upptagen i samfundets medlemsförteckning med folkbokföringsadress och födelseår.
- Som betalar personlig medlemsavgift per år.
- Som regelbundet deltar i genomsnitt minst en gång per månad i samfundets verksamhet

2.4 Ansökan om bidrag

Ansökan lämnas årligen in till fritidsförvaltningen senast den 15 augusti.

Ansökningshandlingar måste vara kompletta och ha inkommit inom rätt tid för att behandlas av fritidsförvaltningen. Med komplett menas att alla uppgifter som kan/ska uppges i ansökan måste lämnas in och att efterfrågade bilagor måste vara läsliga och undertecknade.

Medlems- och verksamhetsbidraget utbetalas efter det att föregående års budget och verksamhetsplan samt bokslut, verksamhetsberättelse samt undertecknad verksamhetsgranskning eller revisionsberättelse för det år som ansökan baseras på inlämnats till Jomala kommun.

Dessutom ska inlämnas medlemsregister där framgår totala antalet medlemmar och totala antalet medlemmar med hemort Jomala kommun samt totala antalet medlemmar i åldern 7-20 år (fördelat på flickor/pojkar), baserat på födelseåret, med hemort Jomala kommun. Antal bidragsberättigade medlemmar räknas varje år per 31.12 året före det år ansökan gäller.

Samfundet ska även inlämna alkohol- och drogpolicy samt jämställdhetspolicy.

För att kontrollera uppgifterna i ansökan kan behörig tjänsteman göra stickprov genom att begära in föreningsmedlemmars personuppgifter så som namn, födelseår och adress.

2.5 Utbetalning av bidrag

Beslut om medlems- och verksamhetsbidrag ska vara samfund tillhanda senast den 31 januari. Summor över 2 000 euro betalas ut i tio rater jämnt fördelade januari-oktober. Samfund som beviljats en summa över 2 000 euro är förpliktad att utan uppmaning inlämna bokslutet till fritidsförvaltningen senast den 31 maj under bidragsåret för att fortsättningsvis erhålla stödet året ut.

Engångssummor utbetalas inom januari.

Stödet betalas ut till bankkonto som samfundet har redovisat och som är kopplat till samfunden.

Innan beviljat bidrag betalas ut till registrerat samfund görs en kontroll om samfunden har obetalda skulder till Jomala kommun. I de fall samfunden har skulder kan beviljat bidrag hållas inne av fritidsförvaltningen till dess att skulden är reglerad.

3. Indragning av bidrag

Fritidsförvaltningen kan besluta om reduktion, indragning eller återbetalning av ovan nämnda bidrag om det framkommer att den bidragssökande inlämnat oriktiga uppgifter eller på annat sätt väsentligt frångått ansökans syfte och ändamål. I sådana fall där bidragsmottagaren och

den behöriga tjänstemannen är oeniga om det beviljade beloppets utbetalning prövar kommunstyrelsen ansökan.

4. Nyregistrering av bidragsberättigat samfund

Det första steget för att kunna söka bidrag hos fritidsförvaltningen är att samfundet är registrerat med Jomala kommun som hemort. Ansökan görs till Patent- och registerstyrelsen (PRH). För att erhålla bidrag från Jomala kommun måste samfundet haft verksamhet i Jomala kommun ett helt verksamhetsår.

5. Värdegrundande bestämmelser

Samfund som godkänns som bidragsberättigat och söker samt tar emot bidrag (hyr lokaler, anläggning m.m.) av fritidsförvaltningen förbinder sig att aktivt arbeta för följande:

- Verksamheten i samfundet ska stödja en demokratisk utveckling i samhället, värna om demokratiska ideal samt genomsyras av ett tydligt jämställdhetsperspektiv som ger flickor/pojkar och kvinnor/män samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter.
- Organisation och verksamhet i samfundet ska ge förutsättningar för att alla ska kunna delta och dela på inflytande och ansvar oavsett kön, religion, sexuell läggning, etnisk bakgrund eller eventuell funktionsnedsättning.
- Samfundet ska arbeta med att skapa inflyttande, delaktighet och integration i sin verksamhet.
- Samfundets verksamhet ska bedrivas i helt rök- alkohol- och drogfri miljö.
- Samfundet ska arbeta för att barns utövande är lekfullt, allsidigt och helt befriat från urval och utslagning samt bygger på barnens egna behov och förutsättningar.
- Samfundet ska arbeta för att övergången mellan barn- och ungdomsverksamhet sker successivt och tar hänsyn till individens olika behov, förutsättningar och utvecklingstakt. Elitsatsning ska inte ske på bekostnad av breddverksamhet.
- Varje samfund har ett stort ansvar för att de ledare som rekryteras är lämpande för att arbeta med barn och unga.

Att dessa principer överensstämmer med kommunstyrelsens beslut intygas av:

Jomala den xx mars 2022

Christian Dreyer
Kommundirektör

Jomala kommun
www.jomala.ax

ANSÖKAN OM MEDLEMSBIDRAG

Ankomstdatum/diariernr.: (fylls i av tjänsteinnehavaren)

SÖKANDE

Förening/sammanslutning	Gatuadress
Telefon/mobiltelefon	Postnummer och ort
E-post	Sammanslutningens kontonr (IBAN)

Kontaktperson	Gatuadress (om annan än ovan)
Telefon/mobiltelefon	Postnummer och ort

Totala antalet medlemmar (och hemort Jomala)	Totala antalet medlemmar 7-20 år (hemort Jomala) Separat flickor/pojkar
--	--

Verksamhet för vilken bidrag sökes	Det ansökta beloppet/euro
Ort och datum	Underskrift
Namnförtydligande och titel	

Ett krav för att erhålla bidrag från Jomala kommun är att samtycke ges till att kommunen registrerar uppgifterna om den sökande sammanslutningen och sammanslutningens kontaktpersons personuppgifter samt att de införs i Jomala kommuns register över sammanslutningar. Vid undertecknande av denna ansökan lämnas samtycke till den ovan nämnda personuppgiftsbehandlingen.

BILAGOR:

- Verksamhetsberättelse och bokslut för föregående bokföringsår.
- Budgetförslag och verksamhetsplan för kommande verksamhetsår.
- Medlemsregister

KRITERIER:

- Förening som ansöker om bidrag ska ha varit registrerad i Jomala kommun och verksam minst ett (1) år.
- Verksamhet för barn och ungdom (7-20 år) prioriteras.
- Se även ”Principer för fritidsförvaltningens medlems- och verksamhetsbidrag”.

Ansökan görs en gång per år och inlämnas senast den 15 augusti året innan det år bidrag söks för. Ansökan inlämnas skriftligen till: Jomala kommun, fritidsförvaltningen, PB 2, AX-22 151 Jomala eller per e-post till info@jomala.ax med rubriken ”Ansökan medlemsbidrag”.

Jomala kommun
www.jomala.ax

ANSÖKAN OM VERKSAMHETSBIDRAG

Ankomstdatum/diariernr.: (fylls i av tjänsteinnehavaren)

SÖKANDE

Förening/sammanslutning	Gatuadress
Telefon/mobiltelefon	Postnummer och ort
E-post	Sammanslutningens kontonr (IBAN)

Kontaktperson	Gatuadress (om annan än ovan)
Telefon/mobiltelefon	Postnummer och ort

Totala antalet medlemmar (och med hemort Jomala)	Totala antalet medlemmar 7-20 år (hemort Jomala) Separat flickor/pojkar
--	--

Verksamhet för vilken bidrag sökes	Det ansökta beloppet/euro
Ort och datum	Underskrift
Namnförtydligande och titel	

Ett krav för att erhålla bidrag från Jomala kommun är att samtycke ges till att kommunen registrerar uppgifterna om den sökande sammanslutningen och sammanslutningens kontaktpersons personuppgifter samt att de införs i Jomala kommuns register över sammanslutningar. Vid undertecknande av denna ansökan lämnas samtycke till den ovan nämnda personuppgiftsbehandlingen.

BILAGOR:

- Verksamhetsberättelse och bokslut för föregående bokföringsår.
- Budgetförslag och verksamhetsplan för kommande verksamhetsår.
- Medlemsregister

KRITERIER:

- Förening som ansöker om bidrag ska ha varit registrerad i Jomala kommun och verksam minst ett år.
- Verksamhet för barn och ungdom (7-20 år) prioriteras.
- Se även ”Principer för fritidsförvaltningens medlems- och verksamhetsbidrag”.

Ansökan görs en gång per år och inlämnas senast den 15 augusti året innan det år bidrag söks för. Ansökan inlämnas skriftligen till: Jomala kommun, fritidsförvaltningen, PB 2, AX-22 151 Jomala eller per e-post till info@jomala.ax med rubriken ”Ansökan verksamhetsbidrag”.

Ålands idrotts modell – mer info

Detaljerat om de olika stöden, grund till Jomala kommuns nya "Principer för fritidsförvaltningens verksamhetsbidrag och övriga bidrag"

1. Basstöd

Syfte: Syftet med basstödet är att stödja föreningar med hemort Jomala kommun i verkställandet av basverksamhet inom föreningarnas idrotter och upprätthållande av demokratisk ordning. Det finns en hög grad av frihet i användandet av stödet.

Stödberättigad förening: Allmännyttig ideell förening med hemort Jomala kommun som bedriver idrott och/eller motion samt har varit registrerad i minst ett kalenderår före ansökningsåret.

Inlämnat följande dokument

Budget

Verksamhetsplan

Alkohol- och drogpolicy

Jämställdhetspolicy

Storlek på stödet: Kommunstyrelsen beslutar årligen storleken på basstödet på basen av fördelbara föreningsbidrag beslutat av kommunfullmäktige.

Beräkning av stöd: Basstödet fördelas till alla stödberättigade föreningar som uppfyller villkoren ovan enligt följande parameter:

- Antal aktiva medlemmar (genomsnitt av de två senaste åren) Ungdomar (13-25 år) har högst värde, följt av barn (7-12 år) och slutligen vuxna (26+ år).

Ansökan: Ansökan inlämnas till Jomala kommun senast den 15 oktober kl. 15.00. Om 15 oktober infaller på en helg gäller följande vardag. Försenad ansökan beaktas ej. Senast i samband med ansökan ska de i villkoren nämnda dokument inlämnas.

Långsiktigt mål: Att förenkla ansökningsprocessen och att fritidsförvaltningen får tillgång till data från digitalt rapporteringsverktyg.

Beslut: Stödet är tvåårigt. Fritidsförvaltningen fattar ett preliminärt beslut om basstöd senast i december ojämnt år. Beslutet fastställs efterföljande jämnt år i februari efter att budgeten för innevarande år har bekräftats av fullmäktige i Jomala kommun. Beslutet innehåller beslutad summa för innevarande år samt preliminär summa för efterföljande år.

Utbetalning: Utbetalning sker så snart som möjligt efter fastställt beslut, förutsatt att fritidsförvaltningen har fått tillgång till medel från kommunfullmäktige i Jomala kommun. Totala stöd över 50 000 euro betalas ut i två rater.

Redovisning av erhållet stöd: Ingen redovisning krävs.

2. Aktivitetsstöd

Syfte: Aktivitetsstödet är ett riktat bidrag för att stödja föreningar i att bedriva en verksamhet som:

- Bidrar till att alla barn och ungdomar ska ha möjlighet att upptäcka idrotten, utveckla sin fulla potential samt mötas av kompetenta ledare (barn- och ungdomsidrott). och/eller
- Stödjer idrott och motion i förening genom hela livet så att fler vuxna och äldre väljer att idrotta i förening (vuxenidrott).

Stödberättigad förening: Förening i Jomala som bedriver regelbunden tränarledd idrotts- och motionsverksamhet för personer som är 7 år eller äldre samt uppfyller villkoren för basstöd.

Villkor:

- Inlämnad närvarostatistik.

Målsättning: Obligatorisk rapportering av närvarostatistik i ett av Jomala kommun/Ålands Idrott utvalt digitalt verktyg.

Inlämnat följande dokument:

- Barn- och ungdomsriktlinjer om stöd söks för barn- och ungdomsverksamhet.
- Uppföljning och utvärdering av föreningens egen verksamhet från föregående verksamhetsår som kopplas till verksamhetsområde(n) samt inför året inlämnad verksamhetsplan och budget.

Storlek på stödet: Kommunstyrelsen beslutar årligen storleken på aktivitetsstödet på basen av fördelbara föreningsbidrag beslutat av kommunfullmäktige.

Beräkning av stöd: Aktivitetsstödet fördelas till alla stödberättigade föreningar med hemort Jomala kommun som uppfyller villkoren ovan enligt följande parametrar (genomsnitt av de senaste två åren)

Barn- och ungdomsidrott:

- Närvarostatistik för deltagare i aktivitet
- Tränare 1 (utbildad)
- Ungdomar (13-25 år)
- Barn (7-12 år)
- Eventuell tränare 2

Födelseåret avgör åldern

Tränare 1 har högst värde, följt av ungdomar, barn och slutligen en eventuell extra tränare (tränare 2).

Tre träningstillfällen per vecka är bidragsgrundande inom ramen för aktivitetsstöd, barn- och ungdomsidrott. Det ska finnas minst en utbildad tränare per grupp. Med utbildad tränare avses en tränare med en allmän grundutbildning inom barn- och ungdomsidrott eller en grundutbildning för barn och unga inom sin egen idrott.

Vuxenidrott:

- Antal aktiva vuxna 26+

Med aktiva vuxna avses föreningens medlemmar i denna ålderskategori som regelbundet vid minst 20 tillfällen per år har deltagit i någon av föreningens tränarledda aktiviteter.

Ansökan: Ansökan inlämnas till Jomala kommun senast den 15 oktober kl. 15.00. Om 15 oktober infaller på en helg gäller följande vardag. Försenad ansökan beaktas ej. Senast i samband med ansökan ska de i villkoren nämnda dokument samt efterfrågade data för de olika verksamhetsområdena inlämnas i blankett och/eller som bilagor.

Långsiktigt mål: Att förenkla ansökningsprocessen och att Ålands Idrott får tillgång till data digitalt.

Beslut: Stödet är ettårigt. Fritidsförvaltningen fattar ett preliminärt beslut om aktivitetsstöd senast i december ojämnt år. Beslutet fastställs efterföljande jämnt år i februari efter att budgeten för innevarande år har bekräftats av fullmäktige i Jomala kommun. Beslutet innehåller beslutad summa för innevarande år samt preliminär summa för efterföljande år.

Utbetalning: Utbetalning sker så snart som möjligt efter fastställt beslut, förutsatt att fritidsförvaltningen har fått tillgång till medel från kommunfullmäktige i Jomala. Totala stöd över 50 000 € betalas ut i två rater.

Redovisning av erhållet stöd: Uppföljning och utvärdering av föreningens verksamhet lämnas in i samband med ansökan om aktivitetsstöd för efterföljande år. De ska kopplas till verksamhetsområde(n), inlämnad verksamhetsplan samt budget.

Föreningar har en pott för

- A. Basstöd 50 000
- B. Aktivitetsstöd, barn och ungdomsidrott 200 000
- C. Aktivitetsstöd, vuxenidrott 50 000

Förening 1 får:

A. Basstödet:

- Antal aktiva medlemmar: 15 unga, 10 barn och 5 vuxna
 - "Poäng" unga 3, barn 2, vuxna 1
 - TOTALA "poäng": 70 (15 unga x 3 poäng + 10 barn x 2 poäng + 5 vuxna x 1 poäng)
- ➔ (70 delat med totala poäng alla föreningar sammanlagt) multiplicerat med pott A basstöd föreningar 50 000 € = stödet föreningen får.
Säg att alla föreningar sammanlagt når till 5000 poäng = $(70/5000) * 50\,000\,€ = 700$ euro till förening 1

B. Aktivitetsstöd, barn och ungdomsidrott

- "Poäng" per aktivitet tränare 1 (utbildad = blir gruppens värde) 30, unga 3, barn 2, ev. tränare två 1
- Antal träningar unga 40 veckor/år, 5 deltagare som tränar 2 ggr/vecka = $2400 + 1200 = 3\,600$ poäng (80 träningar x poäng 30 + 80 träningar x 5 unga x poäng 3)
- Antal träningar barn 20 veckor/år, 10 deltagare som tränar 1 gång/vecka, en tränare 2 = $600 + 400 + 20 = 1\,020$ poäng (20 träningar x poäng 30 + 20 träningar x 10 barn x poäng 2)
- TOTALA "poäng": 4 620
- ➔ (4 620 delat med totala poäng alla föreningar sammanlagt) multiplicerat med pott B aktivitetsstöd barn- och ungdomsidrott 200 000 € = stödet föreningen får
Säg att alla föreningar når upp till 50 000 poäng = $(4620/50\,000) * 200\,000\,€ = 18\,480\,€$ till förening 1

C. Aktivitetsstöd, vuxenidrott

- Pott C aktivitetsstöd vuxenidrott 50 000 € divideras med det totala antalet vuxna i alla föreningar som tränar regelbundet och tränarlett minst 20 ggr/år
Säg att alla föreningar sammanlagt når upp till 5000 vuxna. Förening 1 har 100 vuxna som uppfyller kraven. $(100/5000) * 50000 = 1\,000\,€$ till förening 1

ANBU DSFÖRFRÅGAN

Bilaga A - KST § 41

<https://www.e-avrop.com/jomala/e-Upphandling/Announcement.aspx?id=52433>

1. DIARIEUPPGIFTER

Upphandlingsenhet: Jomala kommun (FO-nummer: 0205023-9), PB 2, AX-22 151 Jomala (nedan "Beställaren").

Anbudsfrågas namn: Städning av Vikingahallen

Anbudsfrågas diarienummer: 44/2022

Publicering av upphandlingsannons: Upphandlingen och tillhörande anbudshandlingar har lagts upp på www.e-avrop.com.

2. FÖREMÅL FÖR UPPHANDLINGEN**2.1. En allmän beskrivning av upphandlingen**

Entreprenören ska ansvara för städningen av hela Vikingahallen i Jomala kommun på Åland. De utrymmen som ska städas uppgår till 2 860 m². Städningen ska göras dagligen före eller efter verksamhetstid (i nuläget före kl. 08.30 och efter kl. 22.00). Vikingahallen placering framgår av bifogade karta (Bilaga 1).

2.2. Uppdragstid och option

Uppdragstiden utgör en period om tjugofyra (24) månader, med planerad begynnelse dag 01.07.2022.

Beställaren har en option att förlänga uppdragstiden med tolv (12) månader från och med 30.06.2024 (oförändrade villkor). Beställaren ska senast tre (3) månader före upphandlingsavtalet sluta att gälla skriftligen meddela entreprenören ifall denne ämnar utnyttja optionen.

2.3. Städning

Entreprenören ska sköta all städning av Vikingahallen före eller efter verksamhetstid (i nuläget före kl. 08.30 och efter kl. 22.00). Städningen ska om möjligt göras med miljövänliga medel. Städningen ska göras alla vardagar måndag till fredag under tidsperioderna 1.1 – 15.6 och 15.8 – 31.12. Under tidsperioden 16.6 – 14.8 utförs städningen varannan vecka enligt städinstruktionen förutom vad gäller omklädningsrum, duschrum samt toaletter som städas varannan dag (måndag, onsdag, fredag). Bifogat denna anbudsfråga finns en ritning och rumsförteckning över de utrymmen som ska städas (Bilaga 2a och 2b). Bifogat finns även en städinstruktion som ska följas (Bilaga 3).

Entreprenören ska även bekosta och tillhandahålla nödvändig städutrustning och material. Vad gäller inköp av förbrukningsartiklar till kunder och personal såsom toa-

lettpapper, pappershandukar och handtvål hanteras och upphandlas detta separat av Beställaren.

Entreprenören ska två (2) gånger per år, under juli och december (jul-nyår) månad, utan extra ersättning utföra en grundlig städning av Vikingahallen. I den grundliga städningen ingår utöver städinstruktionens föreskrifter åtminstone putsning av all utrustning, städning av väggar och golv samt att bona golven. Därtill ska fönstren tvättas en gång per år. Entreprenören ska senast en (1) vecka före den grundliga städningen meddela Beställaren när städningen utförs samt vilka städåtgärder som utförs. Beställaren ska senast två (2) dagar före tidpunkten för den grundliga städningen informera entreprenören om eventuella ytterligare städåtgärder som ska utföras under den grundliga städningen.

2.4. Redovisning

Entreprenören och entreprenörens personal ska under uppdragstiden elektronisk och i WORD-format dagligen föra redovisning över att städningen av de utrymmen som ingår i entreprenaden utförs enligt plan. Av redovisningen ska framgå när olika städåtgärder vidtagits, vem som utfört städåtgärderna och hur lång tid de olika städåtgärderna tagit. Redovisningen sänds elektroniskt en gång per vecka till Beställaren. Beställaren har när som helst under uppdragstiden rätt att kontrollera redovisningen samt att redovisningen uppdaterats.

2.5. Avfall från verksamheten

Entreprenören ska sortera och placera avfall från städningen på av Beställaren anvisade platser.

2.6. Utrymmen, inventarier och utrustning

Entreprenören ansvarar för all sin egen utrustning och egendom som denne under uppdragstiden använder för att utföra entreprenaden.

2.7. Alternativa anbud och delanbud

Alternativa anbud och delanbud beaktas inte. Eventuella förbehåll mot villkor i denna anbudsförfrågan eller i avtalet om städning vid Vikingahallen är inte heller tillåtet och anbud innehållande förbehåll eller andra villkor kommer inte att beaktas. Ingen förhandling sker efter inlämnat anbud.

3. FORM AV UPPHANDLING

Det beräknade värdet för upphandlingen överstiger inte det av Europeiska kommissionen fastställda tröskelvärdet om 215 000 euro. I enlighet med 1 § 2 mom. landskapslag (ÅFS 80/2017) angående tillämpning i landskapet Åland av lagen om offentlig upphandling tillämpas därför inte rikets lag om offentlig upphandling (FFS 1397/2016) på upphandlingsförfarandet. Upphandlingen genomförs i form av ett förenklat förfarande.

4. KRAV PÅ ENTREPRENÖREN

4.1. Tillämplig lagstiftning

Vid utförande av entreprenaden ska entreprenören följa direkt tillämpliga rättsakter från Europeiska Unionen, lagar och förordningar i Finland och på Åland samt tillämpliga bestämmelser utfärdade av finländska och åländska myndigheter.

4.2. Tillstånd

Ifall entreprenören erhåller upphandlingen ska denne under uppdragstiden inneha ett tillstånd att utöva näring på Åland, se 4 § i landskapslag (ÅFS 1996:47) om rätt att utöva näring. Senast då upphandlingsavtalet ingås ska ett näringsrättstillstånd inlämnas till Beställaren.

4.3. Språkligt krav

I och med att landskapet Åland är enspråkigt svenskt ska entreprenören utföra de tjänster som omfattas av denna anbudsförfrågan på svenska.

4.4. Behövliga intyg och uppgifter

Till anbudet ska leverantören bifoga en högst tre (3) månader gammal:

1. utredning som visar att anbudsgivaren är införd i förskottsuppbörsregistret och arbetsgivarregistret samt i registret över mervärdesskattskyldiga eller motsvarande från annat land;
2. handelsregisterutdrag eller motsvarande från annat land;
3. intyg över betalda skatter från skattemyndigheten eller motsvarande i sitt etableringsland eller ett intyg över skatteskuld eller en utredning om att en betalningsplan angående skatteskulden har gjorts upp;
4. intyg över tecknande av pensionsförsäkringar samt över betalning av pensionsförsäkringsavgifter eller motsvarande från annat land; och
5. utredning om vilket kollektivavtal som ska tillämpas på arbetet eller om de centrala anställningsvillkoren för personalen.
6. Anbudsgivaren ska före beslut om tilldelning sker bifoga en redogörelse för hur företagshälsovården är ordnad.

Entreprenören ansvarar även för att eventuella underleverantörer inlämnar ovan begärda intyg till entreprenören och för att underleverantörerna uppfyller ovan ställda krav.

Vad gäller utbildningvarande associationer så behöver dessa inte lämna in i denna punkt nämnda uppgifter och handlingar i samband med att anbudet inlämnas utan handlingarna ska i så fall inlämnas före upphandlingsavtalet ingås. Däremot ska utbildningvarande associationer inlämna ett undertecknat bolagsbildningsavtal och en bolagsordning eller motsvarande i samband med att anbudet inlämnas.

Om entreprenören de senaste tolv (12) månaderna redan ingått ett annat avtal samt därmed inlämnat ovan begärda uppgifter och handlingar till Beställaren behöver uppgifter-

na och handlingarna inte inlämnas ånyo. Entreprenören ska i sitt anbud i så fall uppge när de begärda uppgifterna och handlingarna inlämnats och i vilket sammanhang.

5. ENTREPRENÖRENS PERSONAL

Entreprenören handhar som arbetsgivare den personal som används utförandet av entreprenaden. Entreprenören ska vid utförande av entreprenaden följa tillämpliga arbetsrättsliga bestämmelser.

Entreprenörens personal ska ha sådan yrkeskunskap som krävs för att utföra entreprenaden.

Entreprenörens personal ska vara enhetligt klädd och försedd med entreprenörens logotyp, så att alla klart uppfattar att Beställaren inte ansvarar för personalen.

6. PRIS OCH ERLÄGGANDE AV BETALNING

6.1. Pris

Entreprenören ska uppge sitt anbud i e-Avrop. Priserna anges exklusive mervärdesskatt.

6.2. Erläggande av betalning

Ersättningen till entreprenören utgår som en fast månadsersättning. Betalning till entreprenören sker i efterhand mot faktura senast den 20:e varje kalendermånad. Fakturan ska skickas till Beställaren senast femton (15) dagar före förfallodagen. Fakturan ska skickas som e-faktura till E-fakturaadress/Finvoice adress: FI1266100000012010 eller per e-post till faktura@jomala.ax i PDF-format. Av fakturan ska mervärdesskattebeloppet framgå.

7. AVTAL

Bifogat denna anbudsförfrågan finns ett avtal om städning vid Vikingahallen (Bilaga 5). Villkoren i avtalet är icke förhandlingsbara och en del av anbudsförfrågan.

8. BEHANDLING OCH UTVÄRDERING AV ANBUD

8.1. Behandling av anbud

Alla anbud hanteras i e-avrop efter det att anbudsfristen löpt ut. Öppningstillfället protokollförs.

Därefter görs en kontroll av de anbud som inlämnats. De anbud som lämnats in för sent eller inte uppfyller kraven i denna anbudsförfrågan beaktas inte.

Det är kommunstyrelsen i Jomala kommun som fattar det slutliga beslutet i upphandlingsförfarandet, varefter anbudsgivarna skriftligen informeras om vem som erhållit upphandlingen. Till det skriftliga meddelandet bifogas en besvärshänvisning.

Alla inlämnade anbud behandlas i enlighet med bestämmelserna i Offentlighetslagen (ÅFS 2021:79) för Åland. Detta medför att inkomna anbud inte är offentliga förrän Jomala kommun fattat ett slutligt upphandlingsbeslut eller då upphandlingsavtalet ingåtts.

8.2. Utvärdering av anbud och kontraktsskrivning

Anbudet med det lägsta totala priset antas (jämförelsen av anbud görs utgående från totalkostnaden för både avtalstiden och optionstiden). Tidigast tjugo (21) dagar efter det att Jomala kommun fattat upphandlingsbeslutet skrivs avtal med den entreprenör som erhållit upphandlingen.

Beställaren har även beslutat att upphandlingen av städningen vid Vikingahallen för tidsperioden 1.7.2022 – 30.06.2024 högst får kosta totalt 51 000 euro exkl. mervärdesskatt. Ifall Beställaren väljer att utnyttja optionen gällande en förlängning av upphandlingsavtalet om tolv (12) månader får upphandlingen högst kosta totalt 77 000 euro exkl. mervärdesskatt.

9. INLÄMNANDE AV ANBUD

Sista inlämningsdag: Anbud som lämnats in för sent beaktas inte.

Inlämnande av anbud: Anbudet ska lämnas in via www.e-avrop.com

Anbudets språk: Ska vara svenska (inklusive alla bilagor).

Anbudets giltighetstid: Nittio (90) dagar.

10. INFORMATION OM BEHÖVLIGA TILLSTÅND M. M.

Arbetslagstiftning i Finland: Arbets- och näringsministeriet i Finland (tfn +358 10 606 000).

Tillstånd för att utöva näring i landskapet Åland: Ålands landskapsregering (tfn +358 18 25 000).

11. NÄRMARE UPPLYSNINGAR

Närmare upplysningar om anbudshandlingarna ges via e-avrop. Om anbudsgivaren önskar boka in platsbesök kontaktas:

Krille Mattsson, fritidschef

Mobil: +358 (0) 457 5267230

E-post: krille.mattsson@jomala.ax

Alla förfrågningar som rör anbudsfrågan ska skickas per e-post till krille.mattsson@jomala.ax. För att möjliggöra en icke-diskriminerande behandling av anbudsgivare kommer Jomala kommun att publicera alla frågor och svar gällande upphandlingen på www.e-avrop.com.

BILAGOR

- Karta (Bilaga 1)
- Ritning och rumsförteckning över de utrymmen som ska städas (Bilaga 2a och 2b)
- Städinstruktion (Bilaga 3)
- Avtal för städning av Vikingahallen (Bilaga 4)

ENTREPRENAD

Fritidsförvaltningen i Jomala
utbjuder entreprenad för

städning av Vikingahallen

Anbudet inlämnas senast den
2 mars 2022 via e-avrop (www.e-avrop.com)

Eventuella platsbesök vänligen
kontakta fritidschef Krille Matts-
son på mejl: [krille.mattsson@](mailto:krille.mattsson@jomala.ax)
[jomala.ax](mailto:krille.mattsson@jomala.ax)

Jomala kommun	Avtalsform Kontrakt med vinnande leverantör/er	Diarienummer 44/2022
Utvärdering Helt anbud	Namn Städning av Vikingahallen	Ansvarig upphandlare Mårten Broman

Inkomna anbud**Anbudsgivare**

Tcc Ålclean Ab (190591)

Organisationsnr

1104177-2

Inkommet

2022-02-20

Öppnat

2022-03-03

Resultat helt anbud**Godkända anbud**

Tcc Ålclean Ab (190591)

Pris

69 840,00 EUR

Jämförelsetal

69 840,00

Antagen

Ja

CHRISTEL MATSSON
FRITIDSLEDAREGustav Mattsson
Fritidsledare

Jomala kommun: Anbudssammanställning	Sista anbudsdag 2022-03-02
Upphandlingens namn Städning av Vikingahallen 44/2022	Inlämnat 2022-02-20
Anbudslämnare Tcc Ålclean Ab, Huvudkonto (190591)	Öppnat 2022-03-03

1.0 Prisuppgifter (moms 0%)

1.1 Prisfråga

Ange pris per månad för avtalstiden 1.7.2022-30.6.2024

Antal	Pris/st	Summa
24	1940	46 560,00 EUR

1.2 Prisfråga

Optionsår ange pris per månad för optionsåret 1.7.2024-30.6.2025

Antal	Pris/st	Summa
12	1940	23 280,00 EUR

Totalt hela anbudet	Jämförelsetal
69 840,00 EUR	69 840,00

CHRISTIN MATTSÖN
FRITIDSCHEF

Gustav Mattsson
Fritidsledare

2021				
Jomala kommun	Total budget	För-verkligt	Kvar av budget	Förbrukad Budget i %
Centralförvaltningen	-1 167 658	-1 166 668	990	99,92 %
Socialförvaltningen	-7 528 941	-6 817 811	711 130	90,55 %
Socialvården	-4 332 621	-4 438 808	-106 187	102,45 %
Barnomsorg				
Äldreomsorg	-3 196 320	-2 379 002	817 317	74,43 %
Skolförvaltningen	-13 389 636	-13 292 979	96 657	99,28 %
Lågstadiet	-5 059 397	-5 061 191	-1 794	100,04 %
SÄHD	-3 081 230	-3 111 213	-29 983	100,97 %
Fritidshemsverksamheten	-179 099	-174 800	4 299	97,60 %
Barnomsorg	-5 069 910	-4 945 775	124 135	97,55 %
Biblioteksförvaltningen	-158 814	-173 827	-15 013	109,45 %
Fritidsförvaltningen	-443 450	-433 383	10 067	97,73 %
Räddningsförvaltningen	-186 571	-203 334	-16 763	108,98 %
Tekniska förvaltningen	-1 135 884	-1 386 718	-250 834	122,08 %
Byggförvaltningen	-78 095	-34 165	43 930	43,75 %
Affärsverksamheten	301 700	299 291	-2 409	99,20 %
VERKSAMHETSBIDRAG	-23 787 349	-23 209 593	577 756	97,57 %
Skatteinkomster	17 771 800	19 965 220	2 193 420	112,34 %
Landskapsandelar	3 319 330	4 749 990	1 430 660	143,10 %
Finansiella intäkter o. kostnader	20 000	-446	-20 446	-2,23 %
FINANSIERINGSINTÄKTER	21 111 130	24 714 764	3 603 635	117,07 %
ÅRSBIDRAG (- försäljningsvinst)	-2 676 219	1 505 172	4 181 391	-56,24 %

Bilaga B - KST § 43

Investeringar överblick

Kalender	2021
Månad	December
Budgetdel	Investering
Kostnadsslag	Extern
Konton med nummer	(flera objekt)

Investeringar överblick				
	Förbrukat totalt	Fastställt budget totalt	Förbrukat %	Kvar av budget
C8 Investering	-323 506	-4 616 449	7,01%	4 292 943
C81 Allmän förvaltning	43 678	-206 744	-21,13%	250 422
C811 Fast egendom	98 700			98 700
81101 Markköp	98 700			98 700
C813 IT investeringar	-55 022	-206 744	26,61%	151 722
81301 IT-investeringar allmän förvaltning	-16 643	-19 800	84,05%	3 157
81302 Kommunens ERP-investeringar	-38 380	-186 944	20,53%	148 564
C82 Socialförvaltningen	-5 944	-6 239	95,27%	295
C822 Lös egendom	-5 944	-6 239	95,27%	295
82202 Inventarier till daghem	-5 944	-6 239	95,27%	295
C83 Skolförvaltningen	-56 262	-62 600	89,87%	6 338
C833 IT investeringar	-56 262	-62 600	89,87%	6 338
83301 IT-investeringar Vikingaåsen	-42 849	-45 600	93,97%	2 751
83302 IT-investeringar Södersunda	-13 413	-17 000	78,90%	3 587
C84 Biblioteks- och kulturförvaltningen	-8 871	-15 860	55,93%	6 989
C842 Lös egendom	-8 871	-15 860	55,93%	6 989
84201 Inventarier bibliotek	-8 871	-15 860	55,93%	6 989
C85 Fritidsförvaltningen	-17 660	-198 920	8,88%	181 260
C851 Fast egendom	-17 660	-198 920	8,88%	181 260
85108 Maskiner och inventarier	-15 951	-20 000	79,76%	4 049
85112 Kallförråd	-1 709	-178 920	0,96%	177 211
C86 Tekniska förvaltningen	-228 569	-3 182 776	7,18%	2 954 207
C861 Byggnader	-175 887	-2 586 514	6,80%	2 410 627
86112 Samlingshuset	-20 632	-200 000	10,32%	179 368
86113 Rönngården fastighetsförbättring	-1 930	-43 279	4,46%	41 349
86114 Diamanten, fastighetsförbättring	-26 629	-40 000	66,57%	13 371
86115 Kommunalgården, fastighetsförbättring	-59 705	-68 475	87,19%	8 770
86116 Trollsländan, fastighetsförbättring		-8 850		8 850
86118 Vikingaåsen fastighetsförbättring	-45 638	-2 093 212	2,18%	2 047 574
86119 Projektering daghem, Möckelö Strand	-3 290	-90 000	3,66%	86 710
86146 Trollsländan, redskap och inventarier	-6 529	-7 001	93,26%	472
86148 Rubinen, redskap och inventarier	-8 338	-9 000	92,65%	662
86149 Österkulla, redskap och inventarier	-2 147	-2 215	96,93%	68
86150 Verkstad/Förvaringshall		-14 243		14 243
86151 Solcellspaneler		-807		807
86152 Rönngården, redskap och inventarier		-1 931		1 931
86153 Samlingshuset, redskap och inventarier	-1 047	-7 501	13,96%	6 454
C862 Kommunalvägar	-1 935	-23 421	8,26%	21 486
86201 Ringsbölevägen	-1 935	-1 935	100,00%	0
86209 Sandbacksvägen		-20 000		20 000
86224 Kungsövägen		-1 486		1 486
C863 Gator inom detaljplaner	-58 000	-73 970	78,41%	15 970
86316 Norra Bergshöjden BPL	-58 000	-27 000	214,81%	-31 000
86320 Kasberget Södra BPL		-19 520		19 520
86323 Kasberget Norra BPL		-27 450		27 450
C864 Övriga vägar och leder	-3 355	-376 079	0,89%	372 724
86404 GC-leder		-4 930		4 930
86407 GC-led Kalmarnäsvägen	-840	-294 684	0,29%	293 844
86408 GC-led Möckelö Strand	-2 515	-76 465	3,29%	73 950
C865 Belysning	40 000			40 000
86505 GC-belysning, Sviby bron	40 000			40 000
C866 Fordon	0	-40 000	0,00%	40 000
86601 Servicebil	0	-40 000	0,00%	40 000
C867 Övrigt	-29 392	-82 792	35,50%	53 400
86703 Lekplatser	-26 226	-50 792	51,63%	24 566
86704 Rondell Skolvägen	0			0
86706 Inhägnad av lagertomt, Prestgården by	-3 166	-32 000	9,89%	28 834
C87 Brandnämnden	-48 317	-50 000	96,63%	1 683
C872 Lös egendom	-48 317	-50 000	96,63%	1 683
87205 Inventarier brand	-48 317	-50 000	96,63%	1 683
C89 Affärsverksamhet	-1 561	-893 310	0,17%	891 749
C891 Vatten		-40 000		40 000
89101 Vatten- och avloppsverk serviceledningar		-30 000		30 000
89110 Relining		-10 000		10 000
C892 Avlopp		-616 310		616 310
89221 Avloppsstam till Lotsbroverket		-601 310		601 310
89222 Avloppsledning Prestgårdenby		-15 000		15 000
C893 Övrigt	-1 561	-237 000	0,66%	235 439
89303 Pumpstation, Jomalaby		-17 000		17 000
89304 Breddningsbassänger	-1 481	-150 000	0,99%	148 519
89305 Tryckförhöjningsstationer		-40 000		40 000
89306 Huvudmätare till vattenstämledning	-80	-30 000	0,27%	29 920
Totalsumma	-323 506	-4 616 449	7,01%	4 292 943

Bilaga A - KST § 44

[illegible]

Kalender	2021
Månad	December
Budgetdel	Investering
Kostnadslag	Extern
Konton med nummer	(flera objekt)

Investeringar överblick		
Radetiketter	Förbrukat totalt	Fastställt budget totalt
Påverkan på likvida medel:		
KASSAMEDEL 31.12.2021	12 211 394	
Budgeterat årsbidrag	-27 759	
Budgeterade investeringar	-4 182 230	
Budgeterat lån	4 600 000	
Överföring av budgeterade medel	-4 002 037	
KASSAMEDEL 31.12.2022	8 599 368	
Budgeterat årsbidrag	238 478	
Budgeterade investeringar	-1 654 300	
KASSAMEDEL 31.12.2023	7 183 546	
Budgeterat årsbidrag	481 723	
Budgeterade investeringar	-579 998	
KASSAMEDEL 31.12.2024	7 085 271	
Minskade/ökade kassamedel 31.12.2022	-3 612 026	
Minskade/ökade kassamedel 31.12.2023	-1 415 822	
Minskade/ökade kassamedel 31.12.2024	-98 275	

Jomala kommun
Kommunstyrelsen
Pb 2
22151 Jomala

Ärende: Anhållan om detaljplanering

Edgar Kalm, markägare till fastigheterna 3:16, 1:23 och 1:15 i Kalmarnäs, Österkalmare by anholder om lov att detaljplanlägga sina fastigheter. Kommunstyrelsen har beslutat (KST§8/24.01.2022) om rekommendationer för avgränsning av planområdet. Området, som denna nya anhållan gäller finns markerad i kartan nedanför. Detaljplanen skall göras av arkitekt Tiina Holmberg.

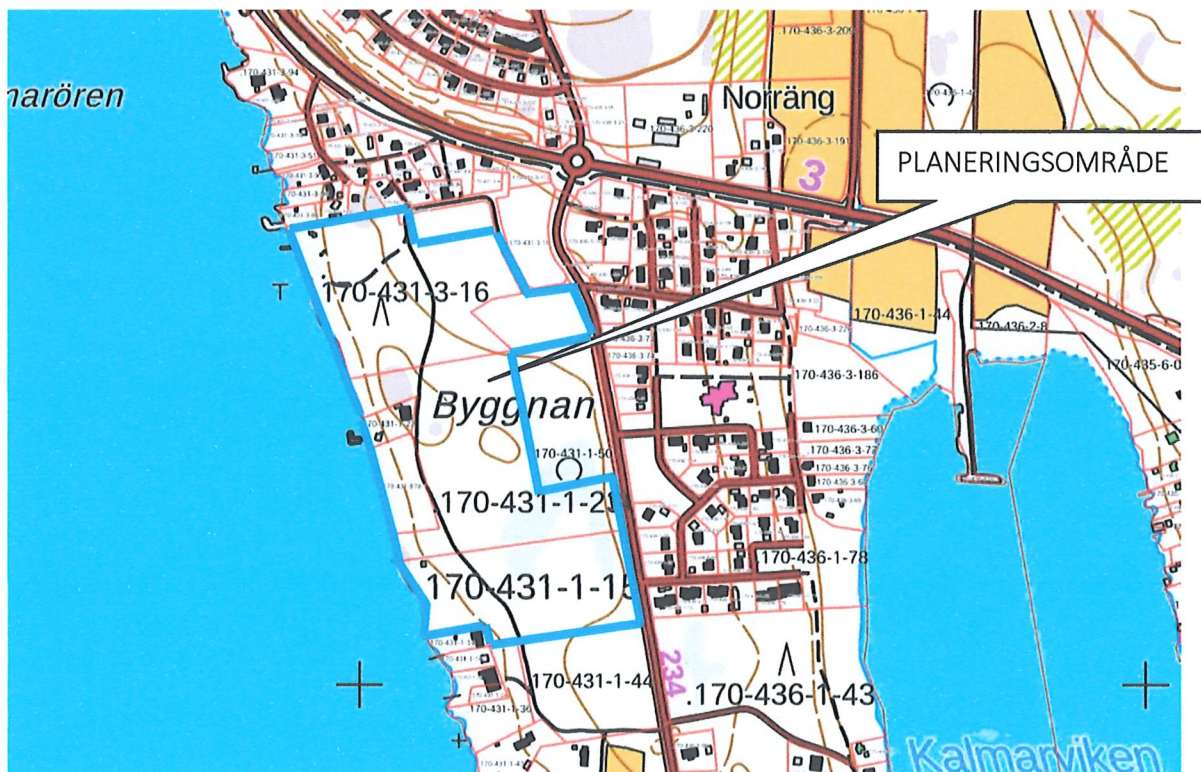

Bild 1. Utdrag ur Lantmäteriets grundkarta med planområdet markerat.

Bakgrund

Markägaren vill ha möjlighet att stycka tomter och delgeneralplanen förpliktar till detaljplanering före nya tomter får styckas. Området ligger vid befintlig, bebyggt kommunalteknik och nära till ett daghem. Kommunstyrelsen har i sitt beslut rekommenderat att den samfälliga stranden 878:1, den bebyggda fastigheten Westwind 1:22 samt norra delen av kommunens fastighet 1:50 tas med i detaljplanen samt att det redan planlagda kvarteret 4316 (se bild 4) lämnas utanför. Den nya anhängan följer kommunens rekommendationer och är godkänt av fastighetsägaren till Westwind 1:22.

Gällande planer

Fastigheterna hör till delgeneralplan för Kalmarnäs, daterat den 15 mars 2021. Norra delarna av planområdet är reserverade för bostadsområden (BS-1 och BS-2) och rekreationsområden (RN), södra delarna som skogsbruksområde med en skyddad naturbiotop.

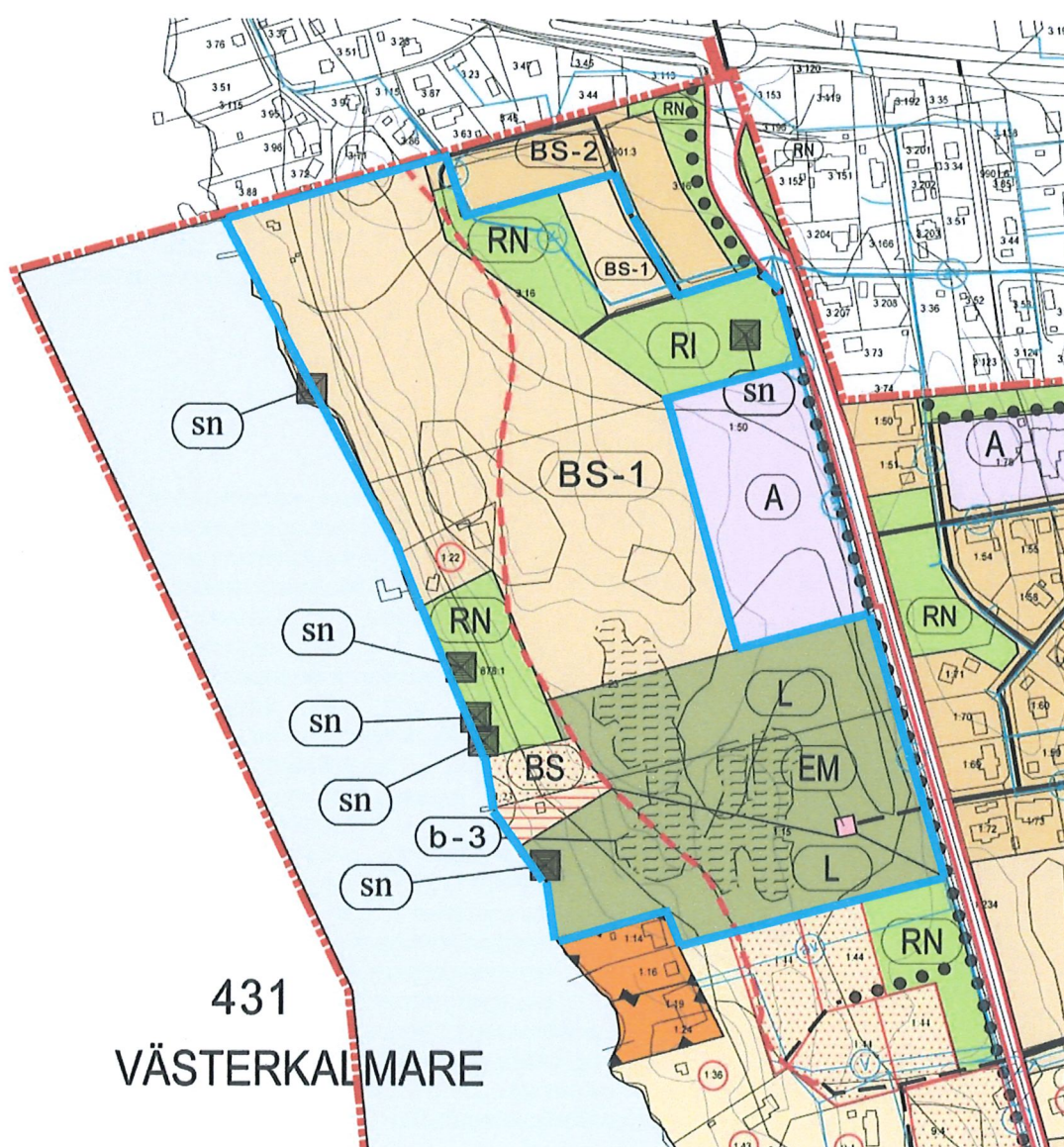

Bild 2. Utdrag ur Delgeneralplan för Kalmarnäs, daterat den 15 mars 2021. Planläggningsområdet markerat med blått.

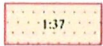
BS	SMÅHUSDOMINERAT BOSTADSOMRÅDE. I planen har anvisats placering och de nya tomter som får styckas utan att området behöver detaljplaneras. På tomterna gäller följande bestämmelser: 1. Bostadsbyggnaderna ska anslutas till kommunalt avlopp utan dröjsmål när detta är möjligt. 2. Båthus får inte byggas vid stranden, om tomtens strandlinje är kortare än 40 m. 3. Tomtens areal ska vara minst 1600 m². På tomten får ett bostadshus och en ekonomibyggnad byggas. Våningsantalet får vara högst 1 2/3. Om tomten är minst 5000 m² får för tomtägarens eget behov verkstad eller arbetsplatsutrymme byggas. Verksamheten får inte föranleda miljöstörningar eller störa grannar. 4. Av tomtens areal får högst 15% bebyggas. Ny tomt som kan styckas utan en detaljplan. Tomtens areal ska vara minst 1600 m². På tomten får byggas ett egnahemshus eller fritidshus och en separat ekonomibyggnad. Registernummer visar fastigheten varav tomten får styckas. Fastighet som bildar en tomt med en byggnadsrätt till ett egnahemshus eller fritidshus. Fastigheten får styckas till flera tomter endast om nya tomter har anvisats i delgeneralplanen. Fastigheter inom BS-område som tillsammans har en byggnadsrätt till ett egnahemshus eller fritidshus. Fastighet eller del av en fastighet, som inte ensam kan bilda en bostads- eller fritidstomt men som kan användas som tillskottsmark till en bostads-/fritidstomt. Område som består av gamla fyllnadsmassor. Marken ska undersökas innan bygglov för egnahemshus eller fritidshus beviljas.
BS-1	BOSTADSOMRÅDE SOM SKA DETALJPLANERAS FÖRE NYA TOMTER FÅR STYCKAS. Området innehåller även med bostadsändamålet sammanhängande offentlig och enskild service, trafikleder, parkeringsområden, parkområden samt områden för samhällsteknisk försörjning.
BS-2	DETALJPLANERAT BOSTADSOMRÅDE.
RN	OMRÅDE FÖR NÄRREKREATION. Trädbeståndet, som avgränsar vattenområde ska bevaras. Varsam gallring är dock tillåten. För landskapsvård nödvändiga åtgärder är tillåtna.
RI	OMRÅDE FÖR IDROTTS- OCH REKREATIONSANLÄGGNINGAR.
L	JORD- OCH SKOGSBRUKSOMRÅDE. På området tillåts bara sådan bebyggelse som betjänar jord- och skogsbruk.
EM	MASTOMRÅDE. Mastområde för en ostagad mobilmast. Inga bostäder får placeras inom mastens fallradie.

Bild 3. Utdrag ur planbestämmelserna för delgeneralplanen. markering "sn" på delgeneralplankartan hänvisar till naturskyddsobjekt och "b-3" till biotop som är skyddat med stöd av Landskapsförordning av naturvård eller skogsvård.

Norra delen av planläggningsområdet är detaljplanerat och hör till Byggnadsplan för norra Kalmarnäs, revideringen är daterat 22 november 1991.

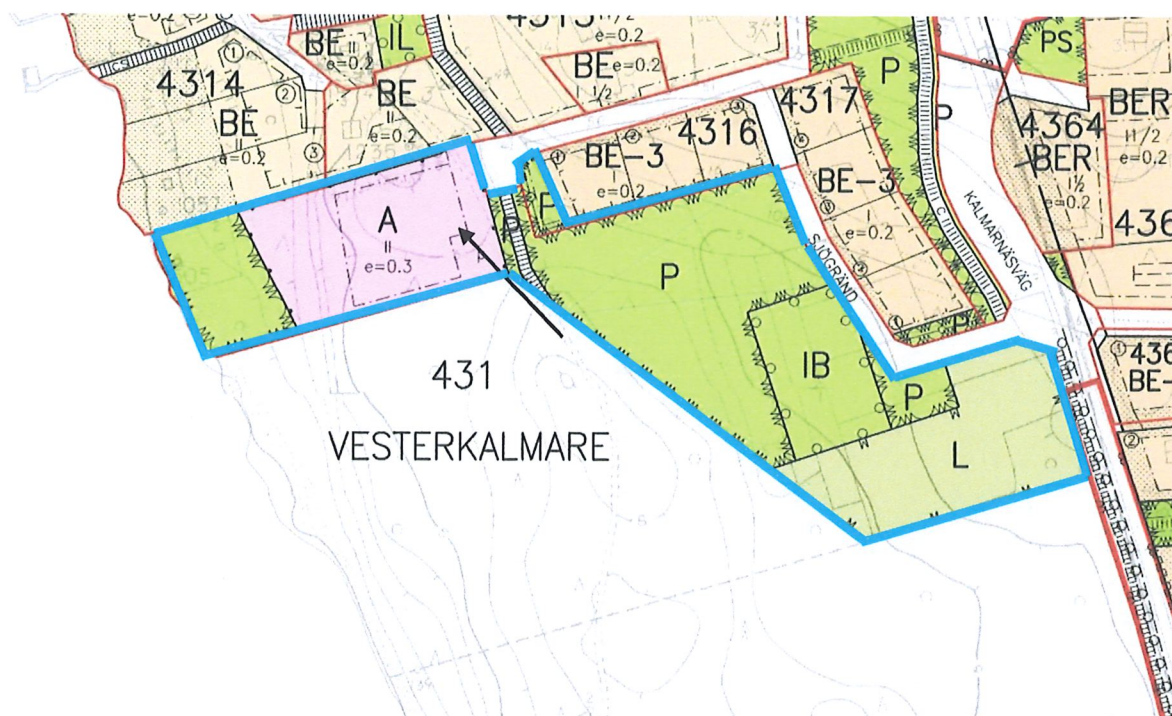

Bild 4. Utdrag från kommunens planöversikt för detaljplaner. Området som hör till anhallan är markerat med blått.

BE	Kvartersområde för egnahemsbyggnader och andra byggnader för högst två familjer. I byggnadsrätten ingår högst 50 m ² våningsyta för ekonomiebyggnad och den får vara högst 3m hög.
BR	Kvartersområde för radhus och andra kopplade byggnader.
A	Kvartersområde för allmänna byggnader.
AK	Område för kommunaltekniska byggnader och inrättningar
P	Parkområde.
IB	Bollplan.

Bild 5. Planbestämmelserna för den gällande byggnadsplanen.

Beskrivning av området

Det föreslagna planområdet täcker en 13,8 ha stort område i norra Kalmarnäs. Fastigheterna är oexploaterade borträknat från egnahemshuset på 1:22 samt ett par äldre, nedgångna torp eller skjul, som är inte i bruk. En mindre åker finns i nord-östra hörnet, resten av fastigheterna är täckta med äldre skog.

Terrängen är rätt jämn och sluttar mot söder och mot Slemmernes strand i väst från högsta punkten vid norra åkern. En infartsväg till fastighet 1:22, Norrnässtigen leder från Sjögränd i norr genom området till Vintervägen i söder. Vägen är körbar endast till fastighet 1:22, men används flitigt som friluftsstig.

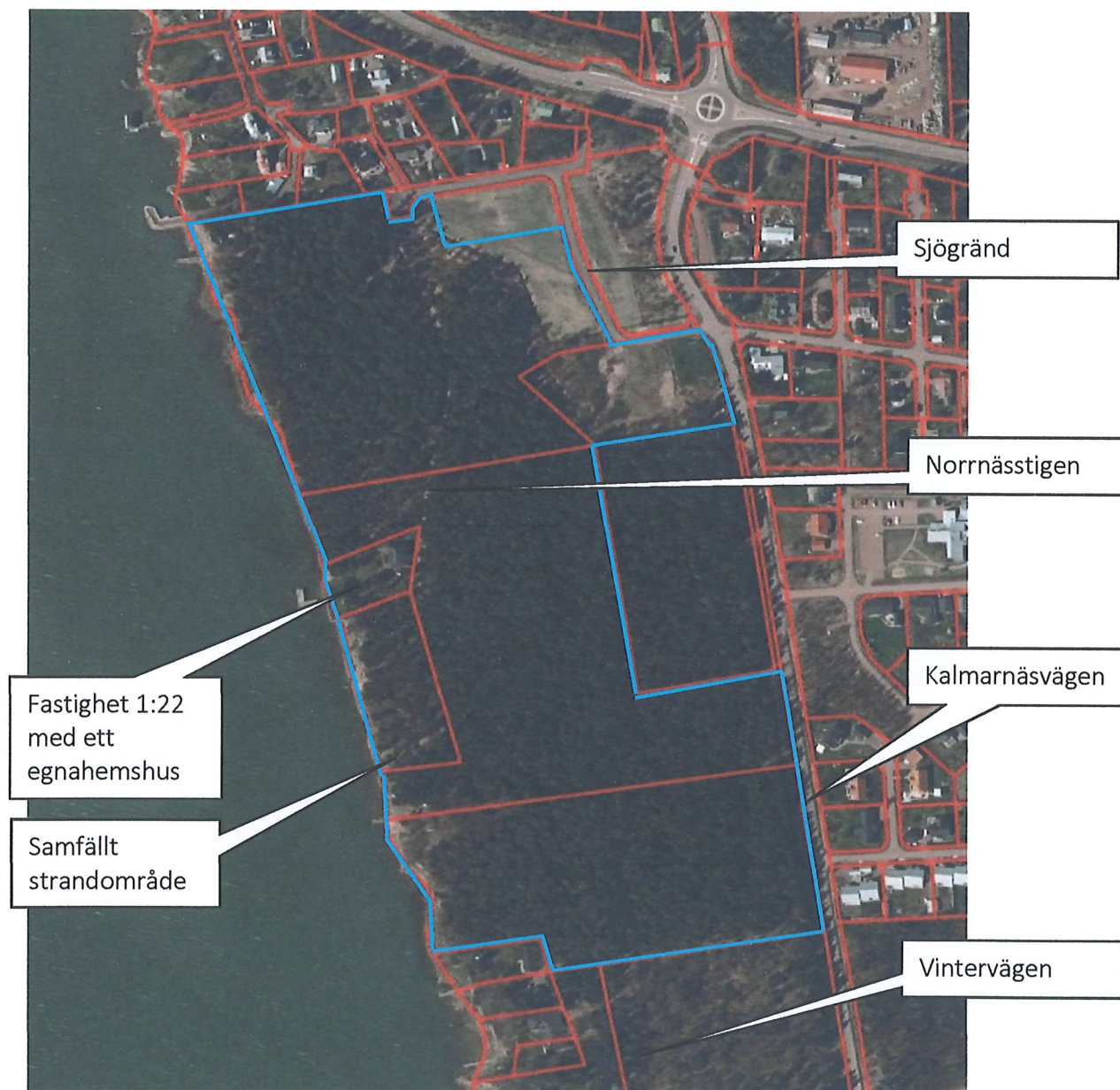

Bild 6. Utdrag ur Lantmäteriets ortofoto.

Målsättningar

På basis av den gällande delgeneralplanen, landskapsbilden, terrängförhållanden, naturvärden och omkringliggande områdenas karaktär föreslås följande målsättningar:

- Att området planläggs enligt delgeneralplanens principer och målsättningar,
- Att gällande byggnadsplan uppdateras enligt dagens krav och behov,
- Att en ny baskarta inmäts,
- Att inventeringar och utlåtanden från Landskapets Miljöbyrå, Kulturbede och Trafikavdelning beaktas,
- Att ny bebyggelse anpassas till terrängen och omgivningen,
- Att stora ingrepp till terrängen som vägschakt eller massiva påfyllningar undviks,
- Att tillräckligt stora fri/parkområden reserveras för rekreation och lek,
- Att vägnät och hårdgjorda ytor minimeras enligt kommunens principer för dagvattenhantering,
- Att befintlig infrastruktur och service utnyttjas för de boende och
- Att infartsvägen dras så att påverkan och störning för befintliga bostadstomter minimeras.

Den 2 februari 2022 i Mariehamn

Edgar Kålm

Hänvisning

Enligt sändlista

Kontaktperson
Lotta Wickström**KST § 46**

Ärende

Förslag till ändring av landskapslagen om posttjänster

Lagberedningen ger er härmed möjlighet att yttra er över ett förslag till ändring av landskapslagen om posttjänster.

För att ert yttrande ska kunna beaktas måste vi få yttrandet senast den 18 mars 2022. Yttrandet kan skickas i elektronisk form till adressen registrator@regeringen.ax eller per post under den nedan angivna adressen.

Remisshandlingarna kan även hämtas från landskapsregeringens webbplats <https://www.regeringen.ax/alandsk-lagstiftning/remisser>.

Om ni vill ha dokumentet i pappersform så kan ni kontakta mig eller byråsekreterare Pia Grüssner vid lagberedningen.

Lagberedare

Lotta Wickström

BILAGOR

Förslag till ändring av landskapslagen om posttjänster

SÄNDLISTA

Förslaget skickas på remiss till:

Brändö kommun

Eckerö kommun

Finströms kommun

Föglö kommun

Geta kommun

Hammarlands kommun

Jomala kommun

Kumlinge kommun

Kökars kommun

Lemlands kommun

Lumparlands kommun

Mariehamns stad

Saltviks kommun

Sottunga kommun

Sunds kommun

Vårdö kommun

Ålands kommunförbund

Ålands handikappförbund

KST

ÅHS

Nya Ålands Tidningsaktiebolag

Ålands Tidnings-Tryckeri Ab

Åland Post

Till Ålands lagting

Ändring av lagstiftningen om posttjänster

Huvudsakligt innehåll

Landskapslagen om posttjänster föreslås ändrad så att kvalitetsnormen för försändelser lindras och så att en möjlighet att reglera rörelsehindrades rätt till avgiftsfri avvikande utdelning i förordning införs.

INNEHÅLL	
Huvudsakligt innehåll	1
Allmän motivering	3
1. Bakgrund	3
1.1. Nuvarande bestämmelser.....	3
1.2. EU och Världspostföreningen	5
1.3. Tillstånd för postverksamhet	6
1.4. Behov av ändring av lagstiftningen.....	6
1.5. Exempel på lagstiftning i Norden och EU	7
2. Landskapsregeringens förslag	10
2.1. Allmänt.....	10
2.2. Kvalitetsnormen.....	10
2.3. Utdelning	11
2.4. Utdelningsplan och utdelningsavtal.....	11
3. Förslagets konsekvenser	12
3.1. Ekonomiska konsekvenser	12
3.2. Samhälleliga konsekvenser	12
3.3. Konsekvenser för myndigheterna	13
3.4. Konsekvenser för miljön	13
3.5. Konsekvenser för jämställdheten	13
3.6. Konsekvenser för barn.....	13
4. Lagstiftningsbehörigheten	13
5. Ärendets beredning	14
Detaljmotivering	14
Ändring av landskapslagen om posttjänster	14
Lagtext	16
L A N D S K A P S L A G om ändring av landskapslagen om posttjänster ...	16
Parallelltexter	18

Allmän motivering

1. Bakgrund

1.1. Nuvarande bestämmelser

1.1.1. Allmänt

Postverksamheten på Åland regleras genom bestämmelserna i landskapslagen (2007:60) om posttjänster (nedan postlagen). Syftet med lagen är att säkerställa att posttjänster av god kvalitet och särskilt samhällsomfattande tjänster finns att tillgå på likvärdiga villkor i hela landskapet. Landskapslagen innehåller till exempel bestämmelser om samhällsomfattande tjänster, insamling och utdelning av post, brevhemlighet och postföretagens skyldigheter. Postlagen har ändrats två gånger sedan den trädde i kraft den 1 oktober 2007.

Postverksamhet får enligt postlagen utövas efter tillstånd av landskapsregeringen. Landskapsregeringen har beviljat Åland Post Ab (Åland Post) tillstånd för postverksamhet. Det nuvarande tillståndet gäller till och med den 31 december 2021. Landskapsregeringen har beviljat Åland Post tillstånd för en ny period **1 januari 2022 till 31 december 2031**. Enligt tillstånden ska Åland Post tillhandahålla de samhällsomfattande tjänster som definieras i 4 § i postlagen och uppfylla de kvalitetsnormer för de samhällsomfattande tjänsterna som definieras i lagens 5 §.

1.1.2. Samhällsomfattande tjänster

Definitionen av vad som är samhällsomfattande tjänster finns i 4 § i postlagen. De samhällsomfattande tjänsterna omfattar förmedling av brev försändelser och postpaket inom landskapet och som gränsöverskridande post. Brev försändelserna och postpaketen ska vara lämnade för befordran, adresserade till mottagaren och betalda genom allmänt använda kontantbetalningssätt. I förarbetena till lagen beskrivs närmare att med ”allmänt använda kontantbetalningssätt” avses betalning med sedlar, mynt, bank- eller kreditkort och att brev försändelsen förses med frimärken eller annat som är jämförbart med frimärken såsom värmeskrivarstämplar. Väsentligt i sammanhanget är att betalningsmedlet ska kunna användas av alla. Det konstateras även att försändelser som betalats med frankeringsmaskin inte hör till de samhällsomfattande tjänsterna, eftersom frankeringsmaskin alltid kräver ett avtalsförhållande både med den som tillhandahåller de samhällsomfattande tjänsterna och med ett företag som levererar den typen av maskiner. Enligt förarbetena faller alla sådana försändelser som faktureras kunden på grundval av ett avtal utanför för vad som ska anses omfattas av de samhällsomfattande tjänsterna. Det innebär att till exempel tidningsutdelning inte ingår i de samhällsomfattande tjänsterna.

Den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster ska ha åtminstone ett verksamhetsställe i varje kommun som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster. Verksamhetsstället kan också vara annat än ett fast verksamhetsställe, om användningen inte försämrar tillgången till samhällsomfattande tjänster. Varje användare ska ha möjlighet att på ett insamlingsställe som ligger på rimligt avstånd från användarens bostad eller verksamhetsställe lämna in brev försändelser som ingår i de samhällsomfattande tjänsterna, för att transporteras av den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster.

Enligt motiveringarna är syftet med de samhällsomfattande tjänsterna att trygga basservicen i fråga om posttjänster. Det viktigaste i lagstiftningen om de samhällsomfattande tjänsterna är att trygga sådana tjänster vars tillhandahållande annars kunde vara osäkert i vissa situationer eller på vissa områden.

Behovet har ansetts vara störst när det gäller att trygga tjänster som i allmänhet används av konsumentkunder samt små och medelstora företag.

1.1.3. Kvalitetsnormer för de samhällsomfattande tjänsterna

Definitionen av kvalitetsnormerna för de samhällsomfattande tjänsterna finns i 5 § i postlagen. Enligt den ska minst 85 procent av de brevöversändelser som är inlämnade inom landskapet och avsedda att nå en adressat inom landskapet första vardagen efter inlämningsdagen nå adressaten den dagen och resterande del därpå följande vardag. Minst 95 procent av de brevöversändelser som är inlämnade inom landskapet och avsedda att nå en adressat inom landskapet senast den andra vardagen efter inlämningsdagen ska nå adressaten den dagen och minst 97 procent därpå följande vardag.

Minst 50 procent av de brevöversändelser som är inlämnade inom landskapet och avsedda att nå en adressat i riket den fjärde vardagen efter inlämningsdagen till en postoperatör i riket ska nå adressaten den dagen och resterande del därpå följande vardag.

Kvalitetsnormerna för de gränsöverskridande tjänsterna lindrades under EU:s gränsvärden år 2017 genom en ändring av postlagen. Sänkningen motiverades med de förändringar i kvalitetsnormerna samt utdelningstätheten som gjorts och aviserats i både Finland och övriga Europa vid tidpunkten för lagrevideringen, vilket i sin tur gjorde det praktiskt omöjligt för Åland Post att uppfylla de målsättningar som finns listade i postdirektivet. Av gränsöverskridande post ska enligt gällande bestämmelser minst 50 procent av försändelserna nå adressaten den tredje vardagen efter inlämningsdagen och minst 97 procent senast den femte vardagen efter inlämningsdagen.

1.1.4. Insamling och utdelning av post

I 10 § i postlagen finns bestämmelser om insamling och utdelning. En brevöversändelse ska överlämnas till mottagaren på dennes adress eller lämnas i en anordning som är avsedd för post och som är belägen inom ett, med hänsyn till de lokala förhållandena, rimligt avstånd från den adress mottagaren angivit. För att utdelningen ska ske på ett ändamålsenligt sätt kan formerna för utdelningen bestämmas med beaktande av lokala förhållanden, mottagarens särskilda personliga behov och andra relevanta omständigheter.

Brevöversändelser samt sådana postöversändelser som hör till de samhällsomfattande tjänsterna ska samlas in och delas ut minst en gång varje vardag om inte något oöverstigligt hinder, en bestämmelse i lag, ett avbrott i trafiken eller någon annan liknande omständighet hindrar utdelning av post. Postpaket skall delas ut inom rimlig tid.

Enligt förarbetena innebär bestämmelserna att inte bara den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster, utan samtliga postföretag, är skyldiga att dela ut brevöversändelser varje vardag.¹

1.1.5. Utdelningsplan och utdelningsavtal

Enligt 12 § i postlagen ska varje postföretag utarbeta en detaljerad plan för hur utdelningen ska ordnas. En mottagare som önskar att utdelningen ska ske närmare bostaden eller verksamhetsstället än planen förutsätter, kan avtala med postföretaget om nödvändiga ändringar i planen. Postföretaget har rätt att debitera mottagaren en skälig avgift för avvikelser från planen.

¹ Fr. 11/2006-2007, s. 11

1.2. EU och Världspostföreningen

Inom EU regleras postverksamheten genom Europaparlamentets och rådets direktiv 97/67/EG om gemensamma regler för utvecklingen av gemenskapens inre marknad för posttjänster och för förbättring av kvaliteten på tjänsterna, ändrat genom direktiven 2002/39/EG och 2008/6/EG (nedan postdirektivet). Postdirektivet innehåller centrala bestämmelser om den internationella posttrafiken. Syftet med direktivet är att den internationella posttrafiken ska fungera bättre och bli effektivare samt att samarbetet mellan aktörerna inom branschen ska bli bättre. Postdirektivet är ett s.k. blandat avtal som innehåller bestämmelser som dels hör till unionens behörighet, dels till medlemsstaternas behörighet.

Bestämmelser om de samhällsomfattande tjänsterna finns i 2 kap. i postdirektivet. Artikel 3.1 beskriver att medlemsstaterna ska säkerställa att användarna har tillgång till samhällsomfattande tjänster som inbegriper stadigvarande tillhandahållna posttjänster av fastställd kvalitet inom hela territoriet till rimliga priser för samtliga användare. Enligt artikel 3.3 ska medlemsstaterna vidta åtgärder för att säkerställa att den samhällsomfattande tjänsten garanteras minst fem arbetsdagar i veckan utom under omständigheter eller geografiska förhållanden som bedöms vara undantagsvis förekommande. Minst innebär en insamling och ett överlämnande vid varje fysisk eller juridisk persons bostad respektive lokaler eller, i undantagsfall och med villkor som den nationella tillsynsmyndigheten bestämmer, ett överlämnande vid lämpliga anläggningar.

Enligt artikel 3.4 ska varje medlemsstat besluta om nödvändiga åtgärder för att de samhällsomfattande tjänsterna ska omfatta vissa uppräknade minimiprestationer; insamling, sortering, transport och utdelning av postförsändelser som väger högst 2 kilo och insamling, sortering, transport och utdelning av postpaket som väger högst 10 kilo samt tjänster för rekommenderade och assurerade försändelser.

I artikel 16 i postdirektivet bestäms att kvalitetsnormer ska fastställas för de samhällsomfattande tjänsterna. Normerna fastställs av medlemsstaterna när det gäller nationella tjänster och av Europaparlamentet när det gäller gränsöverskridande tjänster. I bilaga II till direktivet fastställs de normer som ska iakttas vid gränsöverskridande utrikespost inom EU.

Kvalitetsnormer för gränsöverskridande post inom EU	
Befordringstid	Mål
Avlämningsdagen + 3 dagar	85 %
Avlämningsdagen + 5 dagar	97 %

Enligt artikel 18.2 i postdirektivet får de nationella tillsynsmyndigheterna bevilja undantag från de kvalitetsnormer som anges i bilaga 2 om extraordinära situationer som gäller infrastruktur eller geografiska förhållanden kräver det. Om de nationella myndigheterna på detta sätt beslutar om undantag ska de genast meddela kommissionen. Åland frångick kvalitetsnormerna år 2017 genom en ändring av postlagen.

Våren 2020 inledde kommissionen en utvärdering av postdirektivet med syfte att särskilt utreda om bestämmelserna i direktivet fortsättningsvis är ändamålsenliga. Utvärderingen pågick under året med en feedbackperiod och en utvärderingsperiod.

Den 8 november 2021 presenterade kommissionen sin rapport² om tillämpningen av postdirektivet. I rapporten konstateras att den viktigaste slutsatsen är att det är motiverat att behålla någon form av samhällsomfattande

² RAPPORT FRÅN KOMMISSIONEN TILL EUROPAPARLAMENTET OCH RÅDET om tillämpningen av direktivet om posttjänster (direktiv 97/67/EG, i dess ändrade lydelse enligt direktiven 2002/39/EG och 2008/6/EG)

posttjänster för alla EU-medborgare, även om det bör finnas en lämplig nivå av flexibilitet för medlemsstaterna att utforma strategier för postmarknaden på nationell nivå.

Utvärderingen har enligt kommissionen identifierat ett antal problem som inte återspeglas tillräckligt i det nuvarande direktivet om posttjänster eller där direktivet inte har uppnått de förväntade resultaten:

- de samhällsomfattande posttjänsternas nytta för samhället har minskat medan tillhandahållandet av samhällsomfattande tjänster har blivit allt dyrare,
- förverkligandet av en inre marknad och främjandet av effektiv konkurrens inom brevsegmentet har inte skett i den omfattning som planerats och
- standarder används inte i tillräcklig utsträckning.

De konstaterade problemen minskar enligt kommissionen den rättsliga förutsebarheten och kan leda till driftskompatibilitetsproblem. Samtidigt som tillsynsverksamheten traditionellt sett har varit inriktad på brevtjänster har digitaliseringen av samhället och e-handels tillväxt i allt högre grad satt paketleveranstjänster i fokus för marknadsaktörer och beslutsfattare. Kommissionen konstaterar att särskilt fokus bör läggas på de stora prisskillnaderna mellan avgifter för inrikes och gränsöverskridande paketleveranser, eftersom de kan undergräva den inre marknadens funktion och utnyttjandet av gränsöverskridande e-handel.

Kommissionen konstaterar att det för att säkerställa att postoperatörer och postanvändare till fullo kan dra nytta av den tekniska utvecklingen, innovation och e-handel, samtidigt som ett fortsatt tillhandahållande av samhällsomfattande tjänster till rimliga priser och av hög kvalitet också säkerställs, är önskvärt att utifrån utvärderingen och erfarenheten från mer än tjugo års tillämpning av direktivet om posttjänster ytterligare undersöka den potentiella framtida anpassningen av regelverket på ett sätt som också skulle ge de nödvändiga förutsättningarna för att EU:s posttjänster ska kunna fortsätta att fylla sin funktion på ett effektivt sätt i ekonomin. Några konkreta ändringar av direktivet aviseras inte i detta skede.

1.3. Tillstånd för postverksamhet

Landskapsregeringen beviljade den 25 augusti 2021³ Åland Post det nu gällande tillståndet för postverksamhet. Tillstånden är i kraft till och med den 31 december 2031. Tillstånden gäller Åland Posts skyldighet att tillhandahålla samhällsomfattande tjänster, tillstånd för frimärksutgivning samt att verka som utsedd operatör enligt Världspostkonventionen.

Enligt punkt 3.3 i tillståndet ska Åland Post minst en gång per år underrätta landskapsregeringen om vilka hushåll som berörs av undantag från insamlings- och utdelningsbestämmelserna. I punkt 3.4 bestäms att Åland Post ska redogöra för landskapsregeringen om alla planerade indragningar av verksamhetsställen och övriga större förändringar av servicenätet. Väsentliga förändringar som gäller den senaste inlämningstiden får inte göras utan landskapsregeringens godkännande.

Enligt punkt 5.2 mom. i tillståndet ska Åland Post underrätta landskapsregeringen om alla väsentliga organisationsförändringar samt om förändringar av tjänstevillkor och priser.

1.4. Behov av ändring av lagstiftningen

Landskapsregeringen kan konstatera att den pågående digitaliseringen av informationsutbytet kraftigt har förändrat och minskat betydelsen av traditionell postverksamhet. Digitaliseringen utgörs främst av samhällets

³ ÅLR 2021/4920, 4921 och 7314

helhetsmässiga digitalisering och ökad användning av olika elektroniska kommunikationstjänster, såsom e-post, sociala mediers applikationer o.s.v. Den här utvecklingen har påskyndats av coronapandemin. Utvecklingen har minskat mängden post som ingår i de samhällsomfattande tjänsterna.

Under de senaste 10 åren har de lokala brevvolymerna minskat med 40 procent, minskningen har nu accelererat genom att Åland Post såg en minskning med tio procent från första kvartalet 2019 till första kvartalet 2020. När volymerna minskar ökar samtidigt kostnaderna för varje enskild försändelse. Av kommissionen utvärderingsrapport från november 2021 framgår att priset på den mest använda brevprodukten, en inrikes brevenhet på 20 gram, har ökat med 7 % per år i nominella termer.

Det anses inte längre motiverat att upprätthålla postutdelning fem dagar i veckan med snabb befordran om det inte finns någon post att dela ut. Åland Post har meddelat landskapsregeringen att en motsvarande kvalitetsnorm som tillämpas i riket i landskapet skulle möjliggöra varannandagsutdelning under en tvåveckorsperiod i och med att avstånden i landskapet generellt är kortare än i riket. Utdelningen skulle då kunna ske måndag, onsdag, fredag varannan vecka och tisdag och torsdag varannan vecka.

Åland Post uppskattar att en övergång till utdelning bara varannan dag av de samhällsomfattande tjänsterna skulle leda till en årlig kostnadsinbesparing på 500 000 euro. Samtidigt bedömer Åland Post att bolaget på sikt kommer att behöva samhällsstöd för att kunna upprätthålla sitt lagstadgade uppdrag, om ingen förändring görs. Bolaget har till landskapsregeringen framfört att en lagändring bör vara tillräckligt omfattande och långtgående för att säkra verksamhetsförutsättningarna för postverksamhet i landskapet Åland på längre sikt.

Åland är inte ensamt om att uppleva ett minskat behov av traditionell postverksamhet. I de västeuropeiska länderna sjönk brevvolymerna åren 2011–2014 med omkring fem till 30 procent.⁴ Till följd av detta har lagstiftningen och regelverken gällande utdelningsdagar setts över och reviderats i elva av EU:s medlemsstater. I vissa fall har den lägsta leveransfrekvensen för postförsändelser minskat. Medlemsstaterna har också begränsat antalet berörda brev- och paketprodukter och -tjänster som omfattas av de samhällsomfattande tjänsterna. Kommissionen konstaterar i sin utvärderingsrapport att utvecklingen inom EU tyder på att minimikraven när det gäller omfattningen av antalet produkter/tjänster, leverans inom fem dagar och kvaliteten på tjänster i direktivet inte helt överensstämmer med de nuvarande marknadsförväntningarna och efterfrågan och innebär utmaningar för de utsedda tillhandahållarna. I utvärderingen understryks därför att det kan finnas anledning att ompröva vilka produkter, tjänster och liknande funktioner som behöver omfattas av skyldigheten att tillhandahålla samhällsomfattande tjänster och hur de bör regleras. Detta skulle innebära en omprövning av den flexibilitet som medlemsstaterna behöver för att anpassa sin nationella reglering av samhällsomfattande tjänster till nationella förhållanden.

Utöver behovet av att se över lagstiftningen angående utdelningens frekvens finns det även ett behov att se över lagstiftningen angående personliga specialbehov. Det finns idag ingen lagstadgad rätt till avvikande utdelning med anledning av rörelsehinder.

1.5. Exempel på lagstiftning i Norden och EU

Finland

I riket regleras postverksamhet i postlagen (FFS 415/2011). I 19 § finns bestämmelser om kvalitetsnormer för de samhällsomfattande tjänsterna.

⁴ SOU 2016:54, s. 56.

Kvalitetsnormerna lindrades 2017 och enligt den nuvarande bestämmelsen ska minst 50 procent av försändelserna vara framme senast den fjärde vardagen och minst 97 procent senast den femte vardagen från inlämningsdagen. Gränsöverskridande post inom Europeiska unionen ska delas ut så att minst 50 procent av försändelserna är framme den tredje dagen och 97 procent av försändelserna är framme den femte dagen från inlämningsdagen.

Enligt förarbetena till ändringen framgår det att avsikten med ändringarna var att ge tillhandahållaren av samhällsomfattande tjänster möjlighet att bedriva affärsverksamhet på ett flexiblere och mångsidigare sätt. I propositionen ansågs det inte möjligt att med en kvalitetsnorm som förutsätter att minst 50 procent av försändelserna ska vara framme den fjärde vardagen och minst 97 procent senast den femte vardagen från inlämningsdagen ha färre utdelningsdagar än tre dagar i veckan. Tre dagar i veckan ansågs krävas för att uppnå kvalitetsnormen.⁵ I samband med reformen 2017 slopades även kvalitetsnormen för 1:a-klassbrev, vilket det inte finns några krav om i postdirektivet.

Bestämmelser om insamling och utdelning finns i 17 § i rikets postlag. I 1 mom. bestäms att brevårsändelser som ingår i de samhällsomfattande tjänsterna ska samlas in och delas ut fem vardagar i veckan, med undantag av söckenhelger, med iakttagande av kvalitetsnormen enligt 19 § för samhällsomfattande tjänster. Enligt förarbetet innebär det här att de försändelser som ingår i de samhällsomfattande tjänsterna tillhandahålls flexibelt samtidigt som postdirektivets krav om utdelning omfattande fem dagar följs.⁶ I riket har det inte ansetts att ett minskat antal utdelningsdagar baserat på kvalitetsnormen ska tolkas som en avvikelse från postdirektivet. I 17 § 2 mom. finns det bestämmelser om att på områden som av Transport- och kommunikationsverket fastställts som områden där det inte på kommersiella villkor har ingåtts avtal om utdelning av prenumererade tidningar som utkommer minst fem gånger i veckan, ska tillhandahållaren av samhällsomfattande tjänster ordna utdelning fem dagar i veckan genom ett upphandlingsförfarande.

Enligt detaljmotiveringen till 17 § bör de bestämmelser som gäller insamlingen och utdelningen inom de samhällsomfattande tjänsterna ses över på nytt under de följande åren, i och med att postmarknaden och marknaden för tidningar befinner sig i ett brytningsskede.⁷ Statsrådets kansli tillsatte den 14 januari 2020 en ministeriearbetsgrupp med uppgift att bedöma nuläget och framtidsutsikterna på post- och distributionsmarknaden. Arbetsgruppen presenterade sitt betänkande under sommaren 2020.⁸ I förslaget finns bland annat planer på att brevpост endast ska delas ut tre dagar i veckan men att staten kommer att erbjuda subventioner i glest bebodda områden som saknar morgonutdelning för att trygga tidningsutdelning fem dagar i veckan.

Sverige

I Sverige regleras postverksamheten i postlagen (SFS 2010:1045) och i postförordningen (SFS 2010:1049). Bestämmelser om de samhällsomfattande tjänsterna finns i postlagens 3 kap. Enligt bestämmelserna i 1 § 1 punkten ska den samhällsomfattande posttjänsten uppfylla kraven att det varje arbetsdag och minst fem dagar i veckan, utom under omständigheter eller geografiska förhållanden som tillståndsmyndigheten bedömer utgör skäl för

⁵ RP 272/2016, s. 71–72

⁶ RP 272/2016, s. 67.

⁷ RP 272/2016, s. 70.

⁸ Statsrådets publikationer 2020:18.

undantag, ska göras minst en insamling och minst en utdelning av postförsändelser. Enligt bestämmelserna i 3 kap. 1 § 3 punkten ska den samhällsomfattande posttjänsten följa de bestämmelser om befordringstider som meddelats av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

I 5-11 §§ i postförordningen finns bestämmelser om de samhällsomfattande tjänsterna. Enligt bestämmelserna i 6 § i förordningen ska den samhällsomfattande posttjänsten, utöver vad som anges i 3 kap. 1 § postlagen, uppfylla kravet att minst 95 procent av de inrikes brev som har lämnats in för tvådagarsbefordran före angiven senaste inlämningstid ska ha delats ut inom två påföljande arbetsdagar, oavsett var i landet breven har lämnats in. I 6 § finns även bestämmelser om en kvalitetsnorm för den gränsöverskridande posten. Kravet om att 95 % av de brev som lämnats in för tvådagarsbefordran ska levereras inom två dagar, i stället för som tidigare inom en dag, trädde i kraft den 1 januari 2018. Det är denna regeländring som nu gör det möjligt för Postnord att under åren 2021-2022 prova en förändrad utdelningsmodell med varannandagsutdelning. Orsaken till den förändrade modellen är att behovet av fasta utdelningsrundor fem dagar i veckan minskat i takt med att postvolymerna i Sverige minskat. Sedan år 2000 har volymerna minskat med över 40 procent.

Den ansvariga myndigheten i Sverige, Post- och Telestyrelsen (PTS), har bedömt att försök med varannandagsutdelning är möjligt inom det nuvarande regelverket, men kräver att Postnord bland annat ska genomföra riskanalyser och meddela både avsändare samt mottagare i god tid om eventuella ändringar.

PTS har gjort en bedömning av Postnords nya utdelningsmodell i förhållande till postdirektivet. PTS har bedömt att Postnords nya utdelningsmodell ryms inom kraven på att den samhällsomfattande tjänsten ska garantera insamling och utdelning minst fem arbetsdagar i vecka. Bedömningen motiveras med att postdirektivet anger att varje medlemsstat ska vidta åtgärder för att säkerställa att de samhällsomfattande tjänsterna utvecklas som svar på den tekniska, ekonomiska och sociala omgivningen samt på användarnas behov; att postdirektivet inte kräver att utdelning ska ske i de fall det inte finns någon försändelse att överlämna; att postdirektivet definierar vissa grundläggande krav på den samhällsomfattande tjänsten men överlåter åt respektive medlemsstat att reglera servicenivån för tjänsten avseende t.ex. befordringstider, så länge kvalitetsnormen för gränsöverskridande postbefordran upprätthålls.

PTS har även ansett att det inte är samhällsekonomiskt försvarbart att kräva att Postnord ska besöka varje postmottagare i hela landet fem dagar i veckan när det inte finns volymmässiga förutsättningar för det.

Norge

I Norge regleras postverksamheten i Loven om posttjenester (postloven, LOV-2015-09-04-91). Postdirektivet ska med stöd av EES-avtalet genomföras även i Norge. I juli 2020 trädde en lagändring i kraft som tillåter varannandagsutdelning i hela landet utgående från en tvåveckors cykel i enlighet med bestämmelserna i 7 § i postloven. Enligt bestämmelserna ska utdelning ske varannan dag måndag till fredag, vilket med beaktande av tvåveckorsperioden innebär utdelning måndag, onsdag, fredag varannan vecka samt tisdag och torsdag därpå följande vecka.

I propositionen till lagändringen beskrivs det hur flera EU-medlemsstater, till följd av minskningen i antalet brev, valt att genomföra postdirektivets artikel 3 på nya sätt. Eftersom postdirektivet ger möjlighet att frångå bestämmelserna i artikel 3 under exceptionella omständigheter eller geografiska förhållanden, argumenteras det i propositionen för att den dramatiska minskningen av antalet brevöversändelser i kombination med Norges utmanande

geografi gör det möjligt att frånga kravet om femdagarsutdelning i hela landet och fortsättningsvis hålla sig inom ramarna för postdirektivet.

Danmark

I Danmark regleras postverksamheten genom Postloven (LOV nr 1536 af 21/12/2010). I Danmark reducerades antalet utdelningsdagar till tre per vecka redan 2008 och från och med 2018 har brev fem dagars befordringstid och levereras en dag i veckan. Det är fortsättningsvis möjligt att få brevet utdelat dagligen men portot kostar mer än för ett vanligt brev. Genom det här förfarandet uppfyller Danmark kvalitetskraven i postdirektivet.

Italien

I Italien har parlamentet beslutat att postdirektivets undantag endast kan tillämpas på högst 25 % av landets befolkning. I de områden som omfattas av direktivets undantag är det tillåtet att dela ut post varannan vardag i perioder på två veckor; måndag, onsdag, fredag varannan vecka samt tisdag och torsdag varannan vecka. De områden som omfattas av direktivets undantag ska ha mindre än 200 invånare per kvadratkilometer. Områdena bestäms på provins- eller kommunnivå och beror på om hela provinsens befolkningstäthet, med undantag av provinsens huvudstad, uppgår till mindre än 200 invånare per kvadratkilometer.

2. Landskapsregeringens förslag

2.1. Allmänt

Den huvudsakliga målsättningen med bestämmelserna i postlagen är att säkra ett bra och likvärdigt utbud av posttjänster över hela Åland. Verksamhetsförutsättningarna inom postväsendet har förändrats kraftigt under de senaste åren. Om inte lagstiftningen anpassas till de förändrade verksamhetsförutsättningarna kommer de minskande brevvolymer på sikt att innebära att tillhandahållandet av de samhällsomfattande tjänsterna kräver samhällsstöd. Av miljöhänsyn är det inte heller ändamålsenligt att fortsättningsvis upprätthålla postutdelning till varje hushåll varje vardag om det inte finns någon post att dela ut.

Landskapsregeringen anser att lagstiftningen gällande utdelning av de samhällsomfattande tjänsterna därför måste ändras. Målsättningen för de föreslagna ändringarna är att långsiktigt trygga en god och jämlik service för de samhällsomfattande tjänsterna på hela Åland genom att minska de minimikrav som gäller för tillhandahållaren av de samhällsomfattande tjänsterna. Utöver det här ska rättssäkerheten stärkas för personer som på grund av personliga specialbehov genom rörelsehinder behöver speciallösningar för postutdelningen.

2.2. Kvalitetsnormen

För att svara mot utmaningen som de minskade brevöversändelserna samt den ökande digitaliseringen innebär för postutdelningen föreslår landskapsregeringen att kvalitetsnormen för de samhällsomfattande tjänsterna lindras så att minst 50 procent av översändelserna ska vara framme senast den fjärde vardagen och minst 97 procent senast den femte vardagen från inlämningsdagen. Landskapsregeringen föreslår även att kvalitetsnormen för 1:a-klassbrev stryks.

I 5 § 2 mom. postlagen fastställs kvalitetsnormer för brevöversändelser som är inlämnade inom landskapet och avsedda att nå en adressat i riket. Oavsett bestämmelserna i landskapslag är denna utdelning helt beroende av utdelningen i riket, det anses därför inte ändamålsenligt att behålla

bestämmelserna i landskapslagstiftningen. Landskapsregeringen föreslår därför att bestämmelserna om kvalitetsnormer för brev försändelser till riket slopas.

I 5 § 3 mom. postlagen fastställs kvalitetsnormer för den gränsöverskridande posten så att minst 50 procent av försändelserna ska nå adressaten den tredje vardagen efter inlämningsdagen och minst 97 procent senast den femte vardagen efter inlämningsdagen. Bestämmelserna ändrades 2017 och då frångick man de gränser som fastställs i artikel 16 i postdirektivet för den gränsöverskridande posten. Enligt bilaga 2 till direktivet ska 85 % av den gränsöverskridande posten levereras senast tre dagar efter avlämningsdagen och 97 % senast fem dagar efter avlämningsdagen. Dessa gränser frångicks redan i postlagen 2017 med hänvisning till de förändringar i utdelningstättheten som skett och aviserats inom unionen.⁹ Enligt postdirektivets artikel 17 ska medlemsstaterna säkerställa att de inhemska kvalitetsnormerna är förenliga med de gränsöverskridande.

I och med att det skett ytterligare förändringar gällande utdelningstättheten i unionen och att det i och med förslaget föreslås ändringar gällande kvalitetsnormen för inrikes försändelser, föreslås det även förändringar av kvalitetsnormen för gränsöverskridande försändelser. Förändringarna beaktar även det faktum att lagstiftningen endast kan reglera det som sker inom Åland. För post som kommer till Åland eller skickas från Åland är postgången beroende av mottagande respektive avsändande landets kvalitetsnormer.

2.3. Utdelning

Enligt 10 § 2 mom. i postlagen ska postförsändelser samlas in och delas ut minst en gång varje vardag om inte något oöverstigligt hinder, en bestämmelse i lag, ett avbrott i trafiken eller någon annan liknande omständighet hindrar utdelning av post.

För att möjliggöra en mer flexibel utdelning som beaktar kvalitetsnormen och tryggar utdelningen av de samhällsomfattande tjänsterna på lång sikt föreslås ändringar i 10 § 2 mom. Den föreslagna ändringen är inom ramarna för bestämmelserna i postdirektivet och föreskriver även fortsättningsvis om de undantag som direktivet möjliggör. Motsvarande bestämmelser finns även i 17 § 1 mom. rikets postlag.

2.4. Utdelningsplan och utdelningsavtal

Enligt 12 § 1 mom. i postlagen ska varje postföretag utarbeta en detaljerad plan för hur utdelningen ska ordnas. En mottagare har rätt att avtala med postföretaget om nödvändiga ändringar i planen och postföretaget har rätt att debitera mottagaren en skälig avgift för eventuella avvikelser.

Enligt Åland Posts praxis kan en postmottagare som är rörelsehindrad bli berättigad att avgiftsfritt få posten utdelad i en postlåda som är placerad antingen vid dörren, vid husets kör- eller gånganslutning eller i lägenhetens brevinkast. Tjänsten gäller endast för postmottagarens ordinarie adress och beviljande av tjänsten förutsätter att samtliga postmottagare i hushållet har läkarintyg som berättigar till tjänsten. Tjänsten har tillämpats av tradition sedan tiden före postverksamhet ingick i landskapets lagstiftningsbehörighet trots att det inte finns lagstadgat krav för den.

Enligt rikets postlag 48 § har Transport- och kommunikationsverket rätt att meddela närmare föreskrifter om hur lokala förhållanden eller adressatens personliga specialbehov som beror på minst 75-års ålder, rörelsehinder eller hälsotillstånd ska beaktas i postutdelningen. Kommunikationsverket har med

⁹ LF 16/2016-2017, s. 7.

stöd av 48 § gett ut närmare anvisningar i *Föreskrift om placering av postlådor*¹⁰. I 8 § finns bestämmelser om personliga specialbehov.

Enligt 12 § 3 mom. i postlagen har landskapsregeringen rätt att meddela närmare anvisningar om placeringen av anordningar för mottagning och utdelning av brev försändelser. Enligt förarbetet till lagen är dessa anvisningar inte juridiskt bindande för någondera part.¹¹

Landskapsregeringen anser att det för att stärka den enskildes rättskydd är nödvändigt att införa bestämmelser i lagstiftningen om rätt till avvikande utdelning på grund av personliga specialbehov. Landskapsregeringen anser att det mest ändamålsenliga är att införa en generell bestämmelse i lagen om rätten för en varaktigt rörelsehindrad till avvikande postutdelning och att samtidigt införa en förordningsfullmakt med stöd av vilken landskapsregeringen kan utfärda närmare bestämmelser om hur en adressats personliga specialbehov som beror på rörelsehinder ska beaktas i postutdelningen.

3. Förslagets konsekvenser

3.1. Ekonomiska konsekvenser

Tillhandahållaren av de samhällsomfattande tjänsterna, Åland Post, har uppskattat att en lindrad kvalitetsnorm som skulle möjliggöra en mer flexibel och effektiviserad utdelning kunde ge en årlig inbesparing på 500 000 euro. Kostnadsinbesparingen skulle ge Åland Post utrymme att utveckla sin verksamhet och möjliggöra att avgifterna för utdelning kan hållas på en konkurrenskraftig nivå. Om ingen ändring vidtas finns det en risk för att landskapsregeringen tvingas stöda utdelningen ekonomiskt för att kunna upprätthålla en acceptabel nivå för de samhällsomfattande tjänsterna.

3.2. Samhälleliga konsekvenser

Digitaliseringen har kraftigt minskat mängden post som ingår i de samhällsomfattande tjänsterna. Den allmänna utvecklingen har medfört att det för varje hushåll varje vecka delas ut i genomsnitt mindre än ett brev som ingår i de samhällsomfattande tjänsterna. I och med den ökade elektroniska kommunikationen finns det därtill mindre behov av brevtjänster som baserar sig på snabb leverans. För närvarande väljer många en långsammare befordringstid för sina brev försändelser eftersom det är förmånligare. Till följd av detta anses det inte längre rimligt att fortsätta upprätthålla för skarpa kvalitetsnormer för utdelningen. Ofrånkomligen innebär detta en försämrad service när det gäller brev som tillhör de samhällsomfattande tjänsterna men i stället svarar lagstiftningen bättre mot samhällets utveckling och tryggar de samhällsomfattande tjänsterna på längre sikt. Kvalitetsnormen för de samhällsomfattande tjänsterna ska samtidigt betraktas som minimikrav. Om det finns en efterfrågan för snabbare leveranstider står de tillhandahållaren av de samhällsomfattande tjänsterna fritt att erbjuda den typen av tjänster.

När det gäller sysselsättningen förväntas förslaget främst ha konsekvenser när det gäller anställda hos tillhandahållaren av de samhällsomfattande tjänsterna, Åland Post. Enligt modellen där varannandagsutdelning möjliggörs förväntas detta underlätta för Åland Post att ha kvar heltidsanställd personal. En brevbärare kan dela ut post i ett distrikt varannan dag och i ett annat distrikt varannan dag. Ett system där detta inte skulle vara möjligt skulle kunna leda till att fler brevbärare endast har möjlighet att inneha deltidstjänster. Om ingen ändring görs kommer varje daglig utdelningsrunda innehålla ett färre antal brev vilket förkortar den dagliga utdelningen.

¹⁰ Kommunikationsverket 61/2011 M

¹¹ LF 11/2006–2007, s. 12.

När det gäller konsekvenser för tidningar och tidskrifter berörs inte dessa aktörer direkt av en sänkning av kvalitetsnormen för de samhällsomfattande tjänsterna. Däremot har tidningshusen uttryckt en farhåga om att kostnaderna för deras utdelning kommer att öka till följd av ett minskat antal utdelningsdagar. De åländska lokaltidningarna är en mycket viktig del av den åländska demokratin och bär även ett stort ansvar när det gäller att förmedla information till medborgarna. Även tidningarnas pappersupplagor har minskat under senare år och succesivt övergår allt fler prenumeranter till att läsa tidningen digitalt. Konsekvenserna av den föreslagna ändringen i relation till tidningarnas distributionskostnader är svåra att överblicka i det här skedet. Därför anses det inte skäligen att i det här läget att gå in med ekonomiskt stöd till distributionen vilket skulle påverka marknaden. I stället avser landskapsregeringen kontinuerligt följa marknadens utveckling.

Möjligheterna till bestämmelser i landskapsförordning om specialutdelning till följd av rörelsehinder förväntas stärka den enskildes rättsskydd genom att detta blir en service som postföretag måste tillhandahålla avgiftsfritt.

3.3. Konsekvenser för myndigheterna

Förslaget förväntas inte innebära några större konsekvenser för myndigheterna. Under en **inledande remissrunda** framförde flera kommuner en oro över att delgivningstiderna av beslut eventuellt kan påverkas av en reform. När en liknande sänkning av kvalitetsnormen som nu planeras i landskapet genomfördes i riket, ansågs den inte innebära några konsekvenser i förhållande till delgivningstiden. Även om delgivningstiderna hör till rikets lagstiftningsbehörighet är det efter en eventuell genomförd reform viktigt att följa med hur delgivningen av beslut påverkas till följd av ett minskat antal utdelningsdagar i landskapet.

3.4. Konsekvenser för miljön

Om kvalitetsnormen för de samhällsomfattande tjänsterna lindras blir det möjligt med varannandagsutdelning av post som omfattas av de samhällsomfattande tjänsterna. Eftersom utdelning inte kommer att krävas till samtliga mottagare varje vardag finns det möjligheter att optimera och effektivisera utdelningen vilket förväntas ha positiva konsekvenser för miljön.

Färre utdelningsdagar kan även leda till att fler aktörer i samhället ser över vilken post det är nödvändigt att distribuera i pappersform och vilken post som kan distribueras digitalt, vilket kan minska samhällets pappersanvändning.

3.5. Konsekvenser för jämställdheten

Förslaget väntas inte ha några konsekvenser för jämställdheten.

3.6. Konsekvenser för barn

Förslaget väntas inte ha några konsekvenser för barn.

4. Lagstiftningsbehörigheten

Landskapet har med stöd av 18 § 20 punkten självstyrelselagen lagstiftningsbehörighet i fråga om postväsendet. Enligt 27 § 4 punkten har dock riket lagstiftningsbehörighet i fråga om förhållande till utländska makter med beaktande av bestämmelserna i 9 kap. (internationella förpliktelser) och 9a kap. (ärenden som gäller Europeiska unionen).

I 59 § 1 mom. bestäms att lagtingets samtycke krävs för att fördrag eller andra internationella förpliktelser som Finland ingår eller förbinder sig till ska träda i kraft på Åland om fråga är om angelägenhet som faller inom

landskapets behörighet. Det innebär att Åland dels är bundet av de skyldigheter dels kan åtnjuta de rättigheter som följer av fördrag som reglerar internationell postverksamhet och till vilka Finland och Åland anslutit sig, bland annat Världspostkonventionen.

5. Ärendets beredning

Ärendet har beretts vid lagberedningen i samarbete med landskapsregeringens enhet för rättsliga och internationella frågor. Diskussioner har under beredningen även förts med Åland Post.

Lagförslaget har skickats på remiss till kommunerna, Ålands Tidnings-Tryckeri Ab och Nya Ålands Tidningsaktiebolag...

Detaljmotivering

Ändring av landskapslagen om posttjänster

5 § *Kvalitetsnormer för de samhällsomfattande tjänsterna.* Kvalitetsnormen för 1:a-klassbrev, dvs. brev försändelser som är avsedda att nå adressaten följande dag, innebär i dag att minst 85 procent av försändelserna ska nå adressaten följande dag och resterande försändelser följande vardag. Den särskilda kvalitetsnormen för 1:a-klassbrev föreslås nu slopad så att samma kvalitetsnorm gäller för alla postförsändelser inom Åland.

Kvalitetsnormen för 2:a klassförsändelser innebär idag att minst 95 procent av försändelserna ska nå adressaten den andra vardagen efter inlämningsdagen och minst 97 procent därpå följande vardag.

Landskapsregeringen föreslår nu att kvalitetsnormen för samtliga postförsändelserna inom Åland innebär att 50 procent av postförsändelser ska nå adressaten den fjärde dagen och 97 procent den femte dagen.

Enligt nuvarande lydelse av 5 § ska 50 procent av brev försändelser som är inlämnade på Åland och avsedda för en adressat i riket nå adressaten den fjärde dagen och resterande del den femte dagen. Oavsett bestämmelserna i landskapslagstiftningen är utdelningen av försändelser till en adressat i riket helt beroende av kvalitetsnormerna enligt rikets postlag och utdelningen i riket. Bestämmelser kring detta i landskapslagen saknar därför betydelse och föreslås slopade.

Även vad gäller den gränsöverskridande posten är utdelningen av försändelserna helt beroende av kvalitetsnormerna i avsändar- respektive mottagarlandet och utdelningen i mottagarlandet. Landskapsregeringen föreslår därför en ändring av bestämmelserna så att förmedlingen av gränsöverskridande post som är avsedd att nå en adressat utanför Åland ska förmedlas så att försändelserna kan nå adressaten i enlighet med bestämmelserna i postdirektivet, med beaktande av villkoren för operatören i det mottagande landet. Vad gäller gränsöverskridande post som är avsedd att nå en adressat inom Åland ska den delas ut så att minst 50 procent av försändelserna når adressaten den fjärde vardagen efter inlämningsdagen och minst 97 procent senast den femte vardagen efter inlämningsdagen, med tillägget att villkoren för operatören i avsändarlandet ska beaktas. Enligt nuvarande bestämmelser ska 50 procent av försändelserna nå adressaten den tredje dagen och 97 procent den fjärde dagen efter inlämningsdagen.

10 § *Insamling och utdelning.* I postlagens 10 § finns bestämmelser om insamling och utdelning. Enligt 10 § 2 mom. ska brev försändelser samt sådana postförsändelser som hör till de samhällsomfattande tjänsterna samlas in och delas ut minst en gång varje vardag om inte något oöverstigligt hinder, en bestämmelse i lag, ett avbrott i trafiken eller någon annan liknande omständighet hindrar utdelning av post. Enligt postdirektivets artikel 3.3 ska

medlemsstaterna vidta åtgärder för att säkerställa att den samhällsomfattande tjänsten garanteras minst fem arbetsdagar i veckan utom under omständigheter eller geografiska förhållanden som bedöms vara undantagsvis förekommande. För att möjliggöra en mer flexibel utdelning som beaktar kvalitetsnormen och tryggar utdelningen av de samhällsomfattande tjänsterna på lång sikt föreslås att paragrafen ändras så att utdelning ska ske minst fem vardagar i veckan, med beaktande av kvalitetsnormen för de samhällsomfattande tjänsterna.

12 §. *Utdelningsplan och utdelningsavtal.* Landskapsregeringen föreslår att en generell bestämmelse införs i 12 § om rätten för den som är varaktigt rörelsehindrad att på begäran få sin post utdelad i en postlåda som är placerad vid tomtgränsen, vid kör- och gånganslutningen, i en postlåda som är placerad i omedelbar närhet av bostadens ytterdörr eller i lägenhetens brevinkast. Bestämmelsen gäller post som omfattas av de samhällsomfattande tjänsterna.

Landskapsregeringen föreslår även att en förordningsfullmakt införs i paragrafen. Med stöd av den kan landskapsregeringen utförda närmare bestämmelser om hur en adressats personliga specialbehov som beror på rörelsehinder ska beaktas i postutdelningen.

Den nuvarande bestämmelsen om landskapsregeringens rätt att meddela närmare anvisningar om placeringen av anordningar för mottagning och utdelning av brev försändelse föreslås ändras så att bestämmelser om placering av anordningar för mottagning och utdelning kan utfärdas i landskapsförordning.

En adressat som är missnöjd med den utdelningsplan som tillhandahålls av de samhällsomfattande tjänsterna, Åland Post, utarbetat kan söka ändring hos landskapsregeringen i enlighet med bestämmelserna i 38 § i postlagen.

Lagtext

Landskapsregeringen föreslår att följande lag antas.

L A N D S K A P S L A G om ändring av landskapslagen om posttjänster

I enlighet med lagtingets beslut

ändras 5 §, 10 § 2 mom. och 12 § 3 mom. landskapslagen (2007:60) om posttjänster, av dessa lagrum 5 § och 10 § 2 mom. sådana de lyder i landskapslagen 2017/53, samt

fogas till 12 § ett nytt 2 mom., så att nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom., som följer:

5 §

Kvalitetsnormer för de samhällsomfattande tjänsterna

De brevöversändelser som är inlämnade inom Åland och avsedda att nå en adressat inom Åland ska delas ut så att minst 50 procent når adressaten den fjärde vardagen och minst 97 procent den femte vardagen efter inlämningsdagen.

Gränsöverskridande post inom Europeiska unionen som är avsedd att nå en adressat utanför Åland ska förmedlas från Åland så att försändelserna kan nå adressaten i enlighet med bestämmelserna i postdirektivet, med beaktande av villkoren för operatören i det mottagande landet.

Gränsöverskridande post inom Europeiska unionen som är avsedd att nå en adressat inom Åland ska delas ut så att minst 50 procent av försändelserna når adressaten den fjärde vardagen efter inlämningsdagen och minst 97 procent senast den femte vardagen efter inlämningsdagen, med beaktande av villkoren för operatören i avsändarlandet.

Den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster ska följa gemenskapens interna kvalitetsnormer för gränsöverskridande post.

10 §

Insamling och utdelning

Brevöversändelser samt sådana postöversändelser som hör till de samhällsomfattande tjänsterna ska samlas in och delas ut fem vardagar i veckan med beaktande av bestämmelserna i 5 § om kvalitetsnormen för samhällsomfattande tjänster, om inte något oöverstigligt hinder, en bestämmelse i lag, ett avbrott i trafiken eller någon annan liknande omständighet hindrar utdelning av post.

12 §

Utdelningsplan och utdelningsavtal

En postmottagare som är varaktigt rörelsehindrad har rätt att på begäran avgiftsfritt få sin post som omfattas av de samhällsomfattande tjänsterna utdelad i en postlåda som är placerad vid tomtgränsen, vid kör- och gånganslutningen, i en postlåda som är placerad i omedelbar närhet av bostadens ytterdörr eller i lägenhetens brevinkast.

Närmare bestämmelser om placering av anordningar för mottagning och utdelning av brevöversändelser samt om hur en adressats personliga

specialbehov som beror på rörelsehinder ska beaktas i postutdelningen kan utfärdas i landskapsförordning.

Denna lag träder i kraft den

Mariehamn den

L a n t r å d

Föredragande minister

Parallelltexter

- Parallelltexter till landskapsregeringens lagförslag nr xx/2021-2022

Parallelltexter till landskapsregeringens förslag

Ändring av lagstiftningen om posttjänster

- Landskapsregeringens förslag nr x/2021-2022

INNEHÅLL

L A N D S K A P S L A G om ändring av landskapslagen om posttjänster 1

L A N D S K A P S L A G om ändring av landskapslagen om posttjänster

I enlighet med lagtingets beslut
ändras 5 §, 10 § 2 mom. och 12 § 3 mom. landskapslagen (2007:60) om posttjänster, av dessa lagrum 5 § och 10 § 2 mom. såsom de lyder i landskapslagen 2017/53, samt **fogas till** 12 § ett nytt 2 mom., så att nuvarande 2 och 3 mom. blir 3 och 4 mom., som följer:

Gällande lydelse

5 §

Kvalitetsnormer för de samhällsomfattande tjänsterna

Av de brevöversändelser som är inlämnade inom landskapet och avsedda att nå en adressat inom landskapet första vardagen efter inlämningsdagen ska minst 85 procent nå adressaten den dagen och resterande del därpå följande vardag. Av de brevöversändelser som är inlämnade inom landskapet och avsedda att nå en adressat inom landskapet senast den andra vardagen efter inlämningsdagen ska minst 95 procent nå adressaten den dagen och minst 97 procent därpå följande vardag.

Av de brevöversändelser som är inlämnade i inom landskapet och avsedda att nå en adressat i riket den fjärde vardagen efter inlämningsdagen till en postoperatör i riket ska minst 50 procent nå adressaten den dagen och resterande del därpå följande vardag.

Av gränsöverskridande post inom Europeiska unionen ska minst 50 procent av försändelserna nå adressaten den tredje vardagen efter inlämningsdagen och minst 97 procent senast den femte vardagen efter inlämningsdagen.

Föreslagen lydelse

5 §

Kvalitetsnormer för de samhällsomfattande tjänsterna

De brevöversändelser som är inlämnade inom Åland och avsedda att nå en adressat inom Åland ska delas ut så att minst 50 procent når adressaten den fjärde vardagen och minst 97 procent den femte vardagen efter inlämningsdagen.

Gränsöverskridande post inom Europeiska unionen som är avsedd att nå en adressat utanför Åland ska förmedlas från Åland så att försändelserna kan nå adressaten i enlighet med bestämmelserna i postdirektivet, med beaktande av villkoren för operatören i det mottagande landet.

Gränsöverskridande post inom Europeiska unionen som är avsedd att nå en adressat inom Åland ska delas ut så att minst 50 procent av försändelserna når adressaten den fjärde vardagen efter inlämningsdagen och minst 97 procent senast den femte vardagen efter inlämningsdagen, med beaktande av villkoren för operatören i avsändarlandet.

Den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster ska följa gemenskapens interna kvalitetsnormer för gränsöverskridande post.

10 §

Insamling och utdelning

Brevförsändelser samt sådana postförsändelser som hör till de samhällsomfattande tjänsterna ska samlas in och delas ut minst en gång varje vardag om inte något oöverstigligt hinder, en bestämmelse i lag, ett avbrott i trafiken eller någon annan liknande omständighet hindrar utdelning av post.

12 §

Utdelningsplan och utdelningsavtal

Nytt moment

Landskapsregeringen har rätt att meddela närmare anvisningar om placeringen av anordningar för mottagning och utdelning av brevörsändelser.

Den som tillhandahåller samhällsomfattande tjänster ska följa gemenskapens interna kvalitetsnormer för gränsöverskridande post.

10 §

Insamling och utdelning

Brevförsändelser samt sådana postförsändelser som hör till de samhällsomfattande tjänsterna ska samlas in och delas ut minst **fem vardagar i veckan med beaktande av bestämmelserna i 5 § om kvalitetsnormen för samhällsomfattande tjänster**, om inte något oöverstigligt hinder, en bestämmelse i lag, ett avbrott i trafiken eller någon annan liknande omständighet hindrar utdelning av post.

12 §

Utdelningsplan och utdelningsavtal

En postmottagare som är varaktigt rörelsehindrad har rätt att på begäran avgiftsfritt få sin post, som omfattas av de samhällsomfattande tjänsterna, utdelad i en postlåda som är placerad vid tomtgränsen, vid kör- och gånganslutningen, i en postlåda som är placerad i omedelbar närhet av bostadens ytterdörr eller i lägenhetens brevinkast.

Närmare bestämmelser om placering av anordningar för mottagning och utdelning av brevörsändelser samt om hur en adressats personliga specialbehov som beror på rörelsehinder ska beaktas i postutdelningen kan utfärdas i landskapsförordning.

Denna lag träder i kraft den

Avdelning
Utbildnings- och kulturavdelningen
Utbildningsbyrån Byråchef
tjänstemannaföredragning

Enligt sändlista

Bilaga C - KST § 47

Beslutande
Byråchef Storfors Elisabeth

Föredragande
Specialsakkunnig inom barnomsorg Walk-Johansson
Emilia

Remissbegäran för förslag till läroplan för barnomsorgen 2021-2022

Ärende

Remissbegäran för förslag till läroplan för barnomsorgen

Beslut

Inom utbildnings- och kulturavdelningen utarbetas ett förslag till ny läroplan för barnomsorgen på Åland. Landskapsregeringen beslöt 21.1 2022 att utkastet på läroplanen ska gå ut på remiss till alla barnomsorgsenheter och övriga berörda instanser på Åland. Remisstiden pågår från 21.1 – 28.3. 2022.

Utbildnings- och kulturavdelningen ber alla remissinstanser att lämna in synpunkter gällande de delområden som berör deras verksamhet. I remissvaren önskas *tydliga hänvisningar till kapitel* och motiverade förslag till förändring för att inkomna förslag och synpunkter på bästa sätt ska kunna beaktas. *Synpunkter på illustrationerna i läroplanen tas också gärna emot. Läroplanen kommer språkgranskas efter remisstiden.* Utbildnings- och kulturavdelningen ber att remissbegäran vidarebefordras till berörda nämnder och tjänstemän. Utkastet till läroplanen finns som bilaga.

Kommentarer och synpunkter på utkastet ska skickas till registrator@regeringen.ax **senast den 28 mars 2022** med hänvisning till ärendenummer ÅLR2021/ 9002 och rubriken *Remissbegäran för förslag till läroplan för barnomsorgen*

Bilagor

Utkast till läroplan barnomsorgen på Åland
Sammanställning av illustrationer
Sändlista

För kännedom

Minister, annika.hambrudd@regeringen.ax

Avdelningschef, niklas.stenback@regeringen.ax

Ålandskommunförbund
Kommunerna på Åland
Barnomsorgen på Åland
Skolnämnder och förbundsstyrelser på Åland
Åländska grundskolor
Waldorf Åland r.f.
S:t Mårtens daghem
Folkhälsan på Åland
Föreningen Hem och skola r.f.
Ålands lärarförening r.f.
Ålands specialpedagogiska förening r.f.
Ålands barntädgårdslärare r.f.
Barnombudsman Åland
Idrottsrådet
Bärkraft.ax
Rädda barnen på Åland r.f.
Ålands handikappförbund
Ålands intresseförening för psykisk hälsa – Reseda
Ålands autismspektrumförening r.f.
Pusselfamiljen r.f.
Ålands mångkulturella förening r.f.
Regnbågsfyren r.f.
Ålands hemundervisarförening r.f.
Lagtinget – för distribution till politiska partier
Bärkraft.ax
Ålands prosteri, kontraktsprost Benny Andersson
Skolverket
Utbildningsstyrelsen

Förslag till läroplan för barnomsorgen i landskapet Åland

Remissutkast

Innehållsförteckning

INLEDNING.....	3
1. BARNOMSORGSVERKSAMHET I LANDSKAPET ÅLAND	4
2. BARNOMSORGENS UPPDRAG OCH VÄRDEGRUND	4
2.1 Värdegrund och verksamhetskultur	5
2.2 Jämställdhet, jämlikhet och medvetenhet om normer	6
2.3 Hållbar utveckling	7
2.4 Åland och omvärlden	8
2.5 Det livslånga lärandet och nyckelkompetenserna	8
3. BARNOMSORGENS RIKTLINJER OCH PEDAGOGISKA GRUNDSYN	15
3.1 Leken	16
3.2 Lärmiljöer inom barnomsorgen	17
3.3 Personalens roll och lärande	18
3.3.1 Ansvar och uppgifter	18
3.3.2 Arbetslagets roll	18
3.3.3 Personalens lärande genom kollegialt lärande	19
3.4 Välbefinnande och lösningsfokuserat förhållningssätt	20
3.5 Barns delaktighet och inflytande	20
3.6 Samarbete med vårdnadshavare	21
3.7 Samarbete med aktörer i samhället	21
4. VERKSAMHETEN I BARNOMSORGEN	22
4.1 Förundervisningen	22
4.2 Kommunens styrdokument	23
4.3 Arbetssätt	24
4.3.1 Mångsidiga och funktionella arbetssätt	24
4.3.2 Språkutvecklande arbetssätt	25
Språklig medvetenhet och språkutveckling	25
Läsning, läsmiljöer och läsande förebilder	25
Barn med annat modersmål än svenska	26
4.4 Dokumentation inom barnomsorgen	27
4.4.1 Pedagogisk dokumentation	28
4.4.2 Pedagogisk dokumentation på grupp- och personalnivå	30
4.4.3 Lärlogg för barnets utveckling och lärandeprocesser	31
4.5 Sekretess inom barnomsorgen	33

4.5.1 Sekretess gällande individuell dokumentation om barnet.....	33
4.6 Övergångar inom barnomsorgen	34
Från hemmet till barnomsorg.....	34
Inom barnomsorgen.....	34
Från förundervisning till grundskola.....	35
4.7 Utvärdering av barnomsorgen	36
5. LÄROMRÅDEN INOM BARNOMSORGEN	37
5.1 Språk och kommunikation	38
5.2 Skapande, kultur och estetiska uttrycksformer.....	40
5.3 Mångfald, gemenskap och samhälle	41
5.4 Matematiskt tänkande, hållbarhet och utforskande.....	43
5.5 Kropp, hälsa och utveckling.....	45
6. BARNHÄLSA.....	46
6.1 Barnhälsogrupp och barnhälsoplan	48
6.2 Sekretess inom barnhälsan	48
6.3 Stöd för utveckling och lärande.....	49
6.3.1 Allmänpedagogiskt stöd och specialbarnomsorg.....	50
Allmänpedagogiskt stöd.....	50
Specialbarnomsorg	50
6.3.2 Arbetsgång för stöd för utveckling och lärande.....	51
Individuell plan för stöd för utveckling och lärande - SUL	52
7. FRITIDSHEMSVERKSAMHET	53
7.1 Fritidshemsverksamheten uppdrag och riktlinjer	54
7.2 Grundläggande principer och arbetsområden inom fritidshemsverksamheten	55
Språk, kommunikation och sociala färdigheter.....	56
Skapande, kreativitet och aktivitet.....	56
Gemenskap, samhälle och natur	57
7.3 Fritidshemsverksamhet för barn med behov av stöd för lärande och skolgång.....	57
9. LEKVERKSAMHETEN	58
10. PRIVAT BARNOMSORG	59

INLEDNING

Landskapslagen om barnomsorg och grundskola trädde i kraft den 1.1.2021. I enlighet med lagens syfte för att uppnå en för Åland enhetlig barnomsorg och förundervisning ger Ålands landskapsregering ut en läroplan för barnomsorgen¹. Enligt landskapslagen förvaltas utbildningsverksamheten barnomsorg, grundskola samt grundskoleutbildning för andra än läropliktiga gemensamt i kommunerna. Med en administrativt sammanhållen utbildningsverksamhet stöds och underlättas samverkan mellan skolan och barnomsorgen. Syftet med lagen och läroplanen är att se barnets och elevens utveckling som en helhet och stärka samsynen i barnomsorgen och grundskolan vad gäller omsorg, fostran och utbildning. Alla barn, oberoende av ekonomiska och sociala förhållanden eller funktionsnedsättningar ska få tillgång till en inkluderande och jämlik barnomsorg och grundskoleutbildning och verksamheterna ska främja livslångt lärande för alla.² Läroplanen träder i kraft XXXXX och är avsedd för hela barnomsorgens verksamhet. Verksamhetsspråket i barnomsorgen är svenska, verksamheten är ickekonfessionell och barnets och vårdnadshavarnas livsåskådning ska beaktas och respekteras i planeringen av verksamheten.³

Målet med läroplanen är att skapa förutsättningar för en likvärdig barnomsorg för alla barn på Åland. Läroplanen är ett arbetsverktyg för barnomsorgens personal i utformningen av den pedagogiska verksamheten. Läroplanen ska komplettera och konkretisera barnomsorgens målsättningar enligt landskapslagen om barnomsorg och grundskola. Läroplanen ska främja arbetet med den pedagogiska verksamheten och stödja utveckling och lärande. Läroplanen har utarbetats utifrån barnomsorgens målsättning om att verksamheten bedrivs i nära samverkan med hemmet, har barnets ålder och individuella behov som utgångspunkt och främjar en allsidig fysisk, emotionell, social och kognitiv utveckling. I all barnomsorg ska barnets behov av lek, trygga och varma människorelationer samt positiva erfarenheter som stärker självkänslan tillgodoses.⁴

Läroplanen innehåller gemensamma kapitel för alla verksamhetsformer, vilka mer övergripande beskriver uppdrag, värdegrund och verksamheternas pedagogiska grundsyn. I andra kapitel beskrivs det som är specifikt för verksamhetsformerna såsom; lärområden inom barnomsorgen och förundervisning, stöd för lärande och utveckling, fritidshemmets verksamhet och arbetsområden samt lekverksamheten.

¹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32), 1§ del I

² Lagförslag 28/2018–2019

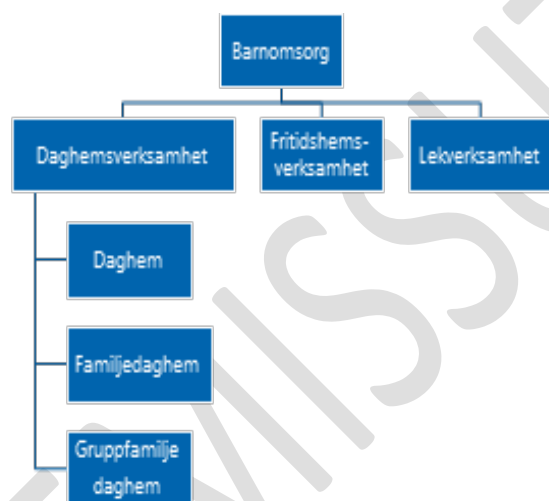
³ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32), 1 §, del II, Lagförslag 28/2018–2019 §1 del II

⁴ LL om barnomsorg och grundskola 1 §, del II

1. BARNOMSORGSVERKSAMHET I LANDSKAPET ÅLAND

I enlighet med landskapslagen om barnomsorg och grundskola bedrivs barnomsorg som daghemsverksamhet, fritidshemsverksamhet och lekverksamhet. Daghemsverksamheten erbjuder omsorg, lekmöjligheter och pedagogisk verksamhet för barn under skolåldern. Daghemsverksamhet bedrivs som daghem, familjedaghem och gruppfamiljedaghem. I daghem ges också förundervisning som en pedagogisk verksamhet som stöder barns allsidiga utveckling och beredskap för fortsatt lärande i skolan. Förundervisningen är en del av barnomsorgen och ges året innan läroplikten inleds. Förundervisningen kan organiseras som åldersintegrerad alternativt åldersenhetlig verksamhet, under ledning av lärare i barnomsorg/förundervisning.⁵

Fritidshemsverksamheten erbjuder omsorg samt en meningsfull fritid under skoldagarna för de barn och ungdomar som har rätt till att ta del av verksamheten i fritidshem. Fritidshemsverksamheten kan organisatoriskt bedrivas i en skola, ett daghem, ett fritidshem, ett familjedaghem eller ett specialfritidshem samt i andra för ändamålet godkända lokaler. Lekverksamheten kan erbjudas för barn som inte har börjat skolan och möjliggör lek inomhus eller utomhus under ledning och uppsikt av personal. Lekverksamheten ordnas under 10–15 timmar per vecka.⁶

2. BARNOMSORGENS UPPDRAG OCH VÄRDEGRUND

Barnomsorgen ska genom god omsorg, lekmöjligheter och pedagogisk verksamhet vara ett stöd för vårdnadshavarna i deras ansvar för barnets fostran och därigenom bidra till att alla barn på Åland får goda uppväxtvillkor. Barnomsorgen har som uppdrag att skydda och främja barnets rätt till en god och trygg barndom. Pedagogiken i barnomsorgen bygger på uppfattningen om barndomens egenvärde, respekt för livet,

⁵ LL om barnomsorg och grundskola 3–4 och 6 §, del II

⁶ LL om barnomsorg och grundskola 7–8 §, del II

de mänskliga rättigheterna och en hållbar livsstil.⁷ Barnomsorgen består av pedagogik och omsorg och lägger grunden till det fortsatta lärandet.

Lärandet som sker under småbarnsåren har en bestående inverkan långt in i framtiden. De färdigheter som barnet tillägnar sig i barnomsorgen stärker dess möjlighet till delaktighet i samhället.⁸ Att delta i barnomsorgsverksamhet har visat sig ha fördelar både på individuell- och samhällsnivå.⁹

Inom barnomsorgen finns naturliga kontakter till både utbildningsväsendet och sociala sektorn¹⁰. Barnomsorgens och grundskolans uppdrag skiljer sig dock i sin utformning, men det finns sådant som är gemensamt för dem båda. Värdegrunden som beskrivs i kapitlet är därför gemensam med grundskolans värdegrund. Ett gott samarbete mellan skolan och barnomsorgen skapar goda förutsättningar att se barnets mognad och utveckling som en helhet och skapar kontinuitet, sammanhang och progression i barns utveckling och lärande.¹¹

Läroplanen har utarbetats utifrån denna värdegrund, vilken beskrivs nedan:

2.1 Värdegrund och verksamhetskultur

Barnomsorgen bygger på uppfattningen om barndomens egenvärde. Varje barn är unikt och värdefullt precis så som det är. Alla barn har rätt att bli hörda, sedda, tagna i beaktande och förstådda som individer och som medlemmar i sin grupp.

Värdegrunden för barnomsorgen baserar sig på de allmänna principerna i FN:s konvention om barns rättigheter,¹² landskapslagen om barnomsorg och grundskola och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning¹³. Det innebär att barnets bästa ska komma i första hand, att barnet har rätt att må bra, få omvårdnad och skydd, att barnets åsikter ska beaktas samt att barnet ska behandlas likvärdigt och att barnet inte får diskrimineras.¹⁴ Enligt barnkonventionen är alla som arbetar med eller för barn skyldiga att känna till och följa konventionens grundläggande principer och således har personalen inom barnomsorgen till uppgift att informera sig kring barnkonventionen så att konventionen omfattas i barnomsorgens verksamhet.¹⁵

Verksamhetskulturen ska främja en trygg, säker, hälsosam och inspirerande miljö med arbetsro för barn och personal. Verksamhetskulturen omfattar handlingssätt, beteendemönster och värden, principer och kriterier som verksamhetens kvalitet vilar på. Det är viktigt att skapa och utveckla en gemensam verksamhetskultur som bygger på principerna som läroplanen beskriver och all personal inom barnomsorgen har ett ansvar för

⁷ LL om barnomsorg och grundskola 1 §, del II.

⁸ *Småbarnspedagogiken gör skillnad*. Sammandrag av lägesöversikt maj 2016. Utbildningsstyrelsen (2016)

⁹ Proposal for a Council Recommendation in High Quality Early Childhood Education and Care Systems, 24.4.2019, nr. 7976/19, s. 3.

¹⁰ Lagförslag 28/2018–2019 kapitel 1.3

¹¹ Lagförslag 28/2018–2019 kapitel 2.1

¹² FN:s konvention om barnets rättigheter, UNICEF (1989)

¹³ FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2008)

¹⁴ LL om barnomsorg och grundskola, 4 §, del I.

¹⁵ LL om barnomsorg och grundskola, 4 §, del I, FN:s konvention om barnets rättigheter, UNICEF (1989)

detta arbete. Personalen ska aktivt arbeta med att förankra värdegrunden och verksamhetskulturen i verksamheten.

I verksamheten ska särskild uppmärksamhet ägnas åt att tidigt identifiera hinder för utveckling och lärande och att sätta in stödfunktioner i förebyggande syfte. Verksamheten ska vara inkluderande och ordnas i samarbete med vårdnadshavarna ¹⁶. Varje barn har rätt till lärande som kännetecknas av uppmuntrande respons och öppet bemötande. God omsorg är grunden för barnets välmående och lärande och är en viktig del i den dagliga verksamheten. Barnet ska bemötas utifrån sin egen identitet, sina egna förutsättningar, erfarenheter, upplevelser och tankar.

2.2 Jämställdhet, jämlikhet och medvetenhet om normer

Alla barn på Åland har rätt till en likvärdig barnomsorg utan trakasserier och mobbning oavsett kön, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, funktionsnedsättning, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning eller annat skäl.¹⁷ Det åländska samhällets demokratiska värderingar tar sin utgångspunkt i jämställdhet, jämlikhet och alla människors lika värde.¹⁸ Inom barnomsorgen ska personalen aktivt arbeta för att möjliggöra delaktighet för alla på lika villkor och alla barn ska ha en möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som gäller dem. Barnomsorgen ska främja förståelse för andra människor och stödja utvecklingen av empatisk förmåga. Barnet ska ges möjligheter att utveckla sina färdigheter och göra sina val oberoende av förväntningar baserade till exempel på kön, ursprung, kulturell bakgrund eller andra orsaker som gäller barnet som person. Personalen ska skapa en atmosfär som värderar mångfald och förhålla sig professionellt, öppet och respektfullt också till mångfalden av familjer och familjers olika språk, kulturer, åskådningar och religioner, traditioner samt syn på fostran. Detta ger också goda förutsättningar för ett bra samarbete kring barnets vårdnadshavare. Att inte skapa eller reproducera språk-, köns-, kultur-, religions- och livsåskådningsgränser utan att lära sig tillsammans skapar förutsättningar för gemenskap och en positiv inställning till utveckling i samhället.

Varje barn ska få hjälp med att upptäcka sina möjligheter och forma sin utveckling utan att styras av traditionella könsmonster och all personal inom barnomsorgen ska aktivt jobba emot att befästa könsnormer som begränsar, kränkande handlingar och kränkande språk.¹⁹ Därför ska personalen anta ett normmedvetet förhållningssätt, främja öppenhet och inkludering och vara goda förebilder. Norm kan sägas vara en regel som är osynlig tills någon bryter mot den eller medvetandegörs om den. Norm är starkt kopplat till makt. Ett normmedvetet förhållningssätt och normpedagogik innebär att ifrågasätta och omskapa normer knutna till

¹⁶ LL om barnomsorg och grundskola, 3 §, del I.

¹⁷ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32), 5 §, del I.

¹⁸ Agenda för jämställdhet 2019–2030, Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, www.barkraft.ax (2015)

¹⁹ Agenda för jämställdhet 2019–2030

kön och att vara medveten om, synliggöra och sträva efter att förändra normer som begränsar människors handlingsutrymme, bidrar till diskriminering och strider mot de mänskliga rättigheterna.²⁰

I verksamheten kan ett normmedvetet arbete innebära allt från att diskutera normer med barnet och synliggöra normer i litteratur till att behandla barnet normmedvetet och använda ett normmedvetet språk och att personalen agerar som förebilder. Det finns faktorer som underlättar arbetet med att ifrågasätta och omskapa normer med barnet. Att barnet har en stark självkänsla, trygga relationer och en känsla av tillhörighet och gemenskap är sådana faktorer. Att aktivt arbeta med att stärka dessa faktorer främjar ett normmedvetet förhållningssätt.²¹ Dessa faktorer är också av betydelse för att skapa en god barnomsorg, då att främja empati, medkänsla, ömsesidig respekt och medvetenhet är viktiga principer generellt för en kvalitativ barnomsorg.²² Ett normmedvetet arbetssätt har en främjande del, där pedagogerna arbetar för att varje barn ska känna sig representerat och respekterat och en ingripande del där pedagogerna ska agera handlingskraftigt och omedelbart vid uteslutning eller andra osakligheter som kan kopplas till diskrimineringsgrunderna²³.

2.3 Hållbar utveckling

Det åländska utbildningssystemet ska bestå av skolor och utbildningar som representerar en hållbar ekonomisk, ekologisk, kulturell, social och kompetensmässig. Den åländska utbildningen ska präglas av hållbarhet, entreprenörskap, digitalisering, flexibilitet, jämlikhet och integration.²⁴ Utbildningsverksamheten på Åland omfattar också barnomsorgen.²⁵ Den åländska barnomsorgen ska arbeta i enlighet med Utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland och de vetenskapligt grundade hållbarhetsprinciperna i agendan.²⁶

Barnomsorgen ska bidra till att bygga upp barnets positiva framtidstro och fästa uppmärksamhet vid vikten av en hållbar livsstil. Hållbarhet ska utifrån barnets utvecklingsnivå genomsyra hela barnomsorgens verksamhet. Barnet ska ges möjlighet att utveckla kunskaper om hur olika val som människor gör bidrar till eller hindrar en hållbar utveckling så att personalen vägleder barnet att tillägna sig hälsosamma och hållbara levnadsvanor.

Barnomsorgen ska i all sin verksamhet och i samarbete med hemmen fästa uppmärksamhet vid nödvändigheten av en hållbar livsstil utifrån ett ekologiskt, socialt och ekonomiskt perspektiv. Genom sina val och sitt handlande i barnomsorgens vardag visar personalen ett ansvarsfullt förhållningssätt till miljö och klimat, sig själv och andra människor samt samhället och världen. Barnet ska erbjudas tillfällen att fundera över sambandet mellan det förflutna, nutiden och olika framtidsalternativ.

²⁰ "En jämställd barnomsorg" Handlingsplan för integrering av genus- och jämställdhetsperspektivet i den åländska barnomsorgen antagen av Ålands Landskapsregering 16.3.2010

²¹ Salmson, K & Ivarsson, J. 2015. Normkreativitet i förskolan – om normkritik och vägar till likabehandling. Olika. Lettland

²² Europeiska Unions råd. Rekommendation om förskoleverksamhet och barnomsorg av hög kvalitet. (2019/C 189/02)

²³ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 5 § del I.

²⁴ Utbildningspolitiskt program för landskapet Åland, Kompetens 2025 (2015)

²⁵ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 1 § del I.

²⁶ Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, www.barkraft.ax (2015)

I verksamheten innebär arbetet med hållbarhet att barnet, inte bara får lära sig fakta om naturen eller uppleva naturen och naturfenomenen, utan också att barnet lär sig agera hållbart. Verksamheten ska ta sin utgångspunkt i hållbara levnadsvanor och ordnas så att barnet har möjlighet till vila, mångsidig kost, lek och fysisk aktivitet inomhus och utomhus. För att fördjupa, förankra och konkretisera hållbarhet och hållbarhetsarbete kan barnomsorgen samarbeta med andra aktörer.

2.4 Åland och omvärlden

En bärkraftig samhällsutveckling är en del av det åländska samhällets grund. Fredliga relationer, demokrati, jämlikhet, jämställdhet och mänskliga rättigheter är grundstenar i det åländska samhället. Till Ålands speciella förutsättningar hör också statusen som demilitariserat område.²⁷

Barnomsorgen ska utgående från barnets mognadsnivå sträva efter att ge barnet insikter om vad det innebär att som individ vara en del av det åländska öriket. Det handlar om att ge barnet inblick i kulturtraditionen på Åland och den livsmiljö som ett självstört landskap utgör. Barnet ska ges möjlighet att bekanta sig med vad den åländska självstyrelsen och demilitariseringen innebär. Barnet ska få inblick i det svenska språkets ställning på Åland och samhörigheten med de övriga nordiska länderna samtidigt som andra befolknings- och språkgrupper respekteras.

I verksamheten kan arbetet med Åland och omvärlden innebära att man bland annat uppmärksammar traditioner och högtidsdagar som är specifika eller särskilt viktiga för det åländska samhället och att man besöker miljöer och platser som särskilt belyser Ålands självstyrelse.

Verksamheten ska stöda barnets kulturella identitet och respektera olika kulturella och sociala gemenskaper. Verksamheten ska väcka intresse och ge kunskap om andra kulturer och belysa rikedomen i kulturell mångfald och på så sätt lägga grunden för en kulturellt hållbar utveckling. Barnomsorgen har en viktig roll i att det i åländska samhället skapas förutsättningar för människor att komma till sin rätt och att trivas. Det gäller såväl barn som unga samt vuxna oavsett om de vuxit upp på Åland eller flyttat till ö-samhället senare i livet.²⁸ För att stöda integrationen har varje kommun ett ansvar för att alla anställda har den kompetens som krävs för att bemöta inflyttade och deras särskilda behov.²⁹

2.5 Det livslånga lärandet och nyckelkompetenserna

Rätt till god, inkluderande utbildning och livslångt lärande³⁰ är den första principen enligt Europeiska kommissionens pelare för sociala rättigheter. Barnomsorgen har en viktig roll i grundläggandet av det livslånga

²⁷ Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, www.barkraft.ax (2015)

²⁸ Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, www.barkraft.ax (2015)

²⁹ LL om främjande av integration (ÅFS 2012:74) 24 §

³⁰ Meddelande från EU-kommissionen: En europeisk pelare för sociala rättigheter COM (2017)

lärandet. Ett livslångt lärande innebär att lärandeprocessen fortgår i alla åldrar, inom alla livsområden och att lärandeförutsättningarna utvecklas i ett tidigt skede och befasts genom hela utbildningssystemet.

I det livslånga lärandet har nyckelkompetenser, som den vuxna individen kan ha nytta av, utformats. De nyckelkompetenser som anges av EU-kommissionens syftar till att lägga grunden för mer jämlika och demokratiska samhällen. Nyckelkompetenserna stöder utvecklingen av individens mångsidiga kompetens. Med mångsidig kompetens avses en helhet som består av kunskaper och färdigheter, värderingar, attityder och vilja. Behovet av mångsidig kompetens uppstår ur de förändringar som sker i den omgivande världen. EU-kommissionens rekommendationer för nyckelkompetenser är de kompetenser som alla individer behöver för personlig tillfredsställelse och utveckling, social inkludering och aktivt medborgarskap³¹.

Läroplanen utgår från lärandet som en process där barnet tillägnar sig kunskaper och färdigheter i växelverkan med andra barn, vuxna och den närmaste omgivningen. Lärandet är en helhetsbetonad process som innefattar handlingar, känslor, sinnesförmågor, fysiska upplevelser och tankar.

I barnomsorgen lär sig barnet på många olika sätt, till exempel genom att leka, röra på sig, utforska, skapa och uttrycka sina upplevelser. Positiva känsloupplevelser, glädje och nyskapande verksamhet främjar och sporrar barnet att utvecklas och väcker barnets lust att lära. Varje barn ska få möjlighet att utveckla alla kompetenser på den nivå som hen har förutsättningar till.

Mångsidig kompetens löper som en röd tråd genom läroplanen för barnomsorgen och läroplanen för grundskolan, men beskrivningarna av kompetenserna i läroplanen har anpassats för barnomsorgen. I barnomsorgen arbetas systematiskt med olika lärområden, ett arbete som i sin tur bidrar till barnets utveckling av mångsidig kompetens. Kompetenserna är däremot inte kopplade till specifika lärområden utan ingår i all verksamhet och överlappar varandra på många områden. Varje lärares uppdrag är att forma det pedagogiska arbetet och arbetet med lärområdena så att alla kompetenser beaktas. All personal i barnomsorgen ska utifrån sin yrkesroll arbeta med nyckelkompetenserna och handleda och stödja barnet i utvecklingen mot mångsidig kompetens.

³¹ EU kommissionens förslag till rekommendation om nyckelkompetenser för livslångt lärande.COM (2018) 24 final.

De åtta nyckelkompetenserna enligt läroplanen:

- A. Multilitteracitet
- B. Kommunikativ kompetens
- C. Vardagskompetens
- D. Digital kompetens
- E. Lärande och social kompetens
- F. Kulturell kompetens
- G. Entreprenörskompetens
- H. Medborgerlig kompetens

Nedan ges en presentation av de olika nyckelkompetenserna och vad de innebär för ett mångsidigt och livslångt lärande. Under rubriken "Nycklar till nyckelkompetensen" ges en överblick av möjliga aktiviteter, handlingar och förhållningssätt som gynnar utvecklandet av kompetensen. Dessa skall inte ses som en komplett redogörelse utan som inspiration och vägledning i arbetet, där också mycket annat ingår.

A. Multilitteracitet:

Med kompetens i multilitteracitet avses förmågan att tolka, producera och värdera olika slag av texter i olika medier och miljöer.³² Begreppet multilitteracitet har en koppling till det vidgade text- och språkbegreppet, vilket innebär ett bredare perspektiv än det traditionella synsättet på läs- och skrivkunnighet. Det vidgade textbegreppet är ett uttryck som innefattar förutom det skrivna och talade ordet även bild, film och ljud. Texterna kan alltså tolkas och produceras till exempel i skriven, talad, tryckt, audiovisuell eller digital form. Kompetensen multilitteracitet bidrar till att utveckla förmågan att lära sig att lära.

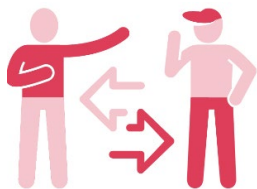
Nycklar till nyckelkompetensen

I verksamheten kan det innebära att:

- barnet ges möjlighet till att förstå bilder och symboler
- barnet får möta mångsidiga text- och läsmiljöer tillsammans med en vuxen förebild

³² P. Granskog & J. Hellgren (red.), Multilitteracitet- upptäck och utveckla din kompetens. Utbildningsstyrelsen (2017)

- det språkutvecklande arbetssättet är centralt
- barnet ges möjlighet att söka och värdera information från olika källor för att påbörja utvecklandet av ett kritiskt tänkande.
- barnet uppmuntras att undersöka, använda och producera meddelanden i olika miljöer, även digitala.

B. Kommunikativ kompetens:

Kommunikativ kompetens innebär att förstå och kunna kommunicera med andra genom att använda olika språk för kommunikation. Kompetensen grundar sig på förmågan att förstå och göra sig förstådd, uttrycka och tolka begrepp, tankar, känslor,

fakta och åsikter i en rad olika sammanhang. Det vill säga genom att lyssna, tala, rita, uttrycka sig med kroppslig kommunikation och mimik, och i förlängningen läsa och skriva.³³ Det innefattar även förmågan att reflektera över sina egna värderingar och attityder samt att kommunicera på ett hänsynsfullt sätt och att uttrycka sig själv och sina åsikter på olika sätt. En positiv attityd till olika språk innebär en förståelse för kulturell mångfald och ett intresse för språk och interkulturell kommunikation. Det innebär också respekt för varje persons individuella språkprofil. En verksamhet som baserar sig på samarbete skapar möjligheter att öva sig i att kommunicera och uttrycka sig i olika situationer och med olika människor. För att kunna uttrycka sig och kommunicera kring olika fenomen behöver barnet ges möjlighet till att utveckla ett utvidgat ord- och begreppsförråd inom olika områden. Språkutvecklande arbetssätt gynnar barnets möjligheter att utveckla den kommunikativa kompetensen.

Nycklar till nyckelkompetensen

I verksamheten kan det innebära att:

- barnet ges möjlighet uttrycka sig, lyssna in andra, argumentera, diskutera i många olika sammanhang
- barnet stimuleras språkligt så att de utvecklar ett rikt ordförråd.
- personalen tidigt och aktivt stimulerar barnets språkutveckling genom att ägna tid åt exempelvis högläsning, rim och språkljudslekar.
- personalen handleder barnen i att sätta sig in i andras situationer, lära sig att granska företeelser ur olika perspektiv samt att lösa konfliktsituationer på ett konstruktivt sätt för att stärka barnens sociala färdigheter och kommunikativa kompetens.
- barnet uppmuntras att kommunicera och uttrycka sig även med hjälp av ringa språkkunskaper.

C. Vardagskompetens:

Vardagskompetens innebär förmågan att utveckla sina färdigheter som hör samman med både fysiskt och psykiskt välbefinnande, säkerhet och trygghet, att ta hand om sig själv och successivt öka sin självständighet. Det innefattar också matematiskt-logiskt tänkande och

³³ Bilaga till förslag till EU- kommissionens rekommendation om nyckelkompetenser för livslångt lärande, final (2018)

problemlösning i vardagen, förståelse för och resonemang kring rätt och fel, empati och att respektera sin egen och andras integritet. Dessutom inrymmer kompetensen även förståelse för hållbarhet och vikten av en positiv syn på framtiden. Kompetensen innebär att barnet lär känna och förstå vilka faktorer som inverkar positivt respektive negativt på välbefinnande och hälsa och inser betydelsen av välmående, trygghet och säkerhet.

Nycklar till nyckelkompetensen

I verksamheten kan det innebära att:

- personalen tillsammans med barnet diskuterar frågor som främjar välbefinnande, till exempel betydelsen av vila, kost, fysisk aktivitet och psykisk hälsa.
- barnet uppmuntras att till att utveckla självständighet i vardagen, lära sig be om och ta emot hjälp, att vila och att uppskatta en mångsidig kost.
- barnet får träna olika färdigheter, till exempel att klä på sig, äta och sköta sin personliga hygien och ta hand om sina egna saker.
- barnet får handledning i att respektera sin egen och andras kroppsliga integritet.
- barnet vägleds att handla ansvarsfullt och tryggt i lärmiljöerna, så som i naturen och i trafiken.
- utifrån intresse och mognadsgrad ges barnet möjlighet att använda matematik för att undersöka och beskriva sin omvärld samt lösa vardagliga problem.

D. Digital kompetens:

Digital kompetens innebär att på ett säkert, kritiskt och ansvarsfullt sätt kunna och vilja använda digital teknik för lärande och deltagande i samhällslivet. I denna kompetens ingår datalogiskt tänkande, kunskap om digitala verktyg, kommunikation och samarbete, skapande av digitalt innehåll, digitalt välbefinnande och nätsäkerhet samt problemlösning. Datalogiskt tänkande innebär logiskt tänkande, en förmåga att känna igen mönster, bryta ner problem och sortera bort detaljer.³⁴ Digital kompetens är en viktig medborgarfärdighet, både i sig och som en del av multilitteraciteten. Den är både föremål och redskap för lärandet. Digital kompetens efterfrågas i allt högre grad i samhället. Därför är grunder i digital kompetens är viktiga för att ge barnen en jämlik utgångspunkt för deltagande i kommande skolgång och i förlängningen det livslånga lärandet. För att kunna använda digital teknik och digitalt innehåll behövs en reflekterande och kritisk men samtidigt nyfiken, öppet och framsynt förhållningssätt till utvecklingen på detta område. Inom barnomsorgen är det viktigt att detta förhållningssätt också upprätthålls av personalen. Det behövs också ett etiskt, säkert och ansvarsfullt förhållningssätt till användningen av dessa verktyg samt en förståelse för digital integritet och på vilket sätt man i verksamheten kan använda digitala verktyg på ett sätt som gynnar lärande.

Digital dokumentation är också en del av den pedagogiska dokumentationen och används i samband med att barnen leker, undersöker, rör på sig samt upplever och producerar konst. Då barnen ges möjligheter att göra

³⁴ Bilaga till förslag till EU- kommissionens rekommendation om nyckelkompetenser för livslångt lärande, final (2018)

olika försök och att producera innehåll, självständigt och tillsammans med andra barn, med hjälp av digitala verktyg främjas deras kreativa tänkande, samarbetsförmåga och läsfärdighet.

Nycklar till nyckelkompetensen

I verksamheten kan detta innebära att:

- barnet bekantar sig med säker och ergonomisk hantering av digitala verktyg
- barnet får möjlighet att tillsammans med personalen använda digitala verktyg för informationssökning och kreativt arbete
- barnet får lära sig analog programmering
- barnet undersöker och stiftar bekantskap med olika digitala verktyg tillsammans med personalen
- barnet får bekanta sig med olika funktioner i digitala verktyg
- barnet får fundera över vad som är sant eller falskt på nätet och kring etiska frågor såsom att be om lov innan man fotograferar.
- personalen använder digitala verktyg för till exempel läsning/högläsning så att det tillför en ny dimension i det språkutvecklande arbetssättet.

E. Lärande och social kompetens:

Lärande och social kompetens innebär förmågan att förstå sociala koder, att samarbeta, vara lyhörd och att på ett konstruktivt sätt föra fram sina åsikter. Det innefattar också att ha förmågan att effektivt hantera tid och information, hantera konflikter samt att hantera

och uttrycka känslor på ett hälsosamt sätt. I kompetensen ingår också att lära sig att lära, känna empati och ta hand om sitt välbefinnande. Färdigheten att lära sig utvecklas när barnet får planera sitt arbete, glädjas över sina framsteg och använda tekniska och andra hjälpmedel på ett för åldern lämpligt sätt. Social kompetens kräver inte en extrovert och social personlighet utan innebär att utveckla förmågan att kunna förstå sociala normer och oskrivna regler, vara lyhörd och kunna se saker ur andras perspektiv samt att vara delaktig. För att kunna samarbeta med andra och delta i samhällslivet krävs förståelse för de sociala koderna och medvetenhet om kommunikation i olika grupper och miljöer.

Nycklar till nyckelkompetensen

I verksamheten kan det innebära att:

- lära sig att samspela med andra i gruppen, skilja på ditt och mitt, att leka i grupp och bli medveten om och balansera sina styrkor.
- barnet får möjlighet att skapa förtroende och goda relationer samt kunna synliggöra och vara medveten om sitt eget lärande och sin utveckling.
- barnet upplever betydelsen av kommunikation för den egna utvecklingen genom att få träna sina sociala färdigheter och lära sig att uttrycka sig på olika sätt och att uppträda i olika situationer.
- barnet erbjuds gott om tillfällen att öva sig i att framföra sina åsikter på ett konstruktivt sätt och att handla etiskt.
- barnet får hjälp att göra iakttagelser kring att lärande sker på olika sätt och kring hur de själva lär sig
- barnet får stöd för att lära sig.

F. Kulturell kompetens:

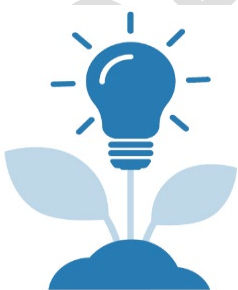
Kompetens inom kulturell medvetenhet och kulturella uttrycksformer innebär att ha förståelse och respekt för hur idéer och tankar uttrycks kreativt och förmedlas i olika kulturer genom olika konstarter och kulturformer. Här ingår att försöka förstå, utveckla och uttrycka sina egna idéer och sin känsla av tillhörighet eller roll i samhället, på olika sätt och i olika sammanhang. Drama, musik, bild och rörelse är uttryckssätt som har stor betydelse för lärande och utveckling. Kompetensen innefattar också att identifiera och uppskatta kulturella fenomen, att förmedla forma och skapa kultur och traditioner samt att upptäcka deras betydelse för välbefinnande. Personalens sätt att bemöta andra människor och deras inställning till en mångfald av språk, kulturer och åskådningar fungerar som modell för barnet.

Nycklar till nyckelkompetensen

I verksamheten kan det innebära att:

- i leken få sjunga, dansa, fantisera, dramatisera, pröva på olika konstuttryck och skapande
- få ta del av olika kulturer och traditioner och att få möjlighet att uppleva och tolka konst, kultur och kulturarv.
- ge barnet mångsidiga möjligheter att arbeta med händerna, använda alla sina sinnen och utveckla sin kreativitet.
- barnet får lära sig att uppskatta sin kropp och att använda den för att uttrycka känslor och åsikter, tankar och idéer.
- barnet uppmuntras att använda sin fantasi och sin uppfinningsrikedom och att utveckla sin förståelse för hur idéer och tankar uttrycks kreativt och förmedlas i olika kulturer.
- barnet stöds i att utveckla en positiv inställning till mångfald.
- uppmärksamma att lekar, måltider och fester är goda möjligheter att dela erfarenheter om olika traditioner och vanor.

G. Entreprenörskompetens:

Entreprenörskompetens innebär förmågan att vara kreativ och tänka lösningsorienterat, att ha en initiativförmåga och uthållighet och se sina möjligheter utifrån de styrkor man har. Det innefattar uppfinningsrikedom, beslutsamhet och motivation. Entreprenörskap i barnomsorgen handlar om att utveckla förmågor och kompetenser som stöder barnets utveckling till att bli en företagsam person. Barnets möjligheter till att undersöka, pröva sig fram, göra om saker, testa, fråga och interagera med sina lekkamrater och att hitta egna vägar till att lära sig stimulerar utvecklingen av den entreprenöriella kompetensen.

Nycklar till nyckelkompetensen

I verksamheten kan det innebära att:

- barnet får skapa och fantisera och att uthålligt pröva sig fram i olika problemlösningssituationer.
- barnet får utveckla sin förmåga att reagera på möjligheter och idéer och omvandla dem till nyskapande verksamhet.
- barnet får möjligheter att se samhället utanför genom möten med aktörer utanför barnomsorgen för att ge en inblick i att egna handlingar och val kan göra skillnad på riktigt.

H. Medborgerlig kompetens:

Medborgerlig kompetens innebär förmågan att delta, påverka och bidra och lägger grunden för ett demokratiskt samhälle och en hållbar framtid. Kompetensen innefattar även förståelse för gemensamma regler och överenskommelser, för de konsekvenser ens egna val och handlingar har och även förståelsen för principerna för hållbarhet³⁵

och kunskap om samhället. Det förutsätter att individen har förmåga och vilja att delta i den gemensamma verksamheten och litar på sina möjligheter att påverka. Genom att delta och påverka utvecklas barnens uppfattning om sig själva, deras självförtroende ökar och deras sociala färdigheter utvecklas.

Nycklar till nyckelkompetensen

I verksamheten kan det innebära att:

- barnet får lära sig att visa hänsyn, våga och vilja göra sig hörd, uppleva delaktighet och känna sig värdefull.
- barnet bemöts med respekt, att hänsyn tas till deras tankar
- barnets initiativ bemöts för att stärka barnets förmåga att delta och påverka.
- personalen främjar varje barns möjlighet att utifrån mognadsgrad delta och påverka i frågor som rör dem och i planeringen av verksamheten.

3. BARNOMSORGENS RIKTLINJER OCH PEDAGOGISKA GRUNDSYN

Läroplanen har utarbetats utifrån en pedagogisk grundsyn där barnet har en aktiv roll. I barnomsorgen ska finnas sådana lärmiljöer där barnet ges möjlighet att själva göra aktiva val och barnets egna idéer kan tas tillvara. Personalen ska använda sig av varierande metoder och arbetssätt för att stöda barnets personliga växande, utveckling och lärande. Leken främjar barnets utveckling lärande och välbefinnande och vid den läggs stor vikt i verksamheten. Verksamheten fokuserar på att stärka det positiva, ta tillvara barnens styrkor och skapa meningsfullhet genom glädje i lärandet. Verksamheten ska också planeras så att den möjliggör tid för såväl

³⁵ Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, Bärkraft.ax (2015)

aktivitet och lek som för återhämtning och vila för de barn som behöver det, samt tid till en lugn och lärande matsituation.

3.1 Leken

Leken har ett egenvärde inom barnomsorgen och goda lekmöjligheter är en del av barnomsorgens målsättning.³⁶ Lekens betydelse för barnets välbefinnande, utveckling och lärande ska beaktas i all planering av verksamheten. Leken har fysisk, psykologisk, pedagogisk och social betydelse för barnets utveckling. Ett lekskickligt barn förstår samförstånd, ömsesidighet och turtagande. Leken är ett sätt att bearbeta och få kunskap om omvärlden. Genom lek utvecklas barnets förmåga att förstå andras känslor och avsikter, inlevelseförmåga och föreställningsförmåga som är avgörande för att förstå instruktioner och berättelser och förstå sammanhang i lek och undervisning. I leken lär sig barnet att bygga och skapa relationer och lösa problem och konflikter. Barnets språk utvecklas genom leken. Barnet lär sig socialt samspel och utvecklar sin identitet och självkänsla. I leken ges barnet möjlighet att utveckla sin fin- och grovmotorik och uppleva rörelseglädje. Leken utvecklar även kommunikativ förmåga, fantasi och ger barnet möjlighet att uttrycka känslor.³⁷

Verksamheten ska planeras så att leken ges tillräckligt med tid och så att barnets lek främjas. Barn behöver få möjlighet till lek på olika sätt under sin dag, med och utan personalens ledning.³⁸ Både utomhus-och inomhus utrymmena ska erbjuda pedagogisk lekutrustning som främjar leken och utrymmet ska formas så att man möjliggör god uppsikt för personalen. Personalens rutiner och uppsikt är avgörande för att skapa utomhusområden där barnet känner sig tryggt.³⁹ Lärare och övrig personal kan stöda barnets lek genom att:

- bereda möjlighet till lek såväl inomhus som utomhus
- inte i onödan bromsa eller avbryta barnens lek
- se till att det finns tillräckligt med tid för lekens alla former.
- vid behov handleda leken, utanför eller genom att delta själv
- se till att alla barn har möjlighet att delta utifrån sina egna förutsättningar
- vara närvarande vid leken (särskilt att beakta utomhus då leken pågår över större ytor) för att kunna handleda i att föra leken vidare eller i att lösa i eventuella konflikter

Genom att observera eller delta i leken får personalen insikt i barnets tänkande, intressen, känslor och upplevelser. Observationerna är en del av den pedagogiska dokumentationen och kan sedan användas för att vidare planera och utveckla det pedagogiska arbetet.

³⁶ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32), 1 §, del II.

³⁷ Wetterblad, P. *Leken som grogrund för lärande*. Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan Artikel nummer 5, 28 maj 2012

³⁸ Sheridan & Williams. Undervisning i förskolan. En kunskapsöversikt. 2018. Skolverket. skolverket.se/publikationer

³⁹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32), 11–12 §, del II

3.2 Lärmiljöer inom barnomsorgen

Begreppet lärmiljö omfattar bland annat den fysiska, psykiska och sociala dimensionen. Med lärmiljöer avses lokaler, platser, gemenskaper och personer, metoder, redskap och tillbehör som stödjer barnens utveckling, lärande och kommunikation. Lärmiljöerna ska utvecklas så att de mål som fastställs för barnomsorgen kan uppnås och så att de stödjer barnens sunda självkänsla och utvecklingen av sociala färdigheter och förmågan att lära sig. Lärmiljöerna ska utformas och utvecklas så att de är ergonomiska, hållbara, trivsamma och tillgängliga för alla. Belysningen, akustiken och inomhusluftens kvalitet ska också beaktas och utrymmena, och särskilt ytorna där leken sker, ska hållas rena.

Alla barn ska erbjudas en trygg, tillgänglig inom- och utomhusmiljö. Personalen ska genom goda rutiner och uppsikt bidra till detta. Inomhusmiljön ska ordnas så att där finns adekvat utrustning för lek och pedagogisk utrustning för lärande. Utomhusmiljön ska vara trygg att vistas i och där ska finnas ett utbud av utrustning som främjar leken.⁴⁰ Utrustningen ska vid behov anpassas och tillgängliggöras enligt barnets behov av stöd för sin utveckling och sitt lärande. Hållbarhet ska vara ledord då inomhus- och utomhusmiljön planeras och utvecklas så att hållbara val görs då exempelvis lekutrustning upphandlas och förnyas och att en utfasning av skadliga kemikalier görs.⁴¹

Barnets tankar, idéer, egna erfarenheter, kunskaper, intresse, förslag och individuella behov ska beaktas, tas tillvara och synliggöras i lärmiljöerna. Barnet ska ha möjlighet att utforska världen med alla sina sinnen och med hela kroppen. Lärmiljöerna ska erbjuda barnet olika möjligheter till meningsfull sysselsättning, mångsidiga och fartfyllda fysiska aktiviteter, lekar och spel, men också till vila samt lugn och ro. Lärmiljöerna planeras på ett genomtänkt och balanserat sätt så att de tar hänsyn till barnets olika behov av stimulans och intryck. I lärmiljöerna kan man genomföra pedagogisk verksamhet av många slag och lärmiljöerna ska formas och omformas enligt behov.

En trygg lärmiljö som präglas av inbördes respekt och gemensamt ansvar skapas genom gemensamt överenskomna regler och tillvägagångssätt. Lärmiljöerna är också en viktig del i arbetet med en inkluderande och jämlik barnomsorg⁴² och ska därför planeras och utvecklas så att de främjar detta. Lärmiljön utformas utifrån en normmedveten pedagogik för att motverka och inte befästa begränsande könsnormer. Lärmiljöerna ska synliggöra kulturell mångfald och främja barnets språkliga utveckling och språkmedvetenhet.

Den omgivande naturen, gården och lekparken utgör lärmiljöer för verksamheten. Dessa miljöer erbjuder upplevelser, material och mångsidiga möjligheter att leka och undersöka. Den omgivande närmiljön ska ingå som en naturlig del i barnets vardag och lärmiljö. Samarbete med andra aktörer och besök på exempelvis bibliotek, museer, kulturarvsplatser, teatrar och vårdnadshavarnas arbetsplatser berikar lärmiljöerna.

⁴⁰ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 11–12 §, del II

⁴¹ Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, Bärkraft.ax (2015)

⁴² LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 2 §, del I

En högkvalitativ lärmiljö i barnomsorgen är mål- och lärandeorienterad och verksamheten präglas av interaktion, kommunikation, delaktighet och utmaningar.⁴³

3.3 Personalens roll och lärande

3.3.1 Ansvar och uppgifter

Inom barnomsorgen arbetar lärare i barnomsorg, lärare i förundervisning, socionomer inom barnomsorgen, barnskötare, familjedagvårdare och fritidspedagoger. För ett barn i behov av särskilt stöd kan också finnas assistenter och speciallärare inom barnomsorgen. Det kan även finnas övrig personal i verksamheten. Oberoende av roll ska alla som arbetar i barnomsorgen ska vara goda förebilder och följa de riktlinjer och värden som läroplanen anger. All personal ska bidra till att genomföra barnomsorgens uppdrag och genom god omsorg, lekmöjligheter och pedagogisk verksamhet vara ett stöd för vårdnadshavarna i deras ansvar för barnets fostran och därigenom bidra till att alla barn får goda uppväxtvillkor.⁴⁴

Daghemsföreståndaren ansvarar för att barnomsorgen och pedagogiken utvecklas, beslutar om enhetens inre organisation och fördelar resurserna inom enheten efter barnens olika förutsättningar och behov. Lärarna är, utifrån sin behörighet, ansvariga för att planera arbetet med lärområdena och är delaktiga i ledning, planering och utveckling av det pedagogiska arbetet inom hela verksamheten. En daghems- eller skolföreståndare eller en rektor ansvarar för fritidshemsverksamhet. Hela arbetslaget ansvarar för barnens trygghet och säkerhet i all verksamhet inom barnomsorgen.⁴⁵

3.3.2 Arbetslagets roll

Arbetslaget som samarbetar kring en barngrupp ska arbeta tillsammans för förverkligandet av barnomsorgens och förundervisningens mål och uppdrag.⁴⁶ De ska aktivt och medvetet stimulera barnet att ta del av samhällets gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling i olika sammanhang. Barnen ska ges förutsättningar för bildning, tänkande och kunskapsutveckling utifrån olika aspekter såsom intellektuella, språkliga, etiska, praktiska, sinnliga och estetiska. Detta förutsätter att alla i arbetslaget deltar aktivt i diskussioner om barnets lärande och om vad som är viktig kunskap i dag och i framtiden.

I personalens yrkeskompetens ingår att uppfatta pedagogiska möjligheter i olika situationer och även i vardagssituationer finns en lärandeaspekt som all personal ska ta tillvara. Personalens roll är att stödja barnet i att pröva och använda olika arbetssätt i mindre och större grupper samt självständigt. Personalen bidrar till att barnet utvecklar en förståelse för sig själv och sin omvärld. Utforskande, nyfikenhet och lust att leka och lära ska utgöra grunden för pedagogiken. Personalen ska ta tillvara barnets tankar och idéer för att skapa

⁴³ Sheridan & Williams. Undervisning i förskolan. En kunskapsöversikt. (2018)

⁴⁴ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 3a §, del V, §1 del I.

⁴⁵ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 3 §, del V

⁴⁶ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 8 §, del V

variation i lärandet, att kunna se barnets initiativ och känslotillstånd och flexibelt anpassa sitt agerande därefter.

3.3.3 Personalens lärande genom kollegialt lärande

Det livslånga lärandet omfattar även personalens egna lärande. Lärande, lek och omsorg i barnomsorgen som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet tar utgångspunkt i den vardag som barn och vuxna möter, men strävar till att se den i nytt ljus och utifrån olika perspektiv. Kunskap på vetenskaplig grund är kunskap som baseras på vetenskaplig metod, medan beprövad erfarenhet handlar om professionell erfarenhet, att lärare lär av varandra på ett systematiskt sätt och att kunskapen skriftligt dokumenteras, kommuniceras och sprids.⁴⁷ För att utveckling och lärande ska kunna äga rum behövs en förståelse för och kunskap om vikten av både teori och praktik. Det behövs kompetens i att förstå, tillämpa och hitta ett samspel mellan dessa båda kunskapskällor. Beprövad erfarenhet handlar om att spegla sin egen praktik i resultat från utbildningsvetenskaplig forskning och att få syn på, dokumentera och lära av sina egna kunskaper och erfarenheter på ett systematiskt sätt. Lärande och utveckling i barnomsorgen innebär lärande både för enskilda och för arbetslag, trots att ansvarsfördelningen är olika för olika roller behöver kunskapen bli gemensam för arbetslaget som helhet. För att personalen ska kunna ansvara över och delta i utvecklingsarbetet inom barnomsorgen behöver därför personalens lärande beaktas och planeras för i verksamheten. Den som ordnar utbildningsverksamhet ansvarar över att personalen i tillräckligt hög grad deltar i fortbildning som upprätthåller och utvecklar yrkesskickligheten.⁴⁸

Kollegialt lärande är en sammanfattande benämning för kompetensutveckling där kollegor genom strukturerat samarbete utvecklar sitt lärande i den dagliga verksamheten. Kollegialt lärande innebär en mängd olika sätt att jobba kring verksamhetsutveckling. Det görs både genom att lära av egna och varandras erfarenheter och genom ta tillvara befintlig kunskap, till exempel aktuell forskning, inom området. Kollegialt lärande innebär att personalen själva formulerar frågeställningar, och kännetecknas av systematik, dokumentation, analys och kritisk granskning. Kollegialt samarbete ger vidgade perspektiv och kan på så sätt bidra till professionellt lärande, vilket i sin tur bidrar till barns lärande och utveckling av verksamheten. Genom att systematiskt planera, observera, ifrågasätta och utveckla tillsammans, utvecklas en gemensam förståelse av hur det går för barnen, vad det beror på och vad som kan göras för att utveckla deras lärande. Dessa kollegiala processer är en förutsättning för att göra erfarenhet till beprövad erfarenhet.

Det kollegiala utvecklingsarbetet kan också ske i mindre sammanhang, genom planering, dokumentation, uppföljning och analys. En öppenhet, kreativitet och ett gemensamt utforskande genom att man testat en idé, modell eller metod kan leda till ny kunskap om vad som leder till ett ökat lärande för barnet och vad som inte gör det. Därefter kan man försöka förstärka det som fungerar och förändra det som inte fungerar, och sprida

⁴⁷ Sheridan & Williams. Undervisning i förskolan. En kunskapsöversikt. 2018. Skolverket. skolverket.se/publikationer

⁴⁸ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 6§ del V

kunskapen vidare till andra verksamheter. Det kollegiala lärandet är en del av den viktiga reflektionen i pedagogiska dokumentation som beskrivs närmare i kapitel 4.

För att det kollegiala lärande ska fungera och ge effekt krävs att daghemsföreståndarna stöder arbetet genom att skapa praktiska förutsättningar för samarbete inom och mellan arbetslag. Barnomsorgen på Åland uppmanas att använda sig av någon form av kollegialt lärande.⁴⁹

3.4 Välbefinnande och lösningsfokuserat förhållningssätt

I all barnomsorg ska barnets behov av lek, trygga och varma människorelationer samt positiva erfarenheter som stärker självkänslan tillgodoses.⁵⁰ Verksamheten i barnomsorgen ska fokusera på att stärka det positiva, ta tillvara barnets styrkor och skapa meningsfullhet genom glädje i lärandet. På detta sätt stöds och utvecklas den psykiska hälsan och välbefinnandet hos både barn och vuxna i verksamheten. Att i verksamheten skapa strukturer som uppmuntrar till mod, mångfald och nytänkande skapar barn och vuxna som är trygga i sig själva och mår bra.⁵¹

Barnomsorgens ska fokusera på att mångsidigt stärka psykologiskt välbefinnande och resiliens hos både barn och personal. Resiliens innebär förmågan att stå emot och klara av en förändring, samt återhämta sig och vidareutvecklas. Att stärka resiliens sker bland annat genom ett systematiskt arbete med att stärka relationskompetens och de socioemotionella färdigheterna. Barnet ska ges möjligheter till att utveckla sin medkänsla med andra och sin självmedkänsla. Ledord inom verksamheten är vänlighet och omtanke mot sig själv och andra, att skapa positiva relationer och skapa engagemang.⁵² Ett lösningsfokuserat förhållningssätt där personalen fokuserar på tidigare framgångar och det som fungerar, barnets styrkor, lösningar i samarbete med barnet och vårdnadshavarna samt de dolda resurser barnet har ger förutsättningar till att skapa trygga vuxna och barn.⁵³

3.5 Barns delaktighet och inflytande

En viktig princip i en kvalitativ barnomsorg är främja en miljö som är inkluderande och demokratisk och som bygger på deltagande, där man låter alla barn komma till tals.⁵⁴ Barnet i barnomsorgen ska ges möjlighet att påverka verksamhetsinnehållet utifrån sin mognadsgrad. Barnet ska få lära sig om sina rättigheter och ska ha en möjlighet att uttrycka sina åsikter i alla frågor som gäller dem. Barnets åsikter ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.⁵⁵ De demokratiska principerna att kunna påverka, ta ansvar och vara delaktig ska gälla alla. Verksamheten inom barnomsorgen ska lägga grunden för förståelse demokratibegreppet och

⁴⁹ Hattie, J, Synligt lärande – en syntes, Natur och Kultur Akademisk. (2014)

⁵⁰ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 1 §, del II

⁵¹ Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland, www.barkraft.ax (2015)

⁵² Fagerlund, Å. Att öka välbefinnande i skolan-praktiska lektioner i positiv psykologi. 2021. Natur och kultur

⁵³ Måhlberg & Sjöblom. Lösningsinriktad pedagogik. 2012, Forsberg, M. Älskade dampungar-från problemfokus till lösningsfokus. 2014. Vulkan.se

⁵⁴ Europeiska Unions råd. Rekommendation om förskoleverksamhet och barnomsorg av hög kvalitet. (2019/C 189/02)

⁵⁵ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 1 §, 4§, del II

förbereda barnet för delaktighet och ansvar och för de rättigheter och skyldigheter som gäller i ett demokratiskt samhälle.

Varje barn har rätt till delaktighet och inflytande.⁵⁶ De behov och intressen som barnet själva på olika sätt ger uttryck för ska ligga till grund för utformningen av miljön och planeringen av verksamheten. I verksamheten ska varje barns rätt att uttrycka sina åsikter med olika uttrycksformer respekteras och trygga att alla barn får lika stort inflytande över och utrymme oavsett könstillhörighet. Detta förutsätter att man medvetet utvecklar arbetssätt och strukturer som främjar delaktighet. Genom delaktighet utvecklar barnet förståelse för gemenskapen, rättigheter, ansvar och konsekvenser av val. Känslan av att bli sedd och hörd på ett positivt sätt stärker barnets delaktighet. Delaktigheten stärks också genom att barnet deltar i planeringen, genomförandet och utvärderingen av verksamheten. I arbetet kring delaktighet och inflytande är varje medlem i personalen är en viktig del.

3.6 Samarbete med vårdnadshavare

Barnomsorgen ska främja olika former av samarbete för att gynna barnets utveckling, lärande och delaktighet. Barnomsorgens verksamhet bedrivs i nära samverkan med hemmet och barnomsorgen ska skapa förtroendefulla relationer med vårdnadshavarna som bär huvudansvaret för barnets fostran, lärande och utveckling. Vårdnadshavarnas kännedom om det egna barnet ska, tillsammans med personalens yrkesmässiga kunskaper och erfarenheter, ligga till grund för en respektfylld dialog med fokus på barnets bästa. Barnomsorgen ansvarar över att skapa förutsättningar för att samarbetet med vårdnadshavarna ska kunna fungera. För att ett lyckat samarbete ska vara möjligt förutsätts att personalen är aktiv och har kontakt med hemmen. Familjers mångfald behöver beaktas i kontakten så att olika behov av stöd i kommunikationen möts. Barnets och vårdnadshavarnas livsåskådning ska också beaktas i planeringen av barnomsorgsverksamheten.⁵⁷

För att kunna uppfylla sin fostrande uppgift måste vårdnadshavarna få information om hur deras barns lärande och utveckling fortskrider. Vårdnadshavarna ska informeras om centrala frågor som gäller verksamheten, till exempel läroplan, arbetsplan och olika evenemang. Genom att kontinuerligt bli informerade om barnets utveckling, mående och lärande kan vårdnadshavarna bättre stöda sina barn. Särskilt viktigt är samarbetet med vårdnadshavarna vid övergångar; till barnomsorg, mellan barnomsorgsenheter, vid övergång till grundskola samt vid planering och genomförande av stöd för lärande och utveckling.

I kapitel 4.6 berörs också samarbetet med vårdnadshavarna då övergångar inom barnomsorgen beskrivs.

3.7 Samarbete med aktörer i samhället

Inom barnomsorgen uppmuntras samarbete med aktörer i samhället för att skapa en koppling till samhället utanför. Barnomsorgen ska nyttja resurser i närsamhället genom att göra exkursioner utanför verksamheten

⁵⁶ FN:s konvention om barnets rättigheter, UNICEF (1989)

⁵⁷ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 1 §, del II

och bjuda in externa sakkunniga. Samarbete med ungdoms-, biblioteks-, idrotts- och kulturväsendet, polisen, församlingar samt organisationer och andra aktörer i närmiljön såsom naturskolor och muséer bidrar till mångsidiga lärmiljöer och stöder barnomsorgens fostrande och demokratiska uppdrag.⁵⁸ Biblioteket är också en viktig samverkanspartner och i biblioteket, i daghemmets närhet, ska det finnas litteratur som inspirerar och stöder barns läsutveckling och material som stöder innehållet i läroplanerna.⁵⁹

4. VERKSAMHETEN I BARNOMSORGEN

Värdegrunden och verksamhetskulturen utgör basen för verksamheten. All verksamhet ska bygga på den värdegrund, de riktlinjer, de arbetssätt och den pedagogiska grundsyn som beskrivs i kapitel 1–3. Den pedagogiska verksamheten ska, i samverkan mellan barn och personal, förverkligas genom en helhetsskapande metod med mål att främja barnets lärande, välbefinnande och mångsidiga kompetens. Barnets intressen och behov ska tillsammans med lärområdena utgöra utgångspunkten för planeringen av verksamheten. Personalen ska använda sig av varierande metoder och arbetssätt för att stöda barnets personliga växande, utveckling och lärande. All omsorg och pedagogik ska beakta barn i behov av särskilt stöd.

Enligt landskapslag om barnomsorg och grundskola skall man inom verksamheten säkerställa att alla barn, oberoende av ekonomiska och sociala förhållanden eller funktionsnedsättningar har tillgång till en inkluderande och jämlik barnomsorg.⁶⁰ Ett barns, och dess familjs, ekonomiska och sociala förhållanden får inte påverka möjligheten till en jämlik barnomsorg. Avgiften som tas ut för barnomsorgen ska därför omfatta all verksamhet. Detta innebär att verksamheten måste utformas på ett sådant sätt att inga dolda avgifter åläggs vårdnadshavarna exempelvis genom medtagande av mellanmål vid utflykter eller vid för eventuella verksamhets- och kulturbesök.⁶¹

4.1 Förundervisningen

Lagen om barnomsorg och grundskola ger rätt till avgiftsfri förundervisning under minst 20 timmar per vecka under året innan läroplikten inleds. Förundervisningen planeras, genomförs och utvärderas av lärare i barnomsorg och lärare i förundervisning.⁶² Syftet är att förbereda barnet för livet, fortsatt lärande och utbildning. Förundervisningen kan bedrivas ihop med övrig barnomsorgsverksamhet och /eller separat för de barn som ingår i förundervisningen. Det är dock centralt att lärandet pågår för alla barn, utifrån barnets behov, intressen och personliga förutsättningar, under hela dagen.

⁵⁸ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 8 §, del I

⁵⁹ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 7 §, del I

⁶⁰ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 2 §, del I

⁶¹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 22 §, del II

⁶² LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 6 §, del II

4.2 Kommunens styrdokument

Barnomsorgens verksamhet styrs av landskapslagen om barnomsorg och grundskola och av läroplanen som kompletterar och konkretiserar den övergripande målsättningen för barnomsorgen som lagen anger. Kommunfullmäktige ska anta en utbildningsstadga för barnomsorgen med de allmänna grunderna för barnomsorgens verksamhet. Utbildningsstadgan innehåller de allmänna grunderna för barnomsorgens och grundskolans verksamhet i kommunen.

Utifrån målsättningar och riktlinjer som slagits fast i lagen, förordningen och läroplanen gör varje gruppfamiljedaghem, daghem och fritidshem upp en arbetsplan som beskriver hur verksamheten ska genomföras. Daghemsföreståndaren ansvarar över att arbetsplanen sammanställs i samråd med personalen, godkänns av kommunen och kan sändas till landskapsregeringen för kännedom. Vårdnadshavarna ska informeras om innehållet i arbetsplanen.⁶³

I arbetsplanen ska en beskrivning av följande ingå:

- Arbetet med barnomsorgens uppdrag och värdegrund
- Arbetet med jämlikhet och jämställdhet
- Leken i verksamheten
- Lärmiljöer och arbetssätt
- Arbetet med barns delaktighet och inflytande
- Samarbetet med vårdnadshavarna och andra aktörer
- Arbetet med förverkligandet av lärområdena för barnomsorgen
- Arbetet med förverkligandet av fördjupningen av lärområdena för förundervisningen
- Rutiner för övergångar inom barnomsorgen
- Arbetet med stöd för barns utveckling och lärande
- Arbetet med utvärdering av verksamheten
- Beskrivning av verksamhet där religionsutövning förekommer i de fall kommunen så bestämt.
- Kontaktuppgifter och uppgifter kring tjänster

Fritidshemmens arbetsplan beskrivs i kapitel 7.

Följande planer ska göras upp inom kommunen och ska vara digitalt tillgängligt på kommunens eller enhetens hemsida eller liknande:

- Barn- och elevhälsoplan⁶⁴
- Plan för hur övergången barnomsorgen och grundskola anordnas

Planerna behöver utvärderas, revideras och uppdateras vid behov. Landskapsregeringen ger ut närmare anvisningar med mall för hur arbetsplanen ska göras upp.

⁶³ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) , 2 §, del II.

⁶⁴ LL om barnomsorg och grundskola, 6 §, del IV.

4. 3 Arbetssätt

4.3.1 Mångsidiga och funktionella arbetssätt

Ett barn lär med alla sinnen och därför är det viktigt att lärandet i barnomsorgen sker genom att barnet ges möjlighet att bearbeta på flera olika sätt, att lärandet bygger på dialog och relationer, liksom att barnet är medskapare i de verksamheter och miljöer som de tillhör. Verksamheterna bör därför präglas av variation och bidra till barnets möjligheter att skapa kunskap på många, olika sätt. Några viktiga strategier för verksamhetens arbetssätt är, förutom variation, betydelsen av lärandesituationen, att utmana och stötta barnet i sitt lärande och att vidareutveckla sitt eget kunnande inom en mångfald av områden med syfte att stödja barnets idéer och utveckling.⁶⁵

Barnomsorgens uppdrag och mål samt barnets ålder, behov, förutsättningar och intressen ska styra valet av arbetssätt. Barn lär sig naturligt genom aktiverande arbetssätt som främjar kreativitet och delaktighet. Exempel på detta är spontan och ledd lek, utforskande, fysisk aktivitet och att uppleva och uttrycka sig inom de olika konstformerna. Barnomsorgen ska ta tillvara vardagsrutiner för att se lärandemöjligheter och stödja och utveckla barnets kunskaper och färdigheter. Arbetssätten ska vara mångsidiga och vara både verktyg och föremål för lärandet. Barn i olika åldrar och barn som lär sig på olika sätt får möjlighet att uppleva att de lyckas då de möter en variation av arbetssätt. Barnet ska få möjlighet att tillsammans med personalen utforska sin omgivning med alla sina sinnen och hela sin kropp. Mångsidiga arbetssätt förutsätter mångsidiga lärmiljöer.

Fysisk aktivitet inom barnomsorgen innebär oftast fysiskt aktiva lekar. Fysisk aktivitet spelar en viktig roll i barnets utveckling och har kopplingar till barnets fysiska tillväxt, utveckling och lärande. Barnomsorgen är därför en viktig faktor i att främja varje barns rätt till en hälsosam utveckling.⁶⁶

Funktionella arbetssätt innebär att barnet ses som en aktiv deltagare i lärprocessen. Funktionalitet kan innebära såväl kognitiv, social som fysisk aktivitet. Funktionalitet aktiverar hjärnan och möjliggör användningen av olika lärstilar. Med hjälp av funktionella arbetssätt främjas en konstruktiv växelverkan mellan barnet och vuxen, ökar upplevelserna av delaktighet samt byggs en god gruppanda och gemenskapskänsla. Pedagogiska arbetssätt såsom upplevelsepedagogik, autentiska lärmiljöer kombinerat med möjlighet till fysisk aktivitet och interaktion skapar positiva upplevelser av lärande och motiverar barnet. Funktionella arbetssätt som ökar barnets fysiska aktivitet uppmuntras inom barnomsorgens verksamhet.

Barnet ska delta i planeringen och valet av arbetssätt utifrån sina förutsättningar. Personalens och barnets kompetens ska tas till vara då man använder sig av olika arbetssätt och då man tillsammans prövar och utvecklar nya arbetssätt.

⁶⁵ Sheridan & Williams. Undervisning i förskolan. En kunskapsöversikt. (2018)

⁶⁶ Red. Sääkslahti, A, Mehtälä, M & Tammelin, T. 2021. Piilo – Pienten lasten liikunnan ilon, fyysisen aktiivisuuden ja motoristen taitojen seuranta. Kehittämisyhteistyön 2019–2021 tulospöytäkirja. Jyväskylä. Tekijät ja Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhteistyö Likes 2021

4.3.2 Språkutvecklande arbetssätt

Småbarnsåren är avgörande för språkutvecklingen och därför är ett språkutvecklande arbetssätt en av grundstenarna i barnomsorgens verksamhet. Småbarn är ofta upptagna med att härma det de ser och att interagera med andra för att kunna skapa mening och förstå världen. Barnet tar till sig skriftspråket genom interaktion med andra omkring dem, genom att experimentera med läsande och skrivande (läs- och skrivhandlingar) och genom att se hur andra omkring dem gör när de läser och skriver. Tal, gester, symboler, bilder och berättande hör till de uttrycksmedel som barn möter och experimenterar med tidigt i livet.⁶⁷ Genom att fokusera på barnets språkutveckling kan barnomsorgen bidra till att stärka deras självförtroende, trygghet, inkludering och flerspråkighet, såväl som litteracitet och kreativitet.⁶⁸ Ett språkutvecklande arbetssätt gynnar alla barn och deras språkutveckling, trots att det är särskilt viktigt för ett barn med utmaningar inom språkområdet eller de barnen med annat modersmål än svenska.

Språklig medvetenhet och språkutveckling

Att stimulera barnets språkliga medvetenhet och språkutveckling är två viktiga delar i det språkutvecklande arbetssättet i barnomsorgen. Tidiga insatser på att utveckla barnets språkliga medvetenhet genom fonologiska övningar som genomförs på ett systematisk, strukturerat och kontinuerligt sätt ger en god grund för barnets fortsatta utveckling mot litteracitet. En fonologisk medvetenhet hos barn ger positiva effekter på förståelsen av hur bokstav och bokstavsljud hänger ihop. Det är därför gynnsamt att fonologiska övningar görs redan innan barnet lärt sig läsa eller innan formell läsinlärning. Regelbunden träning i fonologisk medvetenhet är också en förebyggande faktor för barn som kan löpa risk för läs- och skrivsvårigheter i senare åldrar.⁶⁹

Språkutveckling hos barn i barnomsorgen sker också när personalens egen språkanvändning används ett verktyg i vardagen som språkliga förebilder. Det innebär att personalen själv har ett rikt språkbruk, lite i överkant av barnets språknivå, för att utmana och stimulera barnet vidare i sin språkutveckling.⁷⁰ En allt för låg språklig nivå hos de vuxna, leder inte till lärande utan uttråkning och en för hög nivå leder till frustration.⁷¹ I verksamheten behöver det därför finnas språkutrymme, det vill säga tid för språkande och för att låta barnet få klä sina upplevelser i ord i dagliga rutinsituationer och övriga aktiviteter.

Läsning, läsmiljöer och läsande förebilder

I högläsningen påbörjas barnens process mot att bli läsande individer. Även de yngsta barnen förstår efter hand att tecknen och bilderna på pappret kan förmedla något och att detta något kan läsas upp eller berättas om och om igen. Barnet lär sig omedvetet hur språket låter och är uppbyggt och att känna igen ordbilder. Genom att höra berättelser kan barnet gradvis urskilja sättet som berättelser är uppbyggda på och att det

⁶⁷ Förskola Läsmiljö – att skapa rum för läsande i förskolan. 2016. <http://lasochskrivportalen.skolverket.se>

⁶⁸ Håland-Anveden, P. 2017. Främja barns språkutveckling. Skolverket. Modul: Flera språk i barngruppen. Del 2: Språkutvecklande arbetssätt. Stockholm

⁶⁹ Ann-Christine Kjeldsen. The Nordic Model: Language games promoting literacy skills- A 10-year phonological intervention follow-up from kindergarten to grade 9. (2019)

⁷⁰ Andréasson & Ring. Vikten av att "hitta språket" och bidra till språkutveckling under hela dagen. www.skolverket.se

⁷¹ Håland-Anveden, P. 2017. Främja barns språkutveckling. Skolverket. Modul: Flera språk i barngruppen. Del 2: Språkutvecklande arbetssätt. Stockholm

löper en röd tråd igenom en berättelse. Det är viktiga kunskaper när de senare själva ska berätta, eller lära sig läsa och skriva. Samma funktioner övar barnen i sång, rim, ramsor och ordlekar.⁷²

I barnomsorgen ska barnet möta en stimulerande läsmiljö. För att skapa en sådan behövs miljö, där barn läses för och det finns tid för läsning, där de ser att vuxna läser och där de uppmuntras att interagera med text som finns i de miljöer där de vistas. Det behövs en språkrik miljö, där samtal om det lästa är naturligt förekommande. I en kunskapsrik miljö stimuleras barn till att lära sig mer om världen och om saker som intresserar dem genom att prata med människor, men även genom olika medier. Det är också viktigt med en kommunikativ miljö där barns lek, kroppslighet och delaktighet främjas och en samverkansstark miljö där barnomsorgen samverkar framför allt med hemmet, men också med biblioteket. Det är när samspel mellan dessa olika miljöer möjliggörs, som utveckling av läsmiljön sker. Barnomsorgens läsmiljö måste tilltala tvärs över olika sociala och kulturella gränser samt åldersgränser. För att läsning ska upplevas som attraktivt är det viktigt att läsmiljön också upplevs som attraktiv och lockande.⁷³

Att samverka med hemmet är en del av verksamhetskulturen inom barnomsorgen.⁷⁴ För en god språkutveckling hos barnet behövs en gemensam förståelse för hur man som förebild påverkar barns utveckling till läsare. Barn som ser vuxna och äldre barn läsa eller använda texter på olika sätt lär sig att uppskatta och använda tryckt material själva. Här är vårdnadshavarna och andra vuxna runt barnet en viktig resurs. Målet för en läsande förebild är att få barn att intressera sig för text och språkets uttrycksmöjligheter samt att etablera ett livslångt engagemang för läsning. Barnomsorgen har goda förutsättningar, att samverka med familjer i att uppmuntra och stimulera barnets intresse för läsning och barnets språkutveckling på konstruktiva sätt.⁷⁵

Barn med annat modersmål än svenska

Barnomsorgen ska stödja barn med annat modersmål än svenska och ge dem en god grund för sin kulturella och språkliga identitet.⁷⁶ I den värdegrund och i den pedagogiska grundsynen som beskrivs i läroplanen samt i beskrivningarna av nyckelkompetenserna och lärområdena betonas också att barnomsorgen är en social och kulturell mötesplats. En mötesplats som förväntas förstärka förståelsen för kulturell mångfald och förbereda barn och ungdomar för ett liv i en alltmer internationaliserad värld.

Tiden i barnomsorgen är viktig för ett barn med annat modersmål än svenska på grund av att den sociala miljön runt ett barn spelar en stor roll för språkutvecklingen. För att bygga upp andraspråket svenska och kunna kommunicera på språket i barnomsorgen och vid andra tillfällen behöver ett barn med annat modersmål än svenska ges möjlighet att utveckla en kommunikativ språkförmåga. Det betyder att få möjlighet att reflektera kring om hur det svenska språket är uppbyggt och strukturerat, s.k. organisatorisk kompetens (ljud/skrift,

⁷² Ann S. Pihlgren. Högläsning. 2019. <http://lasochskrivportalen.skolverket.se>

⁷³ Förskola Läsmiljö – att skapa rum för läsande i förskolan. 2016. <http://lasochskrivportalen.skolverket.se>

⁷⁴ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 3 §, del I

⁷⁵ Förskola Läsmiljö – att skapa rum för läsande i förskolan. 2016. <http://lasochskrivportalen.skolverket.se>

⁷⁶ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 6 § del I

ordförråd, grammatik, textuppbyggnad), kunskap om hur språket används, s.k. pragmatisk kunskap, och kunskap om vad som för tillfället är det bästa sättet att uttrycka sig, s.k. strategisk kompetens⁷⁷. Detta kan stöttas av ett språkutvecklande arbetssätt, vilket beskrivs ovan.

Det är viktigt att verksamheten har ett uppmuntrande och inkluderande förhållningssätt till barnets språk, vilket innebär att barnets språk, erfarenheter, förkunskaper och egna tankar räknas och berikar arbetet i verksamheten. I detta arbete kan exempelvis digitala hjälpmedel vara ett stöd.⁷⁸

För att stöda barn med annat modersmål att utveckla sina kunskaper i svenska är det viktigt att all personal arbetar språkutvecklande och genom att se över vilket stöd som kan ges genom allmänpedagogiskt stöd. Utifrån barnets behov kan det behövas specialbarnomsorg i form av specialpedagogiskt eller mångprofessionellt stöd. Detta stöd utarbetas i enlighet med det som beskrivs i kapitel 6.

Flerspråkiga barn är ofta bärare av fler kulturer, vilket också behöver beaktas inom barnomsorgen. Enligt Barnkonventionens artikel 30 ska barn som tillhör en minoritet ha rätt till sitt kulturliv, religion och språk. Barnomsorgspersonalens roll är att bekräfta barnets bakgrund och agera i enlighet med det som beskrivs i lagstiftning och läroplanen. Vårdnadshavaren har det huvudsakliga ansvaret för att barnet lär sig får tillgång till hemmets kulturbakgrund.⁷⁹

Det är viktigt att barnomsorgens personal får tillgång till fortbildning inom områden såsom mångfald och flerspråkighet för att på bästa sätt möta och stöda barnet. Det åligger utbildningsanordnaren att se till att personalen får möjlighet att delta i fortbildning som upprätthåller och utvecklar yrkesskickligheten.⁸⁰

4.4 Dokumentation inom barnomsorgen

Målsättningen för barnomsorgen är att verksamheten ska bedrivas i nära samverkan med hemmet, ha barnets ålder och individuella behov som utgångspunkt och främja en allsidig fysisk, emotionell, social och kognitiv utveckling. Barnet ska ges möjlighet att påverka verksamhetsinnehållet utifrån sin mognadsgrad.⁸¹ Med hjälp av dokumentation ges möjlighet att följa barnets utveckling och lärande men också analysera och utvärdera verksamhetens kvalitet. För att dokumentationen ska vara relevant och ändamålsenlig behöver den ha ett tydligt syfte som utgår från läroplanen. Allt man gör, även all dokumentation, skall i första hand gagna barnet.

Det är viktigt att respektera barnets integritet vid all dokumentation. För att barnets integritet ska kunna respekteras i frågor som rör dokumentation är det viktigt att barnet upplever att hen har möjlighet att neka

⁷⁷ Axelsson, M. 2019. Artikel 1 - Andraspråksinlärning och flerspråkighet i den flerspråkiga förskolan med fokus på barn med ett annat modersmål än svenska som nyligen anlänt till Sverige. Skolverket. Stockholm

⁷⁸ Håland-Anveden, P. 2017. Främja barns språkutveckling. Skolverket. Modul: Flera språk i barngruppen. Del 2: Språkutvecklande arbetssätt. Stockholm

⁷⁹ Landskapsregeringens program för integrationsfrämjande 2020–2023

⁸⁰ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) 6§ del V

⁸¹ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32), 1 §, del II.

till att bli till exempel fotograferad. Att göra barnet delaktigt i hur och vad som ska dokumenteras är en del i att värna om barnets integritet vid dokumentationstillfällen.

Fritidshemmen kan med fördel i tillämpliga delar i verksamheten inspireras av innehållet i kapitel 4.4 som berör dokumentation.

4.4.1 Pedagogisk dokumentation

Pedagogisk dokumentation är ett arbetssätt för att planera, genomföra, utvärdera och utveckla barnomsorgens verksamhet. Pedagogisk dokumentation hör ihop med ett utforskande arbetssätt som bygger på ett gemensamt experimenterande och undersökande som inkluderar både barn och personal. Syftet med pedagogisk dokumentation är att förverkliga verksamheten utgående från barnen. Den information och förståelse som dokumentationen bidrar till ska användas till exempel för att arbetssätten, lärmiljöerna, verksamhetens mål, metoderna och innehållet kontinuerligt ska kunna anpassas enligt barnens intressen och behov.

Pedagogisk dokumentation fokuserar på processer av lärande och innehåll i praktiken som kan observeras i vardagen. Utgångspunkt för observationerna kan vara ett förutbestämt kunskapsområde i ett projekt, lärområden eller andra aspekter av det pedagogiska arbetet. Observationsmaterialet ligger sedan till grund för analys av barnens lärande (tillsammans med barn, vårdnadshavare eller kollegor) och därefter blir det personalens uppgift att utmana det som tycks intressera och engagera barnen i förhållande till det som erbjuds. Pedagogisk dokumentation är en metod kan synliggöra praktiken och på detta sätt bilda underlag för samtal och utvärdering av densamma. Barnens intresse och engagemang bildar utgångspunkt och blir i samband med personalens tankar och idéer grund för det fortsatta arbetet. Arbetssättet är utforskande på så sätt att det i olika pedagogiska situationer inte finns en på förhand bestämd utgång utan det finns en öppenhet för improvisation och omplanering.⁸²

Det som gör dokumentationen pedagogisk är att man i arbetslaget jobbar utifrån pedagogiska målsättningar och dokumenterar den verksamhet som pågår där dessa målsättningar blir synliga och konkreta. Personalen utgår från barnens behov och de pedagogiska målsättningarna, som de tillsammans ställt, och diskuterar utifrån dem det dokumenterade materialet. Pedagogerna reflekterar över materialet och använder sig av sina reflektioner i den framtida verksamheten på sätt eller annat. Pedagogisk dokumentation kan på så sätt påverka och utveckla verksamheten. Om ingen reflektion görs över det dokumenterade är dokumentationen inte lika relevant med tanke på planeringen och utvärderingen av barnets utveckling och lärande och då är det inte fråga om pedagogisk dokumentation. Reflektion är därför ett viktigt begrepp inom pedagogisk dokumentation och handlar om pågående föränderliga tankeprocesser.

⁸² Alnervik, K. 2013. Men så kan man ju också tänka. Pedagogisk dokumentation som förändringsverktyg i förskolan. Högskolan i Jönköping

Man kan via det dokumenterade materialet (en anteckning, ett fotografi, en observation, ljudupptagning, en teckning, pyssel, diskussioner, samtal, lekar) bättre se vad barnet intresserar sig för, vilka frågor hen vill ha svar på, vad det enskilda barnet vill lära mer om och anpassa verksamheten efter det. Framför allt kan man med dokumentationen synliggöra barnets intressen, behov och den egna läroprocessen, både för personalen och för barnet självt.⁸³ Det är viktigt att dokumentationen kopplas samman med lärområdena, nyckelkompetenserna, barnets egen läroprocess och den pedagogiska verksamheten överlag. Att dokumentera vid flera olika tillfällen hjälper att till exempel få syn på barnets förändrande kunnande och färdigheter, om barnets intresse har breddat och om barnet är i behov av stöd för sin utveckling och sitt lärande i förhållande till lärområdena.

Den pedagogiska dokumentationen kännetecknas av:⁸⁴

- att den är systematisk och planerad
- att den utgår från barnen, deras behov och att de aktivt medverkar i den
- att personalen i början sätter upp pedagogiska målsättningar utifrån lärområden och att dessa står i fokus i dokumentationen
- att den påverkar den fortsatta pedagogiska verksamheten
- att personalen analyserar och diskuterar dokumentationen med varandra, och har fokus på lärande utgående från de mål som personalen ställde i början av processen
- att man diskuterar den med barnet och visar vad barnet lärt sig med hjälp av det dokumenterade materialet
- att man kan urskilja och diskutera det enskilda barnets eller gruppens läroprocess utgående från dokumentationen
- att den görs utgående från de mål som finns för barnomsorgens verksamhet och barnets

Pedagogisk dokumentation innebär också en pedagogisk planering, där personalen utgår från barnet. Personalen planerar då inte verksamheten långt på förhand utan utifrån barnets behov. Viktiga frågor är: Vad behöver barnen för sorts stöd i den här gruppen? Vilka är de enskilda barnets behov? Vilka likartade behov finns det? Vad intresserar sig barnet för? Utgående från sin egen kompetens och läroplanens intentioner fastställer personalen tydliga målsättningar, något de önskar stärka och utveckla hos barnet. Personalen planerar projektbaserat så att barnets behov och målsättningarna harmoniserar med barnets intressen och frågor.

I barnomsorgen ska också barnet få vara delaktigt i dokumentationen och personalen ska arbeta för att göra barnet delaktigt i dokumentationen på många olika sätt. Barnet kan själv dokumentera sådant som är viktigt för hen på ett för barnet lämpligt sätt, till exempel genom att fotografera, skapa, videofilma eller skriva, för att personal och barn sedan tillsammans går igenom barnets dokumentation och antecknar sådant som kommer

⁸³ Holm,P &Aledin,S. 2019. PEDAGOGISK DOKUMENTATION - vad, hur och varför?.www.moilo.fi. Helsingfors

⁸⁴ Holm,P &Aledin,S. 2019. PEDAGOGISK DOKUMENTATION - vad, hur och varför?.www.moilo.fi. Helsingfors

fram i diskussionerna. Barnets dokumentation ska användas aktivt i den pedagogiska dokumentationsprocessen. Den utgör underlag för reflektion och utvecklingen av verksamheten.

Den pedagogiska dokumentationen blir ett redskap för att synliggöra barnets utveckling och lärande för barnet själv men också för vårdnadshavarna. När dokumentationen går igenom tillsammans med barnet, vårdnadshavarna och personalen hittar man olika synvinklar. Genom att diskutera dem skapas en helhetsbild av barnets lärande och utveckling. Under de individuella samtalen som förs mellan föräldrar och personal har personalen en möjlighet att visa delar av den pedagogiska dokumentationen som just handlar om ett enskilt barn. Personalen kan visa föräldrarna barnets lärprocesser och tillsammans utstaka nya målsättningar för barnet genom att tillsammans reflektera och diskutera utifrån det samlade material i loggen för barnets utveckling och lärandeprocesser. (se 4.4.3)

4.4.2 Pedagogisk dokumentation på grupp- och personalnivå

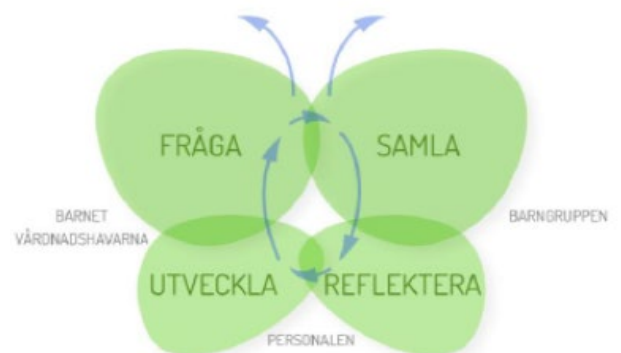
Med hjälp av den pedagogiska dokumentationen kan man lyfta fram och bemöta barnets intressen och teman för det gemensamma lärandet och utforskandet i barngruppen. I planeringen av lärandet och den pedagogiska verksamheten inom barnomsorgen är den pedagogiska dokumentationen ett verktyg som samlar ihop barnens intressen och behov och de olika lärområdena så att de bildar en vardag där målen för mångsidig kompetens och barnens välbefinnande prioriteras. Gruppdokumentation kan användas för att få syn på de förutsättningar verksamheten ger för barnets utveckling och lärande. Den kan till exempel visa hur miljöerna används av barnet, hur talutrymmet fördelas i barngruppen eller vilka metoder arbetslaget använder för att stimulera barnets språkutveckling.

Det dagliga arbetet med barnet är en viktig utgångspunkt för professionella reflektioner i det kollegiala lärandet. I den pedagogiska dokumentationen är observation av barnet en mycket viktig del. Arbetssättet utvecklar och stöder såväl barnens växande, lärande och utveckling som personalens yrkeskompetens och lärande. Genom att använda pedagogisk dokumentation i den professionella utvecklingen som en del i det kollegiala lärandet kan viktiga frågor inom barnomsorgen lyftas fram för diskussion, arbetet görs meningsfullare och valet av utvecklingsområden underlättas.

Genom att dokumentera kan arbetslaget bland annat:

- se vilka förutsättningar arbetslaget ger för barnens lärande
- ta reda på hur lärmiljön bidrar till barnens utveckling och lärande
- få syn på barnens tidigare erfarenheter och kunnande
- få kunskap om vad barnen utforskar och hur de lär sig
- få reda på vad barnen uppfattar som intressant, roligt och meningsfullt
- kartlägga vilka möjligheter barnen har till delaktighet och inflytande.

Bild från www.opf.fi/sv

4.4.3 Lärlogg för barnets utveckling och lärandeprocesser

För att kunna följa varje barns utveckling och lärande behöver det finnas dokumentation för alla barn i daghemsverksamhet inom barnomsorgen och dokumentationen behöver analyseras utifrån vilka möjligheter det enskilda barnet får för att kunna utvecklas och lära. När dokumentationen sker kontinuerligt och systematiskt är det möjligt att följa och analysera hur verksamheten stimulerar och utmanar barnet i deras utveckling och lärande. Det är först när varje barns möjligheter till utveckling synliggörs som det går att utvärdera hur man i verksamheten arbetar mot målen i läroplanen. Barnet själv skall kunna gå tillbaka och se över sin lärandeprocess, hen behöver själva få se att hen lärt sig och utvecklats.

Då barnet börjar i barnomsorgen påbörjas en lärlogg för barnets utveckling och lärandeprocesser, där barnets samlade pedagogiska dokumentation sparas och kopplas till verksamhetens mål och lärområden. Material samlas i lärloggen under barnets tid i barnomsorgen utgående från den pedagogiska dokumentationen, arbetet med olika projekt, teman och det lärande som barnet påvisar. Barnets utveckling och lärandeprocesser ska sedan med hjälp av materialet i lärloggen följas upp minst en gång per år i samband med ett utvecklingssamtal tillsammans med vårdnadshavare. Under samtalet får vårdnadshavare möjlighet att framföra sina synpunkter, vilka noteras i lärloggen. Dokumentationen följer med barnet genom barnomsorgen.

Då barnets utveckling och lärandeprocess följs upp deltar de personer som ansvarar för barnets utveckling och lärande och omsorg tillsammans med vårdnadshavaren och barnet. Vid daghemmen ansvarar en lärare inom barnomsorgen/förundervisningen för att barnets lärlogg utarbetas och utvärderas. Speciallärare inom barnomsorgen deltar om det finns behov av specialbarnomsorg. Sakkunniga och andra parter som stödjer barnets utveckling och lärande deltar vid behov.

Då barnets utveckling och lärandeprocess följs upp är det viktigt att känna till och beakta:

- personalens iakttagelser och uppfattningar om barnets utveckling och lärande kopplat till lärområden
- barnets egna åsikter och tankar kring sitt kunnande, lärande och välbefinnande
- barnets förmågor och styrkor utifrån lärområden
- barnets intresseområden och individuella behov
- barnets språkliga, kulturella och livsåskådningsmässiga bakgrund.
- tidigare uppföljningar av loggen
- skolberedskapsobservationen
- behov av stöd för utveckling och lärande
- vårdnadshavarnas synpunkter

Då barnets utveckling och lärandeprocesser följs upp ska fokus särskilt läggas på hur verksamheten organiserats och hur pedagogiken genomförts. Innan läroplikten inleds genomför speciallärarna i barnomsorgen en skolberedskapsobservation, vilken också ska ingå i lärloggen.

Pedagogisk dokumentation är viktigt för att upptäcka behov av stöd. Då barnets utveckling och lärandeprocesser följs upp ska man vid behov ange barnets behov av stöd för utveckling och lärande och hur stödet ska genomföras. Detta nedtecknas i en plan för barnets stöd för utveckling och lärande, SUL, och är en del av lärloggen. I kapitel 6 beskrivs närmare arbetsgången för planen för stöd för utveckling och lärande.

Illustration över innehållet i lärloggen för barnets utveckling och lärandeprocesser

Inom fritidshemmet och lekverksamheten behöver inte barnets utveckling och lärande samlas i en lärlogg. Fritidshemmet behöver dock i arbetsplanen beskriva samverkan med vårdnadshavare och ett led i att skapa goda rutiner för detta är att kunna samtala kring barnets tid i fritidshemmet. Därför kan fritidshemmen med fördel också använda sig av samma princip där pedagogisk dokumentation samlas i enlogg/portfolio för att ha som utgångspunkt vid samtal med vårdnadshavarna.

Landskapsregeringen förtydligar hur lärloggen ska utformas i närmare anvisningar med mall.

4.5 Sekretess inom barnomsorgen

Handlingar som innehåller uppgifter om personliga eller ekonomiska omständigheter som gäller ett barn, medlemmar av barnets familj ska hållas hemliga. En sekretessbelagd handling eller en kopia eller utskrift av en sådan handling får inte visas för eller lämnas ut till utomstående.⁸⁵ Personal får inte för utomstående röja vad han eller hon vid skötseln av sina uppgifter enligt denna lag fått veta om personliga eller ekonomiska omständigheter som rör ett barn eller medlemmar av barnets familj, om inte den berörda personen gett sitt samtycke till detta. Om den berörda personen inte själv kan bedöma innebörden av samtycket, ska samtycket begäras av vårdnadshavaren.

Trots bestämmelserna kring detta har personalen rätt att **utan samtycke** lämna uppgifter till varandra och till organ inom kommunens förvaltning som är **nödvändiga** för att ett barns barnomsorg och skolgång ska kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt. En barnomsorgs- och utbildningsanordnare också rätt att avgiftsfritt få nödvändiga uppgifter av social- och hälsovårdsmyndigheterna om uppgifterna behövs för att kunna ordna barnomsorgen för ett barn. I dessa fall behöver vårdnadshavaren underrättas om detta och om vilken information som överförs.⁸⁶ Vid övergångar finns rätt att lämna över uppgifter så att den tidigare anordnaren av barnomsorg får föra över uppgifter som är nödvändiga för ordnande av barnomsorgen på ett ändamålsenligt sätt till den blivande anordnaren. Bestämmelsen kan tillämpas då barnet övergår från barnomsorg till grundskola och då ett barn byter daghem.⁸⁷

Oberoende av skyldigheten att iaktta sekretess har personalen också rätt att anmäla uppgifter som är nödvändiga för bedömningen av ett hot mot liv eller hälsa eller för förhindrande av en hotande gärning, om han eller hon vid fullgörandet av uppgifterna har fått kännedom om omständigheter som ger skäl att misstänka att någon löper risk att bli utsatt för våld till polisen.

Personal som får vetskap om ett barn vars behov av vård och omsorg förutsätter att behovet av barnskydd utreds **är skyldiga att anmäla** om detta till det organ som svarar för socialvården i kommunen.⁸⁸

4.5.1 Sekretess gällande individuell dokumentation om barnet

Loggen för barnet utveckling och lärandeprocess, BUL, samt planen för stöd för utveckling och lärande, SUL, är sekretessbelagda. Då ett barn övergår från barnomsorgen till grundskolan överförs uppgifter som är nödvändiga för att ett barns barnomsorg och skolgång ska kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt.⁸⁹

⁸⁵ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 9 §, del V

⁸⁶ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 11 §, 3 mom. del V

⁸⁷ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 9 §, del V

⁸⁸ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 9 §, del V

⁸⁹ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 9 §, del V

Bestämmelserna kring sekretess innebär att materialet i loggen för barnets utveckling och lärandeprocess inte överförs i sin helhet, utan övergår till föräldrarna. Däremot överförs information som framkommit genom skolberedskapsobservationen och som anses nödvändig för ordnande av barnets skolgång, och i de fall en aktuell plan för barnets utveckling och lärande finns överförs även nödvändig information som framkommer i denna, samt annan information personalen (som innefattas av sekretessbestämmelsen) bedömer som nödvändig. Om detta skall vårdnadshavarna informeras.

4.6 Övergångar inom barnomsorgen

Övergången från hemmet, från den tidigare barnomsorgen till förundervisningen och från förundervisning till skolan är viktiga skeden i barnets liv. En smidig övergång främjar barnens känsla av trygghet och välbefinnande samt deras förutsättningar för tillväxt och för att lära sig. Rutiner vid övergångarna ska beskrivas i arbetsplanen och utvärderas och utvecklas genom samarbete bland personalen. Respons från vårdnadshavarna ska också beaktas. Barnomsorgen ansvarar över att skapa förutsättningar för att samarbetet med vårdnadshavarna ska kunna fungera. För att ett lyckat samarbete ska vara möjligt förutsätts att personalen är aktiv och har kontakt med hemmen. Det är viktigt att personalen lyssnar, är lyhörd, öppen och ärlig i kommunikationen med vårdnadshavarna för att skapa goda förutsättningar för trygga övergångar för barnet. I loggen för utveckling och lärande kan övergångarna dokumenteras, diskuteras och utvärderas. Information som är nödvändig för anordnande av stöd för lärande och utveckling överförs när barnet övergår från en enhet till en annan eller från ett utbildningsstadium till följande. Vid övergångarna och i synnerhet vid beslut om att inleda grundskolan vid en avvikande tidpunkt ska man även utnyttja den sakkunskap som tidigare och framtida lärare har om barnets växande och lärande.

Från hemmet till barnomsorg

Samarbetet med vårdnadshavarna börjar då barnet beviljats en plats inom barnomsorgen och det för barnet sker en övergång från hem till barnomsorg. Före den egentliga starten ges varje barn möjlighet till inskolning för att garantera en så trygg och bra start som möjligt för det enskilda barnet. Inskolningen utformas enligt barnets behov. Under inskolningen är vårdnadshavarna (eller annan anknytningsperson) närvarande på barnomsorgsenheten. Målet med inskolningen är att barnet successivt i egen takt, med vårdnadshavaren nära till hands bekantar sig med enhetens verksamhet.

Inom barnomsorgen

Då barnet byter grupp inom eller mellan barnomsorgsenheter bör personalen vara uppmärksam på hur en sådan övergång kan ske med tanke på barnets bästa. Personalen ska då i samråd med vårdnadshavarna planera för att skapa en så trygg övergång som möjligt för barnet. Ibland kan det med tanke på barnets bästa vara aktuellt med en kort inskolning.

Från förundervisning till grundskola

Förundervisningen och grundskolan ska på ett förtroendefullt sätt samverka med varandra för att stödja barnets/elevens utveckling, livslånga lärande och skapa en innehållsmässig kontinuitet. Barnet i förundervisningen ska få bekanta sig med grundskolans nybörjarundervisning och den kommande skolmiljön. Rätten till skolgång börjar då barnet blir läropliktigt men kommunen kan på ansökan av vårdnadshavaren av särskilda skäl ge ett barn rätt att börja sin skolgång ett år tidigare eller ett år senare än det år då barnet blir läropliktigt.⁹⁰

Skolberedskap

Tidpunkten för skolstarten kan variera och vid behov kan barnets beredskap att börja i skolan övervägas. Här beaktas barnets sociala och emotionella mognad samt även kognitiv, språklig, matematisk, kroppslig och motorisk mognad. En viss självständighet i vardagssituationer samt intresse och nyfikenhet för lärandet underlättar skolstarten. Speciallärarna i barnomsorgen genomför, i samarbete med lärarna i barnomsorg/förundervisning, en skolberedskapsobservation och hänsyn tas till relationen mellan barnets beredskap och vad ett eventuellt uppskovsår i daghemmet kunde ge. Skolberedskapsobservationen görs som ett komplement till det som redan dokumenterats i barnets lärlogg under barnets tid inom barnomsorgen. Då alternativ diskuteras och övervägs ska vårdnadshavarna informeras i ett så tidigt skede som möjligt. Vid tidigare- eller senarelagd skolstart dokumenteras detta i barnets lärlogg.

Vid en eventuell tidigare- eller senarelagd skolstart ska vårdnadshavaren lämna in en ansökan till ansvarig nämnd i kommunen. Nämnden har en skyldighet att se till att ett ärende utreds tillräckligt och på behörigt sätt och skaffa den information och den utredning som behövs för att ärendet skall kunna avgöras. Det åligger vårdnadshavaren att lägga fram en utredning och påvisa grunder för sina yrkanden.⁹¹

Rutinerna för samarbete mellan förundervisningen och grundskolan

Anordnaren av förundervisningen ska skapa sådana samarbets- och informationsrutiner mellan barnomsorg och grundskola så att övergången sker så smidigt som möjligt, och stödjer barnens växande och lärande. Rutiner ska beskrivas i kommunens plan för samarbete och övergång för barnomsorg till skola och innehålla möjligheter att diskutera med barnet och vårdnadshavaren om mål, uppdrag och förfaringssätt. Målet är att barnen och vårdnadshavarna bekantar sig med lärmiljöerna, verksamheten och personalen i förskole- och nybörjarundervisningen innan undervisningen inleds. Barn och vårdnadshavare till barn som övergår till grundskola ska också informeras om fritidshemsverksamheten i kommunen.

⁹⁰ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 2 §, del III

⁹¹ Förvaltningslag, (2008:9), 26§

4.7 Utvärdering av barnomsorgen

Ett bra kvalitetsarbete bygger på att barnomsorgen planerar, följer upp och utvärderar sitt eget arbete, tar tillvara resultaten och omsätter dem i olika åtgärder för att utveckla verksamheten. Det är kommunens ansvar att se till att enheten har förutsättningar att göra detta.⁹² Genom utvärdering kan enheten fånga upp vad som fungerat bra och vad som fungerat mindre bra. Det är viktigt att alla parter, barnen, vårdnadshavarna, ledningen och personalen, utvärderar verksamheten. Då enheten arbetar med den pedagogiska dokumentationen på grupp- och personalnivå såsom beskrivs i 4.4.2 skapas en god grund för utvärdering av verksamheten.

Inom barnomsorgen bör man kontinuerligt utvärdera hur läroplanen har förverkligats i verksamheten. Utvärderingen kan fokusera på bland annat personalens kommunikation med barnen, stämningen i gruppen, pedagogiska arbetssätt, verksamhetens innehåll, samarbetet med hemmen, barnhälsan, personalresurserna, utrymmena eller lärmiljöerna. I ett daghem ansvarar daghemsföreståndaren för att möjliggöra och följa upp utvärderingen medan det i ett fritidshem ansvaras över av rektor eller daghemsföreståndare. Resultaten av utvärderingen ska fungera som ett instrument för verksamhetens interna utveckling och vid behov leda till justeringar av verksamhetsidé och arbetsrutiner. Uppföljningen och utvärderingen syftar alltså till att synliggöra resultat och ge underlag för eventuella förändringar. Det är inte bara fråga om att kontrollera hur ansvaret fullföljts utan en fråga om hur arbetet ska fortsätta och utvecklas.

Daghemsföreståndaren eller rektor behöver planera hur uppföljningen och utvärderingen ska genomföras och på vilket sätt enhetens viktigaste kontaktnät och kringgrupper, bland annat vårdnadshavare och andra enheter inom barnomsorgen, ska medverka och informeras. Det är viktigt att personalen och barnen tillsammans utvärderar sitt gemensamma arbete. Personalens målinriktade och systematiska självvärdering har en central roll i att upprätthålla och utveckla kvaliteten inom barnomsorgen. Den pedagogiska dokumentation som har samlats in under en längre tid är en viktig del av utvärderingen av den pedagogiska verksamheten och personalens självvärdering av verksamheten.

Kommunfullmäktige ska anta en utbildningsstadga för barnomsorgen och grundskolan och kommunen har ansvar över att planera, genomföra, uppfölja och utvärdera barnomsorgen i kommunen.⁹³ Utbildningsstadgan ska innehålla de allmänna grunderna för barnomsorgens och grundskolans verksamhet. Utbildningsstadgan ska skickas till landskapsregeringen för kännedom, eftersom landskapsregeringen har det övergripande ansvaret för utvecklingen av barnomsorgen.⁹⁴ Kommunen bestämmer själv vilka metoder som ska användas vid utvärderingen på kommun- och enhetsnivå. Det är viktigt att de lokala beslutsfattarna, vårdnadshavarna och personalen inom barnomsorgen har aktuell information om hur barnomsorgen genomförs och om dess kvalitet. Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet är tillsynsmyndighet för barnomsorgen.

⁹² LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 43 §, del II

⁹³ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 42–43 §, del II

⁹⁴ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 2 §, del II

5. LÄROMRÅDEN INOM BARNOMSORGEN

För att planera en kvalitativ barnomsorg och för att stöda barnets utveckling och lärande är det viktigt att det råder balans mellan social, emotionell, fysisk och kognitiv utveckling. Därför är det viktigt att i planeringen av verksamheten beakta och känna till betydelsen av lek, kontakt med naturen, musik, konst och fysisk aktivitet. Det är också centralt att man i verksamheten främjar barnets deltagande, initiativ, och självständighet, att problemlösning och kreativitet får ta plats och att uppmuntra sådant lärande som omfattar resonemang, undersökning och samarbete.⁹⁵ Utifrån detta ska lärarna i barnomsorg tillsammans med barnet planera och genomföra en mångsidig och helhetsskapande pedagogisk verksamhet med utgångspunkt i fem lärområden.

Dessa fem lärområden är likvärdiga och barnet har rätt att få mångsidiga upplevelser inom de olika lärområdena. Personalen ska se till att den pedagogiska verksamheten, som planeras av lärare i barnomsorg, men förverkligas av hela arbetslaget tillsammans, främjar utvecklingen och lärandet hos barn i olika åldrar.

Lärområden inom barnomsorgen:

- Språk och kommunikation
- Skapande, kultur och estetiska uttrycksformer
- Mångfald, gemenskap och samhälle
- Matematiskt tänkande, hållbarhet och utforskande
- Kropp, hälsa och utveckling

Det är viktigt att alla barn har möjlighet att lära sig och få arbeta i egen takt och utveckla sina färdigheter i mångsidiga lärmiljöer i växelverkan med andra barn, läraren och den övriga personalen. Syftet med lärområdena är att erbjuda barnet nya och inspirerande lärandeupplevelser och möjligheter att arbeta med uppgifter som innehåller lämpliga utmaningar i lärandet. Barnets olika behov av stöd ska beaktas i verksamheten och barnet ska ges tillräckligt stöd genast när behov uppstår.

För varje lärområde beskrivs den pedagogiska *verksamhetens uppdrag*. Varje barn ska ges möjlighet att utveckla olika förmågor, intressen och färdigheter kopplat till uppdraget inom de olika lärområdena, utifrån var hen själv befinner sig i sin utveckling och lärandeprocess. De förmågor barnen ska ges möjlighet att utveckla beskrivs under rubriken *verksamhetsmål*. Efter att de olika förmågorna presenterats följer också en beskrivning av *arbetssätt och tänkbart innehåll*, aktiviteter, förhållningssätt och metoder som gynnar barnets möjlighet till att utvecklas inom lärområdet. **Beskrivningen av arbetssätt och innehåll skall inte ses som en komplett redogörelse utan som inspiration och vägledning i arbetet, där också mycket annat ingår.**

⁹⁵ Europeiska Unions råd. Rekommendation om förskoleverksamhet och barnomsorg av hög kvalitet. (2019/C 189/02)

Förundervisningen

Under förundervisningsåret arbetar man utifrån samma lärområden som berör hela barnomsorgen, men med förstärkt fokus på skolförberedande centralt innehåll. Det centrala innehåll som ska behandlas under förundervisningsåret presenteras under rubriken centralt innehåll för förundervisningsåret. Även om innehållet är skolförberedande skall det bearbetas med leken som utgångspunkt och genom mångsidiga arbetssätt, med konkret och visuellt material och genom ett gemensamt utforskande.

Arbetsområden för fritidshemmen beskrivs i kapitel 7 och lekverksamheten beskrivs i kapitel 8.

5.1 Språk och kommunikation

Uppdrag

Barnomsorgen har som uppdrag att stödja utvecklingen av barnens språkliga kunskaper och färdigheter samt deras språkliga identiteter och att stärka barnets intresse och nyfikenhet för språk, texter och kulturer. Barn kan lära sig flera språk samtidigt, till exempel så att språken utvecklas och används på varierande sätt i olika sammanhang. Inom verksamheten ska man ta hänsyn till att barn lever i olika språkliga miljöer. Språkbruket och sättet att kommunicera varierar mellan hemmen och i vissa hem talas det flera språk. I barnomsorgen ska språklig och kulturell mångfald synliggöras i samarbete med vårdnadshavarna, vilket stödjer utvecklingen av barnets språkliga identiteter. Med tanke på språkinläringen är det viktigt att vara medveten om att barn i samma ålder kan befinna sig i olika skeden av språkutvecklingen.

Verksamhetsmål för barnomsorgen

I barnomsorgen ska barnet ges möjlighet att:

- öva sin språkliga medvetenhet genom fonologiska övningar som genomförs på ett systematisk, strukturerat och kontinuerligt sätt
- utveckla sitt intresse för berättelser, bilder och texter i olika medier, såväl digitala som andra
- utveckla sin förmåga att ställa frågor, återberätta, förklara och diskutera i olika sammanhang
- utveckla sitt intresse för skriftspråk samt förståelse för symboler och hur de används för att förmedla budskap
- få handledning i utvecklandet av olika finmotoriska färdigheter så som penngrepp, utgående från barnets eget intresse och initiativ
- utveckla ett språkligt intresse och ett rikt, inkluderande och ett nyanserat språk
- utveckla sin förmåga lyssna och öva taltur
- utveckla förmågan att använda bilder, föremål och tecken som stöd för kommunikationen
 - teckenspråk, om barnet har hörselnedsättning, är döv eller av andra skäl har behov av teckenspråk
- på ett mångsidigt sätt ta del av barnlitteratur och lyssna till olika texter och diskutera dem tillsammans
- inspireras att tillsammans och på egen hand känna igen och producera bokstäver och ord på olika sätt utgående från sin förmåga och sitt intresse i för dem relevanta sammanhang
- utveckla sin förmåga att uttrycka och kommunicera känslor
- tillsammans iaktta olika språk och i synliggöra de språk som talas i barngruppen och i närmiljön.

Centralt innehåll för förundervisningen

Under förundervisningsåret ska verksamheten fokusera på att:

- barnet får fördjupa sin språkliga medvetenhet genom fokus på språkets uppbyggnad av ord, stavelser och ljud och genom fonologiska övningar som genomförs på ett systematisk, strukturerat och kontinuerligt sätt
- barnet får producera egna berättelser på ett lekfullt sätt
- handleda barnet i ett ändamålsenligt penngrepp
- barnet får prova på använda tangentbord och andra digitala verktyg för sitt skrivande.
- barnet övar på att återberätta, visualisera och bekanta sig med vad som står mellan raderna i berättelser
- barnet tillsammans och på egen hand övar sig i att känna igen och bekanta sig med att producera och avkoda bokstäver och ord
- reflektera kring säker, ansvarsfull, inkluderande och hänsynsfull kommunikation, även i digitala sammanhang.

Arbetsätt och innehåll

Personalen i verksamheten verbalisera den dagliga verksamheten (t.ex. känslor, föremål, handlingar) och erbjuder en mångfald av språkliga modeller samt använder ett rikt och korrekt språk. Personalen ser till att det finns utrymme och strukturer för barnet att utveckla sin språkliga medvetenhet genom fonologiska övningar som genomförs under ledning av personalen på ett systematisk, strukturerat och kontinuerligt sätt. I verksamheten lockar och uppmuntrar personalen till och ger tid för barnets berättelser, förklaringar och diskussioner. De tar del av barnets intressen och upplevelser, lyssnar aktivt, bekräftar och berikar språkligt det barnet berättar. I verksamheten skapas möjligheter och rutiner som lockar till växelverkan och berättande i små grupper. Barnets alster såsom berättelser och olika typer av kommunikation dokumenteras. Personalen läser högt för barnet och använder böcker pedagogiskt, normmedvetet och målinriktat och bekantar barnet med barnlitteratur, sagor, ramsor, sånglekar. Personalen erbjuder under högläsningen också flera olika texttyper som berättande, beskrivande och instruerande texter. Barnet får bekanta sig med olika visuella, auditiva och audiovisuella meddelanden och texter och personalen uppmuntrar barnet att lekskriva och lekläsa. Personalen visar att alla språk är lika värdefulla och barnet får använda alla sina språkliga resurser i barnomsorgen för att bidra till att barnets identitet och självkänsla stärks. I verksamheten används bilder, föremål och tecken som stöd för kommunikationen samt att barnet uppmuntras att kommunicera på olika sätt. Personalen fäster uppmärksamhet vid och berikar den språkliga lärmiljön genom att ha bilderböcker framlagda på barnets nivå, skapa lugna läshörnor, använda bilder och foton som uppmuntrar till diskussion och ha skrivna texter, ord och bokstäver synliga på barnets nivå. Personalen använder digitala verktyg för till exempel läsning/högläsning så att det tillför en ny dimension i det språkutvecklande arbetssättet.

5.2 Skapande, kultur och estetiska uttrycksformer

Uppdrag

Barnomsorgen ska stöda utvecklingen av barnets musikaliska, visuella, verbala och kroppsliga uttrycksförmåga och att låta barnet bekanta sig med traditioner, kulturarv och olika konstarter kopplat till läraområdet. Barnet ska ges möjlighet att prova på olika uttrycksformer på ett kreativt sätt. Att få uppleva olika konstformer främjar barnets förutsättningar för lärande och sociala färdigheter, en positiv självbild och förmågan att förstå och strukturera sin omvärld. Förmågan att tänka och lära sig utvecklas då barnet undersöker, tolkar och skapar mening genom att öva att uttrycka sig på olika sätt. Förmågan att fantisera och föreställa sig olika saker är central också då barnets estetiska tänkande utvecklas. Att bekanta sig med konst och olika uttrycksformer stärker barnets mångsidiga kompetenser också när det gäller delområdena multilitteracitet och förmåga att delta och påverka. Upplevelser av konst och kultur stärker barnens förmåga att ta till sig, ta del av och skapa kultur.

Verksamhetsmål för barnomsorgen

I barnomsorgen ska barnet ges möjlighet att:

- utveckla sitt intresse för kultur genom att se och uppleva konst och annan kultur på ett mångsidigt sätt i sin närmiljö
- uppleva, gestalta och kommunicera verbalt och kroppsligt genom olika estetiska uttrycksformer som bild, form, slöjd, drama, rörelse, sång, musik och dans
- konstruera, forma och skapa genom att använda olika material och tekniker även digitala
- skapa bilder genom att prova på olika tekniker, verktyg och material och inspireras att återanvända material
- utveckla sin fantasi och sin förmåga att använda fantasi i sitt skapande
- få erfarenheter av grundrytm, ordrytm och av att använda kroppen som instrument och bekanta sig med olika instrument.
- att lyssna till och uppleva musik och att iaktta ljudmiljön.
- ta del av den traditionella sånger och sånglekar utgående från intresse i barngruppen

Centralt innehåll för förundervisningen

Under förundervisningsåret ska verksamheten fokusera på att:

- barnet får prova att spela olika instrument
- barnet utvidgar sitt ordförråd genom att bekanta sig med ord och begrepp som anknyter till skapande, musik, kultur och konst.
- barnet utvidgar sin kännedom om den gemensamma sångskatten till att innefatta också sånger från hela världen.
- studera och diskutera konst
- bekanta sig med de olika grundfärgerna och vad som händer då man blandar dem
- fördjupa sina kunskaper om konstruktioner, material och tekniker i slöjd genom att till exempel modellera, sy, bygga och snickra och använda olika arbetsredskap

Arbetsätt och innehåll

Barnet får pröva att skapa bilder på olika sätt och med olika verktyg och material, till exempel genom att måla, rita, bygga och skapa mediepresentationer. Tillsammans med barnet iakttas och diskuteras bilder, konstverk, medieinnehåll och föremål som barnet själv har producerat och olika objekt i naturen och den byggda miljön. Barnet handleds i att beskriva sina tankar om budskapet i bilderna. Bilder kan studeras med avseende på till exempel färg, form, material, upphovsman, och vilka känslor de framkallar. Barnet ges möjligheter att experimentera med, undersöka och kombinera olika mjuka och hårda material samt att lära sig de tekniker som behövs i arbetet. Barnet får planera och skapa olika verk och föremål som sedan synliggörs i lärmiljöerna och diskuteras tillsammans. I samband med arbetet kan man undersöka och ta vara på såväl hantverkstraditioner som anknyter till barnens bakgrund som lokala hantverkstraditioner. Barnets förmåga att uppfatta musik, ljudnivå, ljudstyrka och klang utvecklas genom lekfull musikalisk verksamhet. Man sjunger och säger ramsor tillsammans, prövar olika instrument, lyssnar till musik och rör sig till musik. Barnet uppmuntras att uttrycka sig verbalt och kroppsligt till exempel med hjälp av drama, dans och lek.

5.3 Mångfald, gemenskap och samhälle

När barnet börjar i barnomsorgen blir livsmiljön utanför hemmet större. Utöver det egna hemmets familjekonstellation, traditioner, vanor, värderingar och åskådningar möter barnet också andra sätt att tänka och handla. Barnomsorgens uppdrag är att utveckla barnets förmåga att förstå mångfalden och samhället och att öva sig att fungera i den i en gemenskap. Genom att fundera över närmiljöns historia och aktuella frågor riktas barnets intresse mot samhällsfrågor. Att reflektera över etiska val i vardagen, utveckla sina emotionella färdigheter och att träna ett respektfullt bemötande stärker barnets sociala färdigheter. Att bekanta sig med seder och bruk, religioner och andra åskådningar i närmiljön i kombination med andra övergripande mål stödjer utvecklingen av barnets kulturella och sociala färdigheter samt mångsidiga kompetens med avseende på tänkande och lärande. Kulturen är en viktig del av barnets identitet.

Verksamhetsmål för barnomsorgen

I barnomsorgens ska barnet ges möjlighet att:

- utveckla sin sociala kompetens (kamratskap, lekfärdigheter, samarbetsförmåga och gruppsamhörighet) och öva sig i hur konflikter kan hanteras på ett konstruktivt sätt.
- bekanta sig med de religioner och övriga åskådningar som finns i närsamhället
- utveckla sin förmåga att skapa och upprätthålla relationer
- reflektera över hur ord och yttranden kan uppfattas av och påverka en själv och andra.

- få kunskap om och utveckla ett intresse för närmiljön och hembygden, åländsk kultur och åländska traditioner
- utveckla sin förmåga att uttrycka tankar och åsikter så att barnet kan påverka sin situation
- att lära sig förstå att människor är olika men ändå lika värda
- använda digitala verktyg på ett medvetet sätt som främjar lärande samt reflektera över innehåll och trovärdighet
- bekanta sig med regler för hur man för sig säkert i trafiken i närmiljön
- reflektera över frågor kring demokrati och medbestämmande

Centralt innehåll för förundervisningen

Under förundervisningsåret ska verksamheten fokusera på att:

- barnet får bekanta sig med barnets rättigheter utgående från FN:s barnkonvention
- skapa gemensamma förhållningsregler för verksamheten
- reflektera över olika livsfrågor tillsammans med andra, till exempel kamratskap, rättvisa och könsroller
- bekanta sig med historiska händelser, personer, kulturer och kulturarv som intresserar barnen
- barnet får möjlighet att utvidga sitt ordförråd genom att bekanta sig med ord och begrepp som anknyter till religioner, åskådningar, samhälle, mångfald och traditioner.
- barnet tillsammans med läraren får bekanta sig med medier och diskutera dessa utifrån intresse.

Arbetsätt och innehåll

Personalen ska stödja barnets förmåga till etiskt tänkande genom att tillsammans i barngruppen fundera på etiska frågor som förekommer i olika sammanhang eller som barnet funderar över. Etiska frågor ska behandlas så att barnet kan känna sig trygg och accepterad. Personalen stöder barnets förmåga att förstå rätt och fel, samt hur de egna valen påverkar andra genom att bland annat tillsammans med barnen i barngruppen fundera över gruppens regler och varför de behövs. Tillsammans med barnet bekantar man sig med olika åskådningar och traditioner som hänger ihop med dem, till exempel i samband med till exempel årstidsfester och evenemang samt i olika situationer i vardagen så som vid påklädning eller vid måltider. Personalen uppmärksammar barnet på att människor kan ha olika värderingar som styr deras uppfattningar och handlingar samtidigt som de förankrar barnomsorgens värdegrund. Målet är att främja ömsesidig respekt och förståelse gentemot olika åskådningar samt stödja barnens kulturella och åskådningsrelaterade identiteter. Personalen stimulerar barnets samspel med andra samt hjälper och stöder barnet i att bearbeta konflikter, reda ut missförstånd, kompromissa och respektera sig själv och andra. Genom att fundera över närmiljön, åländsk kultur och åländska traditioner, även ur ett dåtid-och framtidsperspektiv, riktas barnens intresse mot historiska frågor och byggandet av en hållbar framtid. Barnet ges möjligheter att leva sig in i historiska händelser och situationer. Viktiga informationskällor är barnet själv och dess personliga historia samt personer, föremål och platser i den närmaste omgivningen. Också vårdnadshavarnas sakkunskap om sitt eget kulturarv kan utnyttjas. Det förflutna kan utforskas till exempel med hjälp av lekar och musik som var aktuella när barnens mor- och farföräldrar var barn. Utöver det förflutna och nutiden är det viktigt att fundera över framtiden och hur vi kan påverka och bidra till en hållbar framtid.

5.4 Matematiskt tänkande, hållbarhet och utforskande

Uppdrag

Barnomsorgen har som uppdrag att ge barnet möjlighet att utforska, strukturera och förstå sin omgivning. Barnet uppmuntras att röra sig i naturen och närmiljön. Verksamheten ska bidra till att utveckla barnets intresse för och kunskaper om natur, teknik, matematik och närmiljön genom att ge dem möjligheter att utforska, ställa frågor kring och samtala om företeelser och samband i omvärlden. Barnomsorgen ska utforma sin verksamhet så att den

stöder utvecklingen av barnets matematiska tänkande i vardagen, och stärka en positiv inställning till matematiken och det naturvetenskapliga området. Barnet får genom egna erfarenheter komma till insikt om att tekniken är ett resultat av mänsklig aktivitet. Barnet ska också möjlighet att utveckla kunskaper om hur de olika val som människor gör kan bidra till en hållbar utveckling. Barnet får bekanta sig med undersökande lärande genom att iaktta och utforska omgivningen och genom att experimentera och dra slutsatser. Barnet ska på ett utforskande sätt få utveckla sina färdigheter med hjälp av aktiverande övningar, genom lek och med hjälp av olika sinnen i olika lärmiljöer.

Verksamhetsmål för barnomsorgen

I barnomsorgens ska barnet ges möjlighet att:

- att genom personalens handledning upptäcka former, antal, mönster och förändringar i vardagliga situationer och i näromgivningen och öva sig att benämna dem.
- att bekanta sig med undersökande och experimenterande arbetssätt.
- fundera över och beskriva sina matematiska iakttagelser genom att presentera och utforska dem till exempel med kroppen eller med hjälp av olika redskap och bilder.
- experimentera och laborera
- praktiskt jämföra, mäta och väga olika saker i omgivningen både med kroppen och olika redskap
- uppmärksamma tekniska lösningar i vardag, hur de är uppbyggda, fungerar och skulle kunna förbättras.
- utveckla sin förmåga sortera, klassificera och jämföra
- träna tidsbegrepp
- utveckla en förståelse för samband i naturen och för naturens olika kretslopp samt för hur människor, natur och samhälle påverkar varandra
- att bygga, skapa och konstruera med hjälp av olika tekniker, material och redskap.
- att stärka sitt förhållande till naturen och respektera naturen, dess växter och djur.
- lära sig att bete sig ansvarsfullt i miljön och stegvis tillägna sig en hållbar livsstil.

Centralt innehåll för förundervisningen

Under förundervisningsåret ska verksamheten fokusera på att:

- att observera antal i omgivningen och att enligt sin förmåga kombinera dem med motsvarande räkneord och siffersymboler.
- jämföra och undersöka förändringen av antal med hjälp av praktiska exempel.
- utveckla sin förmåga att se och räkna upp talföljder.
- bekanta sig med enklare programmering genom stegvisa instruktioner

- få handledning i olika sätt att söka information
- ta del av och pröva på mindre experiment som anknyter till lärområdet
- utveckla sitt ordförråd och sin förmåga att använda begrepp som anknyter till lärområdet samt att dra slutsatser och fundera över orsakssammanhang.
- få kunskap om rättigheter och skyldigheter i naturen enligt allemansrätten, växter och djur samt namn på några vanligt förekommande arter.
- utveckla sin förmåga att planera och lösa problem på ett kreativt sätt
- bekanta sig med kemiska och fysikaliska fenomen som är bekanta i vardagen, till exempel övergång från is till vatten, friktion och synliga astronomiska fenomen

Arbetssätt och innehåll

Barnets matematiska utveckling kan stödjas mångsidigt i interaktiva situationer, till exempel genom lek och med hjälp av material som intresserar barnet. Barnet uppmuntras att iaktta antal i miljön och, i takt med att färdigheterna ökar, att kombinera dem med motsvarande räkneord och siffersymboler. Förmågan att se och räkna upp talföljder kan utvecklas till exempel med hjälp av rim och ramsor. Tillsammans med barnet prövar man att mäta och övar plats- och jämförelsebegrepp till exempel i rörelselekar, genom att rita eller med hjälp av olika redskap. För att stärka barnets geometriska tänkande ges möjligheter att bygga, pyssla och modellera. Tidsbegreppet utforskas till exempel genom att iaktta årstiderna och dygnets olika tider. Genom positiva upplevelser lär sig barnet att njuta av naturen och närmiljön och det stärker barnets förhållande till sin omgivning. Olika naturfenomen iakttas med flera sinnen och under olika årstider och man diskuterar och undersöker dem. Samtidigt lär sig barnet att använda begrepp som hör ihop med omgivningen. Man bekantar sig med naturskydd för att lägga grund för en hållbar livsstil. Tanken är barnet ska tillägna sig en hållbar livsstil och öva färdigheter som såsom är bland annat att inte skräpa ned i samband med utflykter, att reflektera över måttlighet och sparsamhet, att förhålla sig ansvarsfullt i samband med måltider, att spara energi och att minska avfallet genom till exempel återvinning, reparation av föremål och återanvändning. Barnet handleds i att fästa uppmärksamhet vid konsekvenserna av olika handlingar. Personalen uppmuntrar barnet till att bekanta sig med undersökande och experimenterande arbetssätt. Personalen kan tillsammans med barnet iaktta tekniska lösningar i vardagen och bekanta sig med digitala verktyg och hur de fungerar. Barnet uppmuntras att beskriva sina lösningar. Tillsammans ska man lösa problem och glädjas över att lyckas.

5.5 Kropp, hälsa och utveckling

Uppdrag

Verksamhetskulturen inom barnomsorgen ska främja en hälsosam miljö och en allsidig fysisk, emotionell, social och kognitiv utveckling för varje barn.⁹⁶ Barnomsorgen lägger tillsammans med vårdnadshavarna grunden för en livsstil som värnar om hälsa och välbefinnande och främjar fysisk aktivitet. Barnet uppmuntras till utveckling mot ett mer självständigt jag. Barnomsorgen ska inspirera till rörelseglädje hos

barnet men också berätta för barnet om vikten av, samt ge möjlighet till, vila och återhämtning. Fysisk aktivitet inom barnomsorgen innebär oftast fysiskt aktiva lekar. Fysisk aktivitet spelar en viktig roll i barnets utveckling och har kopplingar till barnets fysiska tillväxt, utveckling och lärande. Barnomsorgen är därför en viktig faktor i att främja varje barns rätt till en hälsosam utveckling.⁹⁷ Utöver handledd motion ska barnet också varje dag ges möjligheter att frivilligt röra på sig både inomhus och utomhus. Barnen ska få möjligheter att utveckla sina motoriska och sociala färdigheter och inspireras att röra på sig på många olika sätt och känna glädje över att röra på sig. Att röra på sig tillsammans utvecklar också barnets sociala färdigheter.

Verksamhetsmål inom barnomsorgen

I barnomsorgens ska barnet ges möjlighet att:

- inspireras att röra på sig på många olika sätt och känna glädje över att röra på sig.
- lära känna sin egen kropp och dess fysiska förutsättningar. Det innefattar bland annat kroppsuppfattning, kondition, koordination, öga-handkoordination och grundläggande motoriska färdigheter.
- stärka sin självkänsla och självständighet och främja barnets förmåga att ta ansvar för sig själv och för samvaron i barngruppen
- utveckla sin förmåga att sköta sin hälsa och personliga hygien.
- utveckla sitt ordförråd och sin förmåga att använda begrepp som anknyter till lärområdet
- bli medveten om sin egen och andras kroppsliga och personliga integritet och ges möjligheter till att träna på ett respektfullt bemötande gentemot andra
- få information om rätten att få vara sig själv, rätten till ett tryggt liv, respektfullt och inkluderande bemötande och integritet.
- utveckla ett positivt förhållningssätt till kost samt stödja hälsosamma matvanor
- förstå vikten av balans mellan rörelse och återhämtning och öva sig i det
- utveckla sin finmotorik och sin förmåga att gestalta rum och riktningar med hjälp av olika lekar och övningar.
- lära sig att be om och söka hjälp vid behov samt få kunskap i hur man handlar tryggt och säkert i vardagssituationer

⁹⁶ LL om barnomsorg och grundskola, (2020:32) 1 §, del II, 3§ del I

⁹⁷ Red. Sääkslahti, A, Mehtälä, M & Tammelin, T. 2021. Piilo – Pienten lasten liikunnan ilon, fyysisen aktiivisuuden ja motoristen taitojen seuranta. Kehittämisyhteistyön 2019–2021 tulospöytäkirja. Jyväskylä. Tekijät ja Liikunnan ja kansanterveyden edistämisyhteistyö Likes 2021

Centralt innehåll för förundervisningen

Under förundervisningsåret ska verksamheten fokusera på att:

- barnet får träna sin balans- och rörelseförmåga och förmåga att hantera redskap
- barnet inspireras att träna sin finmotorik med hjälp av till exempel spel och lekar som utvecklar fingerfärdighet och precision.
- barnet får utveckla sin förmåga att klara sig självständigt i skolan vilket innefattar färdigheter inom personlig hygien samt att hantera måltidssituationer med gott bordsskick och hålla reda på sina saker
- barnet får möjlighet att öva på att förstå och följa instruktioner
- barnet bekantar sig med att hitta strategier för det egna lärandet
- diskutera goda människorelationer och vilken betydelse de har för det psykiska välbefinnandet

Arbetsätt och innehåll

Barnet uppmuntras att vara ute, leka och röra på sig under alla årstider. Utöver handledd fysisk aktivitet ges barnet också varje dag tillräckliga möjligheter att fritt röra på sig både inomhus och utomhus, samt att göra utflykter och delta i ledda rörelsestunder. Den fysiska aktiviteten är en naturlig del av barnets dag. Den fysiska aktiviteten inom verksamheten varieras på ett naturligt sätt med avseende på längd, intensitet och tempo. Barnet i verksamheten får erfarenheter av att röra på sig individuellt, parvis och i grupp, till exempel genom erfarenheter av olika rörelselekar, till exempel traditionella gårdslekar, sago- eller musikgymnastik. Tillsammans med barnet diskuterar man sömn och motion och funderar över hur de inverkar på att man varje dag är pigg och mår bra. I verksamheten kan man söka information om hygien och som en del av vardagen i barnomsorgen övas grundläggande färdigheter i anslutning till hygien. Barnet övar i vardagliga situationer att umgås med kompisar, ta hänsyn till andra, identifiera och hantera känslor. Måltidssituationerna görs så trivsamma som möjligt och barnet får öva på ett gott bordsskick. Måltidssituationen kan utnyttjas inte bara som en hälsofrämjande lärmiljö, utan också som en pedagogisk stund där verksamhetsmål ur flera lärområden kan utvecklas. Utöver den åländska matkulturen och de åländska sederna, bekantar man sig även med någon annan matkultur genom att utnyttja hemmens sakkunskap.

6. BARNHÄLSA

Barnhälsans tjänster omfattar psykolog- och kuratorstjänster, stöd för barns utveckling och lärande samt rådgivningstjänster.⁹⁸

I takt med att barnens och de ungas uppväxtmiljö och verksamhetsmiljöer förändras, är barnhälsan en allt viktigare del verksamheten. Barnhälsan hänger nära samman med barnomsorgens fostrings- omsorgs- och

⁹⁸ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 3 § del IV, 7 kap. del II, 5 kap. del III, LL om hälso- och sjukvård (2011:114) 28 och 29 §§

lärandeuppdrag och barnhälsoarbetet ska alltid utgå från barnets bästa. Barnet har rätt att avgiftsfritt få anlita alla barnhälsans tjänster som behövs.⁹⁹

Barnhälsan är något som berör alla som arbetar i verksamheten och alla som ansvarar för barnhälsotjänsterna. Barnomsorgens personal bär ansvaret för den förebyggande barnhälsan det vill säga välbefinnandet i verksamheten. Barnhälsotjänsternas uppgifter berör både individen, gemenskapen och samarbetet. Att personalen inom olika yrkesgrupper konsulterar varandra är en viktig arbetsmetod inom barnhälsan.

Barnhälsan ska arbeta förebyggande och främjande och upprätthålla barnens utveckling och lärande, goda psykiska och fysiska hälsa och sociala välbefinnande. Barnhälsan ska arbeta för att säkerställa tidigt stöd för den som behöver det och främja samarbete med barnens familj och andra närstående. Verksamheten inom barnhälsan genomförs som ett sektorsövergripande samarbete mellan huvudmannen för barnomsorgen och grundskolan, Ålands hälso- och sjukvård, socialväsendet samt vid behov andra samarbetspartner.¹⁰⁰

Målet är att barn- och elevhälsan som helhet, ska sträcka sig från barnomsorgen genom hela grundskolan, och ha samma grundläggande mål, uppdrag och princip för genomförandet. Kommunikationen mellan de olika stadierna är nödvändig när man reflekterar över barnhälsan som helhet. Det behöver finnas rutiner för hur arbetsgången för överföringssamtal sker och vem som deltar och är ansvarig. Inom barnomsorgen värnas hela gemenskapens fysiska, psykiska och sociala trygghet. Barnet ska skyddas från våld, mobbning och andra former av trakasserier¹⁰¹ och alla vuxna ansvarar över att hjälpa det barn som befinner sig i en utsatt situation.

Tillgänglig barnhälsa

Barnet och vårdnadshavaren ska årligen informeras om barnhälsotjänster som finns att tillgå och anvisas om hur man kan anlita dem. Barnomsorgens och barnhälsans personal ska vägleda barnet till de tjänster inom barn- och elevhälsan som de behöver.¹⁰² Barnet och vårdnadshavaren ska få vara delaktiga i barnhälsans arbete. Kunskap om hur barnhälsan jobbar sänker tröskel för att ta kontakt då det uppstår behov för det. Det ska vara lätt att ta kontakt med någon från barnhälsan och personalen skall vara uppmärksam på barnets egen begäran om hjälp och stöd.

Barnhälsans insatser för det enskilda barnet ska grunda sig på barnets samtycke. Barnets delaktighet, egna önskemål och åsikter om åtgärder och lösningar inom barnhälsan ska beaktas enligt barnets ålder, utvecklingsnivå och övriga personliga förutsättningar.¹⁰³

Vårdnadshavaren har inte rätt att förbjuda en minderårig att använda barnhälsotjänster det vill säga ett barn har rätt att ta del av barnhälsotjänster trots att vårdnadshavarna inte samtycker till detta.

⁹⁹ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 9 § del V

¹⁰⁰ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 1 § del IV

¹⁰¹ LL om barnomsorg och grundskola, 5 §, del I. FN:s konvention om barnets rättigheter, UNICEF (1989).

¹⁰² LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 4–5 § del IV

¹⁰³ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 8,12 § del IV

Sektorsövergripande samarbete

Barnhälsan ska ordnas genom sektorsövergripande samarbete där barnomsorgen och social- och hälsovården bildar en fungerande och sammanhängande helhet. Barnhälsan ska genomföras i samarbete med barnet och barnets vårdnadshavare med hänsyn till barnets ålder och förutsättningar. Om det finns orsak till oro gällande verksamheten eller gällande barnets välbefinnande försöker man hitta en lösning i samarbete med barnet, vårdnadshavarna och övriga sektorer.

6.1 Barnhälsogrupp och barnhälsoplan

På barnomsorgsenheterna ska det finnas en barnhälsogrupp som ansvarar för planeringen, utvecklingen, genomförandet och utvärderingen av barnhälsan. Barnhälsogruppen ansvarar också för ärenden som gäller utredning av stödbehovet av specialbarnomsorg, i form av specialpedagogiskt eller mångprofessionellt stöd, och för hur barnhälsotjänster ska ordnas för ett enskilt barn eller för en viss grupp av barn. I barnhälsogruppen kan förutom daghemsföreståndare, lärare och speciallärare även ingå bland andra psykolog, kurator, hälsovårdare eller socialsekreterare. Vid behov kan barnhälsogruppen kalla annan personal, vårdnadshavare och sakkunniga till gruppens sammanträden. Alla medlemmar i gruppen behöver inte närvara vid behandlingen av alla ärenden utan kan kallas då det är ändamålsenligt. Barnhälsogruppen ska systematiskt främja och följa upp välbefinnandet i verksamheten och ansvara för att miljön är sund och trygg och att barngrupperna fungerar. Barnhälsogruppen ansvarar för att varje barn får tillgång till de barnhälsotjänster som finns och för ärenden som gäller utredning av behovet av specialpedagogiskt och mångprofessionellt stöd. En medlem i barnhälsogruppen får inte använda de sekretessbelagda uppgifter som hen får tillgång till som medlem i gruppen för något annat ändamål än barnhälsa.

Varje barnomsorgsenhet ska ha en barnhälsoplan med beskrivningar kring, rutiner och planering för hur barnhälsan genomförs, utvecklas och utvärderas. Barnhälsoplanen ska uppdateras varje läsår och årligen gås igenom med alla som arbetar i verksamheten samt delges vårdnadshavare.

Till anvisningen gällande "Plan för barn- och elevhälsa i barnomsorg och grundskola" (U29 ÅLR 2021/837) finns en mall för barn-och elevhälsoplan bifogad för uppgörandet av barn och-elevhälsoplan. Utifrån den kan varje enhet utforma planen enligt de omständigheter som gäller för verksamhetsenheten.

6.2 Sekretess inom barnhälsan

Trots sekretessbestämmelserna har de som deltar i anordnandet och genomförandet av individuell barnhälsa för ett barn rätt att av varandra få och till varandra och till den myndighet som ansvarar för barnhälsan lämna ut sådana uppgifter som är nödvändiga för att den individuella barnhälsan ska kunna ordnas och genomföras. De har också rätt att få och till varandra, lärare, föreståndare och utbildningsanordnaren lämna ut information som är nödvändig för att barnomsorgen för barnet ska kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt.¹⁰⁴

¹⁰⁴ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 9 § del V

Den som lämnar ut information måste överväga om det handlar om information som är nödvändig för att garantera barnets eller de övriga barns säkerhet. Informationen kan till exempel gälla en sjukdom som barnet har som måste beaktas i verksamheten. Även om det finns en lagstadgad grund för att lämna ut information är det, med tanke på samarbetet och förtroendet, alltid bäst att informera barnet och vårdnadshavaren innan sekretessbelagda uppgifter lämnas ut.

6.3 Stöd för utveckling och lärande

Varje barn inom barnomsorgen har enligt sitt behov rätt till stöd för sin utveckling och sitt lärande.¹⁰⁵ Barnomsorgen ska bereda gynnsamma förutsättningar för barnets allsidiga utveckling genom att på olika sätt arbeta förebyggande och genom att erbjuda olika stödåtgärder. Verksamhetskulturen inom verksamheten ska främja en trygg, säker, hälsosam och inspirerande miljö med arbetsro. All omsorg och pedagogik ska beakta barn i behov av särskilt stöd. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt att tidigt identifiera hinder för utveckling och lärande och att sätta in stödfunktioner i förebyggande syfte.¹⁰⁶ Genom tidigt och rätt riktat stöd kan man främja barnets utveckling, lärande och välbefinnande. Samtidigt kan man förebygga problem och förhindra att problemen växer och blir alltmer komplexa. Målen med stödet nås bäst när alla parter deltar i samarbetet. Barnets behov av stöd, förverkligande av stöd och utvärdering av stöd sker i samråd med barnet och barnets vårdnadshavare.¹⁰⁷

Stödet för utveckling och lärande kan omfatta såväl lösningar som möter barnens individuella behov som lösningar som berör hela gruppen och lärmiljöerna. Genom att uppmuntra barnet och ge barnet möjligheter att lyckas stöds utvecklingen av barnets positiva självbild. Förverkligandet av stöd utgår alltid från barnets behov och förmåga. Alla barn ska, utgående från sina förutsättningar, få positiva erfarenheter och upplevelser av lärande så att deras självkänsla stärks, beaktande principen om inkludering.¹⁰⁸

För att kunna upptäcka stödbehovet ska barnets möjlighet till utveckling och lärande utvärderas kontinuerligt i den dagliga verksamheten. Barnets möjligheter till utveckling och lärande följs upp i samarbete med barnet och vårdnadshavarna och dokumenteras i loggen för barnets utveckling och lärandeprocess vid loggens uppföljning. Uppmärksamhet fästs vid att i ett tidigt skede känna igen möjliga hinder eller svårigheter för barnets växande och lärande. Det stöd som barnet får ska vara flexibelt, långsiktigt planerat och ska ändra enligt barnets behov. För att trygga barnets utveckling och lärande är det viktigt att stödet ges i rätt tid och på rätt nivå så länge som barnet har behov av stödet.

¹⁰⁵ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 38 § del II

¹⁰⁶ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 3 § del I

¹⁰⁷ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 40 § del II

¹⁰⁸ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 3 § del I

Barnomsorgens huvudman ska reservera tillräckliga medel för att säkerställa att man inom verksamheterna har nödvändiga resurser och att personalen har goda kunskaper och möjlighet till fortbildning om barns olika behov.¹⁰⁹

6.3.1 Allmänpedagogiskt stöd och specialbarnomsorg

Stöd för barns utveckling och lärande ges som *allmänpedagogiskt, specialpedagogiskt och mångprofessionellt stöd*. Specialpedagogiskt och mångprofessionellt stöd utgör specialbarnomsorgen. Stödet ges utifrån barnets behov. Stödbehovet ska regelbundet följas upp och vid behov anpassas genom att stödet ökas eller minskas¹¹⁰.

Allmänpedagogiskt stöd

Det allmänpedagogiska stödet är en del av den dagliga pedagogiska verksamheten och riktar sig till alla barn som tillfälligt behöver stöd för sin allsidiga utveckling. Allmänpedagogiskt stöd innebär att alla barn ska få ett individanpassat bemötande inom ramen för det allmänpedagogiska arbetet. Allmänpedagogiskt stöd ges av personalen i verksamheten genom att de anpassar och individualiserar arbetet i verksamheten så att varje barn bemöts på det sätt som bäst gynnar hens lärande och utveckling. Detta innebär att man beaktar barnets individuella sätt att lära sig, motivation, utveckling, emotionella behov och intressen. Genom att anpassa verksamheten ges barnet lämpliga utmaningar och erfarenheter av att lyckas och möjlighet att utvecklas och lära sig utgående från sina egna styrkor.

I verksamheten innebär detta exempelvis att:

- utgå från barnets intressen behov och styrkor
- beakta barns olika sätt att lära sig
- arbetssätten varierar
- smågruppers sammansättning varierar vid behov
- den pedagogiska miljön är ändamålsenlig
- verksamheten åskådliggörs med bilder
- samspelet mellan barn och vuxna är fungerande och att de dagliga rutinerna stödjer barnet.
- barnet får kortvarigt tillfälligt stöd av kurator

Specialbarnomsorg

Specialbarnomsorg ges då barnets behov av stöd är regelbundet och då situationen kräver stöd av speciallärare i barnomsorgen. Specialbarnomsorg ska ges av kommunen i den omfattning som barnet har behov av det som **specialpedagogiskt stöd eller mångprofessionellt stöd**.

Specialpedagogiskt stöd

¹⁰⁹ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 8 § del I, 6§ del V

¹¹⁰ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 38 - 40 § del IV

Specialpedagogiskt stöd ges då barnets behov av utökat stöd är regelbundet och då situationen kräver stöd av speciallärare i barnomsorgen.

I verksamheten innebär detta exempelvis att:

- speciallärare inom barnomsorg träffar barnet för systematisk handledning och träning
- speciallärare inom barnomsorg handleder personal och vårdnadshavare
- bildkommunikation på individnivå, individuell bildstruktur
- stödtecken används
- personaltäthet ökas
- assistent/resursperson kan bistå barnet

Mångprofessionellt stöd

I ett mångprofessionellt stöd ingår även de stödtjänster som ges av Ålands hälso- och sjukvård samt de sociala stödtjänster som barnet är i behov av. Mångprofessionellt stöd planeras och följs upp i samarbete mellan vårdnadshavarna, ÅHS (Ålands hälso- och sjukvård), barnomsorgen och andra aktuella instanser.

I verksamheten innebär detta exempelvis att:

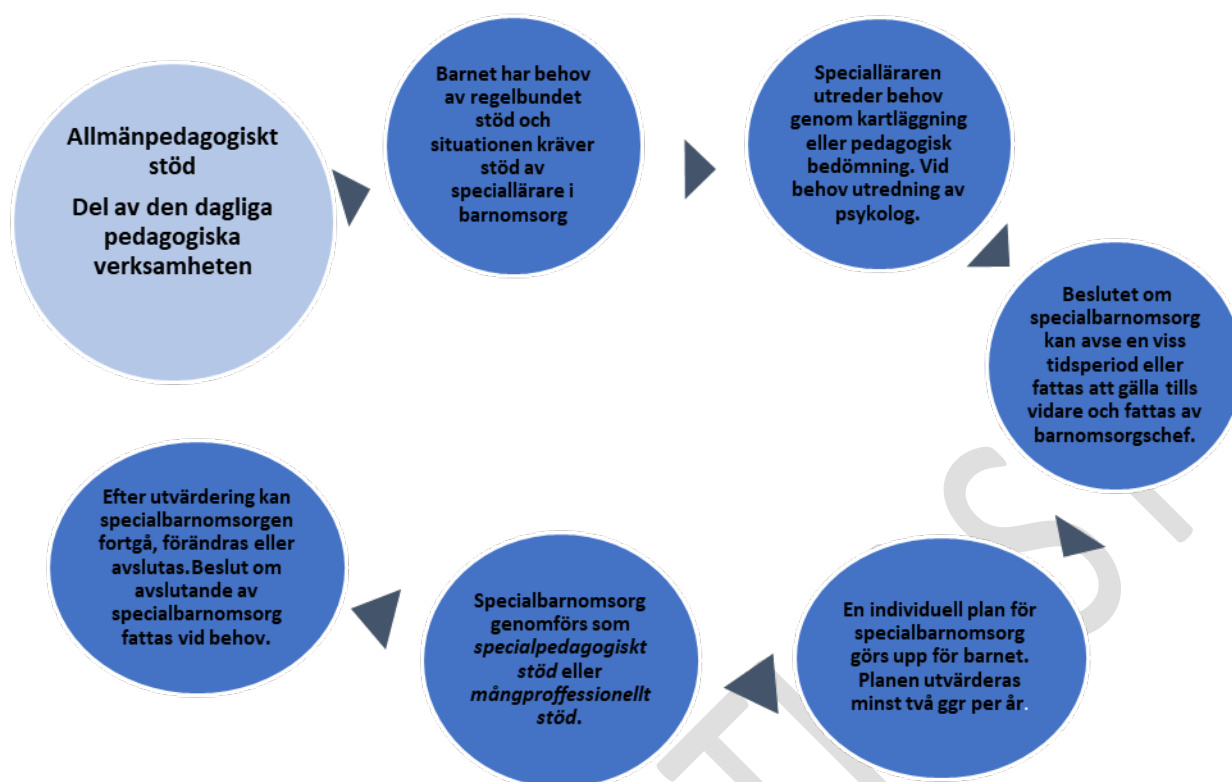
- Barnet får stöd av talterapeut, logoped, ergoterapeut eller fysioterapeut
- Barnet får kontinuerligt, planerat stöd av psykolog och kuratorstjänster

6.3.2 Arbetsgång för stöd för utveckling och lärande

Behovet av specialbarnomsorg, som specialpedagogiskt stöd eller som mångprofessionellt stöd, utreds av kommunen på begäran av vårdnadshavaren eller av personal i daghemsverksamheten.¹¹¹ Utredningen görs av en speciallärare i barnomsorgen i samråd med vårdnadshavarna och personal. Utredningen kan göras i form av en kartläggning, pedagogisk bedömning eller vid behov en utredning med hjälp av en psykologs kompetens. På basen av utredningen fattas ett beslut om specialbarnomsorg. Beslutet kan avse en viss tidsperiod eller fattas att gälla tills vidare. Om man fattar ett beslut som gäller tills vidare behöver man fatta ett beslut om avslutande av specialbarnomsorg då stödåtgärderna inte längre behövs. Besluten fattas av barnomsorgschefen eller annan tjänsteman som kommunen valt att delegera beslutsfattandet till i kommunens utbildningsstadga.

I enlighet med beslutet kan specialbarnomsorgen ges som specialpedagogiskt stöd eller mångprofessionellt stöd, det krävs inget separat beslut för de olika formerna av specialbarnomsorg.

¹¹¹ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 40 § del IV

Individuell plan för stöd för utveckling och lärande - SUL

För varje barn inom barnomsorgen som beviljats specialpedagogiskt eller mångprofessionellt stöd ska sedan de särskilda stödinsatserna utformas och sammanfattas i en individuell plan för stöd för utveckling och lärande, SUL, som dokumenteras i lärloggen för barnets utveckling och lärandeprocess. (se kapitel 4.4.3) Planen görs upp av specialläraren i barnomsorgen i samverkan med vårdnadshavarna och lärare i barnomsorg eller förundervisning. Barnets åsikter ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.¹¹² För att stödja barnets utveckling, lärande och välbefinnande ska personalen kontinuerligt observera, dokumentera och bedöma barnets behov av stöd och hur stödåtgärderna inverkar och räcker till och planen ska därför utvärderas kontinuerligt, dock minst två gånger per år, eller då barnets behov kräver det.

Samarbete med vårdnadshavare

Vårdnadshavarna ska kontaktas genast om det framgår att ett barn har utmaningar i anslutning till sin utveckling eller sitt lärande eller om personalen känner oro för barnets välbefinnande. Möjligheten att få stöd, de centrala principerna för stöd, det överenskomna stödet och hur stödformerna genomförs ska diskuteras med vårdnadshavarna. Vårdnadshavarna ska få information om hur ärenden som berör barnet behandlas samt om sekretessrelaterade frågor. Ett konstruktivt samarbete med vårdnadshavaren i samband med stöd ska ha en hög prioritet inom barnomsorgen. Utgångspunkten är att alltid handla i samförstånd med barnet och

¹¹² LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 4 § del I

vårdnadshavaren, eftersom stödet fungerar bäst om alla parter deltar i samarbetet. Med hänsyn till barnets bästa ska dock barnet få det stöd som hen behöver för sin utveckling och sitt lärande, även om vårdnadshavaren inte upplever samma behov av stöd.¹¹³

Sektorsövergripande samarbete

Barnomsorgen ska samarbeta med barnrådgivningen, förebyggande tidigt stöd¹¹⁴, barnskyddet samt med andra aktörer inom hälsovården och socialvården. Vikten av samarbetet ökar om någon av aktörerna känner oro för barnets utveckling eller välbefinnande samt när barnets stöd planeras och ordnas. En tidig identifiering av barnets behov av stöd är viktigt och pedagogernas observationer är en viktig del av bedömningen av barnets helhetsmässiga utveckling och lärande.

Hur samarbetet ordnas ska beskrivas närmare i barnhälsoplanen.

7. FRITIDSHEMSVERKSAMHET

Verksamheten i fritidshemmet bygger på samma värdegrund, målsättning samt övergripande mål och riktlinjer som för övriga barnomsorgen vilka beskrivs i kapitel 1–4. Även kapitel 6 är i tillämpliga delar styrande för fritidshemmet. Detta kapitel kompletterar kapitel 1–4 och 6, genom att förtydliga fritidshemsverksamhetens uppdrag, riktlinjer och arbetsområden för verksamheten.

Fritidshemsverksamheten erbjuder dagtid under skoldagar, omsorg och en meningsfull fritid för barn och ungdomar. Fritidshemsverksamheten kan organisatoriskt bedrivas i en skola, ett daghem, ett fritidshem, ett familjedaghem eller ett specialfritidshem samt i andra för ändamålet godkända lokaler.¹¹⁵ En daghems- eller skolföreståndare eller en rektor ansvarar för fritidshemsverksamhet.¹¹⁶

Arbetsplan för fritidshem

Utifrån målsättningar och riktlinjer som slagits fast i lagen, förordningen och läroplanen gör varje fritidshem upp en arbetsplan som beskriver hur verksamheten ska genomföras. Daghemsföreståndaren eller rektor ansvarar över att arbetsplanen sammanställs i samråd med personalen, godkänns av kommunen och sänds till landskapsregeringen för kännedom. Vårdnadshavarna ska informeras om innehållet i arbetsplanen.¹¹⁷

¹¹³ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 12 § del IV

¹¹⁴ Öppna stödåtgärder inom det tidiga stödet för barn och familj inom ramen för KST:s verksamhet, bland annat familjearbete, stödpersoner och -familjer, familjerådgivning, stödsamtal med socialarbetare.

¹¹⁵ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 7 § del II

¹¹⁶ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 2 § del V

¹¹⁷ LL om barnomsorg och grundskola (2020:32) , 2 §, del II.

I arbetsplanen ska en beskrivning av följande ingå:

- Arbetet med barnomsorgens uppdrag och värdegrund
- Arbetet med jämlikhet och jämställdhet
- Leken i verksamheten
- Lärmiljöer och arbetssätt
- Arbetet med barns delaktighet och inflytande
- Samarbetet med vårdnadshavarna och grundskolan
- Arbetet med förverkligandet av arbetsområden för fritidshemmet
- Rutiner för dagliga övergångar mellan grundskola och fritidshem. (utarbetas i samarbete med mottagande/avlämnande grundskola)
- Arbetet med det stöd för barns utveckling och lärande
- Arbetet med utvärdering av verksamheten
- Kontaktuppgifter och uppgifter kring tjänster
- Beskrivning av verksamhet där religionsutövning förekommer i de fall kommunen så bestämt

Landskapsregeringen ger ut närmare anvisningar med mall för hur arbetsplanen ska göras upp.

7.1 Fritidshemsverksamheten uppdrag och riktlinjer

Uppdrag

Syftet med fritidshemsverksamheten ur en samhällelig utgångspunkt är att erbjuda en ordnad tillsyn och omsorg för de minsta skolbarnen och för att minska den tid som barnen tillbringar ensamma utan en vuxens trygga närvaro och handledning, före och efter skoldagen.¹¹⁸ Fritidshemmen ska, som en del av barnomsorgens verksamhet, genom god omsorg, lekmöjligheter och pedagogisk verksamhet vara ett stöd för vårdnadshavarna i deras ansvar för barnets fostran. Verksamheten har en speciell karaktär, eftersom den grundar sig på frivillighet och sker under barnens fritid.

Fritidshemsverksamheten ska stärka barnets självförtroende och utvecklingen av mångsidig social kompetens. Den ska också stödja och uppmuntra barnet att hitta de egna styrkorna och utveckla sitt kunnande. Verksamheten ska lära barnet att ta vara på sig själva och ge dem möjligheter att förverkliga sig kreativt. En välordnad fritidsverksamhet utgår från barnets behov och förutsättningar och handleder barnet till att så småningom utvecklar en förståelse för en aktiv, sund och hållbar livsstil och förmåga att leva i en alltmer internationaliserad och teknologiserad värld. Fritidshemmet är en viktig arena för det livslånga lärandet.

Riktlinjer

Verksamheten i fritidshemmet ska stimulera barnets utveckling samt erbjuda en meningsfull fritid. Detta sker genom att verksamheten tar sin utgångspunkt i barnets behov, intressen och erfarenheter, men också att

¹¹⁸ Lagframställan Fr. 15/2009–2010 kap.4.

barnen kontinuerligt utmanas ytterligare genom att de inspireras till nya upptäckter. Barnet ska erbjudas varierade arbetssätt, uttrycksformer och lärmiljöer som integrerar omsorg och lärande.

Fritidshemmet präglas av ett barncentrerat arbetssätt och fria arbetsformer. Verksamheten inom fritidshemmet handlar också om att leda barnets uppmärksamhet mot en utveckling inom de arbetsområden som fritidshemmet ska arbeta inom och skapa aktiviteter och förutsättningar för detta lärande.¹¹⁹

Fritidshemmen stöder hemmet i att främja barnets förutsättningar för utveckling och lärande samt att stärka barnets sociala färdigheter och sunda självkänsla. Verksamheten ska främja barnets välmående, och delaktighet i samhället samt förebygga utanförskap.

När innehållet planeras och väljs ska särskild uppmärksamhet ägnas åt lek, skapande verksamhet och positiva upplevelser som utifrån barnens ålder stöder deras uppväxt, utveckling och förmåga till socialt samspel. Att röra på sig och vara ute samt möjligheten av att koppla av och vila är viktigt att ta i beaktande i planeringen av verksamheten.

Leken är av stor betydelse och är också i fritidshemsverksamheten. Det finns flera typer av lekar, bland annat parallellekar, rollekar, regellekar och konstruktionslekar som alla har samband med barnets ålder och utvecklingssteg. Barnet i fritidshemmet är äldre än barn i övrig barnomsorg och kan därför befinna sig i lite olika utvecklingssteg jämfört med de yngre barnen inom barnomsorgen. Barnet inom fritidshemsverksamheten står ofta inför utmaningen att behärska regellekar. Att behärska exempelvis regellekar handlar också om en social utmaning för barnet och de sociala kompetenserna är väsentliga i regellekar. Barnet leker dock för att leka, inte för att lära, även om ett lärande sker genom leken. Genom leken har ändå barnet möjlighet att skapa de grundläggande förutsättningarna för att bli en kompetent och aktiv deltagare i samhället.¹²⁰ Leken inom barnomsorgens verksamhet beskrivs närmare i kapitel 3.1.

7.2 Grundläggande principer och arbetsområden inom fritidshemsverksamheten

Verksamheten i fritidshemmet skiljer sig från grundskolan genom att lärandet i högre grad är situationsstyrt, upplevelsebaserat och grupporienterat samt utgår från barnets behov, intressen och initiativ. Verksamheten syftar till att främja barnets fantasi och förmåga att lära tillsammans med andra genom lek, rörelse och skapande genom estetiska uttrycksformer samt med utforskande och praktiska arbetssätt. Barnet ska uppmuntras och utmanas att pröva egna och andras idéer, lösa problem och omsätta idéerna i handling. Därigenom ges möjlighet att utveckla kreativitet, nyfikenhet och tilltro till sin egen förmåga.

¹¹⁹ Elvstrand, H, Lago, L & Simonsson, M.2019. Fritidshemmet möjligheter – Att arbeta fritidspedagogiskt. Studentlitteratur. Lund.

¹²⁰ Ankerstjerne, T (red.)2015. Perspektiv på fritidshemspedagogik. Studentlitteratur. Lund

I fritidshemmets verksamhet sker lärande genom barnets egen verksamhet och genom social gemenskap där barnet själv deltar i och spelar en aktiv roll. Fritidshemmet ska skapa en sådan verksamhet där det finns goda förutsättningar för barnen att vara verksamma och själva skapa kontakt med kamrater, välja ut och konstruera aktiviteter och handlingar. Barn skaffar sig kunskap och färdigheter genom att själva vara aktiva på egen hand och tillsammans med andra. ¹²¹

Verksamheten inom fritidshemmet ska planeras utifrån grundläggande principer och arbetsområden. De presenteras nedan.

Fritidshemmets grundläggande principer innebär att verksamheten ska:

- främja barnets delaktighet i beslut som rör verksamheten
- främja jämställdhet och jämlikhet
- stöda barnet i utvecklingen av självständighet och att kunna ta vara på sig själv
- stöda barnets sociala, känslomässiga och etiska utveckling
- erbjuda barnet en mångsidig och stimulerande miljö
- ge barnet möjlighet till vila och återhämtning

Fritidshemsverksamhetens arbetsområden med verksamhetsmål:

Språk, kommunikation och sociala färdigheter

Verksamhetsmål

Inom fritidshemsverksamheten ska barnet ges möjlighet att:

- samtala, lyssna, ställa frågor samt framföra egna tankar, åsikter och argument om olika områden, till exempel etiska och samhällsaktuella frågor och vardagliga händelser.
- utveckla ordförrådet kring begrepp som uttrycker behov, känslor, kunskaper och åsikter.
- reflektera över hur ord och yttranden kan uppfattas av och påverka en själv och andra
- utveckla sin förmåga till säker och ansvarsfull kommunikation, även i digitala sammanhang.
- ta del av olika former av litteratur
- ta del gemensamma måltider som en del av en lärandesituation
- fundera över normer och regler i vardagen, till exempel i lekar och spel, och varför regler kan behövas.

Skapande, kreativitet och aktivitet

Verksamhetsmål

Inom fritidshemsverksamheten ska barnet ges möjlighet att:

- skapa genom olika estetiska uttrycksformer, till exempel lek, bild, musik, dans och drama
- genom spel och pyssel konstruera, forma och skapa genom att använda olika material och tekniker, såväl digitala som andra

¹²¹ Ankerstjerne, T (red.)2015. Perspektiv på fritidshemspedagogik. Studentlitteratur. Lund

- initiera, organisera och delta i lekar av olika slag och med olika lekutrustning och få handledning i detta vid behov
- få tid för fysisk aktivitet och utevistelse och även uppmuntras till att pröva på olika typer av aktiviteter och lekar
- få tid till att ägna sig åt mera långsiktiga kreativa projekt gemensamt med andra eller på egen hand
- bekanta sig med närmiljöns möjligheter till vistelse i naturen och på andra platser för fysisk aktivitet och naturupplevelser.

Gemenskap, samhälle och natur

Verksamhetsmål:

Inom fritidshemsverksamheten ska barnet ges möjlighet att:

- diskutera och agera utifrån demokratiska värderingar och principer, i sammanhang som är bekanta för barnet, till exempel hur gemensamma beslut kan fattas och hur konflikter kan hanteras på ett konstruktivt sätt.
- använda digitala verktyg på ett ansvarsfullt sätt då de används inom något arbetsområde
- samtala om vad som händer i omvärlden
- i mån av möjlighet göra studiebesök och besöka kulturella platser i närmiljön
- få kunskap om säkerhet och hänsyn till miljö och andra människor vid vistelse i olika naturmiljöer.
- fundera över rättigheter och skyldigheter i naturen enligt allemansrätten i samband med utflykter i närmiljön
- fundera över livsstilens betydelse för hälsan, till exempel hur kost, sömn och balansen mellan fysisk aktivitet och vila påverkar det psykiska och fysiska välbefinnandet.
- uppmärksamma kultur och traditioner utifrån det som är aktuell i närsamhället eller utifrån gruppens intresse
- diskutera frågor som berör hållbar utveckling och fundera över hållbar livsstil och hållbara vanor.

7.3 Fritidshemsverksamhet för barn med behov av stöd för lärande och skolgång

Varje barn inom barnomsorgen har enligt sitt behov rätt till stöd för sin utveckling och sitt lärande. Det allmänpedagogiska stödet är en del av barnomsorgens dagliga arbete och riktar sig till alla barn som tillfälligt behöver stöd för sin allsidiga utveckling¹²². Varje elev i grundskolan har rätt till handledning och stöd enligt behov för sitt lärande och sin skolgång.¹²³ Barn som deltar i fritidshemmets verksamhet är läropliktiga och därför utreds det specialpedagogiska och mångprofessionella stödet inom ramen för grundskolans verksamhet. Då barnets stöd utreds och planeras inom ramen för grundskolans verksamhet behöver hänsyn

¹²² LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 38–39 § del II

¹²³ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 17 § del III

tas till att det kan finnas behov av stödåtgärder också för barnet i fritidshemmets verksamhet. Det är dock viktigt att tänka på att barnets stödbehov kan märkas också enbart inom fritidshemsverksamheten och att personalen inom fritidshemmet också kan märka ett barns stödbehov och även initiera att det utreds. Stödet behöver samordnas mellan grundskola och fritidshem för att stödet ska skapa en sammanhängande helhet under barnets dag och rutinerna för detta beskrivs i barnhälsoplanen. Det är daghems- eller skolföreståndaren eller rektor som ansvarar över att samordning sker.¹²⁴

Fritidshemmets personal uppmuntras till ett nära samarbete med skolan, barn- och elevhälsan och övriga samarbetspartners som tillsammans ska stödja barnets helhetsmässiga välbefinnande, skolgång och tid i fritidshemmet.

9. LEKVERKSAMHETEN

Lekverksamhet är en del av barnomsorgen och ska således följa samma värdegrund, uppdrag samt övergripande mål och riktlinjer som för övriga barnomsorgen vilka beskrivs i kapitel 1–3 samt övrig läroplan i tillämpliga delar. Lekverksamheten kan planera sin verksamhet med inspiration av de lärområden som presenteras för barnomsorgen i kapitel 5.

Detta kapitel kompletterar kapitel 1–5 genom att förtydliga lekverksamhetens särdrag.

Lekverksamhet ska kunna erbjudas för barn som inte börjat skolan och som inte deltar i daghemsverksamhet. Lekverksamheten bedrivs under ledning och uppsikt av personal. Lekverksamheten erbjuds under 10–15 timmar per vecka. Lekverksamheten omfattas inte av kravet på att göra upp en arbetsplan.¹²⁵

Målsättningen för lekverksamheten är att bereda barnen lekmöjligheter under uppsikt några timmar om dagen. Ansvariga är för uppgifterna anställd personal. Lekverksamhet kan bedrivas i parklek, i så kallad öppen förskola eller i form av klubbverksamhet. Huvudman för lekverksamhet kan förening, kommun, kyrkan eller annan privat huvudman vara.¹²⁶ Ålands miljö- och hälsoskyddsmyndighet är tillsynsmyndighet för den kommunala och den privata barnomsorgen.¹²⁷

Personaldimensioneringen i lekverksamheten ska vara tillräcklig med hänsyn till barnens antal, ålder, vårdtid, säkerhet, behov av särskilt stöd och planerad aktivitet. Om det inte finns en särskild personalresurs för ett barn i behov av särskilt stöd ska detta beaktas vid personaldimensioneringen så att barnets behov av omsorg tryggas. För barn som är under tre år ska det finnas minst en anställd per fyra barn. För barn som är tre år eller

¹²⁴ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 2 § del V

¹²⁵ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 8 § del II

¹²⁶ Lagframställan Fr. 15/2009-2010 7 § kap.2

¹²⁷ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 44 § del II

äldre ska det finnas minst en anställd per sju barn. De anställda ska uppfylla de behörighetskrav som närmare fastställs i landskapsförordning.¹²⁸

10. PRIVAT BARNOMSORG

För privat barnomsorgen utan samhällsstöd gäller enligt LL om barnomsorg och grundskola att de ska uppfylla de krav som följer av bestämmelserna i 2–5 § i del I och 2 § i del II. För verksamheten ska tillstånd sökas enligt 32 § i del II. Det innebär att denna verksamhet ska bedrivas i enlighet med det som beskrivs i läroplanen i tillämpliga delar gällande nämnda paragrafer. Dessutom ska sådan verksamhet göra upp en arbetsplan.

Privat barnomsorg som har rätt till samhällsstöd, dvs då verksamheten beviljats tillstånd enligt 32 § i del II och om de krav uppfylls som följer av bestämmelserna i 2–6 § i del I samt 2 §, 5–7 §§, 9–12 §§ och 17–18 §§ i del II, ska följa läroplanen i tillämpliga delar gällande de nämnda paragraferna, samt att sådan verksamhet ska göra upp en arbetsplan.

I övrigt regleras privat barnomsorg i enlighet med det som beskrivs i 6 kap. Privat barnomsorg i LL om barnomsorg och grundskola.

¹²⁸ LL om barnomsorgs- och grundskola (2020:32) 10 § del II

UTKAST

Mångfald, gemenskap och samhälle

Skapande, kultur och estetiska uttrycksformer

UTKAST

Språk och kommunikation

Matematiskt tänkande, hållbarhet och utforskande

Kropp, hälsa och utveckling

UTKAST

Språk, kommunikation och sociala färdigheter

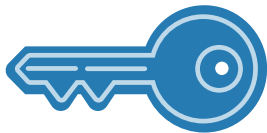

Skapande, kreativitet och aktivitet

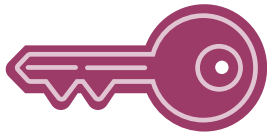

UTKAST

Gemenskap, samhälle och natur

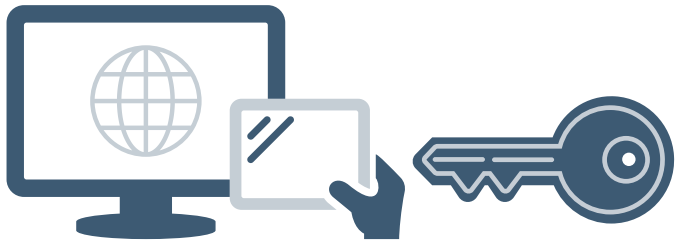

ENTREPRENÖRS
UTKAST
KOMPETENS

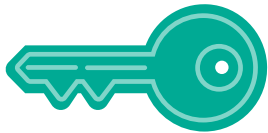

MEDBORGELIG
UTKAST

KOMPETENS

DIGITAL
KOMPETENS

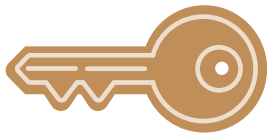
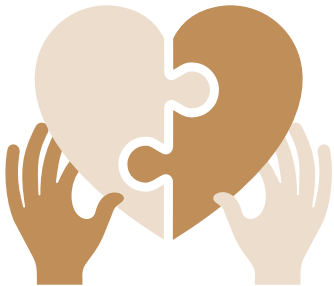

KULTURELL
KOMPETENS

UTKAST

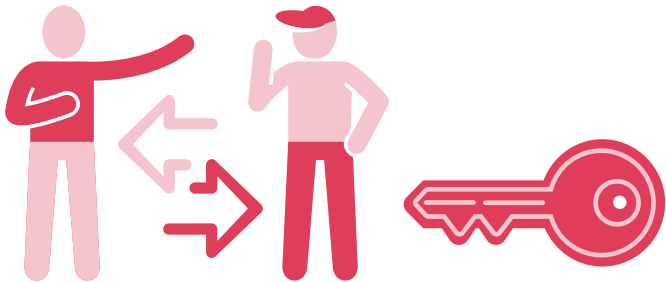
UTKAST
VARDAGS
KOMPETENS

LÄRANDE OCH
UTKAST
SOCIAL KOMPETENS

MULTILITTERACITET
UTKAST

KOMMUNIKATIV
UTKAST
KOMPETENS

Välmående och lärande barn

UTKAST

Utlåtande gällande förslaget till Läroplan för barnomsorgen i landskapet Åland

Ålands landskapsregering har 21.1.2022 inkommit med en begäran om synpunkter gällande omarbetat förslag till ny läroplan för barnomsorgen i landskapet Åland, enligt bilaga.

Remisstiden utgår 28.3.2022.

I remissvaren önskas tydliga hänvisningar till kapitel och motiverade förslag till förändringar.

De olika delområdena har under arbetets gång under ledning av personal från utbildnings- och kulturavdelningen diskuterats och gått igenom tillsammans med pedagogisk personal. Vid dessa tillfällen har många synpunkter och förbättringsförslag redan framförts.

Varje daghem samt speciallärarna i barnomsorg har givits möjlighet att komma med synpunkter och kommentarer på förslaget till ny läroplan.

Nedan följer kommentarer för vissa punkter i planen:

2.1 Värdegrund och verksamhetskultur

Det står väldigt lite om trygghet och vad det innebär. Utan trygghet blir det väldigt lite lärande. Trygga barn är A och O inom barnomsorgen.

2.3 Hållbar utveckling

"Det åländska utbildningssystemet ska bestå av skolor och utbildningar som representerar en hållbar, ekonomisk, ekologisk, kulturell, social och kompetensmässig...." Vad? Utveckling? Verksamhet?

2.4 Åland och omvärlden

"...**andra** befolknings- och språkgrupper respekteras." Formuleringen kan skapa ett vi & de-tänk. Kan man omformulera? Olika befolknings- och språkgrupper?

2.5 Nyckelkompetenserna

Önskas fler exempel på nycklar till nyckelkompetensen G: entreprenörskompetens.

4 Verksamheten i barnomsorgen, första stycket

Det är flera "ska" i texten, kunde man variera med t.ex. "behöver", "uppmuntras att"?

4.3.1 Mångsidiga och funktionella arbetssätt

Ge gärna exempel på mångsidiga och funktionella arbetssätt här.

4.6 Övergångar inom barnomsorgen

Under rubriken skolberedskap står att en ansökan om eventuell tidigare- eller senarelagd skolstart ska lämnas in till **ansvarig nämnd**. Det finns inte nämnder i alla kommuner och det kunde istället förslagsvis stå **ansvarigt organ**

6.1 Barnhälsogrupp och barnhälsoplan

Här talas det om **socialsekreterare**, det är en yrkesbeteckning som inte längre existerar på Åland i och med bildandet av KST. Istället kan det t.ex. stå **personal från socialvården**.

6.3.2 Arbetsgång för stöd för utveckling och lärande

Gärna ljusare färg på "bollarna" så att texten syns bättre.

Samarbetet med ÅHS/barnrådgivningen behöver utvecklas. Idag finns endast en ensidig kommunikation, från daghem via rådgivningens blankett, ingen återkoppling. Hur ska detta samarbete se ut och gå till?

9. Lekverksamheten

Enligt texten i läroplanen ska de anställda uppfylla de behörighetskrav som fastställs i landskapsförordning, men i landskapsförordningen finns inga specifika behörighetskrav för personal inom lekverksamheten.

Slutligen kan konstateras att det nya förslaget till läroplan är mycket omfattande, 59 sidor jämfört med det tidigare förslaget på 24 sidor. Det finns farhågor om att daghemmen inte kommer att ha tillräckligt med tid att utarbeta daghemmens arbetsplaner i enlighet med landskapets läroplan om den ska börja gälla redan från augusti 2022.

Jomala 2.3.2022

Michaela Tuominen-Gällros

Barnomsorgsledare

Dokumentnamn
Remiss
Ärendenr
ÅLR 2022/794

Brevnr
9 L1
Datum
1.2.2022

Hänvisning
Klicka för att skriva

Enligt sändlista

Kontaktperson
Diana Lönnngren

Ärende

Lagförslag om kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi

Landskapsregeringen ber härmed om Ert yttrande över ett lagförslag om kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi.

Era synpunkter ska för att kunna beaktas vara landskapsregeringen tillhanda senast den 1 april 2022. Detta brev sänds enbart i elektronisk form och remissvaren skickas till registrator@regeringen.ax.

Remisshandlingarna finns även på www.regeringen.ax under "Åländsk lagstiftning" och "Remisser".

Lagberedare

Diana Lönnngren

BILAGOR	Lagförslaget samt parallelltext
FÖR KÄNNEDOM	Lagtingsgrupperna
SÄNDLISTA	Brändö kommun, Eckerö kommun, Finströms kommun, Föglö kommun, Geta kommun, Hammarlands kommun, Jomala kommun, Kumlinge kommun, Kökars kommun, Lemlands kommun, Lumparlands kommun, Mariehamns stad, Saltviks kommun, Sottunga kommun, Sunds kommun, Vårdö kommun, Ålands kommunförbund kf, Kommunernas socialtjänst, Oasen, Ålands miljöservice, Norra Ålands högstadiedistrikt, södra Ålands högstadiedistrikt, Ålands statistik- och utredningsbyrå

Till Ålands lagting

REMISS 1.2.2022**Kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi****Huvudsakligt innehåll**

Landskapsregeringen föreslår att lagtinget antar lagstiftning för att trygga serviceproduktionen för invånarna i kommuner som inte längre av ekonomiska skäl kan utföra sina lagstadgade åtaganden. Lagförslaget omfattar ett förslag till en landskapslag om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi samt ett förslag till ändring av kommunstrukturlagen för Åland.

Enligt den föreslagna lagstiftningen initieras ett utvärderingsförfarande när ekonomin i en kommun uppfyller de i lagen givna kriterierna. Detta sker på basen av årlig nyckeltalsuppföljning utifrån publicerade bokslutsuppgifter. De nyckeltal som föreslås utgöra kriterier är ackumulerat underskott i balansräkningen, årsbidrag i förhållande till avskrivningar samt soliditet.

Utvärderingsförfarandet syftar till att analysera kommunens ekonomi och verksamhetsförutsättningar samt att identifiera möjliga åtgärder som kan förändra utvecklingen i den kommunala ekonomin och därmed säkra möjligheten till fortsatt kommunal serviceproduktion över tid. Utvärderingen utförs av en utvärderingsgrupp. Under utvärderingsförfarandet begränsas kommunens möjligheter att inleda nya investeringar som inte kan genomföras med eget kapital.

Utvärderingsgruppen överlämnar ett åtgärdsförslag till fullmäktige som fattar beslut om att genomföra åtgärderna. Åtgärdsförslaget kan också innehålla ett förslag till ändring av kommunindelningen. På basen av åtgärdsförslaget och fullmäktiges beslut avgör landskapsregeringen om en särskild kommunindelningsutredning enligt kommunstrukturlagen ska inledas.

Genom den föreslagna ändringen av kommunstrukturlagen ska en särskild kommunindelningsutredning som gäller en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi kunna inledas på initiativ av en utvärderingsgrupp. Landskapsregeringen ska också i ett sådant fall kunna besluta om en ändring av kommunindelningen trots att fullmäktige i någon av de berörda kommunerna motsätter sig det.

Den föreslagna lagstiftningen föreslås träda i kraft i början av 2023, vilket skulle innebära att ett utvärderingsförfarande första gången kan inledas när bokslutsuppgifterna för räkenskapsåret 2022 publiceras under hösten 2023.

INNEHÅLL	
Huvudsakligt innehåll	1
Allmän motivering	3
1. Bakgrund	3
1.1 Kommunernas ekonomiska situation.....	3
1.2 Behov av åtgärder.....	5
2. Lagstiftningsbehörighet och gällande lagstiftning	6
2.1 Lagstiftningsbehörigheten	6
2.2 Allmänt om kommunallagstiftningen.....	6
2.3 Bestämmelser om kommunernas ekonomi	6
2.4 Bestämmelser om kommunindelning	7
3. Utblick	8
3.1 Inledning	8
3.1 Riket	8
3.2 Sverige.....	10
3.3 Norge.....	11
3.4 Danmark.....	12
3.5 Island	13
4. Överväganden	13
5. Landskapsregeringens förslag	14
5.1. Förslaget i korthet.....	14
5.2. Definitionen av en synnerligen ansträngd ekonomi	14
5.3. Utvärderingsförfarande	16
5.4. Ändring av kommunindelningen	17
6. Förhållande till grundlagen	17
7. Förslagets konsekvenser	19
7.1. Samhälleliga, organisatoriska och ekonomiska konsekvenser.....	19
7.2. Utfall för nyckeltalen – vilka kommuner skulle uppfylla kriterierna idag?	20
7.3. Övriga konsekvenser	21
8. Beredning och ikraftträdande.....	21
Detaljmotivering	22
1. LL om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi	22
2. Ändring av kommunstrukturlagen för Åland.....	26
Lagtext.....	29
L A N D S K A P S L A G om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi	29
L A N D S K A P S L A G om ändring av kommunstrukturlagen för Åland ...	31
Bilaga.....	33

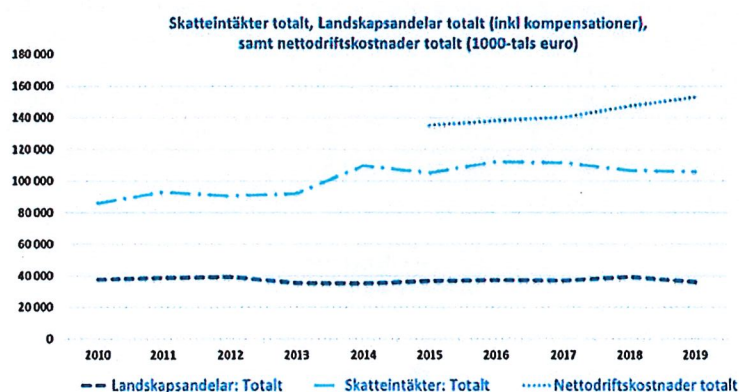
Allmän motivering

1. Bakgrund

1.1 Kommunernas ekonomiska situation

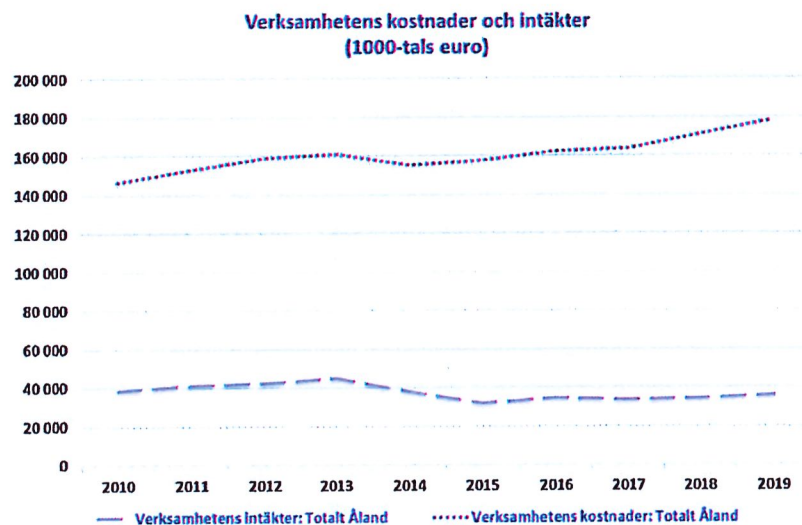
En kommuns centrala roll är att ansvara för samhällsservice, att agera som myndighetsutövare, att vara samhällsutvecklare och att fungera som demokratisk arena. Samhällsservicen som kommunen tillhandahåller kommuninvånarna är till största delen lagstadgad, samtidigt som kommuner i många fall själva har möjlighet att påverka hur samhällsservicen produceras samt vilken servicenivå som erbjuds i kommunen. Samhällsservicen finansieras i huvudsak med skatteintäkter, avgifter samt landskapsandelar.

I Figur 1 nedan illustreras hela Ålands samlade skatteintäkter, landskapsandelar samt nettodriftskostnader. Skatteintäkterna för kommunerna har under åren 2010 till 2016 ökat från cirka 85 miljoner till cirka 112 miljoner euro, för att till år 2019 sjunka till totalt cirka 105 miljoner euro. Landskapsandelarna uppgick år 2010 till cirka 38 miljoner euro och har sedan under åren varierat mellan cirka 36 och 40 miljoner. Mellan 2018 och 2019 sjönk landskapsandelarna med ca 3 miljoner euro. Uppgifter för nettodriftskostnader finns för åren 2015 till 2019. Under denna period har de ökat från cirka 136 till 153 miljoner euro.

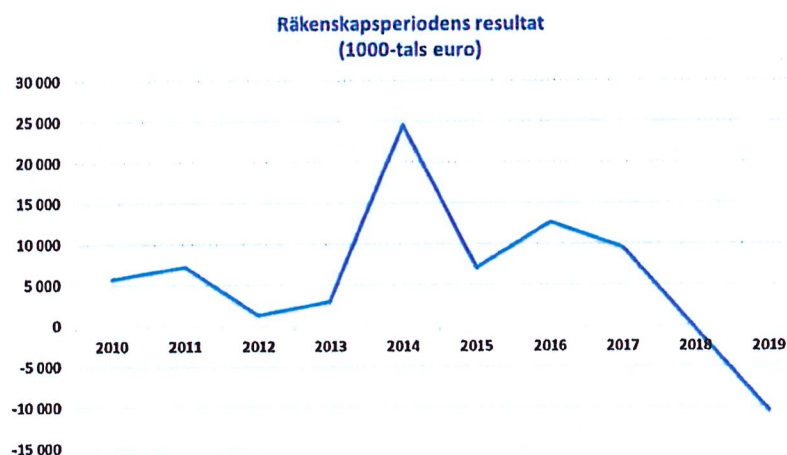
Figur 1 Kommunernas finansiering och nettodriftskostnader. Till landskapsandelarna räknas i detta sammanhang även kompensationer av olika slag. (Hämtat från ÅSUB, kommunernas rapporterade ekonomiuppgifter)

Figur 2 belyser ytterligare de åländska kommunernas verksamhetskostnader och intäkter. Här syns att kostnaderna ökat från ca 147 miljoner euro år 2010 till ca 178 miljoner euro år 2019. Under samma period har verksamhetsintäkterna minskat en aning från ca 39 miljoner euro till 36 miljoner euro.

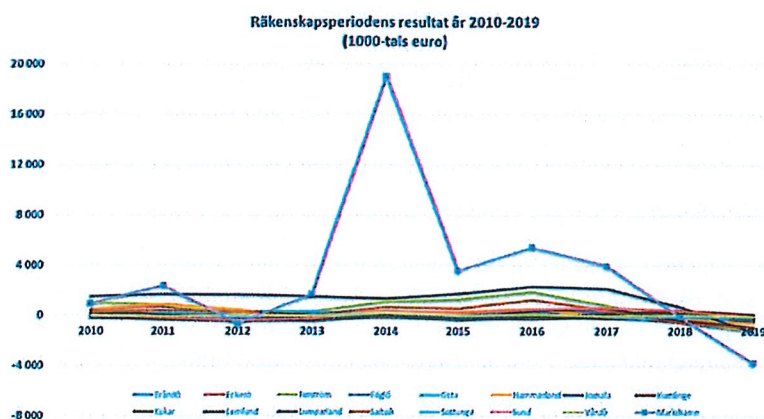
Figur 2 Kommunernas verksamhetskostnader och verksamhetsintäkter (Hämtat från ÅSUB, kommunernas rapporterade ekonomiuppgifter)

De båda ovanstående diagrammen visar att kostnaderna för kommunerna har ökat märkbart sedan 2016, samtidigt som intäkterna har minskat. Detta påverkar självfallet kommunernas ekonomiska möjlighet att producera lagstadgad service till kommuninvånarna. Figur 3 nedan belyser detta ytterligare, där visas räkenskapsperiodens resultat för de åländska kommunerna summerat för respektive år 2010–2019. Kommunerna uppvisar summerat positiva resultat för åren 2010 till 2017, men under 2018 och 2019 har detta övergått till negativa resultat.

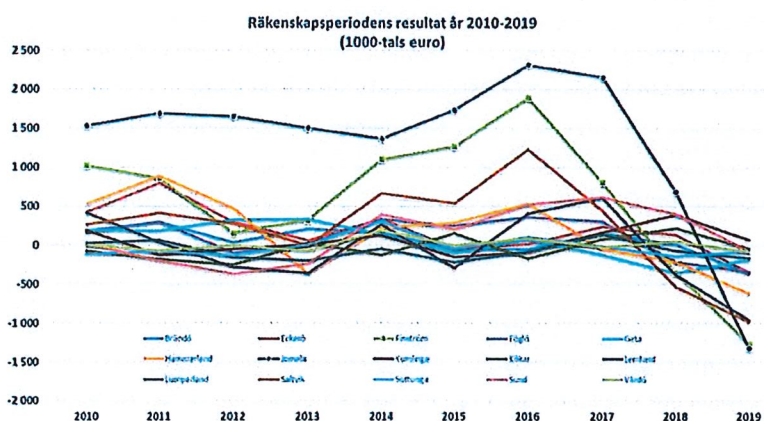

Figur 3 Kommunernas resultat för räkenskapsperioden (Hämtat från ÅSUB, kommunernas rapporterade ekonomiuppgifter)

Till ovanstående resonemang bör även tilläggas att kommunernas förutsättningar sinsemellan skiljer sig åt avsevärt. Åland har 16 kommuner med socioekonomiskt väldigt olika förutsättningar. Så även om kommunalekonomin totalt sett för hela Åland inte är ansträngd, så kan vissa kommuners enskilda förutsättningar vara helt andra. Detta illustreras i Figur 4 nedan. Här syns att Mariehamns påverkan på de summerade nyckeltalen för hela Åland är stort. Figur 5 belyser situationen utan Mariehamn. Trots de totalt sett positiva resultaten för åren 2010 till 2017, så befinner sig flera kommuners resultat på den negativa sidan.

Figur 4 Kommunernas resultat för räkenskapsperioden, alla kommuner redovisade (Hämtat från ÅSUB, kommunernas rapporterade ekonomiuppgifter)

Figur 5 Kommunernas resultat för räkenskapsperioden, alla kommuner förutom Mariehamn redovisade (Hämtat från ÅSUB, kommunernas rapporterade ekonomiuppgifter)

I preliminära bokslutsuppgifter för år 2020 (ÅSUB 2021:2, juni 2021) framkom att kommunernas ekonomi ser ut att förbättras avsevärt från år 2019 till år 2020. Det summerade resultatet uppgick till ca 6 miljoner, vilket är en ökning med ca 16 miljoner jämfört med år 2019. Verksamhetsintäkterna ökade med 2 miljoner och verksamhetskostnaderna minskade med ca 2 miljoner euro. Kommunernas skatteintäkter ökade med 6 miljoner och landskapsandelarna ökade med 5 miljoner. År 2020 års förbättrade resultat är förstået positivt men kan bero på tillfälligheter i ekonomin, exempelvis åtgärder till följd av pandemin. Därför bör inte allt för stora slutsatser dras av detta års resultat i förhållande till de tidigare slutsatserna om ökande kostnader och minskande intäkter, samt framför allt olika förutsättningar mellan kommunerna.

1.2 Behov av åtgärder

I föregående avsnitt konstateras att kommunernas intäkter på senare år har minskat, samtidigt som kostnaderna har ökat. Dessutom är de enskilda kommunernas sinsemellan olika förutsättningar väldigt stora. Flera av kommunerna visar negativa resultat för flera år.

Framtidsutsikterna för den kommunala serviceproduktionen ser i nuläget inte ut att ge en kostnadsminskning. Kraven, volymen och komplexiteten

inom samhällsservicen bedöms kunna öka, vilket ställer krav på kommunernas serviceproduktion och på sikt leder till en kostnadsökning.

Den åländska lagstiftningen har i nuläget ingen klar definition av när en kommun ska anses ha en synnerligen ansträngd ekonomi. Det finns heller inte någon formaliserad åtgärdsplan för vad som händer när en kommuns ekonomi blir så ansträngd att kommunen riskerar att ställas inför utmaningar när det gäller att finansiera den kommunala verksamheten och därmed tillgodose invånarnas rätt till lagstadgad service.

Ett tillstånd där en del av kommunerna inte längre har realistiska ekonomiska förutsättningar att fullgöra sina skyldigheter är inte otänkbar inom en nära förestående framtid. Detta ska också ses i kombination med att landskapets ekonomiska situation inte tillåter att de totala offentliga utgifterna ökar. Utgångspunkten för detta lagförslag är därför ambitionen att trygga den åländska välfärden.

Med bakgrund i detta konstaterar landskapsregeringen att situationer kan uppstå där en kommuns ekonomi blir synnerligen ansträngd. Därför föreslås regler som dels definierar när ekonomin ska anses vara synnerligen ansträngd, dels anger vilka förfaranden som då ska gälla. I det sammanhanget måste också ändringar i kommunindelningen ingå som ett alternativ, i sista hand bör det vara möjligt att fatta beslut om att kommuner ska gå samman även om fullmäktige i någon av kommunerna motsätter sig det, om det är den enda möjligheten att trygga invånarnas rätt till service.

2. Lagstiftningsbehörighet och gällande lagstiftning

2.1 Lagstiftningsbehörigheten

Med stöd av 18 § 4 punkten i självstyrelselagen har landskapet lagstiftningsbehörighet angående kommunindelning, kommunala val, kommunernas förvaltning, kommunernas tjänsteinnehavare, tjänstekollektivavtal för kommunernas anställda samt disciplinär bestraffning av kommunernas tjänsteinnehavare. Enligt självstyrelselagens 27 § 1 punkten har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om stiftande, ändring och upphävande av grundlag samt avvikelser från grundlag.

I det här sammanhanget är grundlagens bestämmelser om kommunal självstyrelse centrala. Enligt 121 § 1 mom. i grundlagen är Finland indelat i kommuner, vilkas förvaltning ska grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare. Enligt paragrafens 2 mom. utfärdas bestämmelser om de allmänna grunderna för kommunernas förvaltning genom lag. Enligt 122 § 2 mom. i grundlagen utfärdas bestämmelser om grunderna för kommunindelning genom lag.

2.2 Allmänt om kommunallagstiftningen

Landskapsregeringen övervakar att kommunerna och kommunalförbunden iakttar gällande lagstiftning. En grundläggande princip i den lagstiftning som styr de kommunala verksamheterna är att medborgarna ska garanteras en miniminivå av kommunal service som bestäms av lagtinget. En annan grundläggande princip är den så kallade finansieringsprincipen, som innebär att kommunerna ska ges möjlighet att finansiera den verksamhet som de enligt lag åläggs att utföra.

2.3 Bestämmelser om kommunernas ekonomi

I 1 § kommunallagen (1997:73) för landskapet Åland bestäms att landskapet Åland är indelat i självstyrande kommuner. Mariehamn är en stad och kommunerna sköter de uppgifter som enligt grunderna för den kommunala självstyrelsen ankommer på dem. Åland är idag indelat i sexton kommuner; en stad, nio landsbygdskommuner och sex skärgårdskommuner. I kommunal-

lagen finns också grundläggande bestämmelser om kommunens ekonomi. Kommunen ska varje år upprätta en budget för nästa kalenderår. Budgeten, som antas av fullmäktige, ska bland annat innehålla målen för kommunens verksamhet och ekonomi samt göras upp så att förutsättningarna för skötseln av kommunens uppgifter tryggas. Varje år ska också fullmäktige i samband med att budgeten antas godkänna en ekonomiplan för minst tre år, varav budgetåret är det första. Även ekonomiplanen ska innehålla målen för kommunens verksamhet och ekonomi samt göras upp så att förutsättningarna för skötseln av kommunens uppgifter tryggas. Senast i samband med att budgeten antas ska fullmäktige också fatta beslut om kommunens inkomst- och fastighetsskattesatser.

Räkenskapsperioden för en kommun är kalenderåret. För varje år ska ett bokslut göras upp, som ska överlämnas av styrelsen till fullmäktige före utgången av juni månad året efter räkenskapsperioden. Kommunen kan också göra upp ett koncernbokslut, det är dock inget strikt krav. Räkenskapsåret 2020 upprättade två kommuner (Jomala och Mariehamn) bokslut för koncernkoncernen, ytterligare en (Finström) upprättade balansräkning för koncernkoncernen medan övriga kommuner endast upprättade bokslut för kommunen. I bokslutet ska förutom resultat- och balansräkning samt en översikt över budgetutfallet även ingå en verksamhetsberättelse. När verksamhetsberättelsen överlämnas till fullmäktige ska styrelsen föreslå åtgärder med anledning av räkenskapsperiodens resultat och för att balansera ekonomin.

2.4 Bestämmelser om kommunindelning

Kommunstrukturlagen (2019:29) för Åland trädde i kraft den 1 maj 2019, och ersatte då den tidigare landskapslagen (1997:76) om tillämpning i landskapet Åland av vissa lagar om kommunindelning. Samtidigt trädde också landskapslagen (2019:28) om en reform av kommunstrukturen i kraft. Enligt den sistnämnda lagen skulle kommunstrukturen förändras från dagens sexton till fyra kommuner. Under den tid reformen skulle genomföras var det inte möjligt att ta initiativ till eller beslut om ändringar av kommunindelningen enligt kommunstrukturlagen. Innan några faktiska åtgärder aktualiserades upphävdes dock lagen den 1 juni 2021, samtidigt som kommunstrukturlagen ändrades så att det återigen blev möjligt att ta initiativ till andra förändringar av kommunindelningen.

Kommunstrukturlagen innehåller bestämmelser om mål och förutsättningar för ändring av kommunindelningen samt om förfarandet vid sådana ändringar. Enligt lagens 2 § är målet med en ändring av kommunindelningen en kommunstruktur som är livskraftig och enhetlig samt har en fungerande samhällsstruktur och stärker förutsättningarna för kommuninvånarnas självstyrelse. Målet är också att kommunen ska ha tillräckliga ekonomiska förutsättningar och personresurser för att ordna, producera och finansiera servicen för kommuninvånarna. En förutsättning för en ändring av kommunindelningen är att den främjar dessa mål samt förbättrar kommunens funktionsförmåga, service och levnadsförhållanden för invånarna i området, verksamhetsmöjligheter för näringarna i området eller samhällsstrukturens funktionsduglighet i området. Enligt lagen ska en kommun bestå av ett enda område som bildar en funktionell helhet, vilket ska tolkas som att kommuner som går samman i regel ska ha en gemensam landgräns (se LF 21/2017–2018, s. 39). Landskapsregeringen kan bevilja undantag från denna regel, dock endast utgående från en särskild kommunindelningsutredning.

Utgångspunkten i lagen är att de kommuner som avser att gå samman tar initiativ till att ändra kommunindelningen och gör en gemensam framställning till landskapsregeringen. Landskapsregeringen kan dock på eget initiativ fatta beslut om att en särskild kommunindelningsutredning ska genomföras om ett ärendes omfattning, svårighetsgrad eller någon annan väsentlig

orsak motiverar det. På samma grunder kan också ett sådant beslut fattas på initiativ av en enskild kommun eller om minst 20 procent av invånarna i en kommun gör en framställning om det. Landskapsregeringen kan dock bara fatta beslut om en ändring av kommunindelningen på framställning av fullmäktige i de berörda kommunerna. Om fullmäktige i en kommun som berörs av ändringen motsätter sig den, har landskapsregeringen ingen möjlighet enligt lagen att fatta beslut om en ändring av kommunindelningen. En framställning om ändring av kommunindelningen som görs av fullmäktige i alla berörda kommuner kan dock förkastas av landskapsregeringen om ändringen uppenbarligen skulle strida mot de förutsättningar för en ändring som anges i lagen.

Kommunstrukturlagen innehåller också bestämmelser om stöd vid ändringar av kommunindelningen. Landskapsregeringen betalar understöd till kommunerna för kostnaderna för en samgångsutredning. När det gäller en särskild kommunindelningsutredning betalas kostnaderna i sin helhet av landskapsregeringen. De nya kommuner som bildas med stöd av lagen har rätt till ett samgångsunderstöd, vars belopp bestäms utgående från den nya kommunens invånarantal. Om den nya kommunen bildas av två eller flera skärgårdskommuner har den dessutom rätt till ett skärgårdstillägg utöver samgångsunderstödet. Skärgårdstillägget är 60 procent av samgångsunderstödet belopp. Samgångsunderstödet betalas ut under fem år enligt en nedtrappningsmodell från 100 till 20 procent av beloppet. Under samma period har kommunen också rätt till ersättning för minskade landskapsandelar i det fall att ändringen av kommunindelningen leder till att landskapsandelarna för den nya kommunen blir lägre än det sammanräknade beloppet av landskapsandelarna för de kommuner som bildar den nya kommunen. Slutligen har kommunen möjlighet att beviljas ett särskilt understöd enligt prövning om det visar sig att de faktiska kostnaderna för att bilda den nya kommunen väsentligt överstiger den totala summan av stöd som kommunen annars får enligt lagen.

3. Utblick

3.1 Inledning

I Norden har man använt sig av varierande strategier för att hantera kommunal kapacitetsproblematik. Det finns gemensamma inslag, till exempel har alla länder aktivt strävat efter att minska antalet kommuner, men den totala reformbilden är unik för varje land. Av historiska orsaker uppfattas lösningar som mer eller mindre acceptabla. Det kan till exempelvis gälla acceptansen för att genomdriva kommunindelningsreformer mot kommunernas vilja, som tycks ha varit mycket större i Danmark än i resten av Norden.

3.1 Riket

Bestämmelser om kommuner som befinner sig i en speciellt svår ekonomisk ställning finns i rikets kommunallag (FFS 410/2015). Om vissa angivna förutsättningar uppfylls ska kommunen och staten genom ett utvärderingsförfarande tillsammans utreda kommunens möjligheter att garantera sina invånare de tjänster som lagstiftningen kräver.

Ett utvärderingsförfarande kan inledas om något av följande två förutsättningar uppfylls:

1. Kommunallagens balanskrav ska uppfyllas, vilket innebär att ekonomiplanen ska vara i balans eller visa överskott. Ett underskott i kommunens balansräkning ska täckas inom fyra år från ingången av det år som följer efter det att bokslutet fastställdes. Om underskottet inte täckts inom fyra år kan ett utvärderingsförfarande inledas.

2. Ett utvärderingsförfarande kan också inledas för kommuner som två år i följd haft tillräckligt stort underskott. För att detta ska inträffa behöver underskottet i kommunens senaste koncernbokslut vara minst 1 000 euro per invånare och året innan minst 500 euro per invånare.

Utvärderingsförfarandet kan också inledas om fyra andra förutsättningar uppfylls samtidigt två år i följd, de som gäller från och med 2022 är följande:

1. förhållandet mellan årsbidraget och avskrivningarna i kommunens koncernresultaträkning är under 80 procent
2. kommunens inkomstskattesats är minst 2,0 procentenheter högre än den vägda genomsnittliga inkomstskattesatsen för alla kommuner
3. beloppet av lån och hyresansvar per invånare i kommunens koncernbokslut överskrider det genomsnittliga beloppet av lån och hyresansvar i alla kommuners koncernbokslut med minst 50 procent
4. koncernbokslutets kalkylmässiga låneskötselbidrag är under 0,8.

Förutom de ovanstående gränsvärdena som anger om kommunen befinner sig i en speciellt svår ekonomisk ställning, finns också mindre strikta gränsvärden (så kallade gula lampor eller varningslampor) angivna. Dessa leder inte till ett utvärderingsförfarande, men indikerar att kommunen behöver ägna särskild uppmärksamhet åt att analysera sin ekonomi och dess utveckling.

Utredningen görs av en utvärderingsgrupp bestående av en representant för finansministeriet och en för kommunen samt en ordförande som ska vara oavhängig av kommunen och ministeriet. Gruppen lägger fram ett förslag med åtgärder som behövs för att garantera servicen till invånarna.

Fullmäktige i kommunen ska behandla gruppens åtgärdsförslag och delge finansministeriet beslutet om dem för eventuella fortsatta åtgärder. Utgående från gruppens åtgärdsförslag och fullmäktiges beslut avgör ministeriet om det i syfte att ändra kommunindelningen behövs en sådan särskild kommunindelningsutredning som avses i kommunstrukturlagen (FFS 1698/2009).

Även om en kommun uppfyller kriterierna för en speciellt svår ekonomisk ställning betyder det inte nödvändigtvis att ett utvärderingsförfarande inleds, utan finansministeriet kan använda sin prövningsrätt i frågan.

Bortsett från bestämmelserna som rör kommuner som befinner sig i en speciellt svår ekonomisk ställning är rikets regler om särskilda kommunindelningsutredningar i stort sett desamma som motsvarande åländsk lagstiftning. Förutom finansministeriet, kommunen eller 20 procent av invånarna i en kommun, kan en sådan utredning även initieras av utvärderingsgruppen när det gäller en kommun som befinner sig i en speciellt svår ekonomisk ställning.

Vid en särskild kommunindelningsutredning för en kommun som befinner sig i en speciellt svår ekonomisk ställning ska kommunindelningsutredaren för fullmäktige i de kommuner som deltar lägga fram ett förslag till en kommunsammanslagning samt till ett avtal om kommunsammanslagning. Om fullmäktige i alla berörda kommuner godkänner utredarens förslag, gör de en gemensam framställning till finansministeriet om en ändring i kommunindelningen i enlighet med utredarens förslag.

I det fall att någon av de berörda kommunernas fullmäktige inte godkänner förslaget kan statsrådet på framställning av kommunindelningsutredaren ändå fatta beslut om en ändring av kommunindelningen, om den är nödvändig för att trygga den lagstadgade servicen för invånarna i den kommun som befinner sig i en speciellt svår ekonomisk ställning och om förutsättningarna för en ändring enligt lagen för övrigt uppfylls.

Utvärderingsförfarandet har genomförts totalt 44 gånger under perioden 2007–2020. I fem kommuner har utvärderingsförfarandet gjorts två gånger. Utgående från boksluten för 2018 och 2019 fanns det sex kommuner som uppfyllde kriterierna för inledande av ett utvärderingsförfarande, för fem av dessa hade utvärderingsförfarandet inletts redan under 2017 eller 2019. För en kommuns del inleddes utvärderingsförfarandet 2020. I samtliga dessa kommuner uppfylldes kriteriet som beskriver underskottet per invånare. Inte i någon av kommunerna uppfylldes kriteriet med fyra nyckeltal för inledande av förfarandet. Därmed inleddes inget utvärderingsförfarande utgående från nyckeltalen för tillräcklig finansiering eller soliditet.

I två fall har finansministeriet utgående från utvärderingsgruppens åtgärdsförslag och kommunfullmäktiges beslut beslutat om en särskild kommunindelningsutredning som har lett till sammanslagning av kommuner. Ytterligare två processer har inletts där statsrådet har fattat beslut om sammanslagning av kommuner utan fullmäktiges godkännande. I det ena fallet hade den berörda kommunens ekonomi förbättrats efter utredningen och regeringen verkställde inte sammanslagningen. I det andra fallet upphävde Högsta förvaltningsdomstolen statsrådets beslut om tvångssammanslagning på överklagan av den berörda kommunen (HFD 2016:187). Domstolens huvudsakliga motivering till att upphäva beslutet var att den nära förestående social- och hälsovårdsreformen innebar att man inte med tillräcklig säkerhet kunde dra slutsatsen att den aktuella kommunen inte skulle kunna garantera sina invånare den lagstadgade servicen.

3.2 Sverige

I den svenska kommunallagstiftningen finns bestämmelser om god ekonomisk hushållning. Det så kallade balanskravet innebär att intäkterna ska överstiga kostnaderna samt att om ett negativt resultat uppstår bör detta åtgärdas inom tre år. Med hänvisning till grundlagsstadgandet om kommunalt självstyre finns det trots det legala kravet om god ekonomisk hushållning ingen laglig grund för att tvångsomhänderta kommuner. Att försätta en kommun i konkurs är inte heller möjligt eftersom skattebasen kvarstår.

I kommunallagen finns krav på kommunerna att upprätta treåriga ekonomiska planer som komplement till sina ordinarie årsbudgetar i syftet är att underlätta strukturella åtgärder som är nödvändiga för att uppnå balans i ekonomin. Det finns också ett utjämningssystem, som i viss utsträckning omfördelar medel mellan kommuner med hög respektive låg skattekraft och höga respektive låga strukturella kostnader. Utjämningssystemet motiveras med att det ska ge alla kommuner likvärdiga ekonomiska förutsättningar.

Fullmäktige ska besluta om riktlinjer för god ekonomisk hushållning för kommunen eller regionen. För verksamheten ska anges mål och riktlinjer som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning. För ekonomin ska anges de finansiella mål som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning. En delårsrapport ska behandlas varje år av fullmäktige, och revisorer ska kontrollera denna samt årsbokslutet, och se till att verksamhetens och budgetens mål uppfylls.

Svenska kommuner har även möjlighet att reservera medel för sämre tider. Kommuner och regioner får till en resultatutjämningsreserv reservera medel som får användas för att utjämna intäkter över en konjunkturcykel. Reservering får göras med högst ett belopp som motsvarar det lägsta av antingen den del av årets resultat eller den del av årets resultat efter balanskravsjusteringar, som överstiger

1. en procent av summan av skatteintäkter samt generella statsbidrag och kommunalekonomisk utjämning, eller
2. två procent av summan av skatteintäkter samt generella statsbidrag och kommunalekonomisk utjämning, om kommunen eller regionen

har ett negativt eget kapital, inklusive ansvarsförbindelsen för pensionsförpliktelser.

Kommuner och regioner ska upprätta budgeten så att intäkterna överstiger kostnaderna. Undantag från detta får göras i den utsträckning som medel från resultatutjämningsreserven tas i anspråk eller om det finns synnerliga skäl. I budgeten ska skattesatsen och anslagen anges.

Av budgeten ska det vidare framgå hur verksamheten ska finansieras och hur den ekonomiska ställningen beräknas vara vid budgetårets slut. De finansiella mål som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning ska anges. Budgeten ska även innehålla en plan för verksamheten under budgetåret. I planen ska det anges mål och riktlinjer som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning. Budgeten ska också innehålla en plan för ekonomin för en period av tre år. Om balanskravsresultatet för ett visst räkenskapsår är negativt, ska det regleras under de närmast följande tre åren. Fullmäktige ska anta en åtgärdsplan för hur regleringen ska ske. Beslut om reglering ska fattas senast i budgeten det tredje året efter det år då det negativa balanskravsresultatet uppkom. Fullmäktige får besluta att en reglering av ett negativt balanskravsresultat inte ska göras om det finns synnerliga skäl.

I februari 2020 offentliggjorde den svenska regeringen slutbetänkandet för en stor kommunutredning. Den är utförd av en parlamentariskt sammansatt kommitté i syfte att utarbeta en strategi för att stärka kommunernas kapacitet att fullgöra sina uppgifter och hantera sina utmaningar. Kommittén gavs även i uppdrag att utreda förutsättningarna för att ge kommunerna generella möjligheter till avtalssamverkan. Utredningen befäste snarare vikten av kommunalt självstyre och öppnade inte för exempelvis tvångssammanslagningar. Däremot belystes vikten av interkommunalt samarbete inom ett brett register av verksamheter som en positiv faktor för den kommunala ekonomin. Det konstaterades också att större kommuner ofrånkomligen ger robustare ekonomiska förutsättningar. Där måste en avvägning göras kring vad som är en lagom storlek på en kommun i relation till andra faktorer som administrativ effektivitet och lokaldemokrati.

3.3 Norge

Norge har på kommunområdet liksom Finland genomlevt flera olika utvecklingsfaser och varierande reformstrategier under 2000-talet. Mellan 2014 och 2017 genomfördes en kommunreform där 119 kommuner slogs samman och bildade 47 nya, vilket var den största förändringen i norsk kommunstruktur sedan 1960-talet. Det gav en minskning av antalet kommuner med 17 procent, till totalt 356 jämfört med de 428 som var verksamma innan reformen inleddes. Fortfarande har dock hälften av kommunerna under 5 000 invånare och fler än 120 kommuner har färre än 3 000 invånare. De minsta kommunerna har mycket större utmaningar till följd av en åldrande befolkning än centrumkommunerna som i stället växer. Detta i kombination med ökade krav på kommunernas verksamheter gör att förutsättningarna för olika kommuner att utföra sina lagstadgade uppdrag skiljer sig mycket åt.

I december 2017 fattades beslut om att alla kommunsammanslagningar mellan 2017 och 2021 ska bygga på frivillighet och lokala initiativ. Detta uppmuntras från statligt håll genom att större ekonomiska verkkningsmedel tillförs sammanslagningar som sker under samma period. Det rör sig om ett engångsbelopp tänkt att täcka de direkta kostnaderna för sammanslagning, ett ersättningsbelopp som betalas ut över en längre period i syfte att ersätta andra förlorade statliga bidrag som effekt av sammanslagningen, ett tillskott till vissa större orter av regional betydelse samt ett direkt bidrag för kostnader kopplat till kommuners utredningsarbete inför sammanslagningar.

I Norge är kommunerna i stor utsträckning beroende av statsbidrag och norska kommuners beskattningsrätt är begränsad med ett fastställt skattetak på knappt 12 procent. Kommunerna har utöver det möjlighet att ta ut fastighetsavgift. Norge har ett kombinerat inkomst- och kostnadsutjämningsssystem som kompletteras med regionalpolitiska tillägg.

Den funktion som mest konkret svarar mot problem med kommunal ekonomi och servicenivå är Register om betinget godkjenning og kontroll (ROBEK). Den norska kommunallagen kräver att ministeriet kontrollerar kommuner som är i ekonomisk obalans. ROBEK är ett register över sådana kommuner. Det handlar rent konkret om kommuner där underskott har noterats i antingen finansplanen, årsbudgeten eller årsredovisningen. Kommuner som inte fattar beslut om årliga budgetar, ekonomiska planer eller årsbokslut inom de tidsfrister som fastställs i lagen uppfyller också kriterierna för registrering.

Kommuner som är registrerade i ROBEK får sina årsbudgetar kontrollerade av departementet som också ska godkänna beslut om att uppta lån eller ingående av avtal där kostnadsbördan kan medföra utgifter utöver de nästkommande fyra budgetåren. Sådana avtal anses inte giltiga innan de har godkänts av departementet. Beroende på vilken typ av kommun det rör sig om enligt den norska kategoriseringen utförs detta antingen genom en så kallad fylkesmann (en slags landskapsdirektör som agerar å departementets vägnar) eller direkt av departementet. Kommuner som är registrerade i ROBEK är skyldiga att fastställa en åtgärdsplan som säkrar att ekonomin åter balanseras. Registrering medför också krav på hur de statliga bidrag kommunerna upptar från staten används – syftet ska vara att skyndsamt åtgärda de ekonomiska underskotten.

Inom vissa verksamhetsområden har staten befogenhet att påtvinga samarbete mellan olika kommuner, när en kommun inte är i stånd att utföra sina uppgifter på egen hand. Det gäller vissa delar inom rättsområdena hälsa- och omsorg, folkhälsa, planering och byggande samt brand- och explosions-skydd. I praktiken används dock dessa bestämmelser i ytterst begränsad omfattning.

3.4 Danmark

Danmark genomförde 2007 en omfattande kommunreform som var ofrivillig och snabb, cirka två och ett halvt år från politisk uppgörelse till verkställd reform. Kommunerna tilldelades nya lagstadgade uppgifter och antalet kommuner minskade från 271 till 98. Reformen innebar en omfattande omfördelning av ansvaret mellan förvaltningsnivåerna och bestod också i nedläggning av de tidigare tretton amtskommunerna (motsvarade län/regioner) och inrättandet av fem nya regioner med sjukvårdsansvar.

När det gäller den kommunala ekonomin visar studier att kommunsammanslagningarna ökade kommunernas ekonomiska styrningskapacitet och att kommunerna generellt sett förbättrade sina driftsresultat. De danska kommunerna har ett mindre självbestämmande än exempelvis de finländska och svenska, och de är i högre grad beroende av staten när det gäller den egna försörjningen. Det större statliga inflytandet minskar risken för att kommuner hamnar i ekonomisk obalans på eget bevåg, men innebär också ett mindre kommunalt självstyre med lägre beskattningsrätt.

Ministeriet kan efterfråga uppgifter och fatta enskilda beslut relaterade till kommunernas budget och räkenskaper om den årliga revisionen visar på anmärkningar. Man har också rätt att fatta beslut om kommunernas rätt att uppta lån eller andra ekonomiska förpliktelser som sträcker sig så långt att kommuner inte får göra detta utan tillåtelse när det gäller skattefinansierad verksamhet. För tillsyn av kommuner ansvarar den så kallade Ankestyrelsen som själva avgör om ett tillsynsärende ska upprättas. Beroende på ett ärendes

natur och omständigheter kan Ankestyrelsen exempelvis begära in uppgifter, belägga kommuner med tidsfrister eller rekommendationer och upphäva kommunala beslut som strider mot gällande lag. Det finns också ett sanktionssystem som gäller både storleken på de kommunala utgifterna och nivån på skattesatsen.

3.5 Island

Den isländska kommunallagen är den enda nordiska kommunallagen där man beaktat exceptionella situationer. Dessa regler är i första hand inte utformade för kommuner i ekonomisk obalans. Mest troligt är att bestämmelserna existerar med naturkatastrofer i åtanke, men kan enligt ordalydelsen också tillämpas på andra nödsituationer. Enligt lagen kan det statliga ministeriet ge fullmäktige och lämpliga nämnder i en grannkommun i uppgift att sköta en kommuns förvaltning om kommunfullmäktige anses oförmöget att fungera i en nödsituation. Ministeriet kan dessutom genom förordning utse ett särskilt organ som ska sörja för ett funktionsodugligt fullmäktiges och en funktionsoduglig nämnds uppgifter.

4. Överväganden

De åländska kommunernas ekonomiska förutsättningar att bedriva sin verksamhet har under de senaste åren försämrats. Detta som effekt av en generell utveckling av högre kostnader och lägre intäkter. Dessutom är de enskilda kommunernas förutsättningar väldigt olika. Flera av kommunerna har under flera år visat negativa resultat. En kommun kan inte gå i konkurs, men kan likväl ha svårt att klara sin ekonomi. En sådan situation kan leda till att kommunen får problem med att upprätthålla den lagstadgade servicen till invånarna. Det finns därför behov av mekanismer för att dels definiera vilka kommuner som har en synnerligen ansträngd ekonomi, dels skapa ett förfarande för att hantera en kommun i en sådan situation.

Landskapsregeringen föreslår därför ny landskapslagstiftning för att reglera situationer med kommuner som har en synnerligen ansträngd ekonomi. Syftet är att på ett förutsägbart sätt säkra den kommunala serviceproduktionen för invånarna på Åland. Utgångspunkten för förslaget är fortsättningsvis ett starkt kommunalt självbestämmande, där kommunernas uppdrag är att producera lagstadgad service för de boende i kommunen.

I lagstiftningen bör det finnas en tydlig avgränsning för när en kommuns ekonomi definieras som synnerligen ansträngd. Det behöver också finnas en reglerad process för att hantera en sådan situation och därigenom garantera invånarna den service de enligt lag har rätt till. Syftet med processen ska vara att bistå kommunerna att analysera ekonomin och verksamhetsförutsättningarna samt att tillsammans åstadkomma förbättringsförslag. Vid det fall att förbättringsförslagen inte ger önskad effekt bör nästa steg i processen utgöras av en särskild kommunindelningsutredning enligt kommunstrukturlagen. Som ett potentiellt sista steg bör landskapsregeringen ha möjlighet att fatta tvingande beslut om ändringar av kommunstrukturen. Målsättningen med detta är att säkra en god och trygg serviceproduktion för alla Ålands invånare.

Med hänvisning till den här avsedda lagstiftningens nära koppling till grundlagens bestämmelser om kommunal självstyrelse och de medborgerliga rättigheterna har landskapsregeringen valt att utforma lagförslaget på ett sätt som på ett principiellt plan ligger nära motsvarande rikslagstiftning.

5. Landskapsregeringens förslag

5.1. Förslaget i korthet

Med utgångspunkt i det kommunala självstyret är det i första hand kommunerna själva som fattar beslut om kommunala angelägenheter och styr sin ekonomi. Om en situation uppstår där en kommun har en synnerligen ansträngd ekonomi syftar åtgärderna i förslaget till att kommunen bereds möjlighet att inom sina egna organ besluta om eventuella åtgärder för att kunna upprätthålla sin lagstadgade serviceproduktion.

Först i sista hand kan det bli aktuellt att göra förändringar i kommunstrukturen. För att detta faktiskt ska leda till förändring av förutsättningarna för kommunmedlemmarna är det ändamålsenligt att de nya kommunala enheter som uppstår inom ramen för detta regelverk syftar till bärkraftighet.

Det föreslagna utvärderingsförfarandet initieras när ekonomin i en kommun uppfyller de i lagen angivna förutsättningarna. Detta sker på basen av en årlig nyckeltalsuppföljning utifrån publicerade bokslutsuppgifter. Utvärderingsförfarandet syftar till att analysera kommunens ekonomi och verksamhetsförutsättningar samt att identifiera möjliga åtgärder som kan förändra utvecklingen i den kommunala ekonomin och därmed säkra möjligheten till fortsatt kommunal serviceproduktion över tid. Under utvärderingsförfarandet begränsas kommunens möjligheter att inleda nya större investeringar.

Utvärderingsförfarandet utmynnar i att en utvärderingsrapport tillställs kommunfullmäktige och landskapsregeringen. Fullmäktige fattar beslut om genomförande av de åtgärder som ingår i rapporten. Beslut och genomförande av åtgärderna rapporteras tillbaka till landskapsregeringen. Kommunen ska inom viss tid visa att de vidtagna åtgärderna har haft avsedd effekt.

I det fall åtgärderna inte haft avsedd effekt eller om bedömningen under utvärderingsförfarandet är att det saknas möjlighet att rädda kommunens ekonomi, kan landskapsregeringen fatta beslut om att inleda en särskild kommunindelningsutredning i enlighet med kommunstrukturlagen.

Kommunindelningsutredningen kan leda till ändringar i kommunstrukturen, genom att en ny konstellation bestående av två eller flera tidigare kommuner bedöms bli en bärkraftig kommunal enhet. Ramar för hur en ny kommun sätts samman finns i kommunstrukturlagen, inklusive de stöd som utgår vid en kommunsamgång. En förändring av kommunstrukturen kan i detta skede även under vissa förutsättningar ske utan berörda kommuners godkännande.

5.2. Definitionen av en synnerligen ansträngd ekonomi

Syftet med att skapa en tydlig definition av en synnerligen ansträngd ekonomi är också att bistå kommunerna i arbetet med den ekonomiska analysen samt att skapa en gemensam utgångspunkt när det gäller vad som kan anses vara en tillräcklig nivå på ekonomin. Vilken nivå på ekonomin som är tillräcklig för den enskilda kommunen är dock inte en okomplicerad fråga. Därför poängteras att den föreslagna definitionen inte i sig är en fullständig analys av en kommuns ekonomiska situation. I de fall där en mer heltäckande analys behöver göras för att få en djupgående bild över kommunens situation, sker det genom det föreslagna utvärderingsförfarandet.

Landskapsregeringens målsättning är att kriterierna för att definiera när en ekonomi är synnerligen ansträngd ska vara så tydliga och enkla som möjligt. En utgångspunkt i formuleringen av kriterierna har varit att undvika att inskränka den kommunala självstyrelsen, samtidigt som kommuninvånarnas rätt till service måste beaktas. Med den utgångspunkten skulle alltför hårda och komplicerade kriterier kunna ses som ett för stort ingrepp i det kommunala självbestämmandet, medan alltför milda och begränsade kriterier å

andra sidan inte i tillräcklig grad ser till kommuninvånarens bästa. En annan premiss har varit att inte göra själva förfarandet alltför komplicerat, trots att en kommuns ekonomi är så komplex att ett visst antal parametrar ändå måste beaktas. Slutligen har det också varit viktigt att uppgifterna som kriterierna baseras på ska vara lättillgängliga.

Utifrån dessa målsättningar föreslår landskapsregeringen att ekonomiska nyckeltal ska utgöra grund för bedömningen av en kommuns ekonomiska situation. Landskapsregeringen gav i början av 2020 Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) i uppdrag att utreda olika parametrar som skulle kunna användas i detta sammanhang. Med utgångspunkt i ÅSUBs PM ”Definition och nyckeltal för kommuner i svår ekonomisk ställning” (se Översikter och indikatorer 2020:2) föreslår landskapsregeringen att tre nyckeltal ska ligga till grund för definitionen av en synnerligen ansträngd ekonomi. De föreslagna nyckeltalen är sådana som framgår av kommunens bokslut. I de fall där kommunen i fråga gör upp koncernbokslut används uppgifterna för kommunkoncernen. Enligt förslaget ska ett av nyckeltalen utgöra ett enskilt kriterium medan de två andra ska beaktas tillsammans. Ekonomin definieras således som synnerligen ansträngd om det första kriteriet uppfylls eller om det andra och det tredje kriteriet uppfylls samtidigt. De nyckeltal som föreslås är följande:

1. Ackumulerat överskott/underskott i balansräkningen
2. Årsbidrag i förhållande till avskrivningar i resultaträkningen
3. Soliditet

Nyckeltal 1 anger om kommunen har ett ackumulerat underskott eller inte. Kriteriet för en synnerligen ansträngd ekonomi uppfylls om ett ackumulerat underskott inte har täckts inom två år. Om en kommun inte har ett ackumulerat överskott kan det ses som ett tecken på att kommunens ekonomi inte räcker till för att sköta samhällsservicen. Ett ackumulerat underskott uppstår om kommunens resultat under en lång tid inte visat tillräckligt positivt, vilket leder till att de negativa resultaten ackumuleras till ett underskott. Förenklat sett har kostnaderna för samhällsservicen och kommunens åtaganden under en längre tid överstigit intäkterna. Därför är det motiverat att detta nyckeltal utgör ett enskilt kriterium som visar att ekonomin är synnerligen ansträngd och att kommunen därmed inte längre kan garantera servicen till kommuninvånarna.

Nyckeltal 2 anger om kommunens årsbidrag täcker avskrivningarna, vilket i stort sett visar kommunens resultat. Kriteriet för en synnerligen ansträngd ekonomi uppfylls om nyckeltalet i medeltal för de tre senaste åren visar under 100 procent. Det innebär att årsbidraget inte räcker till avskrivningarna, det vill säga inte täcker förslitningen på befintliga tillgångar och uppbyggnad av eget kassaflöde för framtida investeringar. Eftersom årsbidraget i en kommun kan vara volatilt används inte nyckeltalet för ett enskilt år som kriterium, utan ett medeltal för tre år.

Nyckeltal 3 anger kommunens långsiktiga betalningsförmåga. Soliditeten beräknas genom att dividera det egna kapitalet med balansomslutningen, vilken utgörs av summan av eget kapital och skulder. På det viset bedöms också kommunens lånegrad. En tillräcklig soliditet anses ligga över 50 procent, det vill säga att det egna kapitalet ska utgöra minst 50 procent av det totala kapitalet.

Nyckeltal 2 och 3 hör väl ihop. En kommun som har god soliditet och ett årsbidrag som täcker avskrivningarna har en ekonomi som är stark och livskraftig. Skulle årsbidragen några år minska kan kommunen åtgärda detta genom exempelvis ökade lån för att säkra sin likviditet. I ett skede där en kommun har varit tvungen att låna så mycket att soliditeten understiger 50 procent, samtidigt som årsbidraget inte längre täcker avskrivningarna, hotas

dock kommunens ekonomi och därmed också kapaciteten att producera samhällsservice. Detta eftersom resultatet inte räcker till, samtidigt som bedömningen är att kommunens lånegrad är för hög. Kriteriet för en synnerligen ansträngd ekonomi uppfylls om de båda nyckeltalens gränsvärden underskrids två år i rad.

5.3. Utvärderingsförfarande

Enligt förslaget inleds ett utvärderingsförfarande när en kommun uppfyller de kriterier som anges i lagen. Kommunen och landskapsregeringen ska tillsammans utreda vilka möjligheter kommunen har att tillgodose de tjänster som lagstiftningen kräver och att agera för att trygga förutsättningarna för fortsatt serviceproduktion.

Beslutet om att ett utvärderingsförfarande ska inledas kommer inte att vara frågan om någon prövning från landskapsregeringens sida, utan förfarandet är en direkt följd av bestämmelserna i lagen och av de uppgifter som ingår i kommunens eller kommunkoncernens bokslut. I vissa fall kan det tänkas att kommunens ekonomiska situation har uppkommit genom att tillfälliga omständigheter har gjort att kriterierna i lagen uppfylls. Även i dessa fall inleds alltså ett utvärderingsförfarande, ett förfarande som då sannolikt kommer att visa att de ekonomiska problemen är av övergående art samt att inga eller ett fåtal åtgärder behöver vidtas. Därvid stannar processen.

Utvärderingen görs av en utvärderingsgrupp där en av medlemmarna utses av landskapsregeringen och en av kommunen. Efter att ha hört kommunen utser landskapsregeringen en oberoende person till ordförande. Utvärderingsgruppen ser över och analyserar kommunens ekonomi och serviceproduktion. Hela utvärderingsförfarandet kan komma att pågå under en period på upp till ett år beroende på utvärderingens komplexitet.

Under den tid utvärderingsförfarandet pågår begränsas kommunens möjligheter att fatta beslut om större investeringar i byggnader. Förslaget motiveras av att det inte bör vara möjligt för en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi att inleda investeringar med avseende på en framtida eventuell samgång med andra kommuner. Om det senare sker en ändring av kommunindelningen kan det visa sig att placeringen av till exempel en ny skola eller ett nytt äldreboende är oändamålsenlig för den nya kommunen. En begränsning av kommunens investeringar under förfarandet underlättar också för utvärderingsgruppen att göra en korrekt analys av kommunens ekonomi. Begränsningen ska enbart gälla investeringar som förutsätter att kommunen ökar sin lånebörda. Investeringar som avses är exempelvis byggande eller köp av anläggningar. Däremot omfattas investeringar som bland annat hänför sig till årligt underhåll av byggnader inte av begränsningen. Enligt förslaget ska landskapsregeringen också kunna bevilja dispens när det gäller investeringar som är nödvändiga för att upprätthålla den lagstadgade servicen för invånarna.

Utvärderingsgruppens arbete utmynnar i ett förslag med åtgärder som kommunen behöver vidta för att garantera servicen till kommuninvånarna. Fullmäktige behandlar därefter åtgärdsförslaget och delger landskapsregeringen vilka beslut som fattas och om eventuella fortsatta åtgärder. Det är dock rimligt att anta att kommunen i många fall redan innan utvärderingsförfarandet har vidtagit de åtgärder som har varit möjliga för att upprätthålla servicen.

Utgående från utvärderingsgruppens åtgärdsförslag och fullmäktiges efterföljande beslut avgör landskapsregeringen om en ändring av kommunindelningen bör komma i fråga, varvid en särskild kommunindelningsutredning som avses i kommunstrukturlagen aktualiseras. Till skillnad från beslutet om inledande av utvärderingsförfarandet fattar landskapsregeringen

beslut om att inleda en särskild kommunindelningsutredning baserat på en prövning av det enskilda fallet.

5.4. Ändring av kommunindelningen

I kommunstrukturlagens 4 kap. finns bestämmelser om särskilda kommunindelningsutredningar. En sådan utredning kan under vissa angivna förutsättningar initieras av landskapsregeringen, en enskild kommun eller av 20 procent av de röstberättigade invånarna i en kommun. De förutsättningar som anges är om ett ärendes omfattning, svårighetsgrad eller någon annan väsentlig orsak motiverar det. Det är således redan enligt gällande lag möjligt att inleda en särskild kommunindelningsutredning i ett fall där kommunen har sådana ekonomiska svårigheter att den lagstadgade servicen inte längre kan garanteras. Landskapsregeringen föreslår att även den utvärderingsgrupp som avses i den föreslagna landskapslagen om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi ska kunna initiera en särskild kommunindelningsutredning. Det är dock alltid landskapsregeringen som fattar beslutet om en sådan utredning ska inledas.

När landskapsregeringen har fattat beslut om att en särskild kommunindelningsutredning ska utföras har alla kommuner en skyldighet att medverka i utredningen. Om kommunindelningsutredaren utgående från utredningen anser att det är nödvändigt att ändra kommunindelningen ska utredaren lägga fram ett förslag till kommunsammanslagning samt till avtal om kommunsammanslagning för fullmäktige i de berörda kommunerna. Det kan handla om sammanslagning av den kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi med en redan befintlig kommun. Det kan också handla om delning av området för den kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi mellan två eller flera befintliga kommuner, eller att en del av kommunen överförs till en annan kommun. Det kan också bli fråga om att fler än två kommuner slås samman.

Om fullmäktige i de berörda kommunerna godkänner utredarens förslag, gör kommunerna en gemensam framställning till landskapsregeringen om en ändring i kommunindelningen i enlighet med utredarens förslag. Landskapsregeringen kan därefter fatta beslut om ändringen förutsatt att den inte uppenbarligen strider mot förutsättningarna för en ändring enligt kommunstrukturlagen.

Om fullmäktige i någon av de berörda kommunerna inte godkänner förslaget ska utredaren enligt lagens nu gällande lydelse lämna förslaget och kommunernas utlåtanden till landskapsregeringen. I den situationen finns det för närvarande ingen möjlighet för landskapsregeringen att fatta beslut om ändringar i kommunindelningen. Landskapsregeringen föreslår att en sådan möjlighet införs. Enligt förslaget ska landskapsregeringen på framställning av kommunindelningsutredaren kunna fatta beslut om en ändring i kommunindelningen för en kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi trots motstånd från fullmäktige i den eller de kommuner som berörs av ändringen, om ändringen är nödvändig för att trygga den lagstadgade servicen för invånarna i den kommun som har synnerligen ansträngd ekonomi och om förutsättningarna för en ändring i kommunindelningen enligt kommunstrukturlagen för övrigt uppfylls.

6. Förhållande till grundlagen

Både förslaget om en landskapslag om ett förfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi och den föreslagna ändringen av kommunstrukturlagen har ett innehåll som anknyter till grundlagens bestämmelser om kommunernas rätt till självstyrelse. Enligt 121 § 1 mom. i grundlagen är Finland indelat i kommuner, vilkas förvaltning ska grunda sig på självstyrelse för kommunens invånare. Enligt paragrafens 2 mom. utfärdas

bestämmelser om de allmänna grunderna för kommunernas förvaltning genom lag. Enligt 122 § 2 mom. i grundlagen utfärdas bestämmelser om grunderna för kommunindelning genom lag.

Rikets lagstiftning om kommuner som befinner sig i en speciellt svår ekonomisk ställning har vid ett flertal tillfällen behandlats av riksdagens grundlagsutskott. När ett utvärderingsförfarande för sådana kommuner infördes där 2007, konstaterade utskottet i sitt utlåtande (GrUU 37/2006) att det utifrån grundlagen inte är något problem att påföra kommunerna en sådan utredningsskyldighet, så länge det sker genom lag.

Det utvärderingsförfarande som landskapsregeringen föreslår här motsvarar i princip det som tillämpas i riket, förutom när det gäller en väsentlig punkt. Någon motsvarighet till den föreslagna begränsningen av kommunens rätt att göra investeringar gäller inte för kommuner som befinner sig i en speciellt svår ekonomisk ställning i riket. Däremot har en sådan begränsning införts tillfälligt för alla kommuner i samband med social- och hälsovårdsreformen (den så kallade SOTE-reformen). Lagen om temporär begränsning av vissa av kommunernas och samkommunernas rättshandlingar inom social- och hälsovården (FFS 548/2016) trädde i kraft den 1 juli 2016 och skulle ursprungligen gälla till utgången av 2019. Eftersom reformen har dragit ut på tiden har tillämpningen av lagen förlängts i olika omgångar så att den nu gäller till utgången av 2025. Lagen innebär bland annat att kommunerna inte får ingå förbindelser om investeringar i byggnader som används inom social- och hälsovården om de totala kostnaderna överstiger fem miljoner euro. Begränsningen gäller också samkommuner (motsvarar åländska kommunalförbund) och bolag som är helägda av en kommun eller samkommun. Undantagna är investeringar som hör till det årliga underhållet. Dessutom finns en möjlighet för social- och hälsovårdsministeriet att bevilja dispens, om investeringen är nödvändig och brådskande för att trygga tillgången till tjänsterna.

Begränsningen av investeringar har motiverats med att man ville trygga verksamhetsmöjligheterna för de nya välfärdsområden som skulle bildas för att ansvara för social- och hälsovården genom SOTE-reformen. Efter att arbetet med reformen hade inletts visade det sig att vissa kommuner strävade efter att bevara den rådande servicestrukturen och att binda mera betydande resurser till det egna området, vilket kunde komma att stå i konflikt med reformens mål. Många kommuner verkade utgå från att de nya områdena sedan skulle överta byggnaderna och även eventuella lån som tagits för byggandet. Riskerna fanns att många byggprojekt skulle resultera i nya eller renoverade byggnader som antingen skulle stå oanvända eller användas ineffektivt bara för att de existerade, vilket inte skulle vara samhällsekonomiskt försvarbart. Grundlagsutskottet hade redan tidigare bedömt att det fanns vägande skäl för en reform av social- och hälsovårdstjänsterna, skäl som anknyter till de grundläggande fri- och rättigheterna. Utskottet påpekade i sitt utlåtande över den temporära lagen (GrUU 30/2016) att det var viktigt att genom den planerade reformen trygga medborgarnas social- och hälsovårdstjänster på lika grunder i hela landet. Med hänsyn till det godtagbara syftet med lagstiftningen samt dess proportionalitet och avgränsade omfattning ansåg utskottet att den inte utgjorde ett problem med avseende på den kommunala självstyrelsen enligt 121 § i grundlagen.

Landskapsregeringen anser att den begränsning av rätten att göra investeringar som ingår i detta förslag är jämförbar med den begränsning som ingår i den ovan nämnda rikslagen. Begränsningen motiveras för det första av ett behov av att under utvärderingsförfarandet kunna göra en adekvat bedömning av kommunens ekonomiska situation. För det andra är det också motiverat att förhindra investeringar som skulle kunna göras av kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi i syfte att binda betydande resurser till det egna området, särskilt i en situation där ett samgående med en eller flera

andra kommuner kan bli aktuellt. Gränsen för otillåtna investeringar i det här förslaget är formulerad utgående från kommunens behov av lån för att genomföra den aktuella investeringen, medan den i rikslagstiftningen definieras med hänvisning till investeringens totalbelopp. Enligt landskapsregeringens bedömning påverkar inte denna skillnad regleringens förhållande till grundlagens skydd av den kommunala självstyrelsen. För övrigt avgränsas investeringarna på samma sätt som i rikslagen. Begränsningen gäller inte investeringar som hänför sig till årligt underhåll eller sådana som är nödvändiga utifrån en tillsynsmyndighets inspektioner. Landskapsregeringen kan också bevilja dispens om investeringen är nödvändig och brådskande för att trygga tillgången till kommunala tjänster. Även om den föreslagna regleringen i sig inte är temporär är ändå den tid då rätten att ingå förbindelser om investeringar begränsas för den enskilda kommunen tydligt avgränsad i lagen. Den tiden är också betydligt kortare än den tid den temporära lagen har tillämpats i riket. I sitt utlåtande (GrUU 5/2019) över den senaste förlängningen av lagens tillämpning ansåg grundlagsutskottet att en giltighetstid på närmare tio år inte är helt oproblematisk, och att den endast med möda kan anses vara temporär i ordets egentliga bemärkelse.

När det gäller den föreslagna möjligheten för landskapsregeringen att fatta beslut om en ändring av kommunindelningen trots att någon av de berörda kommunernas fullmäktige inte godkänner samgåendet, har motsvarande bestämmelser i rikslagstiftningen behandlats av grundlagsutskottet när de infördes där 2013. I sitt utlåtande (GrUU 20/2013) konstaterar utskottet att det i en sådan situation måste beaktas att avsikten i fråga om en kommun som befinner sig i en speciellt svår ekonomisk ställning är att trygga kommuninvånarnas grundlagsstadgade rättigheter. Intressena bakom ett samgående mot kommunens vilja väger i så fall så tungt att de berättigar ett så pass betydande ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Utskottet betonar dock ställningen hos de kommuner som motsätter sig, och att det är viktigt att ändringen av kommunindelningen mot en kommuns vilja bör vara motiverad som helhet. Det innebär således att bara det faktum att de ekonomiska kriterier som lett till utvärderingsförfarandet uppfylls inte bör leda till en ändring av kommunindelningen i strid med kommunens vilja. Utskottet anser det också vara angeläget att tröskeln för möjligheten att ändra kommunindelningen mot kommunens vilja utreds genom att förutsätta att ändringen är nödvändig ("för att trygga den service som förutsätts i lagstiftningen"). Nödvändighetskriteriet anses också begränsa antalet kommuner som kan omfattas av samgåendet.

Den föreslagna ändringen av kommunstrukturlagen som gäller särskilda kommunindelningsutredningar har avsiktligt formulerats på motsvarande sätt som rikslagstiftningen. Syftet är att inte inskränka kommunernas rätt till självstyrelse mer än nödvändigt, men att ändå kunna trygga invånarnas rätt till lagstadgad service.

7. Förslagets konsekvenser

7.1. Samhälleliga, organisatoriska och ekonomiska konsekvenser

Syftet med lagförslaget är att säkra den kommunala servicen. Samhällsstrukturmässigt innebär förslaget att förändringar av kommunindelningen kan komma att aktualiseras. Därför bör samtidigt framhåvas att kommunerna själva på frivilliga grunder kan gå in för större helheter redan nu. Detta lagförslag innebär också att förändringar av kommunstrukturen i något skede kan bli aktuella utifrån ekonomiska parametrar och i sista hand också utan fullmäktiges godkännande. Detta berör inte bara de kommuner som har en synnerligen ansträngd ekonomi utan också ekonomiskt starka kommuner. Oavsett om förändringar i kommunstrukturen aktualiseras bedöms exempelvis ökad myndighetssamverkan vara en reell konsekvens.

Regelverket bedöms medföra ökad tydlighet både för landskapsförvaltningen och kommunerna. Det innebär större möjligheter att förutse effekter och bör bidra till att underlätta ekonomisk styrning och planering av verksamheter.

Förslagets direkta ekonomiska konsekvenser kommer främst från hanteringen och uppföljningen av de nya processerna. Landskapsregeringens tjänstemän bör agera sakkunniga, samt regelbundet följa upp och hantera kriterierna för en synnerligen ansträngd ekonomi. Beroende på hur kommunernas ekonomi utvecklas kan arbetsmängden i de föreslagna processerna skilja sig avsevärt. Ju fler kommuner som uppfyller kriterierna för en synnerligen ansträngd ekonomi desto fler utvärderingsförfaranden kommer att inledas, vilket kommer att öka kostnaderna.

Landskapsregeringen finansierar två representanter av tre i utvärderingsgruppen, i form av en oberoende ordförande och en egen representant. En ekonomisk analys och konkreta åtgärdsförslag ska presenteras av utvärderingsgruppen och en sådan process beräknas ta minst ett halvår med varierande mängd arbete. Således beräknas den grundläggande administrationen av förfarandet i sig uppgå till uppskattningsvis en halvtidstjänst totalt. Men vid flertalet utvärderingsprocesser ökar naturligtvis behovet av resurser.

Kommunerna kommer också behöva avsätta resurser för hantering av det nya regelverket. I detta ingår bland annat att kommunen måste vara behjälpliga med uppgifter och material som behövs i utvärderingsförfarandet. Kommunen ska också utse och finansiera en representant i utvärderingsgruppen.

Förslagets indirekta långsiktiga ekonomiska konsekvenser är mer svårbedömda. Det beror på hur kommunernas ekonomiska situation utvecklas samt utfallen av eventuella utvärderingsförfaranden. Förslaget innebär ändå med säkerhet en ökad ekonomisk trygghet för både kommuninvånare, kommunala beslutsfattare och landskapsregeringen. Detta tack vare en klar definition, ett förutsägbart förfarande och en eventuell åtgärdsplan för en kommun vars ekonomiska situation är synnerligen ansträngd. Åtgärdsplanen bör bidra till att hindra att en redan ansträngd ekonomi inte faller djupare in i en värre situation och på det sättet skapas en ekonomisk trygghet för alla parter. Denna ekonomiska trygghet kan hypotetiskt sett vara en väsentlig inbesparing i form av uteblivna förluster för kommunerna och landskapsregeringen.

Att nya investeringar under pågående utvärderingsförfarande inte får inledas kan naturligtvis påverka kommunens möjlighet att genomföra ett projekt men är nödvändigt för att utvärderingsgruppen ska ha möjlighet att även analysera kommunens möjligheter att genomföra projektet. Tanken är dock inte att pågående projekt ska påverkas, utan att endast möjligheten att inleda nya projekt av viss storleksordning begränsas.

7.2. Utfall för nyckeltalen – vilka kommuner skulle uppfylla kriterierna idag?

Avsikten är att den föreslagna lagstiftningen ska träda i kraft under första halvan av 2023, vilket innebär att den kan komma att tillämpas första gången när bokslutsuppgifterna för 2022 publiceras under hösten 2023. Huruvida lagförslaget får några omedelbara konsekvenser beror på om någon kommun då uppfyller kriterierna för en kommun med en synnerligen ansträngd ekonomi. I bilaga 1 visas historiska data för de aktuella nyckeltalen för de enskilda kommunerna under åren 2015–2021.

I tabell 1 i bilagan presenteras utfallet för det första kriteriet, ackumulerat överskott eller underskott i kommunens balansräkning. Som framgår av tabellen har de flesta kommuner rätt stora överskott. Kökars överskott och underskott balanserar runt 0-strecket, men som framgår i tabellen skulle Kökars kommun räknas som kommun med synnerligen ansträngd ekonomi år 2018, på basen av underskott två år i rad åren 2016–2017.

Tabell 2 i bilagan visar förhållandet mellan årsbidrag och avskrivningar, vilket är det andra kriteriets ena nyckeltal. Där framgår att flera kommuner ligger över gränsvärdet 100 procent i medeltal över tre år. Trenden visar att det negativa året 2019 drar ner nyckeltalet år 2020. Det andra nyckeltalet, soliditeten, visas i tabell 3. Här syns att Finström, Kökar, Lumparland alla har en soliditet under gränsvärdet 50 procent för alla år. Även Vårdö ligger på gränsen runt 50 procent.

För att klassificeras som kommun med synnerligen ansträngd ekonomi måste alltså de båda ovanstående kriterierna uppfyllas två år i rad samtidigt. Då syns att det enda fallet där en kommun definieras som en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi skulle ha varit Lumparland under åren 2016–2018.

7.3. Övriga konsekvenser

Förslagets effekter på miljön och jämställdheten mellan könen samt eventuella barnkonsekvenser är mycket svårbedömda. Syftet med lagförslaget är att säkerställa alla invånares rätt till lagstadgad service även i en situation där kommunen har svårigheter att tillhandahålla servicen. Därav kan slutsatsen dras att effekterna sannolikt är positiva.

8. Beredning och ikraftträdande

På uppdrag av landskapsregeringen tog ÅSUB pm:et ”Definition och nyckeltal för kommuner i svår ekonomisk ställning – en jämförelse av den svenska och finländska lagstiftningen samt förslag till system för Åland” som publicerades i februari 2020 (Översikter och indikatorer 2020:2). Med utgångspunkt i detta pm formulerades under våren 2020 en lagstiftningspromemoria ”Förslag till lagstiftning om kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi”, som skickades på remiss till kommunerna, kommunalförbunden och Ålands kommunförbund kf. under sommaren 2020. Ålands kommunförbund och Mariehamns stad hade också blivit hörda under beredningen av promemorian.

Alla kommuner utom Kökar lämnade synpunkter på lagstiftningspromemorian under remissbehandlingen. Av kommunalförbunden var det bara Kommunernas socialtjänst (KST) som inkom med synpunkter på förslaget. En övervägande del av dem som inkom med svar var positiva till lagförslaget som sådant, även om flera av dem också var kritiska till vissa detaljer i förslaget (se bilaga för en sammanställning av remissvaren).

Till följd av de synpunkter som framkom vid remissbehandlingen har vissa ändringar gjorts i förslaget. Till exempel har den föreslagna begränsningen av kommunens möjlighet att göra investeringar preciserats. Flera av kommunerna var kritiska till att de flesta steg i processen var valbara och därmed beroende av landskapsregeringens ställningstagande. Med anledning av det har detta förslag formulerats så att inledandet av ett utvärderingsförfarande ska vara en direkt följd av lagen. Det innebär att ett sådant förfarande alltid ska inledas när de kriterier som anges i lagen är uppfyllda. Om det visar sig att orsaken till att kriterierna uppfylldes enbart var en tillfällighet, eller att kommunen i fråga under förfarandets gång ordnar upp sin ekonomi, kommer det att visa sig i utvärderingen. I ett sådant fall är det inte nödvändigt att vidta några vidare åtgärder efter att utvärderingsgruppen har lämnat sin rapport och förfarandet avslutas därmed. Det är också en av anledningarna till att förslaget inte har formulerats så att det skulle vara obligatoriskt att inleda en särskild kommunindelningsutredning som nästa steg. Även om sådana fall där det är uppenbart onödigt skulle undantas, är det betydligt fler aspekter som bör beaktas när det gäller en sådan utredning. I det skedet ska fler kommuner tas med i processen, kommuner vars ekonomi inte är synnerligen ansträngd, vilket gör beslutsfattandet mer komplext.

När det gäller de nyckeltal som föreslogs som kriterier i lagstiftningspromemorian har remissbehandlingen inte föranlett några ändringar.

De remissinstanser som gavs möjlighet att yttra sig över lagstiftningspromemorian får nu också komma med synpunkter på detta lagförslag innan landskapsregeringen överlämnar det till lagtinget under vårsessionen 2022. Avsikten är att den föreslagna lagstiftningen ska kunna träda i kraft och börja tillämpas under 2023. Den första bedömningen av kommunernas ekonomiska situation skulle därmed göras utgående från uppgifterna i boksluten för åren 2020 och 2021, som publiceras i oktober 2023.

Detaljmotivering

1. LL om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi

1 § *Lagens syfte*. Syftet med lagen är att skapa ett förfarande för att på ett förutsägbart sätt kunna trygga den lagstadgade servicen i en kommun trots att ekonomin är synnerligen ansträngd. Den föreslagna lagen innehåller bestämmelser om under vilka förutsättningar utvärderingsförfarandet ska inledas och de regler som gäller förfarandet.

I vissa fall där utvärderingsförfarandet och de åtgärder kommunen själv vidtar som en följd av förfarandet, kan det finnas behov av att göra en sådan särskild kommunindelningssutredning som regleras i kommunstrukturlagen. Det blir i så fall frågan om ett förfarande som är separat från utvärderingsförfarandet enligt den här föreslagna lagen. I förtydligande syfte intas en hänvisning till kommunstrukturlagen i den föreslagna paragrafens 2 mom.

2 § *Kriterier för en synnerligen ansträngd ekonomi*. Två kriterier föreslås utgöra grund för definitionen av en synnerligen ansträngd ekonomi, varav det ena består av ett enskilt nyckeltal medan det andra utgörs av två olika nyckeltal med angivna gränsvärden. Om minst ett av kriterierna uppfylls betraktas kommunens ekonomi som synnerligen ansträngd.

Enligt det föreslagna 1 mom. ska ett underskott i balansräkningens ackumulerade överskott/underskott åtgärdas inom två år räknat från ingången av det år som följer efter det att bokslutet fastställdes. Om underskottet inte har täckts betraktas kommunens ekonomi som synnerligen ansträngd. Det innebär till exempel att om bokslutet 2022 visar ett ackumulerat underskott ska det vara täckt senast i bokslutet 2025. Enligt kommunallagen fastställs kommunens bokslut före utgången av juni månad året efter räkenskapsperioden, vilket i detta exempel blir juni 2023. Därmed ska underskottet vara täckt inom två år från ingången av 2024.

I det föreslagna 2 mom. anges det andra kriteriet för en synnerligen ansträngd ekonomi. Kriteriet utgörs av två ekonomiska nyckeltal med angivna gränsvärden. Om kommunen underskrider gränsvärdena för båda nyckeltal samtidigt under två på varandra följande år uppfylls kriteriet för en ekonomi som är synnerligen ansträngd. De föreslagna nyckeltalen är dels förhållandet mellan årsbidraget och avskrivningarna i koncernresultaträkningen, dels kommunkoncernens soliditet. När det gäller det förstnämnda nyckeltalet anges gränsvärdet 100 procent i medeltal av de tre senaste åren. När det gäller kommunens soliditet anges gränsvärdet 50 procent. Soliditeten beräknas som andelen eget kapital inklusive reserveringar av kommunkoncernens totala balansomslutning.

Enligt förslaget ska de bokslutsuppgifter som ÅSUB publicerar användas som underlag för bedömningen av om kriterierna för en synnerligen ansträngd ekonomi uppfylls. Kommunens bokslut ska upprättas och överlämnas till fullmäktige inom juni månad året efter räkenskapsåret. Bokslutet fastställs därefter av fullmäktige, och bokslutsuppgifterna publiceras vanligen i

september. I de fall att en kommun upprättar koncernbokslut ska dessa uppgifter användas vid bedömningen av om kriterierna för en synnerligen ansträngd ekonomi uppfylls. Om kommunen inte upprättar koncernbokslut används i stället bokslutsuppgifterna för kommunen. Det är också möjligt för kommunen att i efterhand upprätta ett koncernbokslut, om det till exempel skulle finnas behov av det under utvärderingsförfarandet.

3 § *Utvärderingsförfarande*. Det föreslagna utvärderingsförfarandet utgörs av en utredning som gemensamt utförs av landskapsregeringen och kommunen. Syftet med utredningen är att klargöra vilka möjligheter kommunen har att garantera invånarna den lagstadgade service de har rätt till samt vilka åtgärder som behöver vidtas för att trygga förutsättningarna för denna service.

När bokslutsuppgifterna har publicerats ska de angivna nyckeltalen beräknas för de enskilda kommunerna. I det fall att någon kommun visar sig ha en synnerligen ansträngd ekonomi fattar landskapsregeringen ett formellt beslut om inledande av ett utvärderingsförfarande. Bokslutsuppgifterna publiceras normalt i slutet av september året efter räkenskapsåret, vilket innebär att landskapsregeringen i regel bör kunna fatta sitt beslut inom oktober. Enligt förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland ska handläggningstiden för ett ärende inte överstiga tre månader. I detta fall är det dock inte frågan om någon egentlig prövning utan ett konstaterande av faktum och av den anledningen behövs ingen särskilt omfattande beredning av beslutet. Dessutom finns preliminära bokslutsuppgifter ofta tillgängliga redan i juni.

Ett utvärderingsförfarande ska alltid inledas för en kommun vars ekonomi enligt bestämmelserna i 2 § definieras som synnerligen ansträngd. Det är således inte frågan om någon prövning när det gäller om förfarandet ska inledas eller inte, utan en direkt följd av att minst ett av de angivna kriterierna uppfylls. Det här innebär att förfarandet inleds även om kommunens ekonomiska situation skulle bero på en tillfällighet eller om det finns tecken på att den är på väg att förbättras. I sådana fall kommer detta att visa sig vid utvärderingen, som då kanske inte heller behöver vara särskilt omfattande.

4 § *Utvärderingsgrupp*. Enligt förslaget ska utvärderingen av en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi göras av en utvärderingsgrupp som består av två medlemmar och en oberoende ordförande. Av medlemmarna utses den ena av kommunen och den andra av landskapsregeringen. Ordföranden utses av landskapsregeringen efter att kommunen har hörts.

Utvärderingsgruppens uppgift är att utreda kommunens ekonomiska situation för att klargöra vilka möjligheter kommunen har att producera den lagstadgade servicen, samt att föreslå vilka åtgärder som behöver vidtas för att garantera servicen till invånarna. Åtgärder som kan vidtas för att förbättra finansieringens tillräcklighet är för det första att gallra bland driftsutgifterna samt att höja skattesatserna för kommunalskatten och fastighetsskatten. Dessutom är det möjligt att höja avgifterna för de tjänster där avgiftsgrunderna inte är reglerade. Soliditeten kan förbättras till exempel genom att sälja egendom och använda försäljningsinkomsten till att betala tillbaka lån. Också en minskning av investeringarna när de skulle öka kommunens skuldsättning förhindrar att soliditeten försämras. Eftersom kommunens utgifter i huvudsak består av personaltgifter är också en sänkning av dem och en begränsning av de köpta tjänsterna ett sätt att balansera kommunens ekonomi.

Eftersom syftet är att trygga förutsättningarna för servicen till invånarna, är det inte alltid tillräckligt med de ovan nämnda åtgärderna som riktas mot kommunens ekonomi. I vissa fall förutsätter tryggad service avsevärda strukturella reformer, till exempel att servicen i högre utsträckning än nu ordnas i samarbete mellan kommunerna samt ändringar i kommunindelningen. Även dessa åtgärder kan vara sådana i paragrafen avsedda åtgärder som tryggar

förutsättningarna för att ordna servicen. Utvärderingsgruppens förslag kan även gälla behov av ändring i kommunindelningen.

5 § *Begränsning av investeringar.* I den föreslagna paragrafen begränsas kommunens möjligheter att ingå förbindelser om investeringar i byggnader under den tid ett utvärderingsförfarande pågår. Sådana investeringar som kan finansieras med eget kapital, och som inte kräver att kommunen tar in främmande kapital, omfattas inte av begränsningen. Undertecknandet av ett entreprenadavtal eller av ett motsvarande avtal om inledande av byggnadsarbetena anses som en viktig tidpunkt när det gäller ingåendet av en förbindelse som gäller en investering.

Den period när begränsningen gäller startar när landskapsregeringen fattar det formella beslutet om att förfarandet ska inledas. Perioden avslutas vid den tidpunkt då landskapsregeringen fattar beslut om att en särskild kommunindelningsutredning ska inledas eller att det inte ska göras någon sådan. Det förutsätter alltså att landskapsregeringen fattar ett beslut oberoende av om processen ska fortsätta enligt kommunstrukturlagen eller inte.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om möjligheten att ansöka om dispens hos landskapsregeringen för sådana investeringar som inte är tillåtna enligt 1 mom. Det ska vara möjligt att söka dispens redan i planeringsskedet, om det på basis av planeringen är möjligt att göra en sådan prövning som dispensen förutsätter. Ett villkor för dispens är att investeringen är motiverad för att tillgången till tjänsterna ska tryggas samt att den är nödvändig med avseende på områdets servicestruktur. Det innebär att behovet inte ska bedömas endast ur en enskild kommuns perspektiv, utan investeringen bör vara nödvändig också med hänsyn till ett helhetsperspektiv för ett område större än en kommun. Dispens kan beviljas också för en del av ett projekt som är föremål för ansökan.

På grund av nödvändiga småskaliga underhållsbehov i fråga om byggnader föreskrivs det i 3 mom. att begränsningen i 1 mom. inte ska gälla investeringar som hänför sig till årligt underhåll av byggnader eller sådana investeringar som utifrån en tillsynsmyndighets inspektioner konstaterats vara nödvändiga till exempel på grund av byggnadsanvändarnas hälsa eller säkerhet.

6 § *Behandling av utvärderingsgruppens förslag.* Enligt förslaget ska utvärderingsgruppens åtgärdsförslag tillställas fullmäktige i kommunen samt landskapsregeringen för kännedom.

Enligt den föreslagna paragrafens 2 mom. ska kommunfullmäktige behandla gruppens åtgärdsförslag och delge landskapsregeringen beslutet om dem för eventuella fortsatta åtgärder. Kommunen ska också göra upp sin budget så att den förverkligar fullmäktiges beslut om åtgärdsförslagen. Syftet med den föreslagna formuleringen är att sammankoppla de åtgärder som fastställts i åtgärdsprogrammet som en del av kommunens ekonomiplanering och rapportering. Fullmäktiges beslut kan också innehålla beslut om ändring av enskilda åtgärder under den tid åtgärdsprogrammet gäller, till exempel i det fall att det går att få ekonomin i balans med andra åtgärder. Fullmäktige kan också låta bli att genomföra enskilda åtgärder, om de övriga åtgärderna för att trygga servicen och få ekonomin i balans är tillräckliga, och man med deras hjälp uppnår de ekonomiska mål som fastställts i åtgärdsprogrammet. Dessutom föreslås att kommunen ska framlägga en utredning i verksamhetsberättelsen över genomförandet av åtgärderna och deras tillräcklighet under räkenskapsperioden. Kommunen ska överlämna utredningen för kännedom till landskapsregeringen före slutet av juni året efter räkenskapsperioden.

Revisorerna ska enligt 75 § 2 mom. 1 och 2 punkten i kommunallagen granska om kommunens förvaltning har skötts enligt lag och fullmäktiges beslut och om bokslutet och koncernbalansräkningen gjorts upp i enlighet

med lag och om de ger riktiga och tillräckliga uppgifter om verksamheten, ekonomin, den ekonomiska utvecklingen och de ekonomiska ansvarsförbindelserna under räkenskapsperioden. Följaktligen hör det också till revisorerernas uppgifter att granska den utredning som föreslås ingå i verksamhetsberättelsen och huruvida fullmäktiges beslut om åtgärdsförslagen iakttagits.

Enligt paragrafens 3 mom. ska landskapsregeringen med stöd av utvärderingsgruppens åtgärdsförslag och kommunfullmäktiges beslut avgöra om det behövs en särskild kommunindelningsutredning enligt kommunstrukturlagen. En utredning ska i princip förordnas i alla sådana situationer där det med stöd av utvärderingsgruppens förslag finns förutsättningar för en ändring i kommunindelningen, men gruppens förslag i sig inte ännu har lett till att kommunerna gemensamt bereder en ändring i kommunindelningen.

Enligt förslaget ska landskapsregeringen också kunna fatta beslut om att genomföra en särskild kommunindelningsutredning, om åtgärderna inte har genomförts och om kriterierna enligt 2 § 1 eller 2 mom. fortfarande uppfylls. Detta skulle vara möjligt i en situation där kommunen inte förmått följa programmet eller vidta tillräckliga åtgärder. En förutsättning är dessutom att kommunen fortfarande enligt kriterierna har en synnerligen ansträngd ekonomi. I bestämmelsen avses med åtgärder sådana beslut och andra åtgärder som kommunen bestämt om på basis av utvärderingsgruppens åtgärdsförslag med vilka man eftersträvar effekter som förbättrar kommunens ekonomi. Följaktligen kan åtgärderna också vara andra än vad som föreslagits i utvärderingsförfarandet. En särskild kommunindelningsutredning ska därmed inte inledas utan ett nytt utvärderingsförfarande enbart på grund av att enskilda åtgärder inte genomförts, om det är möjligt för kommunen att hitta en lösning med andra metoder. Åtgärdernas genomförande och effekt ska bedömas som helhet i relation till kommunens ekonomi. Ett beslut ska inte kunna fattas enbart av orsaker som kommunen inte har kunnat påverka på egen hand. Liksom för närvarande enligt kommunstrukturlagen ska det vara landskapsregeringen som enligt egen prövning fattar beslutet om en särskild kommunindelningsutredning. Vid prövningen kan landskapsregeringen beakta orsakerna till att åtgärdsprogrammet inte genomförts, som till exempel faktorer av engångsnatur som påverkat kommunens inkomster eller utgifter. Det kan till exempel vara fråga om nedskrivning av värdet på fastigheter som står oanvända eller som har problem med inomhusluften. Ett sådant beslut skulle kunna fattas under åtgärdsprogrammets gång. Om man lyckats få kommunens ekonomi i skick med de åtgärder kommunen bestämt om, kan bestämmelsen inte tillämpas efter att programmet slutförts även om kommunens ekonomi på nytt försämrats. När kommunens ekonomi på nytt uppfyller kriterierna för en synnerligen ansträngd ekonomi ska det fattas beslut om ett nytt utvärderingsförfarande i kommunen.

Förslaget gör det möjligt att snabbare tillsätta en särskild kommunindelningsutredning till exempel i situationer där kommunens svåra ekonomiska situation tydligt anger att ett nytt utvärderingsförfarande inte längre kommer att kunna leda till nya åtgärdsförslag för att trygga förutsättningarna för kommunens service.

7 § Tidsfrister. Enligt det föreslagna 3 § 2 mom. ovan ska landskapsregeringen fatta ett formellt beslut om inledande av ett utvärderingsförfarande så snart som möjligt efter att bokslutsuppgifterna har publicerats, vilket rimligtvis bör kunna ske inom oktober. Därefter ska en utvärderingsgrupp tillsättas, enligt förslaget ska det ske inom tre månader från det att beslutet om inledande av utvärderingsförfarandet fattades.

Enligt förslaget ska utvärderingsgruppen ha sex månader på sig att komma med ett åtgärdsförslag. Beroende på utvärderingens komplexitet går det inte att utesluta att det krävs mer tid än så. Med hänvisning till det föreslås att landskapsregeringen i undantagsfall ska kunna förlänga gruppens mandat.

Hela utvärderingsförfarandet beräknas kunna pågå under en period upp till ett år beroende på hur komplex utvärderingen är. Med hänvisning till att vikten av en snabb process från flera håll har understrukits under beredningen av lagförslaget föreslås att förfarandet annat än i undantagsfall inte ska pågå längre än ett år.

8 § *Ikraftträdande*. Avsikten är att den föreslagna lagen ska träda i kraft i början av 2023, och att den ska tillämpas från och med att bokslutsuppgifterna för räkenskapsåret 2022 publiceras.

2. Ändring av kommunstrukturlagen för Åland

15 § *Beslut om en särskild kommunindelningsutredning*. Enligt ett nytt 3 mom. som fogas till paragrafen, ska en särskild kommunindelningsutredning för en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi också ska kunna inledas på förslag av den utvärderingsgrupp som avses i den föreslagna landskapslagen om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi.

Utvärderingsgruppen ska lägga fram ett förslag med åtgärder för att trygga servicen till kommuninvånarna. Förslaget kan också gälla behov av ändring i kommunindelningen. Det ska dock inte ingå något utkast till sammanslagningsavtal i utvärderingsgruppens åtgärdsförslag, och förslaget ska inte heller i övrigt vara så detaljerat att det skulle kunna ligga till grund för beslutsfattande om en ändring i kommunindelningen. Utvärderingsgruppen kan dock redan vid beredningen av sitt förslag till exempel kartlägga vilka av kommunerna i området som är möjliga alternativ som partner för en kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi. Vid denna utvärdering ska förutom de ekonomiska faktorerna i synnerhet hänsyn tas till att en livskraftig och funktionell helhet uppstår.

Samtidigt som landskapsregeringen bestämmer om att en kommunindelningsutredning ska genomföras, ska den ange vilka kommuner som är med i utredningen. Utredningen ska förutom en kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi även gälla ett nödvändigt antal andra kommuner. När landskapsregeringen anger vilka kommuner som ska vara med i utredningen kan man dra nytta bland annat av utvärderingsgruppens kartläggning över möjliga alternativ för en ändring i kommunindelningen.

16a § *Utredning för en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi*. Enligt förslaget fogas en ny paragraf till lagen, i vilken föreskrivs om genomförandet av en kommunindelningsutredning för en kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi. En särskild kommunindelningsutredning som gäller en sådan kommun kan i enlighet med 15 § 3 mom. inledas på förslag av en utvärderingsgrupp. På utredningen tillämpas i tillämpliga delar bestämmelserna om särskild kommunindelningsutredning i 4 kap.

Syftet med utredningen är att främja ett samförstånd mellan kommunerna om den ändring i kommunindelningen som föreslås av utvärderingsgruppen. Under själva utredningen avgörs hur många andra kommuner, förutom kommunen med synnerligen ansträngd ekonomi, som ska vara med i ändringen. I utredningen strävar man i första hand efter att åstadkomma en sådan ändring i kommunindelningen som alla de kommuner som berörs av ändringen kan samtycka till. Om detta inte är möjligt, ska man sträva efter att så få kommuner som möjligt motsätter sig ändringen.

Enligt 1 mom. ska kommunindelningsutredaren för fullmäktige i de kommuner som är med i utredningen lägga fram ett förslag om att kommunerna ska gå samman samt upprätta ett samgångsavtal. Kommunindelningsutredaren ska bland annat sköta beredningen av förslaget tillsammans med

kommunerna enligt vad som föreskrivs i 16 § 1 mom. Kommunindelningsutredaren och kommunerna ska se till den möjlighet att påverka som avses i 7 § och i enlighet med nämnda paragraf även ge kommuninvånarna och andra som anser att saken berör dem möjlighet att framställa anmärkningar om ändringen i kommunindelningen.

På motsvarande sätt som i andra särskilda kommunindelningsutredningar är kommunindelningsutredaren vid beredningen av ett samgångsavtal inte bunden vid ståndpunkterna i de kommuner som berörs av ändringen, utan kan självständigt till exempel föreslå kompromisslösningar som avviker från dem.

Enligt paragrafens 2 mom. kan förslaget till ett samgående gälla

- 1) att kommunen med synnerligen ansträngd ekonomi går samman med en befintlig kommun,
- 2) att området för kommunen med synnerligen ansträngd ekonomi delas mellan två eller flera kommuner,
- 3) att fler än två kommuner går samman eller
- 4) överföring av en del av kommunen med synnerligen ansträngd ekonomi till en annan kommun.

Kommunindelningsutredaren ska vid beredningen av sitt förslag bedöma om förutsättningarna för en ändring i kommunindelningen enligt 4 § uppfylls i de olika alternativen. Utredaren ska dessutom särskilt fästa uppmärksamhet vid att den nya kommun som bildas enligt förslaget är livskraftig och består av en funktionell helhet som har ekonomiska förutsättningar att svara för ordnandet och finansieringen av den kommunala servicen.

De alternativ som räknas upp i momentet motsvarar i huvudsak de olika typer av samgående som anges i 3 §. I eventuella alternativ har man dock beaktat särdragen i de situationer som det nu är fråga om. Ställningen för en kommun som till och med mot sin vilja tvingas gå samman med en kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi får inte bli för påfrestande på grund av ändringen. Om det till exempel är fråga om ett sådant samgående som avses i 1 punkten, är det ändamålsenligt att den uttryckligen genomförs så att den kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi går samman med en annan redan existerande kommun och inte genom att en ny kommun bildas. Slutligen kan kommunindelningsutredaren vid behov även ta med en överföring av en eller flera delar av kommunen till en annan kommun i sitt förslag. Det aktuella området kan överföras från vilken kommun som helst som berörs av ändringen. Det kan i vissa fall vara ändamålsenligt att överföra en del av kommunen till en annan kommun till exempel för att åstadkomma en sådan livskraftig och regionalt enhetlig kommunstruktur med en fungerande samhällsstruktur som avses i 2 § om målen för utvecklande av kommunindelningen. Om kommunindelningsutredarens förslag inbegriper en ändring som gäller överföring av en del av kommunen, ska beredningen av den skötas på det sätt som föreskrivs i 12 §.

I det föreslagna 4 mom. anges att kommunernas gemensamma framställning om en ändring i kommunindelningen har företräde framför kommunindelningsutredarens framställning. Om fullmäktige i samtliga de kommuner som berörs av ändringen godkänner utredarens förslag, gör kommunerna en gemensam framställning om ändring i kommunindelningen enligt utredarens förslag. Då behandlas kommunernas gemensamma framställning vid ett normalt förfarande enligt 5 kap.

Om fullmäktige i en eller flera kommuner inte godkänner utredarens förslag till ändring i kommunindelningen, kan utredaren vid behov på grundval av den första utredningsrundan fortsätta utredningen med utvalda kommuner och lägga fram ett nytt förslag till ändring i kommunindelningen för fullmäktige i dessa kommuner. Om fullmäktige i de kommuner som berörs av ändringen inte godkänner utredarens förslag, ska utredaren lämna sin framställning om en ändring i kommunindelningen till landskapsregeringen.

18 § *Förutsättningar för beslutsfattande när kommuner går samman.* Enligt förslaget fogas ett nytt 3 mom. till paragrafen, enligt vilket landskapsregeringens ska ha behörighet att besluta om ett samgående i fråga om en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi trots motstånd från fullmäktige i de aktuella kommunerna. Landskapsregeringens beslutsfattande baserar sig på en framställning från den kommunindelningsutredare som tillsatts som en följd av ett utvärderingsförfarande för en kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi. Landskapsregeringen kan besluta om ett samgående utan en gemensam framställning från kommunerna och trots motstånd från fullmäktige i kommunerna, om ändringen behövs för att trygga den service som i lagstiftningen förutsätts för invånarna i den kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi och om förutsättningarna för en ändring i kommunindelningen enligt 4 § uppfylls.

Förutsättningen för en ändring i kommunindelningen är således för det första att ändringen är nödvändig för att trygga den service som i lagstiftningen förutsätts för invånarna i den kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi. Dessutom förutsätts att de förutsättningar för en ändring i kommunindelningen som föreskrivs i 4 § och som ska tillämpas även i alla andra ändringar i kommunindelningen uppfylls. I förutsättningarna ingår även att ändringen ska främja målen för utvecklande av kommunindelningen enligt 2 §. I synnerhet i de aktuella ändringar i kommunindelningen som sker mot kommunernas vilja ska uppmärksamhet fästas vid hur livskraftig den helhet är som uppstår genom ändringen samt vid att den nya kommunen har såväl ekonomiska som på personella resurser grundade förutsättningar att svara för ordnandet och finansieringen av servicen för kommunens invånare, samt en tillräcklig egen serviceproduktion.

Landskapsregeringen har den slutliga prövningsrätten för om det samgående som kommunindelningsutredaren föreslår ska genomföras. Prövningen kan basera sig på en helhetsbedömning både av ovan nämnda förutsättningar och av situationen. Till exempel i en situation där även en annan kommun än den som har en synnerligen ansträngd ekonomi motsätter sig ett samgående, bör det i bedömningen fästas uppmärksamhet vid att den helhet som bildas kan motiveras med att den är livskraftig och funktionell. Motstånd endast från den kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi är åter inte motiverat sett utifrån den kommunala självstyrelsen åtminstone i sådana situationer där kommunen har haft långvariga problem med balansen i ekonomin. Då kan man anse att kommunen inte har förutsättningar att utifrån sina egna utgångspunkter upprätthålla sin självstyrelse och inte den livskraft som behövs till stöd för självstyrelsen. I synnerhet i sådana situationer bör det i bedömningen fästas större vikt vid att service som är viktig för kommuninvånarnas grundläggande rättigheter tryggas i framtiden än vid den kommunala självstyrelsen. I bedömningen kan man dessutom bland annat ta hänsyn till utvecklingen av befolknings- och näringsstrukturen i kommunerna. Enbart det faktum att de ekonomiska kriterier som lett till utvärderingsförfarandet uppfylls bör således inte leda till en ändring i kommunindelningen i strid med kommunens vilja, utan ändringen bör vara motiverad som helhet.

Lagtext

Landskapsregeringen föreslår att följande lagar antas.

1.

LANDSKAPSLAG **om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen** **ansträngd ekonomi**

I enlighet med lagtingets beslut föreskrivs:

1 §

Lagens syfte

I denna lag finns bestämmelser om ett förfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi. Lagens syfte är att trygga den lagstadgade servicen för kommuninvånarna samt att säkerställa förutsättningarna för kommunen att ge denna service i en situation där ekonomin är synnerligen ansträngd.

Bestämmelser om ändring av kommunindelningen finns i kommunstrukturlagen (2019:29) för Åland.

2 §

Kriterier för en synnerligen ansträngd ekonomi

En kommuns ekonomi betraktas som synnerligen ansträngd om kommunen inte har täckt ett underskott i kommunens balansräkning inom två år från ingången av det år som följer efter det att bokslutet fastställdes. Också det underskott som ackumulerats det år budgeten uppgjorts eller därefter ska täckas inom den föreskrivna tiden.

En kommuns ekonomi betraktas dessutom som synnerligen ansträngd om följande två ekonomiska nyckeltal två år i följd har underskridit de angivna gränsvärdena:

1) förhållandet mellan årsbidraget och avskrivningarna i kommunens concernresultaträkning i medeltal av de tre senaste åren är under 100 procent

2) andelen eget kapital inklusive reserveringar av kommunkoncernens totala balansomslutning (soliditeten) är under 50 procent.

Som grund för nyckeltalen i 2 mom. används de bokslutsuppgifter som Ålands statistik- och utredningsbyrå årligen publicerar. Om kommunen inte upprättat concernbokslut används bokslutsuppgifterna för kommunen.

3 §

Utvärderingsförfarande

Om en kommuns ekonomi betraktas som synnerligen ansträngd ska kommunen och landskapsregeringen tillsammans utreda kommunens möjligheter att garantera sina invånare den service som lagstiftningen kräver och att vidta åtgärder för att trygga förutsättningarna för servicen.

Landskapsregeringen fattar beslut om inledande av utvärderingsförfarandet så snart som möjligt efter att kommunernas bokslutsuppgifter har publicerats.

4 §

Utvärderingsgrupp

Utvärderingen av en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi görs av en utvärderingsgrupp där en av medlemmarna utses av landskapsregeringen och en av kommunen. Efter att ha hört kommunen utser landskapsregeringen till ordförande för gruppen en person som är oavhängig av kommunen och landskapsregeringen. Gruppen ska lägga fram ett förslag till åtgärder

som behövs för att garantera servicen till invånarna och för att trygga förutsättningarna för servicen.

5 §

Begränsning av investeringar

En kommun med synnerligen ansträngd ekonomi eller ett bolag som ägs av en sådan kommun får inte under den tid utvärderingsförfarandet pågår ingå förbindelser om investeringar i byggnader om inte investeringen i sin helhet kan finansieras med eget kapital. Begränsningen enligt denna paragraf gäller under en period som börjar när landskapsregeringen med stöd av 3 § 2 mom. fattar beslut om inledande av ett utvärderingsförfarande och avslutas när landskapsregeringen med stöd av 6 § 3 mom. avgör om det behövs en särskild kommunindelningsutredning.

Trots det som föreskrivs i 1 mom. kan kommunen eller ett bolag som ägs av kommunen ansöka om dispens för att ingå en förbindelse om en sådan investering som avses i momentet. Landskapsregeringen kan bevilja dispens om investeringen är nödvändig och brådskande för att trygga tillgången till lagstadgad service för invånarna.

Trots bestämmelserna i 1 mom. får kommunen eller ett bolag som ägs av kommunen ingå förbindelser om investeringar som hänför sig till årligt underhåll av byggnader samt sådana investeringar som är nödvändiga utifrån en tillsynsmyndighets inspektioner.

6 §

Behandling av utvärderingsgruppens förslag

Utvärderingsgruppens åtgärdsförslag tillställs fullmäktige och landskapsregeringen.

Fullmäktige ska behandla gruppens åtgärdsförslag och delge landskapsregeringen beslutet om dem för eventuella fortsatta åtgärder. Budgeten och ekonomiplanen ska göras upp så att de förverkligar fullmäktiges beslut om åtgärder. I verksamhetsberättelsen ska det läggas fram en utredning över genomförandet av åtgärderna och deras tillräcklighet under räkenskapsperioden. Kommunen ska delge landskapsregeringen utredningen före utgången av juni månad året efter räkenskapsperioden.

Utgående från gruppens åtgärdsförslag och fullmäktiges beslut avgör landskapsregeringen om det i syfte att ändra kommunindelningen behövs en sådan särskild kommunindelningsutredning som avses i kommunstrukturlagen. Beslut om behovet av en särskild utredning kan fattas också utan att ett nytt utredningsförfarande inleds, om åtgärderna inte har genomförts och om kriterierna som föreskrivs i 2 § 1 eller 2 mom. uppfylls.

7 §

Tidsfrister

En utvärderingsgrupp ska tillsättas senast tre månader efter att landskapsregeringen med stöd av 3 § 2 mom. har fattat beslut om inledande av ett utvärderingsförfarande.

Utvärderingsgruppen ska överlämna sitt åtgärdsförslag senast sex månader efter att gruppen tillsattes. Om det är nödvändigt för att göra en tillräcklig analys av kommunens ekonomi kan landskapsregeringen på begäran förlänga gruppens mandat.

Fullmäktige ska behandla utvärderingsgruppens rapport och delge landskapsregeringen sitt beslut med anledning av den senast två månader efter att rapporten delgavs kommunen.

Landskapsregeringen ska ta ställning till behovet av en särskild kommunindelningsutredning enligt kommunstrukturlagen senast ett år efter att beslutet om att inleda utvärderingsförfarandet fattades. Om utvärderings-

gruppens mandat har förlängts ska landskapsregeringen i stället fatta beslut senast två månader efter att fullmäktiges beslut delgavs landskapsregeringen.

8 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den Ett beslut om inledande av ett utvärderingsförfarande fattas första gången efter att bokslutsluppgifterna för räkenskapsåret 2022 har publicerats.

2.

L A N D S K A P S L A G

om ändring av kommunstrukturlagen för Åland

I enlighet med lagtingets beslut **fogas** till 15 § kommunstrukturlagen (2019:29) för Åland ett nytt 3 mom. varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom., till lagen en ny 16a § samt till lagens 18 § ett nytt 2 mom. som följer:

15 §

Beslut om en särskild kommunindelningsutredning

En särskild kommunindelningsutredning för en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi som omfattas av ett utvärderingsförfarande enligt landskapslagen (....) om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi kan även inledas på förslag av den utvärderingsgrupp som avses i den lagen.

16a §

Utredning för en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi

Vid en särskild kommunindelningsutredning som gäller en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi ska kommunindelningsutredaren för fullmäktige i de kommuner som deltar lägga fram förslag till ändrad kommunindelning samt till ett samgångsavtal.

Kommunindelningsutredarens förslag kan gälla

- 1) att kommunen med synnerligen ansträngd ekonomi går samman med en befintlig kommun,
- 2) att området för kommunen med synnerligen ansträngd ekonomi delas mellan två eller flera kommuner,
- 3) att fler än två kommuner går samman eller
- 4) överföring av en del av kommunen med synnerligen ansträngd ekonomi till en annan kommun.

Om fullmäktige i samtliga kommuner som berörs av ändringen godkänner utredarens förslag, ska kommunerna göra en gemensam framställning till landskapsregeringen om en ändring i kommunindelningen i enlighet med utredarens förslag. I annat fall ska utredaren lämna sin framställning om ändring i kommunindelningen till landskapsregeringen.

18 §

Förutsättningar för beslutsfattande när kommuner går samman

Landskapsregeringen kan på den framställning av kommunindelningsutredaren som avses i 16 a § besluta om en ändring i kommunindelningen för en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi trots motstånd från fullmäktige i den eller de kommuner som berörs av ändringen, om ändringen är nödvändig för att trygga den lagstadgade servicen för invånarna i den

kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi och förutsättningarna för en ändring i kommunindelningen enligt 4 § uppfylls.

Denna lag träder i kraft den ...

Mariehamn den

L a n t r å d

Föredragande minister

Bilaga

Utfall nyckeltal 2014–2020

Tabell 1. Ackumulerat överskott eller underskott (aktuella års bokslutsdata)

Kökar hade uppfyllt kriteriet år 2018 på hösten.

Koncernuppgifter används för Finström, Jomala och Mariehamn från år 2014.

1000 EUR	Koncern					Koncern					Koncern						
	Brändö	Eckerö	Finström	Föglö	Geta	Hammarland	Jomala	Kumlinge	Kökar	Lemland	Lumparland	Saltvik	Sottunga	Sund	Vårdö	Mariehamn	Åland
2014	3 281	4 004	4 142	5 482	1 166	7 216	16 299	1 687	-151	5 440	825	1 869	251	2 912	784	29 813	85 020
2015	3 248	3 960	5 515	5 763	1 063	7 505	16 586	1 538	4	5 151	607	2 306	207	3 180	798	39 171	96 602
2016	3 226	3 979	6 358	6 142	1 139	7 180	12 503	1 451	-165	5 561	525	2 845	321	3 747	897	48 849	104 558
2017	3 413	4 219	6 378	6 491	1 020	7 135	12 637	1 620	-86	6 173	668	3 483	307	4 364	856	55 575	114 253
2018	3 452	4 354	6 412	6 497	666	6 926	13 373	2 015	136	5 777	619	3 141	169	4 767	906	58 958	118 168
2019	3 118	4 009	6 479	6 182	511	6 314	12 050	2 087	96	4 826	458	2 354	98	4 699	835	58 704	112 820

Parallelltexter till landskapsregeringens lagförslag

Kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi

- Landskapsregeringens lagförslag nr x/200X-200X

INNEHÅLL

L A N D S K A P S L A G om ändring av kommunstrukturlagen för Åland 1

2.

L A N D S K A P S L A G om ändring av kommunstrukturlagen för Åland

I enlighet med lagtingets beslut fogas till 15 § kommunstrukturlagen (2019:29) för Åland ett nytt 3 mom. varvid det nuvarande 3 mom. blir 4 mom., till lagen en ny 16a § samt till lagens 18 § ett nytt 2 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

15 §

*Beslut om en särskild
kommunindelningsutredning*

15 §

*Beslut om en särskild
kommunindelningsutredning*

Momentet är nytt

En särskild kommunindelningsutredning för en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi som omfattas av ett utvärderingsförfarande enligt landskapslagen (...:...) om ett utvärderingsförfarande för kommuner med synnerligen ansträngd ekonomi kan även inledas på förslag av den utvärderingsgrupp som avses i den lagen.

Paragrafen är ny

16a §

*Utredning för en kommun med
synnerligen ansträngd ekonomi*

Vid en särskild kommunindelningsutredning som gäller en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi ska kommunindelningsutredaren för fullmäktige i de kommuner som deltar lägga fram förslag till ändrad kommunindelning samt till ett samgångsavtal.

Kommunindelningsutredarens förslag kan gälla

1) att kommunen med synnerligen ansträngd ekonomi går samman med en befintlig kommun,

2) att området för kommunen med synnerligen ansträngd ekonomi delas mellan två eller flera kommuner,

3) att fler än två kommuner går samman eller

4) överföring av en del av kommunen med synnerligen ansträngd ekonomi till en annan kommun.

Om fullmäktige i samtliga kommuner som berörs av ändringen godkänner utredarens förslag, ska kommunerna göra en gemensam framställning till landskapsregeringen om en ändring i kommunindelningen i enlighet med utredarens förslag. I annat fall ska utredaren lämna sin framställning om ändring i kommunindelningen till landskapsregeringen.

18 §

Förutsättningar för beslutsfattande när kommuner går samman

Momentet är nytt

18 §

Förutsättningar för beslutsfattande när kommuner går samman

Landskapsregeringen kan på den framställning av kommunindelningsutredaren som avses i 16 a § besluta om en ändring i kommunindelningen för en kommun med synnerligen ansträngd ekonomi trots motstånd från fullmäktige i den eller de kommuner som berörs av ändringen, om ändringen är nödvändig för att trygga den lagstadgade servicen för invånarna i den kommun som har en synnerligen ansträngd ekonomi och förutsättningarna för en ändring i kommunindelningen enligt 4 § uppfylls.

Denna lag träder i kraft den ...

Uppdragsnummer: 2215

Handlingsnummer: 1T070001

Upprättad datum: 10.03.2022

JOMALA KOMMUN

**PROJEKTBESKRIVNING FÖR FLYTT
AV GC-LED MELLAN MAXINGES
PARKERING OCH LANDSVÄG 2.**

DEAB KONSULT PROJEKTERING

PROJEKTBESKRIVNING

 DEAB Konsult Projektering Godbyvägen 174 AX-22150 Jomala, Åland T: +358 40 526 5467 Org. nr: 3100695-8	PROJEKTBEKRIVNING		UPPDRAGSNUMMER
	UPPDRAGSNAMN		2215
	PROJEKTBEKRIVNING FÖR GÅNG- OCH CYKELVÄG TILL KALMARNÄS		FÖRFATTARE
	Handling: 1T070001		Dan Engblom
	SKEDE		ANSVARIG
	BYGGHANDLING	GRANSKNINGSSTATUS	Dan Engblom
			DATUM
			10.03.2022
			TEKNIKOMRÅDE
			Mark/Markförhandling

Projektbeskrivning gällande flytt av gc-väg mellan Maxinges parkering och landsväg 2 i Jomala kommun

PROJEKTBEKRIVNING

Denna projektbeskrivning gäller för flytt av befintlig gc-väg mellan Maxinges parkering och landsväg 2 i Jomala kommun.

Mellan Maxinges parkering och landsväg 2 finns idag en gång- och cykelväg. Maxinge ämnar förstora sin parkering och har i samband med det gjort en detaljplaneändring där gc-vägen ändrar sträckning på två platser. Denna planering har utförts så att den nya detaljplanen följes genom att justera sträckningen på dessa två platser.

Ritning 101T0201 beskriver justeringarna som sker vid det första området. Området är beläget i den södra ändan direkt efter tunneln under landsvägen.

På denna sträcka är höjdskillnaderna mot parkeringen märkbara, detta hanteras med en ca 50 meter lång stödmur försedd med skyddsräcken på parkeringssidan. Stödmur dräneras till öppet dike.

Belysningsstolpar flyttas.

Höjderna på gc-vägen ändras inte.

Ritning 101T0202 beskriver justeringarna som sker vid det andra området. Området är beläget i den norra ändan av parkeringen.

Gc-vägen flyttas sidledes och befintliga höjder bibehålles.

Ritning 100T0901 beskriver gc-vägens uppbyggnad såsom normalsektion.

Gc-vägen byggs 3,25 meter bred med en beläggning om 3,0 meter.

Överbyggnaden anläggs av 30 cm 0-64 krossgrus, 10 cm 0-32 krossgrus samt en Mjog beläggning om 4 cm.

Planteringar som berörs av ombyggnaden flyttas till lämplig plats inom samma planteringsområde.

TRAFIKSÄKERHET

Efter planerad ombyggnad bibehålls trafiksäkerheten.

MILJÖPÅVERKAN

Vid byggnationen påverkas miljön av de arbetsmaskiner som utför arbetet.

I övrigt kommer inga stora ingrepp att göras i naturen.

Bergschaktning torde inte förekomma.

 DEAB Konsult Projektering Godbyvägen 174 AX-22150 Jomala, Åland T: +358 40 526 5467 Org. nr: 3100695-8	PROJEKTBSKRIVNING		UPPDRAGSNUMMER
	UPPDRAGSNAMN PROJEKTBSKRIVNING FÖR GÅNG- OCH CYKELVÄG TILL KALMARNÄS		2215
	Handling: 1T070001		FÖRFATTARE Dan Engblom
			ANSVARIG Dan Engblom
			DATUM 10.03.2022
	SKEDE BYGGHANDLING	GRANSKNINGSSTATUS	TEKNIKOMRÅDE Mark/Markförhandling

MYNDIGHETER

På sträckan har inga museala områden.
Ålands Elandelslag, Ålands telefon och Jomala kommun har ledningar som ska inventeras innan byggstart.

MASSOR OCH GEOTEKNIK

Inga geotekniska undersökningar har utförts för projektet, dock bör inga större problemområden förekomma. Material som måste schaktas transpoerteras bort. Bergschakt torde inte förekomma.

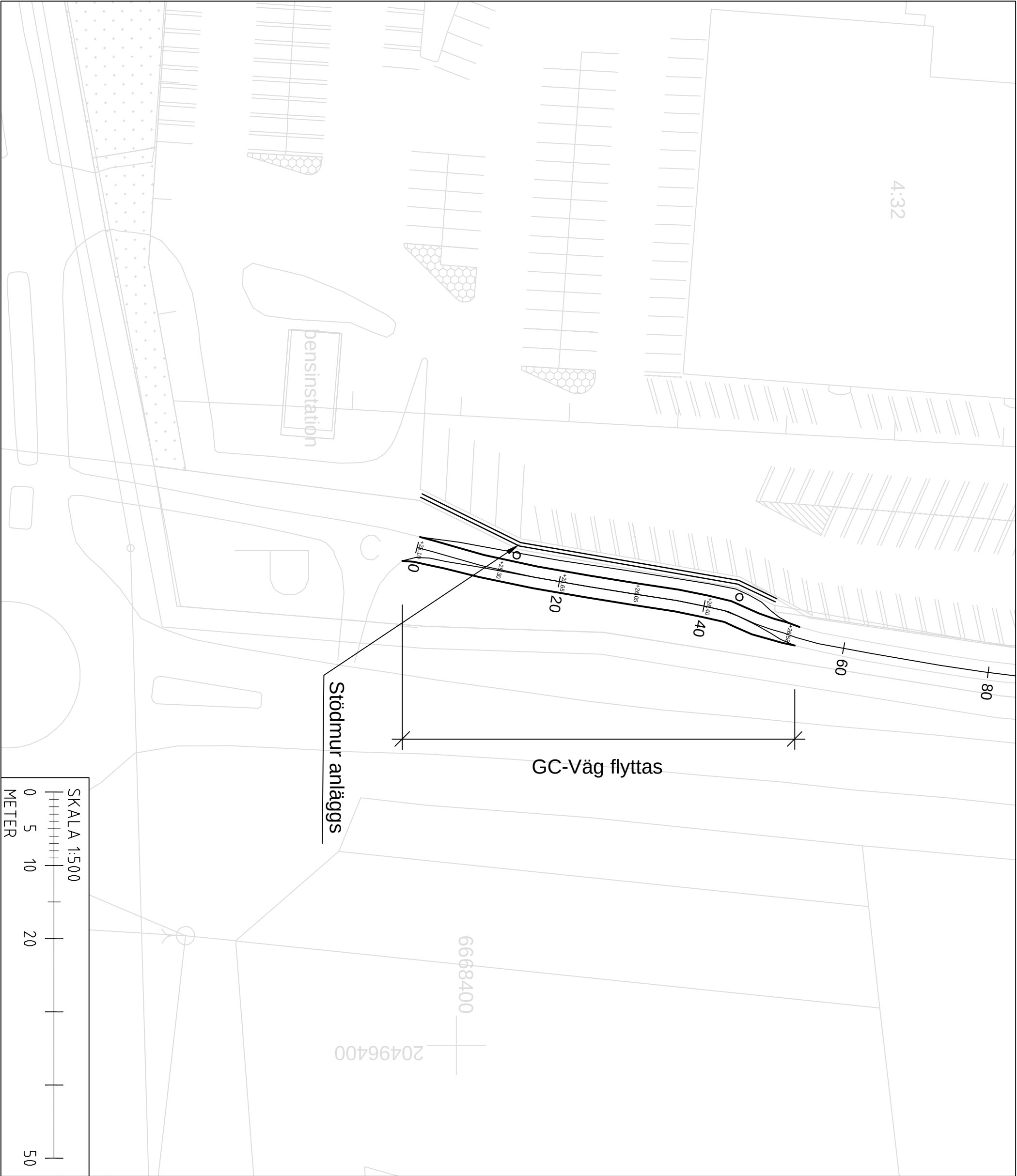
Dan Engblom
DEAB Konsult Projektering

KOORDINATSYSTEM
PLANSYSTEM ETRS-GK20

TECKENFÖRKLARING

- STÖDMUR
- BAKGRUNDSKARTA
- BELYSNINGSTOLPE
SOM FLYTTAS
- GC-VÄG KANTER
- + 25,00

VÄGBANEHÖJD

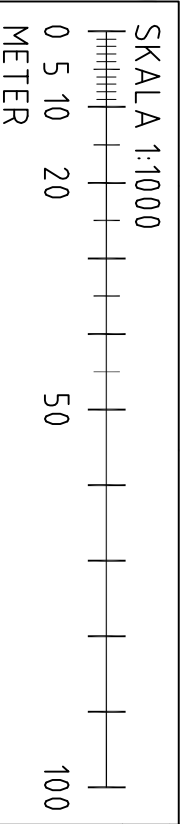
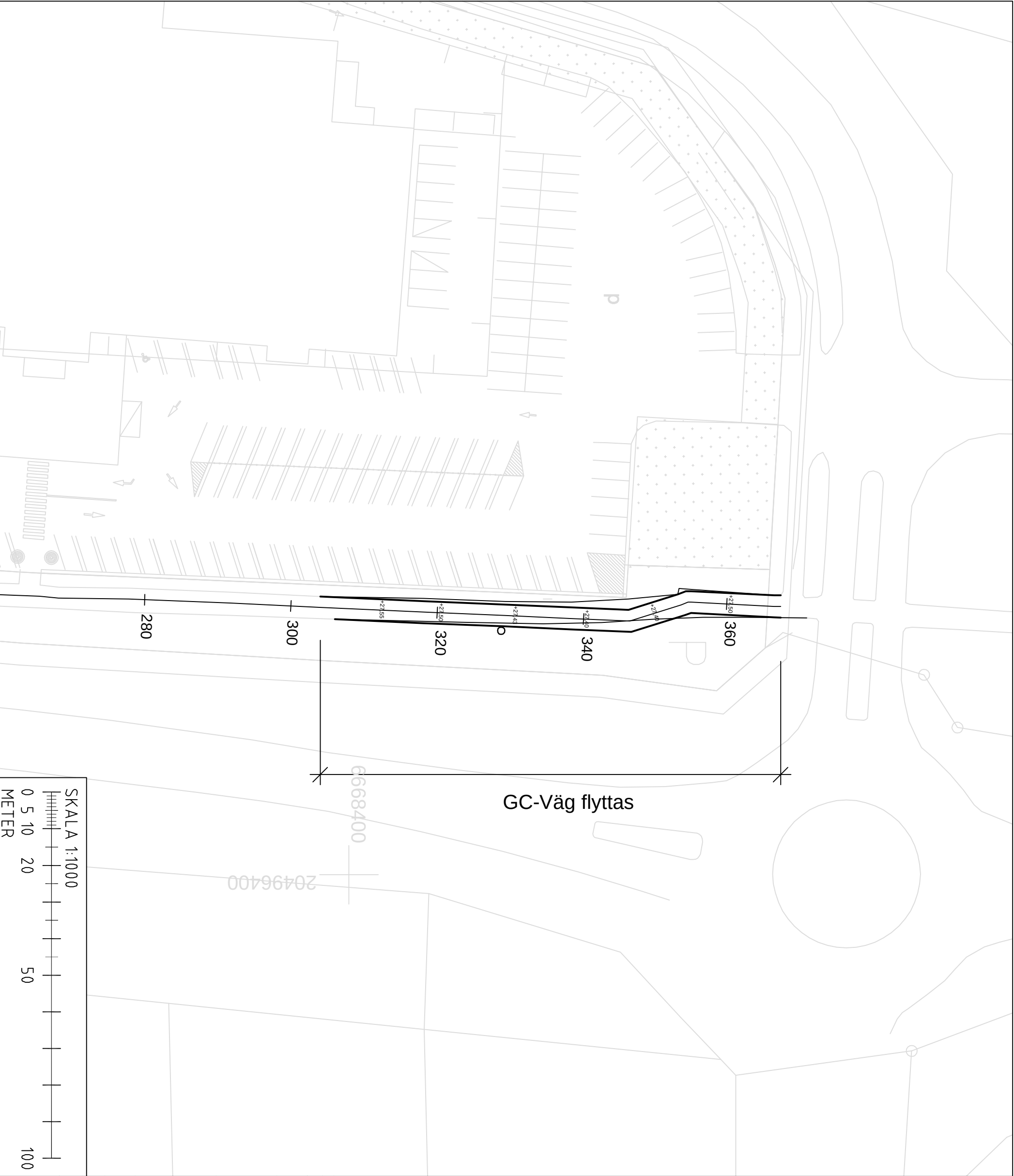
BET		ÄNDRINGEN AVSER		DATUM		SIGN.	
FÖRFRÅGNINGSUNDERLAG							
BESTÄLLARE							
MAXINGE CENTER							
Planritning							
Maxinge, Sparvågen 1, Jomala							
Ny gc-väg, söder							
SKALA		NUMMER		BET			
1:500		A3		101T0201		REV	
UPPDRAG NR		RITAD/KONSTRUERAD AV					
2215		Lukas Robertsson					
DATUM		GRANSKAD AV					
24.02.2022		Dan Engblom					
DEAB Konsult							
Godbyvägen 17A							
AX-22150 Jomala							
+358 405265467							
www.deab.ax							
							

COORDINATSYSTEM
PLANSYSTEM ETRS-GK20

TECKENFÖRKLARING

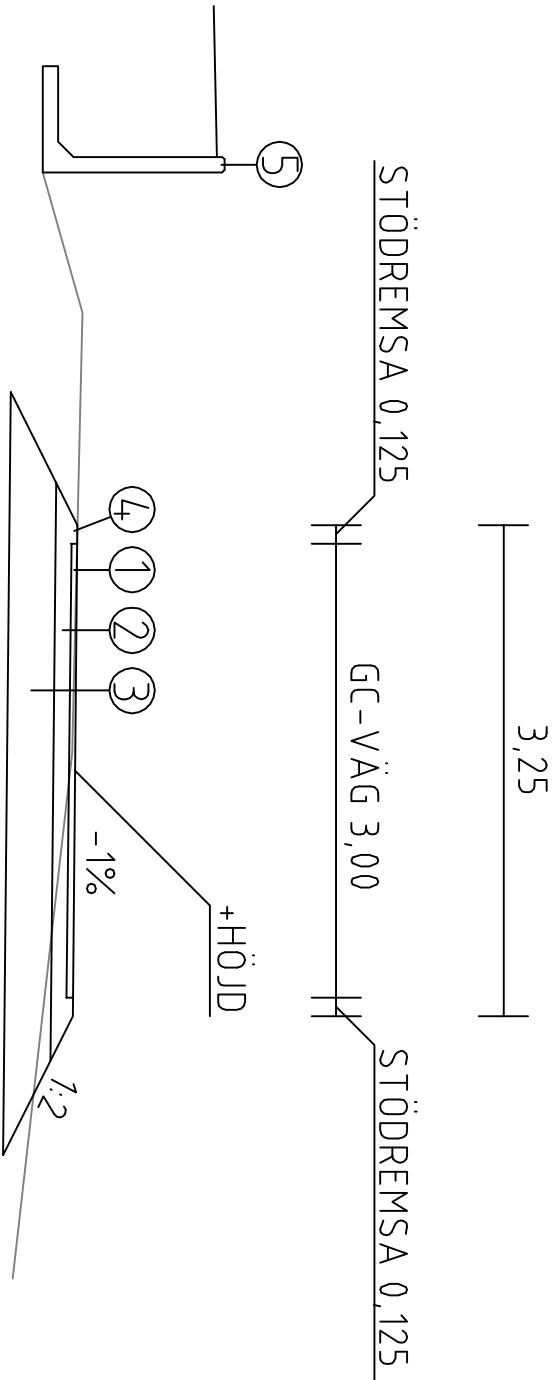
- BAKGRUNDSKARTA
- BELYSNINGSTOLPE
SOM FLYTTAS
- NY GC-VÄG
- BEFINTLIG GC-VÄG
- + 25,00

VÄGBANEHÖJD

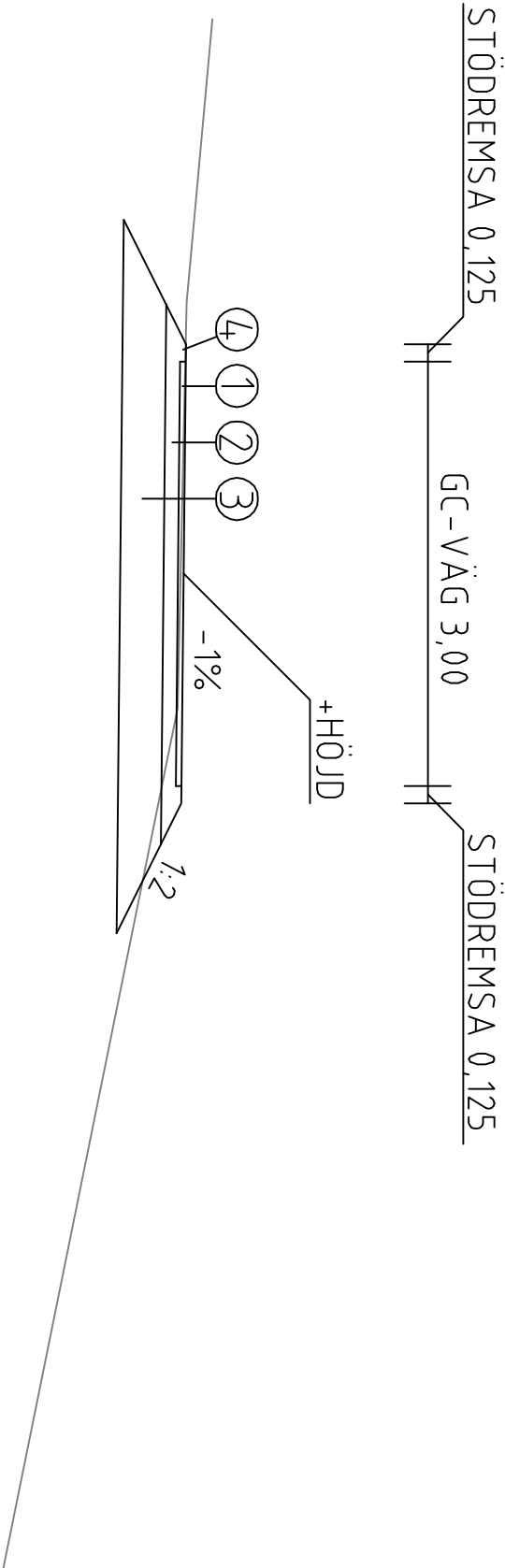

FÖRFRÅGNINGSUNDERLAG		
BET	ANDRNINGEN AVSER	SIGN.
BESTÄLLARE		
MAXINGE CENTER		
Planritning		
Maxinge, Sparvågen 1, Jomala		
Ny gc-väg, norr		
SKALA	NUMMER	BET
1:500	A3 101T0202	REV
UPPRAG NR	RITAD/KONSTRUERAD AV	
2215	Lukas Robertsson	
DATUM	GRANSKAD AV	
24.02.2022	Dan Engblom	
DEAB Konsult		
Godbyvägen 17A		
AX-22550 Jomala		
+358 405265467		
www.deab.ax		
DEAB KONSULT		

NORMALSEKTION STÖDMUR

NORMALSEKTION

DIMENSIONERINGSTABELL

NR	BENÄMNING	TJOCKLEK	KOD
1	MJUG	4,0mm	DCC.24.15
2	OBUNDET BÄRLAGER 0-32	100mm	DCB.312
3	FÖRSTÄRKNINGSLAGER 0-64	300mm	DCB.212
4	STÖDREMSA		DCB.6
5	STÖDMUR*		GBC.252

* STÖDMUR HÖJDANPASSAS TILL PARKERING

BET	ÄNDRINGEN AVSER	DATUM	SIGN.
FÖRFRÅGNINGSUNDERLAG			
BESTÄLLARE			
MAXINGE CENTER			
Normalsektioner			
Maxinge, Sparvågen 1, Jomala			
Ny gc-väg			
SKALA	NUMMER	BET	
1:50	A3 100T0901	REV	
UPPRÅG NR	RITAD/KONSTRUERAD AV		
2215	Lukas Robertsson		
DATUM	GRANSKAD AV		
24.02.2022	Dan Engblom		
DEAB Konsult			
Godbyvägen 114			
AX-22150 Jomala			
+358 405265467			
www.deab.ax			